

Bet ha-Midrasch.

Sammlung

*kleiner Midraschim und vermischter Abhandlungen
aus der ältern jüdischen Literatur.*

Erster Theil

enthält:

Midrasch Abba Gorion; Midrasch Ester; Erzählung von Abraham und Nimrod; Midrasch Wajoscha; Quell der Weisheit; Midrasch der zehn Gebote; Midrasch vom Ableben Aharon's; Midrasch Jona; Midrasch Temura; Midrasch vom Ableben Mosis; Geschichte Judith's; Midraschim für Chanuka; Megillat Antiochus; Tractat vom Gehinnom; Tractat von den Grabesleiden; Tractat von der Bildung des Kindes.

**Nach Handschriften und Druckwerken gesammelt
und nebst Einleitungen herausgegeben**

von

Adolph Jellinek.

Lelpzig,

Druck und Verlag von Friedrich Nies.

1853.

בית המדרש

בו נקהלו לעמוד על נפשם מדרשים קטנים ישנים ומאמרים
שונים יקרים מפנינים אנשי לב אליהם פונים וכל ישראל
אומרים ועונים הננו להם לקונים:

חדר ראשון

בו הושבתי אספתי וערכתי ע"פ כחבי יד ודפוסים יקרים
המערכה הזאת:

קדרש אבא גריון; קדרש עגלת אסתר; קעשה אברהם; קדרש ויסע; קעין
קכטה; קדרש עשרת הדברות; קדרש פטירת אהרן; קדרש יונה; קדרש
תורה; קדרש פטירת עשה רביט; קעשה יהודית; קדרשים לקטוכה; קגלת
אנציוכס; קס' גיהנס; קס' קבנט הקבר; קדר ילידת האלד;

ולמען ירחיק הקורא בם סבוא שמתי בראשם אני הרורש לכבוד התורה

אהרן יעללינעק

בין ונכד להרב הגאון לבי הינט צוואל זליל קעבר ס' ארן לבי ותאזעי לביה
והרשן בקהל למסיא:

לפסיא

ברפוס ובהוצאות האדון המדפיס המפואר פריעדריך גיעס
שנת צ"ח המדרש א' לפ"ק:

Helv 3132.62

✓ A

לכבוד האיש הגדול מאתו בדעה וכתבנה, ויהי ידיו
אמונה, לפתח יושבי חשך ברנה, ללמד דעה אח העם בכל פנה,
כוכבי שמי רוחו מי מנה, תולדות פרשנרתא הנקרא רש"י, וקרוח
תלמוד רכינא ורב אשי, יחזקאל ודברי הימים, ורוי מרכבה הנעלמים,
כל התרגומים וכל המדרשים, ישנים וחדשים, ספרים החיצונים,
וספרי מוסר שונים, התוספות ופירושי התורה, המדקדקים כיהודה
וחסדה, ספרי קבלה, ושמות ישראל ומשכותיהם כגולה, דפוסי פראג
ומנטובה, חכר צדיקים לטובה, משוררי פרובינצה, ומשקל מקדם
נמצא, מסעות של ר' בנימין, ותולדות ר' עזריה מן הארזים,
משפחת בני גרשון, יואב האחרון והראשון, אברהם בן דוד בעל
המשיג, קלנימוס ור' יהודה רומאנו המעתיק, את כל אלה נרבה
רוחו לפרש ולכאר והותר, און חקר, מערב עד בוקר, וכתב
זכרון בספר, בעט סופר, מרזר וכהיר, ה"ה החכם המפורסם
אקראהו יודע הפניני, אתר ואין לו שני, יחיד בדורו,
יום טוב כאורו, צנצנת הסן למשמרת כהדרו

משת מהורר יום טוב ליפמן צונץ

לפניו אקוד ואשתחווה אפים, יחיהו וישמרהו אלקי השמים!

V o r w o r t.

Die vorliegende Sammlung *siebenzehn* kleiner Midraschim oder midraschartiger Stücke bildet den *ersten* Theil eines grössern literarischen Unternehmens, das im heiligen Interesse der Wissenschaft und mit der Absicht, die Literaturerzeugnisse entlegener Jahrhunderte einem grössern Kreise von Kennern und Jüngern zugänglich zu machen, begonnen wurde. Nicht blos kleine Midraschim — ungedruckte wie gedruckte, aber selten gewordene — sondern auch kleine wissenschaftliche Abhandlungen von hervorragenden Persönlichkeiten der jüdischen Literatur sollen in fortlaufenden Bänden gesammelt werden. Ist schon an und für sich die planmässige Vereinigung kleiner, in verschiedenen oft seltenen Schriften zerstreuter, für die Geschichte wichtiger Stücke ein der Wissenschaft geleisteter Dienst; so wird sie noch erspriesslicher, wenn sie auch auf *ungedruckte* kleinere Schriften sich erstreckt. So waren von den 17

Piecen des ersten Theils unseres „*Bet ha-Midrasch*“ drei Nummern handschriftlich, die übrigen vierzehn in dreizehn Druckwerken zerstreut, von denen eine Nummer, obwohl gedruckt, doch kaum gekannt war! Dazu kommt, dass die das Chanukafest betreffende Partie unserer Sammlung zum ersten Mal Quellen eröffnet, nach denen man lange vergebens gesucht hatte. Durch eine literarische Correspondenz meines gelehrten, seit Jahren mit einem grössern Werke über den jüdischen Sagen- und Legendenkreis sich beschäftigenden Freundes *Beer* in Dresden über die Quellen der Sabbath-Chanuka-Gedichte ward ich nämlich besonders veranlasst, dieser Partie viel Aufmerksamkeit zu schenken¹⁾. Ich erwarte, dass Alle deren Stellung oder Persönlichkeit von Einfluss ist, sich verpflichtet fühlen werden, dieses Unternehmen zum Besten der Wissenschaft zu fördern und zu unterstützen.

¹⁾ Auch ein anderer Besitzer einer grossen hebr. Bibliothek, Hr. *Rosenthal* in Hannover, fährt fort mir belehrende Mittheilungen zu machen, und seine, durch meine Edition der *Nachmani'schen* „*Derascha*“ veranlassten Notizen über die bessern Lesarten, die sich in der ersten Ausgabe des *Nachmani'schen* Pentateuch-Commentars (Lissabon 1489) finden, werde ich bei einer andern Gelegenheit veröffentlichen. — Ferner theilte mir *Steinschneider* einige Artikel aus seiner „*Bibliotheca hebraea Bodlejana*“ mit.

Ich habe nun noch einige Worte über die Anordnung des Stoffes, die Behandlung der Texte, die vorausgeschickte Einleitung und die typographische Ausstattung zu sagen.

Die kleinen Midraschim ordnete ich nach den jüdischen Festen, wodurch dem Leser zugleich der Standpunkt gezeigt wird, von dem aus er diese Hagada's auffassen und beurtheilen soll. Da ich mit einem handschriftlichen Midrasch beginnen wollte, so nahm ich Purim als Ausgangspunkt.

Zur Redaction der bereits gedruckten Texte benutzte ich nicht blos, so es mir möglich ward, verschiedene Ausgaben, sondern auch die betreffenden Parallelen im *Jalkut* und den *Rabbot*. Dies gilt besonders von den Stücken VII, VIII und X.

Bekanntes und das von *Zunz* — durch dessen „gottesdienstliche Vorträge“ eine Sammlung wie die vorliegende erst möglich ward — Ermittelte voraussetzend, habe ich die Einleitung sehr kurz gefasst, wozu mich auch bei diesem Theile ökonomische Rücksichten nöthigten.

Was endlich die typographische Ausstattung betrifft, so ist sie das Verdienst der grossen, an den verschiedenartigsten orientalischen Schriftgattungen reichen Buchdruckerei des Herrn *Friedrich Nies*, nach dessen Einsicht und langjähriger Erfahrung die technische Seite des Druckes geleitet wurde. Wer den Midrasch Jona in der Altonaer Ausgabe

und den zweiten Midrasch für Chanuka in der Sammlung „Chemdat ha-Jamim“ (ed. Livorno) gesehen hat, wird die Ausstattung unseres „Bet ha-Midrasch“ wohl zu würdigen verstehen.

Leipzig, den 30. März 1853.

Der Herausgeber.

Einleitung.

Einleitung.

Gleichwie die jüdischen Dichter, von dem nationalen, mehr gelehrten als schwungreichen Kalirrhöner *Elasar* an bis auf die spätesten Zeiten, den Gefühlen und Anschauungen des Volkes in ihren Festgedichten Worte liehen und die wogenden Massen von Sagen und Legenden, von Hoffnungen und Erwartungen durch ihre Dichtungen eindämmten: so haben verschiedene Männer zu verschiedenen Zeiten dem Bedürfniss und dem Sehnen des Volkes durch kleine *Fest-Midraschim* zu genügen gesucht. An die Festperikopen sich anschliessend, entfalteten sie in dem Rahmen eines kleinen Midrasch Alles was das Herz des Volkes an einem bestimmten Feste bewegte. Daher waren auch die ältesten Midraschim nichts anderes als kleine *Fest-Midraschim*, die später durch leichtere, in einfacheren Redeweisen und zugänglicheren Formen sich bewegende ersetzt wurden. Von diesem Gesichtspunkte aus ist die folgende Sammlung kleiner Midraschim zu betrachten, die wir nun einzeln nach der Reihenfolge dem Leser vorführen wollen ¹⁾.

¹⁾ Da ich voraussetze, dass *Zunzens*, des grössten Meisters jüdischer Literaturforschung, klassisches Werk: „die gottesdienstlichen Vorträge der Juden“ in Jedermann's Besitz ist, so habe ich bei jedem einzelnen Midrasch blos auf dasselbe verwiesen, ohne das dort Gesagte im ganzen Umfange zu reproduciren. Ich kann aber nicht umhin hier zu bemerken, dass man jenes grossartige Werk erst recht zu würdigen versteht, wenn man selbst in's Detail eindringen will; dann muss man die Umsicht und die mit tiefer Sachkenntniss ordnende Hand des Meisters bewundern.

Midrasch Abba Gorion¹⁾.

(Hebräischer Text S. 1 – 18.)

Dieser Midrasch, der seinen Namen von den Anfangsworten ²⁾ אִישׁ צִידוֹן אֵין נִרְיָא hat, und sich über das ganze Buch *Ester* erstreckt, hat dem Sammler des *Jalkut* vorgelegen, der reiche Auszüge aus demselben mittheilt. Da er in den meisten Stellen mit *Midrasch Rabba* zu *Ester* übereinstimmt und dennoch vom *Jalkut* als besonderer Midrasch citirt wird, so vermüthe ich, dass *Midrasch Rabba* zu *Ester* nur eine erweiterte Umarbeitung des *Midrasch Abba Gorion* ist. Von diesem Gesichtspunkte aus und mit Rücksicht auf den Text³⁾ ist er für die Geschichte der *Midraschim* von Bedeutung. —

Unser Abdruck ist nach cod. hebr. XXXII der *Hamburger Stadt-Bibliothek*⁴⁾ gemacht worden. Jener Codex aber ist sehr corrupt geschrieben, wie S. 7 und 8 zelgen⁵⁾,

¹⁾ *Zunz* G. V. S. 279 und 293.

²⁾ *Midrasch Rabba* zu *Ester* C. 1 liest den Namen אִישׁ צִידוֹן, was blos ein Dialektunterschied ist.

³⁾ So hat *Midrasch Rabba* zu *Ester* für מִלְאֵךְ זֶה מְחַסֵּם עַל הַמְּחַסֵּם שְׂמֻמָּה (S. 3, Z. 3 v. u.) שְׂמֻמָּה עַל הַחֹמֶה. Unsere Lesart, die sich mehr der Etymologie anschliesst, stimmt auch mit dem *Targum I* überein. — Für אֲמִתּוּתֵי S. 4 Z. 2. v. o. liest M. R. וְהִיָּת. — Für פֶּרְשֵׁנִי S. 15 Z. 8 v. u. muss man שְׁמֵי lesen. Vergl. *Chajes* אֲמִתּוּת, 21 d.

⁴⁾ Die Ueberschrift lautet dort: בְּטוֹב גִּדְרָא אֲתַחֲלִיל לְכַתּוֹב מִדְרָשׁ סַמְגִילָה, וְהוּא מְחַסֵּם עַל כָּל בְּרַכָּה וְתַהֲלִילָה. Die Abschrift besorgte mit Hr. J. *Witkowski*, Schüler des Rabbiners *Ettlinger* zu *Altona*.

⁵⁾ Dem Schreiber des Codex schien es nicht nöthig, die im *Midrasch Rabba* und im *Jalkut* vorkommenden Stellen ganz abzuschreiben. Auch liess er oft Sätze und Wörter aus, und zeigte sich als kein grosser Verehrer des *Aramäischen*.

stuch lückenhaft, und ich hätte verzweifelt einen nur ziemlich lesbaren Text zu liefern, wenn nicht die Auszüge im *Jalkut*, das Targum und Midrasch Rabba mir die besten Dienste geleistet hätten.

Unser Midrasch ist für *Purim* eingerichtet, und bildet einen Hintergrund für zahlreiche historische Anspielungen.

II.

Midrasch Megillat Ester ¹⁾.

(Hebräischer Text S. 19 — 24.)

Dieser kleine Midrasch, der sich über das Buch Ester 2, 5 — 14 erstreckt und wahrscheinlich Bruchstück eines grösseren Midrasch ist ²⁾, hat dem *Jalkut* vorgelegen und wird von demselben zu 2 Sam. 19, 23 und zu Ester sehr häufig unter dem allgemeinen Namen מדרש citirt. Aus eben diesen Citaten des *Jalkut* geht hervor, dass unser Midrasch das ganze Buch Ester umfasst hat. Vielleicht ist er identisch mit dem מדרש מלה אסתר, der in Const. 1519, 4 erschienen ist. Seine Sprache hält sich vom Aramäischen fern, sein Charakter ist besonders national, und er befindet sich in demselben Codex der Hamburger Stadtbibliothek, unmittelbar hinter dem Midrasch Abba Gorion. Er ist in populärer Form für das *Purim*-Fest eingerichtet.

III.

Erzählung von Abraham und Nimrod.

(Hebräischer Text S. 25 — 34.)

Die Form der Einkleidung ¹⁾, die Gestaltung des Inhalts, der von dem was *Bereschit Rabba* Cap. 17 von

¹⁾ Vergl. פרקי דרבי אליעזר, C. 50.

²⁾ Vielleicht des „Midrasch Rabbati zum Buche Ester“; siehe *Zunz* G. V. S. 293.

¹⁾ אמר הכניד, das so häufig wiederkehrt.

Abraham erzählt wird, ziemlich abweicht, und hier zu einem kleinen Epos wird, sowie mehre Worte und Wendungen²⁾ dieser Erzählung sprechen dafür, dass sie ursprünglich arabisch geschrieben war und in's Hebräische übersetzt wurde. In der That findet sich auch die Erzählung nach ihrer stofflichen Seite in *Weil's* „biblische Legenden der Muselmänner“ S. 68 ff., und ist wahrscheinlich im muhammedanischen Interesse gearbeitet worden, um das götzendienerische Arabien zu bekehren. Sie ist in dem Buche *שבט מוסר*³⁾ vom R. *Elija ha-Cohen aus Smyrna*, C. 52 aufgenommen⁴⁾.

²⁾ Vergl. die Krankheit קולעני (S. 26), die Wurfmaschine טראבו'יק (S. 33), die Worte (S. 39) שלם שאין בו, wie bei *Abulfeda* hist. anteisl. p. 20 ed. *Fleischer*: من يشتري ما يضره ولا ينفعه, und die an die muhammedanische Glaubensformel erinnernden, in der Erzählung häufig wiederkehrenden Worte: ה' הוא האלקים.

³⁾ Dieses zuerst Const. 1718 erschienene und wenig berücksichtigte Moralebuch besteht aus 52 Capiteln, die den 52 Wochenabschnitten entsprechen, und ist blos eine Compilation aus anderen Schriften, von denen viele selten sind und wodurch es einen besondern Werth erhält. So befinden sich darin z. B. das ganze אור קדמון (C. 7), das Ven. 1703 erschien; die תוכחות von spanischen Dichtern (C. 28 u. 29), die zusammen mit dem ס' התפוח Ven. 1519 gedruckt wurden; das אורחות חיים von R. Ascher (C. 13); eine Schrift אורח ימים über Erziehung (C. 17); die צומת צומת ר"א הגדול (C. 16) und die מעשה דריב"ל (C. 25). Die als רוקח des R. *Elasar aus Worms* §. 28 entlehnt. Das C. 46 citirte אורחות חיים muss heissen אורחות צדיקים. Ich habe bei dieser Edition die *editio princeps* des שבט מוסר benutzt.

⁴⁾ Vergl. auch *Steinschneider's Bibliotheca hebr. Bodlej.* No. 3880 der anonymen Schriften. Demnach müsste die hebr. Anmerkung S. 25 gestrichen werden.

IV.

Midrasch Wajoscha¹⁾.

(Hebräischer Text S. 55 — 57.)

Dieser Midrasch erstreckt sich über Exodus 14, 30. 15, 1 — 18, und war entweder für *Sabbath Beschalach* (שבת שירה) oder für den 7. Tag des *Pesachfestes*, an welchem die bezeichneten Schriftstellen die Festperikopen bilden, bestimmt. Er war dem *Jalkut* bekannt (vergl. zu Abschnitt יירא), und ist Const. 1519, 4 und Matz 1849 in der Sammlung דברי חכמים nach der ersten Ausgabe und nach zwei Handschriften erschienen. Er enthält viele Legenden, und der auf die Messiaszeit sich beziehende Schluss rührt daher, dass die *Haftara* des 8. Tages Pesach dem Propheten Jes. Cap. 11 entlehnt ist, wo die messianische Zeit geschildert wird.

V.

Quell der Weisheit.

(Hebräischer Text S. 58 — 61.)

Unter diesem Titel (מעין החכמה) giebt es in der jüdischen Literatur *fünf* verschiedene Schriften:

1. Eine kabbalistische, dem *Mose* zugeschriebene Schrift. Zusammgedruckt mit dem Buche *Bahir*, Amsterd. 1651, 4 u. Berlin 1706, 4. Vergl. *meine* „Auswahl kabbalistischer Mystik“ I, 11 ff.

2. Eine von *Recanati* in seinem Pentateuch-Commentar 48d citirte Schrift¹⁾, die sich von der vorhergenannten unterscheidet. Vergl. auch *Rasiel*, Ende.

¹⁾ Vergl. *Zunz* G. V. S. 282.

¹⁾ Das Citat lautet: טוב ומטיב והכל שלו, זאת ראשית, וחלת פעלו, שש מאות ועשרים הם ראש מילולו in Versen abgefasst und behandelte die 613 Gebote.

3. Eine Einleitung in die Kabbala nach Isak Luria von Abraham *Kalamankas*. Amst. 1652, 4. Korez 1784, 4.

4. Eine versificirte Aufzählung der 613 Gebote nebst Commentar von Chajim Hirsch Berlin. Rödelheim 1804, 4.

5. Die hier vorliegende, welche gleichsam eine himmlische Scene zwischen Mose und den Engeln vor der Gesetzgebung ist. Ven. 1601, 4. Krakau 1648, 4. Korez 1784, 4. Sie ist nicht als ein Theil der „*Hechalot*“, da sie unter diesem Namen in *Jalkut Rëubeni* 101 a b citirt wird und ihrem ganzen Wesen nach mit einem von *Ziuni* in seinem Pentateuch-Commentar Abschnitt ומהתנן angeführten Stücke aus den „*Hechalot*“ übereinstimmt. Sie scheint schon frühzeitig im 12. Jahrhundert den „*Hechalot*“ entnommen worden zu sein, um für den Zweck des *Scha-buot-Festes* zu dienen²⁾, und da *Mose* als Held in ihr figurirt, so wurde ihm die Schrift Nr. 1 zugeschrieben.

VI.

Midrasch der zehn Gebote¹⁾.

(Hebräischer Text S. 62 — 90.)

Dieser aus dem 10. Jahrhundert etwa stammende Midrasch ist seiner ganzen Anlage nach für das *Scha-buot-Fest* zusammengestellt worden — daher er auch in einem cod. Vat. geradezu שבתות של הנרה heißt, — und da er für das Volk, wie etwa die הנרה של פסח, bestimmt war; so ist er mit vielen Erzählungen²⁾ ausgestattet. Er erschien Verona 1647, Lublin s. a. in 4., Zolkiew 1810 in 12. Letztere Ausgabe hat viele Druckfehler, die hier verbessert sind.

²⁾ In einem דרש לשבתות (cod. hebr. XII der Leipziger Rathsbibliothek) wird dieses Stück gleichfalls benutzt.

¹⁾ *Zunz* G. V. S. 142 — 144. Wir fügen nur noch hinzu, dass im Anfang einige Stücke aus Midrasch *Cönen* entlehnt sind. Auch der דרש לשבתות des Leipziger Codex benutzt die kosmologischen Elemente des Midrasch *Cönen*.

³⁾ Die letzte Erzählung kommt in etwas veränderter Form auch im „*Maarich*“, meine Edition S. 121, Nr. 28 vor.

VII.

Midrasch vom Ableben Aharon's¹⁾.

(Hebräischer Text S. 91 — 95.)

Der Midrasch schildert nicht blos den Tod Aharon's (Num. 20, 23 — 29), sondern auch die Scene beim Felsen, aus dem Wasser hervorquoll (das. V. 7 ff.), und wurde für den Trauermonat *Ab* eingerichtet, da Aharon am 1. *Ab* gestorben sein soll²⁾. Er ist Const. 1516; Ven. 1544, 1606; Amst. 1735, 8; s. l. (in Russland) 1819, 8 erschienen.

VIII.

Midrasch Jona¹⁾.

(Hebräischer Text S. 96 — 105.)

Dieser Midrasch besteht — wie ich bereits vor sechs Jahren im Anhang zu meinem *לחם הפנים* bemerkte — aus zwei Theilen: der erste Theil geht vom Anfang bis zu den Worten *הרחמים והסליחות* S. 102, erklärt das ganze Buch Jona, benutzt das 10. und 43. Capitel der *פרקי דרבי* ²⁾ *אליעזר*, enthält S. 99 ein *Bassgebet*³⁾, correspondirt mit

1) *Zunz G. V. S. 146.*

2) Siehe *Seder Olam Rabba C. 10; Megillat Ta'anit*, gegen Ende.

1) *Zunz G. V. S. 270.*

2) Das 10. Capitel der *פרקי דרבי אליעזר*, welches mit Jona sich beschäftigt, wird bereits von *Raschi* zu Jona citirt. Anstatt des Schlusses: *ועליהם הוא אומר על הגרים*: *ועליהם ועל שאר* steht in unserem Midrasch S. 99: *גורי הצדק נאמר נאמר נא יראו ה' כל"ה*.

3) Dieses Gebet hat auch *Jalkut* zu Jona und bezeichnet die *פר"א* als Quelle, obwohl es sich dort nicht findet.

Einleitung.

Gleichwie die jüdischen Dichter, von dem nationalen, mehr gelehrten als schwungreichen Kalirrhoëner *Elasar* an bis auf die spätesten Zeiten, den Gefühlen und Anschauungen des Volkes in ihren Festgedichten Worte liehen und die wogenden Massen von Sagen und Legenden, von Hoffnungen und Erwartungen durch ihre Dichtungen eindämmten: so haben verschiedene Männer zu verschiedenen Zeiten dem Bedürfniss und dem Sehnen des Volkes durch kleine *Fest-Midraschim* zu genügen gesucht. An die Festperikopen sich anschliessend, entfalteten sie in dem Rahmen eines kleinen Midrasch Alles was das Herz des Volkes an einem bestimmten Feste bewegte. Daher waren auch die ältesten Midraschim nichts anderes als kleine Fest-Midraschim, die später durch leichtere, in einfacheren Redeweisen und zugänglicheren Formen sich bewegende ersetzt wurden. Von diesem Gesichtspunkte aus ist die folgende Sammlung kleiner Midraschim zu betrachten, die wir nun einzeln nach der Reihenfolge dem Leser vorführen wollen¹⁾.

¹⁾ Da ich voraussetze, dass *Zunzens*, des grössten Meisters jüdischer Literaturforschung, klassisches Werk: „die gottesdienstlichen Vorträge der Juden“ in Jedermann's Besitz ist, so habe ich bei jedem einzelnen Midrasch blos auf dasselbe verwiesen, ohne das dort Gesagte im ganzen Umfange zu reproduciren. Ich kann aber nicht umbin hier zu bemerken, dass man jenes grossartige Werk erst recht zu würdigen versteht, wenn man selbst in's Detail eindringen will; dann muss man die Umsicht und die mit tiefer Sachkenntniss ordnende Hand des Meisters bewundern.

I.

Midrasch Abba Gorion¹⁾.

(Hebräischer Text S. 1 – 18.)

Dieser Midrasch, der seinen Namen von den Anfangsworten ²⁾ אָמַר נֹרִיחַ אִישׁ צִידָן hat, und sich über das ganze Buch Ester erstreckt, hat dem Sammler des *Jalkut* vorgelegen, der reiche Auszüge aus demselben mittheilt. Da er in den meisten Stellen mit *Midrasch Rabba* zu Ester übereinstimmt und dennoch vom *Jalkut* als besonderer Midrasch citirt wird, so vermute ich, dass *Midrasch Rabba* zu Ester nur eine erweiterte Umarbeitung des *Midrasch Abba Gorion* ist. Von diesem Gesichtspunkte aus und mit Rücksicht auf den Text³⁾ ist er für die Geschichte der Midraschim von Bedeutung. —

Unser Abdruck ist nach cod. hebr. XXXII der *Hamburger Stadt-Bibliothek*⁴⁾ gemacht worden. Jener Codex aber ist sehr corrupt geschrieben, wie S. 7 und 8 zeigen⁵⁾,

¹⁾ *Zunz* G. V. S. 279 und 293.

²⁾ *Midrasch Rabba* zu Ester C. 1 liest den Namen אָמַר נֹרִיחַ, was blos ein Dialektunterschied ist.

³⁾ So hat *Midrasch Rabba* zu Ester für מְהוּמָה זֶה מְלֹאךְ שְׂמֵחָה עַל הַמְהוּמָה שְׂמֵחָה עַל הַחֲמָה (S. 3, Z. 3 v. u.) שְׂמֵחָה עַל הַמְהוּמָה. Unsere Lesart, die sich mehr der Etymologie anschliesst, stimmt auch mit dem Targum I überein. — Für בְּמִנְחָתָם S. 4 Z. 2. v. o. liest M. R. נִחְיָה. — Für פֶּרְשְׁנֵי S. 15 Z. 8 v. u. muss man שְׂמֵחַ lesen. Vergl. *Chajes* אֲמָרֵי מִינָה, 21 d.

⁴⁾ Die Ueberschrift lautet dort: כְּטוֹב נָדַם אֲחִיל לְכַתּוּב: מִדְּרַשׁ סַמְגִילָה, וְהוּא מְהוּמָה עַל כָּל בְּרַכָּה וְתְהִילָה. Die Abschrift besorgte mit Hr. J. *Wilkowski*, Schüler des Rabbiners Ettlinger zu Altona.

⁵⁾ Dem Schreiber des Codex schien es nicht nöthig, die im *Midrasch Rabba* und im *Jalkut* vorkommenden Stellen ganz abzuschreiben. Auch liess er oft Sätze und Wörter aus, und zeigte sich als kein grosser Verehrer des Aramäischen.

stuch lückenhaft, und ich hätte verzweifelt einen nur ziemlich lesbaren Text zu liefern, wenn nicht die Auszüge im *Jalkut*, das Targum und Midrasch Rabba mir die besten Dienste geleistet hätten.

Unser Midrasch ist für *Purim* eingerichtet, und bildet einen Hintergrund für zahlreiche historische Anspielungen.

II.

Midrasch Megillat Ester¹⁾.

(Hebräischer Text S. 19 — 24.)

Dieser kleine Midrasch, der sich über das Buch Ester 2, 5 — 14 erstreckt und wahrscheinlich Bruchstück eines grössern Midrasch ist²⁾, hat dem *Jalkut* vorgelegen und wird von demselben zu 2 Sam. 19, 23 und zu Ester sehr häufig unter dem allgemeinen Namen מדרש citirt. Aus eben diesen Citaten des *Jalkut* geht hervor, dass unser Midrasch das ganze Buch Ester umfasst hat. Vielleicht ist er identisch mit dem מדרש מנלה מסחר, der in Const. 1919, 4 erschienen ist. Seine Sprache hält sich vom Aramäischen fern, sein Charakter ist besonders national, und er befindet sich in demselben Codex der Hamburger Stadtbibliothek, unmittelbar hinter dem Midrasch Abba Gorion. Er ist in populärer Form für das Purim-Fest eingerichtet.

III.

Erzählung von Abraham und Nimrod.

(Hebräischer Text S. 25 — 34.)

Die Form der Einkleidung¹⁾, die Gestaltung des Inhalts, der von dem was *Bereschit Rabba* Cap. 17 von

¹⁾ Vergl. מדרש רבי אליעזר, C. 50.

²⁾ Vielleicht des „Midrasch Rabbati zum Buche Ester“; siehe *Zunz* G. V. S. 293.

¹⁾ אמר המגיד, das so häufig wiederkehrt.

Abraham erzählt wird, ziemlich abweicht, und hier zu einem kleinen Epos wird, sowie mehre Worte und Wendungen²⁾ dieser Erzählung sprechen dafür, dass sie ursprünglich arabisch geschrieben war und in's Hebräische übersetzt wurde. In der That findet sich auch die Erzählung nach ihrer stofflichen Seite in *Weil's* „biblische Legenden der Muselmänner“ S. 68 ff., und ist wahrscheinlich im muhammedanischen Interesse gearbeitet worden, um das götzendienerische Arabien zu bekehren. Sie ist in dem Buche שבת מוסר³⁾ vom R. *Eliza ha-Cohen aus Smyrna*, C. 62 aufgenommen⁴⁾.

²⁾ Vergl. die Krankheit קילעני (S. 26), die Wurfmaschine טראכניק (S. 33), die Worte (S. 39) צלם שאין בו הועלת לא לעצמו ולא למי שיקנהו לעובדו hist. antisl. p. 20 ed. *Fleischer*: من يشتري ما يضره ولا ينفعه, und die an die muhammedanische Glaubensformel erinnernden, in der Erzählung häufig wiederkehrenden Worte: ה' הוא האלקים.

³⁾ Dieses zuerst Const. 1718 erschienene und wenig berücksichtigte Moralbuch besteht aus 52 Capiteln, die den 52 Wochenabschnitten entsprechen, und ist blos eine Compilation aus anderen Schriften, von denen viele selten sind und wodurch es einen besondern Werth erhält. So befinden sich darin z. B. das ganze אור קדמון (C. 7), das Ven. 1703 erschien; die תוכחות von spanischen Dichtern (C. 28 u. 29), die zusammen mit dem ס' התפוח Ven. 1619 gedruckt wurden; das אורחות היים von R. Ascher (C. 13); eine Schrift אורך ימים über Erziehung (C. 17); die צוואת הגדול (C. 16) und die מעשה דריב"ל (C. 25). Die als רוקח des R. *Elasar aus Worms* §. 28 entlehnt. Das C. 46 citirte אורחות צדיקים muss heissen אורחות היים. Ich habe bei dieser Edition die *editio princeps* des שבת מוסר benutzt.

⁴⁾ Vergl. auch *Steinschneider's Bibliotheca hebr. Bodlej.* No. 3880 der anonymen Schriften. Demnach müsste die hebr. Anmerkung S. 25 gestrichen werden.

IV.

Midrasch Wajoscha¹⁾.

(Hebräischer Text S. 35 — 57.)

Dieser Midrasch erstreckt sich über Exodus 14, 30. 15, 1 — 18, und war entweder für *Sabbath Beschalach* (שבת שיריה) oder für den 7. Tag des *Pesachfestes*, an welchem die bezeichneten Schriftstellen die Festperikopen bilden, bestimmt. Er war dem *Jalkut* bekannt (vergl. zu Abschnitt יורה), und ist Const. 1519, 4 und Metz 1849 in der Sammlung דברי חכמים nach der ersten Ausgabe und nach zwei Handschriften erschienen. Er enthält viele Legenden, und der auf die Messiaszeit sich beziehende Schluss rührt daher, dass die *Haftara* des 8. Tages Pesach dem Propheten Jes. Cap. 11 entlehnt ist, wo die messianische Zeit geschildert wird.

V.

Quell der Weisheit.

(Hebräischer Text S. 58 — 61.)

Unter diesem Titel (מעין החכמה) giebt es in der jüdischen Literatur *fünf* verschiedene Schriften:

1. Eine kabbalistische, dem *Mose* zugeschriebene Schrift. Zusammgedruckt mit dem Buche *Bahir*, Amsterd. 1651, 4 u. Berlin 1706, 4. Vergl. meine „Auswahl kabbalistischer Mystik“ I, 11 ff.

2. Eine von *Recanati* in seinem Pentateuch-Commentar 48d citirte Schrift¹⁾, die sich von der vorhergenannten unterscheidet. Vergl. auch *Rasiel*, Ende.

¹⁾ Vergl. *Zunz* G. V. S. 282.

¹⁾ Das Citat lautet: זמח ראשית שלו. זמח ראשית של עשרים הם ראש מיליון. Sie war also in Versen abgefasst und behandelte die 613 Gebote.

3. Eine Einleitung in die Kabbala nach Isaak Luria von Abraham *Kalamankas*. Amst. 1652, 4. Korez 1784, 4.

4. Eine versificirte Aufzählung der 613 Gebote nebst Commentar von Chajim Hirsch Berlin. Rödelheim 1804, 4.

5. Die hier vorliegende, welche gleichsam eine himmlische Scene zwischen Mose und den Engeln vor der Gesetzgebung ist. Ven. 1601, 4. Krakau 1648, 4. Korez 1784, 4. Sie ist nicht als ein Theil der „*Hechalot*“, da sie unter diesem Namen in *Jalkut Reubeni* 101 a b citirt wird und ihrem ganzen Wesen nach mit einem von *Ziuri* in seinem Pentateuch-Commentar Abschnitt *אמרתן* angeführten Stücke aus den „*Hechalot*“ übereinstimmt. Sie scheint schon frühzeitig im 12. Jahrhundert den „*Hechalot*“ entnommen worden zu sein, um für den Zweck des *Scha-buot*-Festes zu dienen²⁾, und da *Mose* als Held in ihr figurirt, so wurde ihm die Schrift Nr. 1 zugeschrieben.

VI.

Midrasch der zehn Gebote¹⁾.

(Hebräischer Text S. 63 — 90.)

Dieser aus dem 10. Jahrhundert etwa stammende Midrasch ist seiner ganzen Anlage nach für das *Scha-buot*-Fest zusammengestellt worden — daher er auch in einem cod. Vat. geradezu *הגדה של שבועות* heisst, — und da er für das Volk, wie etwa die *הגדה של פסח*, bestimmt war; so ist er mit vielen Erzählungen²⁾ ausgestattet. Er erschien Verona 1647, Lublin s. a. in 4., Zolkiew 1810 in 12. Letztere Ausgabe hat viele Druckfehler, die hier verbessert sind.

²⁾ In einem *דרש לשבועות* (cod. hebr. XII der Leipzigeraths-Bibliothek) wird dieses Stück gleichfalls benutzt.

¹⁾ *Zunz* G. V. S. 142 — 144. Wir fügen nur noch hinzu, dass im Anfang einige Stücke aus Midrasch *Cönen* entlehnt sind. Auch der *דרש לשבועות* des Leipziger Codex benutzt die kosmologischen Elemente des Midrasch *Cönen*.

²⁾ Die letzte Erzählung kommt in etwas veränderter Form auch im „*Maarich*“, meine Edition S. 121, Nr. 28 vor.

VII.

Midrasch vom Ableben Aharon's¹⁾.

(Hebräischer Text S. 91 — 95.)

Der Midrasch schildert nicht blos den Tod Aharon's (Num. 20, 23 — 29), sondern auch die Scene beim Felsen, aus dem Wasser hervorquoll (das. V. 7 ff.), und wurde für den Trauermonat Ab eingerichtet, da Aharon am 1. Ab gestorben sein soll²⁾. Er ist Const. 1516; Ven. 1544, 1605; Amst. 1735, 8; s. l. (in Russland) 1819, 8 erschienen.

VIII.

Midrasch Jona¹⁾.

(Hebräischer Text S. 96 — 105.)

Dieser Midrasch besteht — wie ich bereits vor sechs Jahren im Anhang zu meinem לרם הפנים bemerkte — aus zwei Theilen: der erste Theil geht vom Anfang bis zu den Worten הרחמים והסלחנות S. 102, erklärt das ganze Buch Jona, benutzt das 10. und 43. Capitel der פרקי דרבי אליעזר²⁾, enthält S. 99 ein Bussgebet³⁾, correspondirt mit

¹⁾ Zunz G. V. S. 146.

²⁾ Siehe *Seder Olam Rabba* C. 10; *Megillat Ta'anit*, gegen Ende.

¹⁾ Zunz G. V. S. 270.

²⁾ Das 10. Capitel der פרקי דרבי אליעזר, welches mit Jona sich beschäftigt, wird bereits von *Raschi* zu Jona citirt. Anstatt des Schlusses: ועליהם הוא אומר על הגרים: ועליהם ועל שאר נגורי הצדק steht in unserem Midrasch S. 99: נגורי הצדק ואמר נא יראי ה' כל"ח.

³⁾ Dieses Gebet hat auch *Jalkut* zu Jona und bezeichnet die פר"א als Quelle, obwohl es sich dort nicht findet.

Einleitung.

Gleichwie die jüdischen Dichter, von dem nationalen, mehr gelehrten als schwungreichen Kalirrhoäner *Eliasar* an bis auf die spätesten Zeiten, den Gefühlen und Anschauungen des Volkes in ihren Festgedichten Worte liehen und die wogenden Massen von Sagen und Legenden, von Hoffnungen und Erwartungen durch ihre Dichtungen eindämmten: so haben verschiedene Männer zu verschiedenen Zeiten dem Bedürfniss und dem Sehnen des Volkes durch kleine *Fest-Midraschim* zu genügen gesucht. An die Festperikopen sich anschliessend, entfalteten sie in dem Rahmen eines kleinen Midrasch Alles was das Herz des Volkes an einem bestimmten Feste bewegte. Daher waren auch die ältesten Midraschim nichts anderes als kleine Fest-Midraschim, die später durch leichtere, in einfacheren Redeweisen und zugänglicheren Formen sich bewegende ersetzt wurden. Von diesem Gesichtspunkte aus ist die folgende Sammlung kleiner Midraschim zu betrachten, die wir nun einzeln nach der Reihenfolge dem Leser vorführen wollen ¹⁾.

¹⁾ Da ich voraussetze, dass *Zunzens*, des grössten Meisters jüdischer Literaturforschung, klassisches Werk: „die gottesdienstlichen Vorträge der Juden“ in Jedermann's Besitz ist, so habe ich bei jedem einzelnen Midrasch blos auf dasselbe verwiesen, ohne das dort Gesagte im ganzen Umfange zu reproduciren. Ich kann aber nicht umhin hier zu bemerken, dass man jenes grossartige Werk erst recht zu würdigen versteht, wenn man selbst in's Detail eindringen will; dann muss man die Umsicht und die mit tiefer Sachkenntniss ordnende Hand des Meisters bewundern.

I.

Midrasch Abba Gorion¹⁾.

(Hebräischer Text S. 1 – 18.)

Dieser Midrasch, der seinen Namen von den Anfangsworten²⁾ אמא גוריון איש צידון hat, und sich über das ganze Buch *Ester* erstreckt, hat dem Sammler des *Jalkut* vorgelegen, der reiche Auszüge aus demselben mittheilt. Da er in den meisten Stellen mit *Midrasch Rabba* zu *Ester* übereinstimmt und dennoch vom *Jalkut* als besonderer Midrasch citirt wird, so vermute ich, dass *Midrasch Rabba* zu *Ester* nur eine erweiterte Umarbeitung des Midrasch Abba Gorion ist. Von diesem Gesichtspunkte aus und mit Rücksicht auf den Text³⁾ ist er für die Geschichte der Midraschim von Bedeutung. —

Unser Abdruck ist nach cod. hebr. XXXII der *Hamburger Stadt-Bibliothek*⁴⁾ gemacht worden. Jener Codex aber ist sehr corrupt geschrieben, wie S. 7 und 8 zeigen⁵⁾,

¹⁾ *Zunz* G. V. S. 279 und 293.

²⁾ *Midrasch Rabba* zu *Ester* C. 1 liest den Namen אמא גוריון, was bloß ein Dialektunterschied ist.

³⁾ So hat *Midrasch Rabba* zu *Ester* für מהומן זה מלאך שמונה על החמה (S. 3, Z. 3 v. u.) שמונה על החמה. Unsere Lesart, die sich mehr der Etymologie anschliesst, stimmt auch mit dem Targum I überein. — Für באכנתיים S. 4 Z. 2. v. o. liest M. R. גחיות. — Für פרשורי S. 16 Z. 8 v. u. muss man שמש lesen. Vergl. *Chajes* יאסרי בינה, 21 d.

⁴⁾ Die Ueberschrift lautet dort: בטוב גרא אחויל לכתוב מדרש ממנילה, והוא מרומם על כל ברכה ומהילה. Die Abschrift besorgte mit Hr. J. *Witkowski*, Schüler des Rabbiners *Ettlinger* zu Altona.

⁵⁾ Dem Schreiber des Codex schien es nicht nöthig, die im *Midrasch Rabba* und im *Jalkut* vorkommenden Stellen ganz abzuschreiben. Auch liess er oft Sätze und Wörter aus, und zeigte sich als kein grosser Verehrer des Aramäischen.

auch lückenhaft, und ich hätte verzweifelt einen nur ziemlich lesbaren Text zu liefern, wenn nicht die Auszüge im *Jalkut*, das Targum und Midrasch Babba mir die besten Dienste geleistet hätten.

Unser Midrasch ist für *Purim* eingerichtet, und bildet einen Hintergrund für zahlreiche historische Anspielungen.

II.

Midrasch Megillat Ester ¹⁾.

(Hebräischer Text S. 19 — 24.)

Dieser kleine Midrasch, der sich über das Buch Ester 2, 6 — 14 erstreckt und wahrscheinlich Bruchstück eines grössern Midrasch ist ²⁾, hat dem *Jalkut* vorgelegen und wird von demselben zu 2 Sam. 19, 23 und zu Ester sehr häufig unter dem allgemeinen Namen מדרש citirt. Aus eben diesen Citaten des *Jalkut* geht hervor, dass unser Midrasch das ganze Buch Ester umfasst hat. Vielleicht ist er identisch mit dem מדרש מילה מסור, der in Const. 1319, 4 erschienen ist. Seine Sprache hält sich vom Aramäischen fern, sein Charakter ist besonders national, und er befindet sich in demselben Codex der Hamburger Stadtbibliothek, unmittelbar hinter dem Midrasch Abba Gorion. Er ist in populärer Form für das Purim-Fest eingerichtet.

III.

Erzählung von Abraham und Nimrod.

(Hebräischer Text S. 25 — 34.)

Die Form der Einkleidung ¹⁾, die Gestaltung des Inhalts, der von dem was *Bereschit Rabba* Cap. 17 von

¹⁾ Vergl. פרקי דרבי אליעזר, C. 50.

²⁾ Vielleicht des „Midrasch Rabbati zum Buche Ester“; siehe *Zunz* G. V. S. 293.

¹⁾ אמר המניד, das so häufig wiederkehrt.

Abraham erzählt wird, ziemlich abweicht, und hier zu einem kleinen Epos wird, sowie mehre Worte und Wendungen²⁾ dieser Erzählung sprechen dafür, dass sie ursprünglich arabisch geschrieben war und in's Hebräische übersetzt wurde. In der That findet sich auch die Erzählung nach ihrer stofflichen Seite in *Weil's* „biblische Legenden der Muselmänner“ S. 68 ff., und ist wahrscheinlich im muhammedanischen Interesse gearbeitet worden, um das götzendienerische Arabien zu bekehren. Sie ist in dem Buche שבת מוסר³⁾ vom R. *Elija ha-Cohen aus Smyrna*, C. 52 aufgenommen⁴⁾.

²⁾ Vergl. die Krankheit קילעני (S. 26), die Wurfmaschine טראכניק (S. 33), die Worte (S. 39) שלם שניין בו, wie bei Abulfeda hist. antisl. p. 20 ed. *Fleischer*: من يشتري ما يضره ولا ينفعه, und die an die muhammedanische Glaubensformel erinnernden, in der Erzählung häufig wiederkehrenden Worte: ה' הוא האלקים.

³⁾ Dieses zuerst Const. 1718 erschienene und wenig berücksichtigte Moralebuch besteht aus 52 Capiteln, die den 52 Wochenabschnitten entsprechen, und ist blos eine Compilation aus anderen Schriften, von denen viele selten sind und wodurch es einen besondern Werth erhält. So befinden sich darin z. B. das ganze אור קדמון (C. 7), das Ven. 1703 erschien; die תוכחה von spanischen Dichtern (C. 28 u. 29), die zusammen mit dem ס' התפוח Ven. 1519 gedruckt wurden; das אורחות חיים von R. Ascher (C. 13); eine Schrift אורח ימים über Erziehung (C. 17); die צומח ר"ח הגדול (C. 16) und die מעשה דריב"ל (C. 25). Die als angeführten Reime (C. 19) sind dem רוקח des R. *Elasar aus Worms* §. 28 entlehnt. Das C. 46 citirte אורחות חיים muss heissen אורחות צדיקים. Ich habe bei dieser Edition die *editio princeps* des שבת מוסר benutzt.

⁴⁾ Vergl. auch *Steinschneider's Bibliotheca hebr. Bodlej.* No. 3880 der anonymen Schriften. Demnach müsste die hebr. Anmerkung S. 25 gestrichen werden.

IV.

Midrasch Wajoscha¹⁾.

(Hebräischer Text S. 35 — 57.)

Dieser Midrasch erstreckt sich über Exodus 14, 30. 15, 1 — 18, und war entweder für *Sabbath Beschalach* (שבת שירה) oder für den 7. Tag des *Pesachfestes*, an welchem die bezeichneten Schriftstellen die Festperikopen bilden, bestimmt. Er war dem *Jalkut* bekannt (vergl. zu Abschnitt וירא), und ist Const. 1519, 4 und Matz 1849 in der Sammlung דברי חכמים nach der ersten Ausgabe und nach zwei Handschriften erschienen. Er enthält viele Legenden, und der auf die Messiaszeit sich beziehende Schluss rührt daher, dass die *Haftara* des 8. Tages Pesach dem Propheten Jes. Cap. 11 entlehnt ist, wo die messianische Zeit geschildert wird.

V.

Quell der Weisheit.

(Hebräischer Text S. 58 — 61.)

Unter diesem Titel (מעין החכמה) giebt es in der jüdischen Literatur *fünf* verschiedene Schriften:

1. Eine kabbalistische, dem *Mose* zugeschriebene Schrift. Zusammgedruckt mit dem Buche *Bahir*, Amsterd. 1651, 4 u. Berlin 1706, 4. Vergl. meine „Auswahl kabbalistischer Mystik“ I, 11 ff.

2. Eine von *Bechanati* in seinem Pentateuch-Commentar 48d citirte Schrift¹⁾, die sich von der vorhergenannten unterscheidet. Vergl. auch *Rasiel*, Ende.

¹⁾ Vergl. *Zunz* G. V. S. 282.

¹⁾ Das Citat lautet: טוב ומטיב והכל שלו. זאת ראשית שש מאות ועשרים הם ראש מיליון. תחלה פעלו. Sie war also in Versen abgefasst und behandelte die 613 Gebote.

3. Eine Einleitung in die Kabbala nach Isaak Luria von Abraham *Kalamankas*. Amst. 1652, 4. Korez 1784, 4.

4. Eine versificirte Aufzählung der 613 Gebote nebst Commentar von Chajim Hirsch Berlin. Rödelheim 1804, 4.

5. Die hier vorliegende, welche gleichsam eine himmlische Scene zwischen Mose und den Engeln vor der Gesetzgebung ist. Ven. 1601, 4. Krakau 1648, 4. Korez 1784, 4. Sie ist nicht als ein Theil der „*Hechalot*“, da sie unter diesem Namen in *Jalkut Reubeni* 101 a b citirt wird und ihrem ganzen Wesen nach mit einem von *Ziuni* in seinem Pentateuch-Commentar Abschnitt *מארתן* angeführten Stücke aus den „*Hechalot*“ übereinstimmt. Sie scheint schon frühzeitig im 12. Jahrhundert den „*Hechalot*“ entnommen worden zu sein, um für den Zweck des *Scha-buot*-Festes zu dienen²⁾, und da Mose als Held in ihr figurirt, so wurde ihm die Schrift Nr. 1 zugeschrieben.

VI.

Midrasch der zehn Gebote¹⁾.

(Hebräischer Text S. 62 — 90.)

Dieser aus dem 10. Jahrhundert etwa stammende Midrasch ist seiner ganzen Anlage nach für das *Scha-buot*-Fest zusammengestellt worden — daher er auch in einem cod. Vat. geradezu *הגדה של שבועות* heisst, — und da er für das Volk, wie etwa die *הגדה של פסח*, bestimmt war; so ist er mit vielen Erzählungen²⁾ ausgestattet. Er erschien Verona 1647, Lublin s. a. in 4., Zolkiew 1810 in 12. Letztere Ausgabe hat viele Druckfehler, die hier verbessert sind.

²⁾ In einem *דרש לשבועות* (cod. hebr. XII der Leipziger Rathsbibliothek) wird dieses Stück gleichfalls benutzt.

¹⁾ *Zunz* G. V. S. 142 — 144. Wir fügen nur noch hinzu, dass im Anfang einige Stücke aus Midrasch *Cönen* entlehnt sind. Auch der *דרש לשבועות* des Leipziger Codex benutzt die kosmologischen Elemente des Midrasch *Cönen*.

²⁾ Die letzte Erzählung kommt in etwas veränderter Form auch im „*Maarich*“, meine Edition S. 121, Nr. 28 vor.

VII.

Midrasch vom Ableben Aharon's¹⁾.

(Hebräischer Text S. 91 — 95.)

Der Midrasch schildert nicht blos den Tod Aharon's (Num. 20, 23 — 29), sondern auch die Scene beim Felsen, aus dem Wasser hervorquell (das. V. 7 ff.), und wurde für den Trauermonat Ab eingerichtet, da Aharon am 1. Ab gestorben sein soll²⁾. Er ist Const. 1516; Ven. 1544, 1605; Amst. 1735, 8; s. l. (in Russland) 1819, 8 erschienen.

VIII.

Midrasch Jona¹⁾.

(Hebräischer Text S. 96 — 105.)

Dieser Midrasch besteht — wie ich bereits vor sechs Jahren im Anhang zu meinem לחם הפנים bemerkte — aus zwei Theilen: der erste Theil geht vom Anfang bis zu den Worten והספינות והחמרים S. 102, erklärt das ganze Buch Jona, benutzt das 10. und 43. Capitel der פרקי דרבי אליעזר²⁾, enthält S. 99 ein Bussgebet³⁾, correspondirt mit

¹⁾ Zunz G. V. S. 146.

²⁾ Siehe *Seder Olam Rabba* C. 10; *Megillat Ta'anit*, gegen Ende.

¹⁾ Zunz G. V. S. 270.

²⁾ Das 10. Capitel der פרקי דרבי אליעזר, welches mit Jona sich beschäftigt, wird bereits von *Baschi* zu Jona citirt. Anstatt des Schlusses: ועליהם הוא אומר על הגרים: ועליהם ועל שאר גירי הערק steht in unserem Midrasch S. 99: ועליהם ועל שאר גירי הערק נאמר נא יראי ה' כל"ה.

³⁾ Dieses Gebet hat auch *Jalkut* zu Jona und bezeichnet die פר"א als Quelle, obwohl es sich dort nicht findet.

Jalkut zum Buche Jona⁴⁾, und ist älter als der *zweite* Theil, der von den Worten וַיִּאֲמַר ה' לְרַגְלֵי יוֹנָתַן S. 102 bis zu Ende reicht, die Geschichte Jona's allegorisch auf die Seele deutet und nichts als eine wörtliche Uebersetzung des *Sohar* II, 198 b — 199 b ist.

Der Midrasch Jona ist für den *Versöhnungstag*, an welchem das Buch Jona gelesen wird, zusammengestellt, und ist Prag 1595, 4 und Altona s. a. 8 zusammen mit dem Reisebericht *Petachja's* gedruckt worden. Der Text ist incorrect und lückenhaft, und ich habe ihn nach *Jalkut* und *Sohar* verbessert und ergänzt.

IX.

Midrasch Temura¹⁾.

(Hebräischer Text S. 106 — 114.)

Ausgehend vom Buche *Kohelet*, das am Sabbat des Hüttenfestes gelesen wird, sucht dieser Midrasch zu beweisen, dass die Gegensätze auf Erden, z. B. Reichthum und Armuth, Schönheit und Hässlichkeit u. s. w., zur Harmonie des Ganzen beitragen und von der göttlichen Weisheit zeugen. Zu diesem Zwecke wird ferner parallel zu *Kohelet* 3, 1 — 8 der 136. Psalm gedeutet. Der Midrasch enthält auch Anthropologisches (S. 106 — 107) und Kosmogonisches (S. 109), benutzt Ibn Esra (S. 109) und den Dialog über die Seele von *Galenus*²⁾, so dass er erst in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts entstanden sein kann. — Er ist Livorno 1786 (hinter dem

⁴⁾ Vielleicht ist der *erste* Theil des Midrasch Jona erst nach dem *Jalkut* bearbeitet worden.

¹⁾ *Zunz* G. V. S. 118.

²⁾ Vergl. das הַנְּפֶשׁ הַחַיִּים von *Galenus*, meine Edition S. 21 und den Schluss des מַרְרָשׁ חַמְרָה. Auch das Hervorheben der Luft als Lebensprincip verräth eine Benutzung des genannten הַנְּפֶשׁ הַחַיִּים.

zweiten Theil des הגדולים (שם הגדולים), Wilna 1802 (zusammen mit אנרת בראשיה), Zolkiew 1804, Lemberg 1850³⁾ erschienen.

Der רש לשוכה des Leipziger Codex bearbeitet gleichfalls das Thema von den Gegensätzen auf Erden, und geht auch von Kohelet (7, 14) aus: גם ארץ זה לעומת זה עשה: האלהים.

X.

Midrasch vom Ableben Mosis¹⁾.

(Hebräischer Text S. 115 — 129.)

Am letzten Tage des *Hüttenfestes* (שמחת תורה) wird der letzte Abschnitt des Pentateuchs (חמאת הכרכה), der den Segen und die letzten Lebensmomente Mosis enthält, in den Synagogen verlesen. Zu diesem Zwecke ist unser Midrasch verfasst worden, der, mit starken angelologischen Elementen versetzt, in einer sehr rührenden Weise den Tod des ersten Propheten schildert. Da ferner das 1. Capitel des Buches *Josua* die Haftara jenes Tages bildet, so spielt auch Josua eine bedeutende Rolle in unserem Midrasch, dessen Anfang lückenhaft, daher unverständlich ist und aus *Tanchuma* (Absch. חמאת הכרכה) ergänzt werden kann²⁾.

³⁾ Incorrect wie die meisten neueren Lemberger Druckwerke.

¹⁾ Zunz G. V. S. 146. — Das דברי הימים של משה, das vom סדרש יושע fast ganz benutzt ist, scheint mir blos ein Auszug aus dem ס' הישר zu sein, wofür auch die Schlussworte: ויתר דברי משה ואשר עשה הלא הם כחובים על ספר דברי הישר sprechen.

²⁾ Die Stelle im *Tachuma* lautet: אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כיון שבא משה לברך את ישראל בואת הברכה אף הקב"ה ביד אחם בואת שני' וזאת החורה אשר שם משה ואומר זאת הברכה אשר בך משה איש האלהים אח בני ישראל. ד"א אמר ר' אבא אשר בך משה זה משה איש האלהים זה הקב"ה וכי.

Er ist Const. 1516, Ven. 1544, Paris 1629, Amst. 1735, s. I. (in Russland) 1819 erschienen. Die lateinische Uebersetzung von *Gaulmya* ist auch in den „*Prophetæ veteres pseudepigraphi*“ (Stuttgart, 1840) von *Gfrörer* enthalten.

XI.

Geschichte Judith's¹⁾.

(Hebräischer Text S. 130 — 131.)

Diese kurze Geschichte Judith's befindet sich in der Sammlung kleiner Geschichten oder dem *חבור יפה* des R. *Nissim b. Jakob* (ed. Amsterdam Bl. 22a — 23b), und wenn dort auch der Name Judith's nicht genannt wird, so steht er doch ausdrücklich in den *מקצות* eines cod. Vatic. 285, in dem folgenden Midrasch unserer Sammlung (Nr. XII) und in einer kleinen Schrift der *Bodlejana*²⁾. Sie ist wahrscheinlich einer alten hebräischen Darstellung der Geschichte Judith's entlehnt, die in einigen Punkten von dem apokryphischen Buche Judith abwich. Der ungenannte Feldherr ist der ammonitische *Achior* der apokryphischen Erzählung.

Gaulmya, der die Lücke nicht merkte, übersetzte den Anfang des *פטרר משה* ebenso unverständlich lateinisch, wie er es hebräisch ist. — S. 126 Z. 12 v. o. habe ich *הנחתך* für *הנחתך* gesetzt, und der Satz: *רדיכן הנהחתך בין כיום בין בלילה יש לי למען* ist im ausrufenden Sinne zu fassen; *Gaulmya* übersetzt sonderbar: *quomodo inter diem et noctem distinguis? in hoc errare mihi proclive est.* Der Sinn ist vielmehr: „Wo habe ich dich denn des Tags oder des Nachts verlassen, dass ich mich irren sollte!“ Vergl. auch Talm. *Temura*, 15.

¹⁾ *Zunz G. V. S. 124.*

²⁾ Siehe *Steinschneider Biblioth. hebr. Bodlej. No. 3446* der anonymen Schriften.

Eine andere hebräische „Geschichte Judith's“ (מעשה דיהודית), die sich dem griechischen Texte mehr anschliesst, dabei aber die מנלה אנטיוכוס (Nr. XIV unserer Sammlung) am Anfange benutzt³⁾, und einem alten Codex entlehnt sein soll, befindet sich in חסדה הימים, Abschnitt חנוכה 68 d — 71 c (der Livorner Ausgabe 1763). Dort heisst es (70 a), Judith habe נבינה mit sich genommen.

Die erste hebräische Uebersetzung des apokryphischen Buches Judith ist vom R. *Atiba Lewi* aus Halberstadt im Jahre 1679 gemacht worden⁴⁾, die zusammen mit einer jüdisch-deutschen Uebersetzung des Meir b. Ascher Kaz aus Königsberg und der מנלה אנטיוכוס in Berlin 1766 erschien. Beide Uebersetzer unterzogen sich der Mühe, um — wie sie in ihrem Vorworte bemerken — die Festgedichte für Sabbat-Chanuka zu verstehen.

XII.

Midrasch für Chanuka¹⁾.

(Hebräischer Text S. 132 — 136.)

Der hier zum ersten Mal nach einer Handschrift der Leipziger Raths-Bibliothek²⁾ (cod. XII des gedruckten Catalogs) gedruckte Midrasch für Chanuka, der auch die „Geschichte Judith's“ wie Nr. XI unserer Sammlung enthält³⁾,

³⁾ Anstatt אנטיוכוס steht nämlich אליפורני.

⁴⁾ Vielleicht ist diese Uebersetzung von חסדה הימים benutzt worden.

¹⁾ Vergl. die Festgedichte für die beiden Sabbate des Chanukafestes, und zwar: אורך כי אומת כי von Josef ben Salomo, אין צור חלק von Salomo b. Jehuda (Salomo ha-Babli), אורך כי עניתני von Menachem b. Machir und אין מושיע von Elija b. Baruch; ferner מס' שנה 21, Megillat Taanit, C. 6, Raschi zu שנה 23 a, §. 44, כל בו, C. 51, *Zunz G. V. S. 124*, *Chajes* אגדה בקורה gegen Ende.

²⁾ Der Codex enthält דרשות zu allen Festen des Jahres.

³⁾ Der Feldherr *Achior* erscheint hier als Astrolog.

ist von grosser Wichtigkeit, da er die bis jetzt unbekannt gewesene Quelle für die wichtigsten, in den Festgedichten der beiden Sabbate des Chanukafestes verarbeiteten hagadischen Elemente ist⁴⁾. Judith wird hier mit dem Chanukafeste in Verbindung gebracht, und die Erzählung von *Hanna*, der Tochter Jochanan's, wird hier in zwei Versionen mitgetheilt.

XIII.

Zweiter Midrasch für Chanuka.

(Hebräischer Text S. 137 — 141.)

Dieser Midrasch ist eine rhetorisch ausgeschmückte Bearbeitung der *aramäischen* מגלה אנטיוכוס¹⁾ mit einigen hagadischen Zuthaten, die sich auch in No. XII unserer Sammlung finden. Er ist zuerst in חסדה הימים Absch. הנוכה aus einer alten Handschrift abgedruckt, und bis jetzt von Niemandem erwähnt worden.

⁴⁾ Woher *Arnheim* in seiner Uebersetzung der *Jozeroth* S. 41 Anmerkung 14 den dort citirten Midrasch entlehnt hat, ist mir unbekannt.

¹⁾ Für die Benutzung der aramäischen und nicht der hebräischen מגלה אנטיוכוס zeugt der Ausdruck שמח מעם S. 140 Z. 5 v. o. analog dem aramäischen שמח מעים, wofür in der gewöhnlichen hebr. Uebersetzung צווי gesetzt ist.

²⁾ Vergl. S. 67 והנה גם זה מהולל בהושבחה כמדרש שם. Dann folgt der Midrasch. אנדה נמצא בכחב יר ישן חיל

XIV.

Megillat Antiochus¹⁾.

(Hebräischer Text S. 143 — 146.)

Dieses kleine „Buch des Antiochus,“ das die Entstehung des Chanukafestes erzählt, ist aus dem *aramäischen Original* übersetzt, das zuerst 1851 in London, zusammen mit *מבחר הפנינים* von H. Filippowski herausgegeben wurde, und sich auch handschriftlich in der Leipziger Raths-Bibliothek befindet. Die hebräische Uebersetzung ist, ausser in einigen spanischen und italienischen Machasorim und den bei *Zunz* aufgezählten Ausgaben, noch Berlin 1766 in 8 und London 1851 in 32 erschienen. — Nach einer alten jüdisch-deutschen Uebersetzung (Ven. 1548) hat Beer *Fränk* aus Pressburg eine hebräische Uebersetzung verfertigt und sie unter dem Namen *מגלה סתוהו* (Wien 1807, 1821) nebst einer deutschen Uebersetzung (mit hebr. Lettern) drucken lassen. — Unsere *מגלה אנטיוכוס* ist sehr alt, da sie sich noch in aramäischer Sprache erhalten hat.

XV.

Tractat vom Gehinnom¹⁾.

(Hebräischer Text S. 147 — 149.)

Dieser aus 4 Capiteln bestehende Tractat schildert die Hölle und ihre Bewohner, ist das *älteste* über dieses Thema bekannte Stück²⁾, stand besonders bei Anthropomorphisten

¹⁾ Siehe *Zunz G. V. S. 134*; *Luzzatto lezioni di storia giudaica S. 95*; *Filippowski* Vorwort zu *מגלה אנטיוכוס S. 3 — 4*. — Ich habe *אנטיוכוס* und nicht *אנטיוכוס* gesetzt, weil diese Orthographie in jüdischen Schriften üblich ist.

¹⁾ *Zunz G. V. S. 141*.

²⁾ Dafür spricht die ganze Darstellung, die Einführung talmudischer Autoritäten und die Anlehnung an

und Kabbalisten in grossem Ansehen³⁾, übte selbst auf den Ritus der Gebete Einfluss⁴⁾, und ist zuerst von R. Ellja de Vidas in seinem ראשית חכמה (13. C. des שער היראה) und dann Wilna 1802 zusammen mit אנדה נראשית veröffentlicht worden⁵⁾.

XVI.

Tractat von den Grabesleiden.

(Hebräischer Text S. 150 — 152.)

Wenn der vorhergehende Tractat die Hölle und ihre Bewohner schilderte, so zeigt uns dieser die Leiden und Kämpfe, die des Menschen unmittelbar vor dem Tode und beim Eintritt in das Grab harren, je nach dem Verhalten des Sterblichen auf Erden. — Fischbi citirt (s. v. חבונ) Stücke aus demselben als einem פירק בן יצחק ר' (1. פרק) angehörend, und er ist zuerst von R. Ellja de Vidas in שער היראה (12. Cap. des ראשית חכמה), dann Wilna 1802

Schriftstellen. Es ist daher nicht eine Uebersetzung der ספר ניהנם, wie Zunz a. a. O. behauptet, da diese in den verschiedenen Bearbeitungen ein späteres Zeitalter verräth.

³⁾ Vergl. die Klagen der Gegner Maimuni's in Montpellier und Mose b. Nachman im שער הנסול, Anfang.

⁴⁾ Vergl. über die Gebetsstücke והוא רחום ופירוש וכו' Abudirâhim 50b, 53a ed. Amsterdam, Mose de Leon סוד שבת §. 12 des ס' המשקל, Sohar I, 78a; II, 205a.

⁵⁾ In cod. XXI der Leipzigeraths-Bibliothek steht dieses Stück unter dem Namen סדר ניהנם und das darauf folgende של רשעים גור דין ist kein besonderes Stück, sondern blos die Fortsetzung des סדר ניהנם.

¹⁾ Steinachneider theilte mir brieflich mit, er habe eine Ausgabe des פירק בן יצחק ר' gesehen. Wahrscheinlich wird sein Catalog Näheres darüber bringen.

veröffentlicht worden. In der letzten Ausgabe — wo am Schlusse drei Zeilen ausgefallen sind — stehen noch einige Varianten nach der Lesart des R. David Ibn Abi Simra (רדכ"א).

XVII.

Tractat von der Bildung des Kindes.

(Hebräischer Text S. 153 — 158.)

Zunächst aus Talmudstellen und anderen hagadischen Bestandtheilen ¹⁾ (Nidda, 3. Abschn.) wurde schon in sehr alter Zeit eine Abhandlung über verschiedene Momente bei der Bildung des Kindes, ehe es in die Welt eintritt, verfasst, die sich in verschiedenen Recensionen erhalten hat ²⁾. In unserer Sammlung sind deren zwei: die erste nach cod. XII der Leipziger Raths-Bibliothek (auch abgedruckt von *Wagenseil*, dem Eigenthümer des Codex, in seiner Bearbeitung des Tractats Sota p. 71 — 79) und אבקה רחל 23a — 24b ed. Amsterdam; die zweite nach לקושי הפרדס מרש"י 4d — 5b, die gerade mit dem Vers aus Hoh endet, mit welchem die erste Recension beginnt. — Hervorzuheben ist, dass dieser Tractat wie der Talmud a. a. O. die *platonische* Anschauung von der Seele adoptirt. Die ganze Schilderung ist übrigens sehr sinnreich und poetisch.

¹⁾ Vergl. auch מדרש עשרה הדברות, 5. und 6. Gebot S. 77 — 79.

²⁾ Vergl. *Zunz* Addit. zu cod. XII.

Zusätze zu

מדרש אבא גוריון:

Seite 2 Zeile 7 und 8 v. u. In der Hschr. stand
Midrasch Rabba liest: מלא מדויא לא שחו מויקייא ארסון חנרכה
כאילין בוחאי דלא שאתן חמרא דויקין אייתי להון חמרא דקוליא.

Seite 2 Z. 4 v. u. *Jalkut* liest כום גדול מחזיק ארבעים
כסא רבא דהוה למוד ארבעא; das Targum Scheni hat: שמציות
חמשא המינון.

Seite 3 Z. 1 und 2 v. u. Midrasch Rabba liest: בוחא
חרבונה אחר ביה; Targum I hat: בון כיתה חרבונה אחרים ביהיה

Seite 4 Z. 1 und 2 v. o. Midrasch R. liest אביא נהיות
גה. Vergl. מעריך s. o. מאחורי הקוריים.

Seite 4 Z. 7 v. u. Targum Scheni hat: שחר מן הנדקי.

Seite 5 Z. 5 v. u. die Hschr. hat zwar nur den Zahlen-
werth 74; man muss aber das Jahr, welches Ester bei
Hegai verbrachte, mitrechnen.

Seite 6 Z. 10 und 11 v. u. Midrasch R. liest מעכיר
שנים ומושיב א' מעכיר ב' קלסריקין שהן שומרי הסף ומושיב
Targum I hat: הריק קלוסנהרין; הכרבר הזה

Seite 9 Z. 11 und 12 v. o. Targum Scheni liest ויוסא
דאנן צבין למזבן מנא אמרין לנא יוסא שריא הוא ויוסא די
אנתא צבין למזבן מנהא אמרין עלן שוקין ואמרין מן יוסא אסירא
דנא. Demnach würde man für למזבן wohl für למזבן und für
besser מירעה סוגרין עלינו lesen.

Seite 13 Z. 16 v. o. muss man ונתחתן für ונתחתון
lesen. Die Beschreibung der verschiedenen Arten von
Feuer der Unterwelt gehört zu den ältesten Schilderungen
dieses Themas. Vergl. *Rasiel*, 14b.

Seite 15 Z. 8 v. u. Targum Scheni hat ואמר לשמשי
שמשי בן; ספרא לאייתי ספרא; man wird daher hier auch
המן lesen.

Seite 16 Z. 5, 6, 7, 8 v. o. Diese corrupte Stelle
(die Erklärung zu מלכות יביאו לכוש מלכות) lässt sich annäherungs-
weise durch das Targum Scheni herstellen. Es lautet zu
Ester 6, 10: ואמר מלכא להמן סרדיב ועול לבית גנוי דמלכא:
וסב סחמן לבושא שיראה טבא פרנין (נ"א פרנדאה או פרונג)
דמטכס כאבנין מבין ומרגליין וחליין כארבע קרנחיה דידיה הנאי

דרהבא ורימנא לכל רוחא ורוחא. וסב מתמן כלילא רבא דדהבא סוקדוניה דאייחיאן יתיה לי מן קריין מדינתא ביומא קדמאה דקסית במלכותא. וסב מתמן ספסירא ושרייאנא די לי דאייחין לי יחיה מן כוש מדינתא וראין רדינן די לכושיהון לבושא דמלכותא דמרגליאתא דאייחיאן יחון לי סמדינתא אפריקי ופוק לאוריא דמלכא ודבר מחמן מוסיא דמלכא דקאים ברישיה דאוריתא די שפירא שיפרגו די עלוי רכיבית ביומא קדמאה דקסית במלכותא In unserem Midrasch muss auch etwas ausgelassen sein.

Seite 16, zur Stelle אל הפל דבר. Diese ganze Erklärung liest man ausführlicher mit mehreren Varianten in Midrasch Rabba zu Ester, letztes Capitel zur Stelle מהר קח את הלכוש, im Midrasch Rabba zu Leviticus, C. 28 Ende und Targum Scheni z. St.

Seite 17 Z. 12 v. o. Im Midrasch Rabba fehlt der Name der Tochter Haman's.

Seite 18. Der eigentliche Schluss des Midrasch Abba Gorion scheint bei den Worten כלל מחשבורא בן יקלקל הק' כלל מחשבורא, und das darauf folgende ein späterer Zusatz zu sein, der auf das Gebet Bezug nimmt. Vielleicht ist das Buch Ester nach dem Midrasch Abba Gorion öffentlich erklärt worden, und der Schluss אמר ר' יהושע בן לוי וכי' sollte demnach den Uebergang zum Gebete bilden.

Zusätze zu

מדרש מגלת אסתר:

Seite 19 zu ד'א איש יגדי. Vergl. Midrasch Rabba zur Stelle, Jalkut zu נח, 13 b; zu Ester, 170 d.

Seite 20 und 21. Vergl. Jalkut zu 2 Samuel, 23 c (zur Stelle היום יומת איש) und zu Ester, 170 d und 171 a.

Seite 21. Die Erzählung von R. Meir und dem Hegmon ist einer anderen Hagada entlehnt.

Seite 23 zum ersten אחר דבר. Vergl. Jalkut zu Ester, 171 a und Targum Scheni zur Stelle.

Zusätze zu

מדרש תורה:

Der Anfang des **דרש לסוכות** in dem erwähnten Leipziger Codex lautet: כתיב גם זה לעומת זה עשה האלהים וכתיב: ה' בחכמה יסד ארץ כל מדה שכרא הקב"ה בעולמו כרא כנחו וברא אומות זה על זה ברא ישראל וברא א"ה ולולי רחמים של הקב"ה ותקנתו שחקן לא היו יכולים לעמוד שעה אחת בפני האומות ואיזוהי תקנה חקן להם כרא לא"ה שרים ולישראל שרים והם מיכאל וגבריאל וכו' כרא בני אדם וברא שדים ואלמלי רחמים של הקב"ה וכו' שחקן להם שכל תקופת ניסן שרפים מתגברים ומחזמים ראשיהם ונפלא אימתם על המזיקין וסוככים באברחם על בני אדם וכו' כרא בהמות וחיות וכו' ברא עופות וכו' ברא דגים וכו' מורה שמתנו יוצא אור לעולם וכו' — Der grösste Theil dieses **דרש** ist dem **מדרש כונן**, 6a 7b ed. Ven. (von den Worten **ה' בחכמה יסד ארץ** bis zu Ende des **Midrash**) entlehnt. Vielleicht ist das Verhältniss auch umgekehrt, da der bezeichnete Schluss des **מדרש כונן** ein späterer Zusatz ist.

מדרשים קטנים ואגדות שונות:

מדרש אבא גוריון:

אבא גוריון איש ציידן

אמר חמשה דברים:

מדינת דייני דשיקרא מניאו סהדי שקראי. מדינת דילטוריא מניאו נוכרין חטופין. מדינת אפיא חציפתא איתנמלה יקרא סברייתא. מדאמר ועירא לרבא אנא רב מינך אתקטעו שניהון דבני אינשא. מדארניו בנייא חביבייא קדם אכוהון דבשמייא העמיד עליהם מלך חנף ופרע מהן. ואיזה זרה מלך אחשורוש שנאמר מסלך אדם חנף (איוב ל"ד) ולמה הק' מסליך אדם חנף בשביל סוקשי עם ולמה נקרא אחשורוש חנף שהרג את אשתו בשביל אוהבו והרג אוהבו בשביל אשתו הרג ושחי בשביל המן וחזר והרג המן בשביל אסתר ויש לך חנף גדול מזה וכיון שראו הכל שמלך אחשורוש התחילו צוודין זוי זוי:

פרשה א'

ויהי בימי אחשורוש, ר' ברכי' פתח סי' פעל ועשה קורא הדורות מראש (ישעי' ס"א ד') קורא כל הדורות לא נאמר אלא קורא הדורות מראש מתחילת ברייתו של עולם גזר הק' על כל ברייתו מה ראו להיות בראש. אדם ראש לישרים קין ראש לדורגים הכל ראש לנהרגים נח ראש לנמלטים אברהם ראש למולים יצחק ראש לנעקדים יעקב ראש לתמימים יחזקאל ראש לשבטים יוסף

1

1

ראש לאסירים אהרן ראש לכהנים משה ראש לנביאים יהושע ראש לכובשים עתניאל ראש למחלקים שמואל ראש למושחים שאול ראש לגמשהים דוד ראש למנגנים שלמה ראש לכוננים נבוכדנצר ראש למחריבים אחשוורש ראש למוכרים המן ראש ללוקחים וכיון שראו הכל שאחשוורש מוכר והמן לוקח התחילו אומר ווי ווי:

ויהי בימי אחשוורוש הוא אחשוורוש

הוא רשע סתחילתו ועד סופו כיוצא בדבר הוא עשו מבי אדום (בראש' לו מג) הוא דתן ואבירם (במדבר כו ט') הוא משה ואהרן (שמות ו' כו) ודוד הוא הקטן (שמואל א' יו יד):

בימים ההם כשבתה, בשעה שמלך אחשוורוש בקש לישב על כסא שלמה שכתב בו וישב שלמה על כסא ד' (ד"ה א' כט כז) אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם במקום שישב נוף קדוש ישב רשע זה אל חנבל כבודך. אמרו חכמים היאך נמצא כסא זה בידו לאתר סיתת שלמה עלה שישק מלך מצרים לירושלים ומצא שם את הכסא ונטלו בכתובת בחו והורידו למצרים שכך סתיב (ד"ה ב' י"ב ב') ויהי בשנה החמישית עלה שישק בא סנתריב ונטלו ממנו והביא עמו לארץ ישראל וכא להלחם בירושלים באותו הפרק נפל סנתריב ויצאו ישראל וכוון ממונו ונטלו את הכסא והושיבוהו למקומו וישב עליו חזקיהו ונטל את הכבוד שה' בירושלים ביה שלמה והצליח ככל מלכותו שנאמר (ד"ה ב' לב ל') ויעלת חזקיהו בכל מעשהו בשלמה כתיב (ד"ה ב' ט' כד) והמה מביאים איש מנתחו ובחזקיהו כתיב (ד"ה ב' לב כג) ורבים מביאים מנחה לה' ומגדלים לחזקיהו מלך יהודה בשלמה כתיב (ד"ה ב' ט' כג) וכל מלכי הארץ מבקשים את פני שלמה ובחזקיהו כתיב (מ"ב ב' יב) בעת ההיא שלח מרודך וכו' וכשראה חזקיהו את הכסא אמר מה ראה שלמה מבי לעשות שש מעלות לכסא אלא כנגד שש ארצות: **והשתיה כדת**, כדת כל אומה ואומה אילין מדייא לא שתו מונקייא אייתו להן דקולייא כדת כל מקום ומקום אחר בעי מיגס ובחר כן מישתי אחר בעי מישתי ובחר כן מיגס:

אין אונם, אמר ר' לוי כך הי' תכסים של אנשי פרס היו משקין אותו בכוס גדול מחזיק ס"ז שמיניות הנקרא פיתקא ואפי' סת או משתגע לא הי' מחזירו עד ששותיהו ושרי המשקים שלהם מתעשרין מאותם המסוכין שלא ישקו אותם בו ואחשוורוש לא הכניס אותו כוס לתוך סעודתו דכתיב אין אונם:

לעשות כרצון איש ואיש. אמר לו הק' רשע יכול
אחה לעשות כרצון איש ואיש ב' אנשים מנקשים לישא אשה אחת
שמה יכולה לינשא לשניהן. וכן ב' ספינות מתפרשות בים אחת
צריכה רוח דרומית ואחת רוח צפונית שמה יכלה רוח אחת להנהיג
את שתיהן שני בני אדם כאים אצלך למחר איש יהודי ואיש ער
ואויב יכול אחת לצאת ידי שניהן כאחד אלא לרוטם אחד ולצלוב
אחד ומי יכול לעשות כרצון איש ואיש הק' דכתיב (תהל' קמה יט)
רצון יראיו יעשה. ר' לוי אמר בעולם הזה כשרות דרומית מנשבת
אין רוח צפונית מנשבת אבל לעתיד לבוא הק' מביא רוח ארנסטים
בעולם ומנהיג אותם כאחת שנאמר אומר לעפון חני ולחימן אל
חבלאי (ישעי' מג ו):

גם ושתי המלכה עשתה משחה נשים:

אמר רבי יצחק שהיתה מונגת להם יין שחור ומה ראה הכתוב
לפרסם סעודה של ושתי אמר רבי יהושע בן קרחה להודיעך לאיזה
שלוה אסתר נכנסת אמר רבי מאיר א"כ נחן הק' למכעיסין קל
וחומר לעושי רצונו:

בית המלכות. מלמד שנחנה אותם בכחים מצוידין
מקום שהמלך ישן. אמר ר' אבון רצה אשה שתרא מביט צרות נאות
מלאכול עגלות פטומות:

ביום השביעי וגו'. אמר ר' אבהו כישראל אוכלין ושותין
מתחילין ברברי תורה וכשירוצו לפני הק' אבל אומרת העולם
כשאוכלין ושותין מתחילין ברברי תפלות הללו אומ' מדיות נאות
והללו אומרים פרסיות נאות אמר להם אחשורש כלי שאני משתמש
בו לא מדי ולא פרס אלא כשרי ואין כיוצא בו בעולם אמר להם
מבקשים אתם לראותה אמרו לו הן ובלבד שתהא ערומה.

ד"א כטוב א"ר לוי אומות העולם אין להם טובה בטוב אין
כתיב כאן אלא בטוב אבל ישראל וילכו לאהליהם שמחים ונאבי לב
(מלכ"י א' ח' סו) ר' יודא זר' לוי בשם ר' יוחנן אומרים כל מקום
שנאמר בסגילה מלך אחשורוש במלך אחשורוש הכתוב מדבר וכל
מקום שנאמר בה מלך סתם במלך מלכי המלכים הכתוב מדבר סדר
כטוב לב המלך כיון כטוב לבו של הק' כיינה של תורה.

אמר למהומן. מהומן זה מלאך הממונה על המתומה:

ביחא. בחבייתה:

חרבונא. אחרבנא:

בינתא ואבנתא. אמר ר' יצחק אמר הק' טשחק אני עליהם באבנתיים אחורי הקוריים:

להביא את ושתי המלכה. שלא יהי עלי כלום אלא הכתר יערוסה ר' שמעון בר ר' נחמן בשם ר' יונתן אמר אין הרשעים נחנים כניהנם אלא ערוסים שנאמר (תהלי עג כ) ד' בעיר צלמם תמה ולמה בעיר אמר ר' שמעון במקום שהלסטים מקפח חסן מצלב אמר ר' יונתן אף המצריים לא נידונו כים אלא ערוסים שנאמר (שמות טו ח') וברוח אפך נערמו מים:

וחמאן המלכה ושתי. שלחה לו רברים שנוגעים בלב אמרה לו מה נפשך אם רואין אותי כעורה הרי אתה מתגנה ואם רואין אותי נאה נחנים עיניהם להרוג אותו האיש ומשתמשון בי רסוחו לא גרמו עקיצתו לא נעקץ שלחה לו אי טפס יצא לכך מייך דע שאני בתו של בלשאצר בנו של נבוכדנצר שהי מקולם במלכים ורוזנים עשויים מאומה לפני ולא הי' אותו האיש קומים אוסטבלאות של בית אבא ואפי' בקוסדור לרוץ לפני מרכבתו אנדיתיקי של אבא לא הי' נדונין ערוסים דכתיב (דניאל ה' א') אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא הוה ואת ריית בחמרך ומיד:

וחמתו בערה בו. אמר ר' חנינא באותו שעה רוח הקודש קרא למלאך הממונה על החיטה אמר לי' חות זיקא ונפח קיטמא וזרוק גופריחא באחונא אמר ר' יוחנן כל אותן שבע שנים משנהרגה ושתי עד שנצלב הסן היתה חמתו כערת בו אמר והא כתיב כשוק (אסתר ב' א') כשוק ולא שוק שכיכה ואינה שכיכה וכיון שנצלב הסן וחמת המלך שככה:

ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים. אמר ר' סימון זה שכמו של יששכר שנאמר (ד"ה א' יב לב) ומכני יששכר יודעי זוג':
והקרב אליו כרשנא. מן אפריקי:

שחר. מן אנקרוקי:

אדמתא. מן אדום:

חרשיש. מן תרסיס:

מרס מרסנא ממוכן. מן ירושלים:

כדת מה לעשות. למה עלתה לה כך לפי שלא היתה מנחת לאחשורש לכנות את בית המקדש ואומרת לו מה שהתריבו אבותי אתה מבקש לכנות:

ויאמר ממוכן. מה ראה ממוכן לקפוץ על העצה תרין
אמוראין חד אמר מפני שלא זימנתו בסעודה וחד אמר מפני
שסמרתו על פניו:

לא על המלך לבדו. יש אומרים כח היתה לו והי
מבקש להשיאה למלכות:

ומלכותה יחן המלך. ר' חנינא אמר כרזיב (איוב
ה' יח) כי הוא יבאיב ויחבש וגו' בלשון שניטלה מלכות מזקינה
שנאמר (שמואל א' טו כח) ונתנה לדעך הטוב ממך וגו' בלשון חזרה
לה המלכות שנאמר ומלכותה יחן המלך וגו':

פרשה ב'

אחר הדבר' האלה. כשהפך מיינו ביקש אותה
אמרו לו הרגתה אותה אמ' להם למה אמרו לו שאמרת שחבוא
לפניך ערומה ולא באה אמר להם לא יפה עשיתי ומי נתן לי עצה
להרוג אותה אמרו לו שבעת שרי פרס ומדי סיד הרגו לפיכך אין
מזכיר אותם עוד וי"א שנתנו לו עצה לבטל בית המקדש לפיכך
נגזר עליהם מיתה:

איש יהודי. הרשעים קודמין לשמן נבל שמו (ש"א
כה כה) גליח שמו (ש"א יז כד) שבע בן בכרי שמו (ש"ב כ' כא).
אבל הצדיקים שמן קודמין להם ושמו מנות (שופטים א' כ') ושמו
שאול (ש"א ט' ב') ושמו ישי (ש"א יז יב) ושמו אלקנה ושמו
מרדכי דומין לבגראן רכזיב (שמות ו' ג') ושמי ה' לא נודעתי להם:
ויהי אומן את הדסה. רב אמר בת ארבעים שנה
היתה ושמו אמר בת שבעים ורבנן אומ' בת ע' וה' שנה. ר' ברכי'
אמר אמר הק' לאברהם אחיה יצאת מבית אביך בן ע' וה' שנה
חייך אף הגואל שאני עתיד להעמיד לבניך במדי בת ע' וה' שנה
במנין הדסה. ר' ברכי' בשם ר' לוי אמר אמר הקב"ה לישראל
אתם בכיתם יתוסים היינו ואין אב אף הגואל שאני עתיד להעמיד
עליכם במדי אין לו לא אב ולא אם:

ויהי אסתר נושאת חן. ר' נחמי' אמר העמיד מדיות
מכאן ופרסיות מכאן ואסתר יפה מכולן ר' לוי אמר נושאת חן

טענה הן ביוסף מתיב (שמות לט כא) ויט אליו הסד סופה של
הסד הי עליו ברם הכא כתיב נושאת הן:

ויאהב המלך את אסתר. אמר ר' חלבו מלמד שאף
הנשואות הביאן לפניו דכתיב מכל הנשים ומכל הבתולות:
וימליכה רחל ושתי. אמר ר' לוי איקונין של ושתי
חלה מעל סטחו כיון שנכנסה אסתר היחה נאה יותר מאיקונין
של ושתי וכשנשים נכנסות מסתכל בהן ובאיקונין של ושתי ולא הי'
כמות ושתי לכך נאמר וחשא הן זחסר. וסדר איקונין של ושתי
והעמיד איקונין של אסתר:

אין אסתר מגדת. ר' יהודה בר סימן אמר הי' שואלה
ואומ' לה בת מי את והיא אומרת לו ואתה בן מי אמר לך
אני מלך בן מלך והיא אמ' אנא מלכה בת מלכים אמרה לו הלא
סוחר דברים הללו הרגת את ושתי אמר לה לאו אלא מדעת
שבעת שרי פרס ומדי הרגתי אמרה לו לפי שהמלכים הראשונים
שהיו לפניך לא הי' סתנהנין על ידי דעת שרים אלא על ידי
הנביאים נבוכדנצר מה כתיב ב' (דניאל ב' כה) **אדין אריון**
הנעל לדניאל. בלשאצר באדין דניאל הועל קדם מלכא שאם יגע לו
הדבר הי' אומר לו שנאמר דניאל כחרע מלכא אמר לה אית הכא
מן ההיא קורצא טבא אמרה לי' חפוש וחשבת מיד:

קצף בגתן ותרש. מה קצף מעמיד שנים ומסוף אחד
מעמיד שני קלוסטרין ומסוף הברברי אחד:

פרשה ג'

אחר הדברים האלה גדל. לא נחגל המן אלא
לרעהו אמר ר' יהושע בן לוי משל לגוליור שקלל בן המלך אמר
המלך אם אני הורגו כך אומרים הכל גוליור אחד נהרג אמר
המלך אנדלנו ואחר כך אהרגו אותו עשה אותו טריקונס ואחר כך
עשהו הגמון ואחר כך החיו את ראשו כך אמר הק' אם יהרג המן שורד
לכסל בנין בית המקדש אין איש יודעו אלא יחגלו ואחר כך יחלגו:
וישם את כסאו. למד'ה שהי' לו חמורה וספיתיה וחזירה
והי' גותן לחזירה שלא במידה ולחמורה ולספיתיה במידה אמרה:

המורה לסייחה אנו שעושין מלאכה לבעל הבית נותן לנו במידה ולחזירה שלא במידה אמר סייתה לחמורה תבוא השעה וחראה כיון שבא קלנדס נסלו החזירה ונחרזה הוי לא המאכל גורם אלא הבטלה לכך נאמר אחר הדברים האלה גדל ואחר כך ויחלו את המן. כתיב (איוב כ' ו') אם יעלה לשמים שיאו לרצו וראשו לעב יגיע לעננא כגללו לנצח יאבד מה הגללים הללו מוזהמים כך הוא מוזהם ראינו יאמר אינו הסיין לי ולא חכיסין לי היכן הוא המן ודיכן שלוחתו מה כתיב למעלה בפרשה ויחלו שניהם על העץ אף סופו של אותו האיש לעלות ולצלוב. ר' פנחס הוי משחעי הדא עובדא ארי עבד סעודתא לכל חיותא ובעירא ועבד להון גנונא מן משכי דאריותא כיון דאכלו אמרו מן לימא לן ומירא חלו עיניהון בהדין תעלא אמר להון ענין אחון לי מה דאנא אמר דלי עיני כלפי משכי מעליהון ואמר מאן דחסי לן בעילאי יחמי לן כחחאי כך מי שהראה לנו כצליבן של בגתן וחרש יראה לנו במפלחו של המן מי שפרע מן הראשונים הוא יפרע מן האחרונים. ד"א אחר הדברים האלה הרהורי דברים ה' שם סי הרהר ר' יהודה אומר המן הרהר אמר הדא אסתר אם יהודאה היא קרובתי היא מן גבי עשו דכתיב (מלאכי א' ב') דולא את עשו ליעקב ואם משאר עממין היא כל עממין קרובין אלו לאלו ראוי אני ליטול פרזקופין מתחת ידי. ר' נחמ' אמר אחשוורש הרהר אמר מרדכי זה אני חושב לו טובה והוא יושב כאן ומבקש לכנות בית המקדש לכנות אי אפשר להחזירו אי אפשר אלא הרני סגרה בו המן יהא דין בונה ודין סותר. וחכמים אומרים הק' הרהר אמר מרדכי זה צדיק גמור הוא אם נוטל הוא פרזקופי ויגדל המן ויבא מרדכי ויטול מסנו ויבנה בית המקדש:

וכל עבדי המלך. ר' יוסי פתח ואמר ממנו גאים פח לי (תהלי' קס"ו) אמרה כנסת ישראל לפני הק' רבונו של עולם פרסו לי אוסות העולם מצודה אומר לי עבוד ע"ז לשמוע להם אני נענשתי לפניך שלא לשמוע להם הורגין אותי אמר ר' חנינא לזאב פרסו לו מצודה על פי הבאר אם ירד לשתות ניצוד ואם לא ירד מת בצמא:

וידי באמרם אליו יום ויום. ר' יהודה אומר בני של רחל וכו' עד יראו צדיקים וישמחו (ועיין מדרש ילקוט):
וימלא המן חמה. מה עשה המן כשעבר ולא זו מרדכי

ממקומו ולא שאל בשלומו כא לו מצד אחר תעשה עצמו כאלו
ששאל מרדכי בשלומו והשיב לו ואמר עלך שלום אמר מרדכי אין
שלום אמר ה' לרשעים מיד וימלא המן חמה:

ויבז בעיניו. אמר ר' לוי לעוף שקינן וכי עד אמר לו
ה"ק אחה הוא גורלן של בניי:

מיום ליום. שני רבותינו בשאמר המן להפיל גורלנו
התחיל להפיל לימים שנאמר מיום ליום עלה יום א' לפני הק' ואמר
לפני רבונו של עולם כי נבראו שמים וארץ ואמרת אם יסדו שמים
וכי ורשע וזה מכקש לאבדן עקור שמים וארץ ואחר כך כלה
אותם. כא לו ליום ב' זעלה לרקיע לפני הק' ואמר לפני רשע בי
נברא רקיע והכרלה בין סים עליונים למים התחתונים ובנידן הברלה
מכין האומוח עקור רקיע ואחר כך כלה אותם. כא לו ליום ג' עלה
לפני הק' ואמר בי נבראו אילנות ובנידן מלקסין כהון שנאמר
(ויקרא כג ט') ולקחחם לכם עקור אילנות ואחר כך כלה אותם.
כא לו ליום ד' עלה לפני הק' ואמר בי נבראו שמש וירח וזוכבים
ומולות ישראל נמשלין להן עקור מאורות ואחר כך כלה
אותם. כא לו ליום ה' בא לפני הק' ואמר בי נבראו העופות לקרבן
בטל הקרבן ואחר כך כלה אותם. כא לו ליום ו' עלה לפני הק'
ואמר בי נבראו צאן ישראל קרוים צאן ואדם שנאמר (יהוק'
לד לא) ואחן צאני וצאן מרעיחי אדם אחם. כא לו ליום שבת
עלה לפני הק' ואמר כתיב (שמות לא יז) בינו ובין בני ישראל וג'
עקור אוחה ואחר כך כלה אותם כיון שראה שלא הי' יוכל בימים בא
לחדשים שנאמר (אסתר ג') ומחדש לחדש על לניסן זכות פסח
לאייר זכות מן לסיון זכות מתן תורה לחסון זכות הארץ לאב
והפסחם אבלם לששון לאלול זכות החומה שנאמר (נחמי ו' טו)
וחשלם החומה בעשור לחדש אלול להשרי זכות הרגלים מרחשון
זכות שרה כסל' זכות חנוכה ומבת זכות עזרא שבט זכות אנשי כנסת
הגדולה באדר שמח. אמר אברוק המולות טלה ויקחו להם איש
שרה (שמות יב ג') שור שור או כשב (ויקרא כב כז) האומים פרץ
וורת מרשן זכות יונה אר' זכות דניאל בתולה זכות חנני' מישאל
ועזרי' מאונים זכות איוב שנאמר (איוב לא ו') ישקלני במאזני
צדק עקרב זכות יהוקאל שנאמר (יהוק' ב' ו') ואל עקרבם וכי
קשת זכות יוסף (בראשי' מט כד) וחשב באיתן קשתו גדי זכות
יעקב שנאמר (בראשי' כו טו) ואת עורות גדי העוים דלי זכות

משה שנאמר (שמות ב' יט) וגם דלה דלה לנו דנים לא מצא להם זכות אמר כשם שהדנים נבלעים כך שונאי של ישראל נבלעין וחסוסין אינון בידי. אינון בידך אלא אתה בידן מה דג זה פעם בולע ופעם נבלע אף אתה נבלע בידיהון:

ויאמר המן למלך אחשורוש. אמר לו נכלינהו אמר לי' מסתפינהו מאלההון דלא יעבד כי כי יעבד בקמאי אמר לו ישנו עם אחד כלומר ישנו מן המצות אמר לי' אית בהו רבנן אמר לי' עם אחד הם:

מפורד ומפורד. כפרידה הוה שאינה עושה פרי ואין הנאה ממנה כך מהם אין הנאה:

ודחיהם שונות מכל עם. כדאט בעינן למיוון מנהון מירעה סוגדים עלינו (?) שוקים ומשחקים כגו ומלעיגים עלינו ואומרין אמור הוא מכניסין הפסד בממונו של עולם לי' יומין אומי' שבחא לתלתין יומין ריש ירחא בניסן פיסחא בסיון עצרתא ואית להון חד ירחא דאפסידון בי' סמונו של עולם ריש שתא וצומא רבא ודגא דמטללחא חמנא יומין מסובין כל יומא ואכלין ושתיין ורווין ונפקין ומבין לי' למלכא אמר לי' קודשא בריך הוא רשעי את מניה אלא מה הנאה דלא מנית אינון חרין יומין דאנא עתיד למיתן להון שמחה במפלתך כדכתיב (אסתר ט' כז) להיות עושים את שני הימים:

ולמלך אין שוה להניחם. אמר ר' לוי כל מה שהי' המן מקטרג מלמטה על ישראל הי' מיכאל מלמד עליהם סניגוריא מלמעלה אמר לפני רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שאינון מתקטרגין לא על שעבדו ע"ז ולא על גלוי עריות ולא על שפיכת דמים אלא על ששומרים חורחך אמר לו הק' חייך לא שבקינן ולא אשבקינן שנאמר (ש"א יב כב) כי לא יטוש ה' את עמו:

אם על המלך טוב יכתב לאבדם. אמר ליה השחא לית אנא ידע מניניהון כמה אינון בר נפקו ממצרים הוה להו שית מאה אלפא גברין על כל חד וחד יהיבנא לך מאה זוזי לחוד קולטוס את יהיב אמר לי' אחשורש אף אני רצוני לאבדם אלא מה אעשה שאלתייהם גדול הוא והוא אוהב אותם ביותר וכל העומר עליהם הוא מפילו תחתיהם ויש לנו ללמוד מפרעה מלך מצרים שמלך מסוף העולם ועד סופו ובשביל שהעבדו בהם בישראל שפטם בנגעים גדולים והוציאם מחוכה ברכוש גדול וקרע להם את

הים מה שלא עשה לאומה אחרת ודרך אחריהם בשש מאות רכב
 וטובעו בים סוף הוא וכל חילו. בא עמלק וקינך עליהם בארבע
 מאות אלף גבורים וכולם מסר אלהיהם ביד יהושע בן נון
 והרגם שנאמר (שמות י יג) ויחלוש יהושע. בא סימרא עליהם
 בארבעים ואחד ראשי גייסות וכל אחד הי' עמו מאה אלף איש
 וכולם אלהיהם מסרם לכוכבים ונלחמו עמהם ושרפום שנאמר
 (שופט' ה' כ') מן שמים נלחמו ולסימרא עצמו מה עשו כמו שספרו
 לנו הראשונים לא הי' גבור כמהו וכן שלשים שנה הי' וכבש כל
 העולם בלחו לא הי' כרך שלא הפיל חומותיו בקולו ואפי' חיה
 בשדה כיון שנתן קולו עליו לא זזה ממקומה וכשהי' יורד במלחמה
 היו נושאין אותו תשע מאות סוסים במרכבה וכתזירה לא הי'
 אחד מהם יוצא מתחתיו בשלום שהי' חותכין בכרזל כצמר וסוף
 מסרו אלהיהם ביד אשה ועשהו תרפה וקלון לכל באי עולם. ומלכים
 רבים וגדולים ממנו שעמדו עליהם ובטלם מן העולם והי' לתרפה
 לדורות ואנו על אחת כמה וכמה הדל לך מן הדיעה הזאת ואע"פ
 הי' מטריחו בכל יום אמר לו אתשורש הואיל זמן נימלך בחכמים
 ובחרטומים מיד קיבץ כל חכמי אומה ולשון ואמר להם מה אחם
 אומרין רצונכם שנאמר אומה זו מן העולם שמעשי משוג' מכל
 האומות אמרו לו בלום מי הוא זה שרוצה להכשילך במכשול גדול
 כזה אם ישראל יאכזו יוכל כל העולם להחקיים אפי' שעה אחת
 לפי שאין העולם מתקיים אלא בשביל תורה שהונין בה יומם ולילה
 שנאמר (ירמ' לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו' ולא עוד אלא
 שכל האומות קרויין נכרי' שנאמר (מ"א ה' מא) וגם אל הנכרי
 וגו' וישראל קרויין בנים שנאמר (דברי יד א') בנים אתם ויש אדם
 שנוגע בכניו של הקב"ה שהוא שולט בעליונים ובתחתונים וכידו
 רוחות נשמות והוא משפיל ומרום והוא ממת ומחוי' אמר להם
 המן כל הדברים שאמרתם באמת היא כשהק' רצוי להם וכשהי'
 בית המקדש קיים אבל עכשיו אי אלהיהם שעשה להם ניסים
 מרובים עזבם והסתיר פניו מהם ואינו מסתכל בהם שהרי נבוכדנצר
 עלה והחריב את ביתו ושסף היכלו ולא עמד כנגדו שנאמר (תהל'י
 צד ו') ויאמר לא יראה יהו' כיון שאמר כך מיד קיבלו ממנו ועמדו
 עמו והסכימו אמר לו המלך אם יעלה הכסף בידי והעם בידך הרי
 הם מסורים לך ואם העם בידי והכסף בידך אינם מסורים לך מיד
 הפילו גורלות ורח הקודש צווחת „ואל עמי ידו גורל“ זבעונותיו

של המן יעלו העם בידו מיד צרה לו צרה גדולה על הבמף אמר
 עכשיו אני שוקל את הבמף ראה אחשוורש שצרה לו על הבמף מיד:
ויאמר המלך להמן הבמף נתון לך: וירח
 הקורש השיבחו ואמר והעץ נתון לך וחשבונה רדין כחשבונה רדין
 מנהגו של עולם דרכו של לוקח ליחן ערבון למוכר ושמה מוכר
 נתון ערבון ללוקח כרם הבא ויכר המלך:
ויקראו סופרי המלך. מרה כחוב מהן כל עממיה
 אוסייא ולישנייא שלמא יסני ידוע לכם אחד בא אלינו לא מארצינו
 ולא מארמחינו אלא מזרע עמלק:

פרשה ד'

ומרדכי ידע. ה' המן יוצא מפלסין של מלך ואיגרות
 בידו וכל שרי המלך אתריו פגע בהן מרדכי ראה שלש חינוקות
 יוצאין מכית רבן אמר להם מרדכי אמרו לי פסוקיכם פתח ראשון
 ואמר אל תירא מפחד פתאום פתח שני ואמר עוצו עצה וחופר
 פתח שלישי ואמר ועד זקנה אני הוא מיד צחק מרדכי אמר לו
 המן מה אמרו לך חינוקות הללו וצחקת אמר לו בשורות טובות
 בישרוני מיד בעס המן בלבו ואמר איני שולח יד תחלה אלא
 בחינוקות הללו. אמר ר' יצחק נפחא בעלילה גדולה בא המן על
 ישראל שנאמר ובמלאות-הימים האלה עשה המלך לכל העם אין
 עם אלא ישראל שנאמר (דבר' לז יט) עמים הר יקראו אמר לו המן
 לאחשוורש אלהיהם של אלו שונא זימה הוא העמיד להם זונות
 ועשה להם משתה וגור עליהם שיכואו ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם
 שנאמר לעשות כרצון איש ואיש ומי שרוצה לבוא יבוא ומי שלא
 ירצה לבוא לא יבוא כרי שלא יהי' להם פתחון פה לומר על
 כורחם הביאם גור כן מיד עמד מרדכי והכריז עליהם ואמר בני
 והואיל דלרצונכם אל חלכו שלא יהי' לכם פתחון פה לשטן עליכם
 הניחו דברי מרדכי והלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו וקלקלו.
 אמר ר' ישמעאל י"ח אלף וחשע מאות הלכו לבית המשתה ואכלו
 ושתו וקלקלו מיד עמד שטן והשטין לפני הק' ואמר רב' ש"ע עד
 פתי תידבק באומה זו שהם מבעיטין לפניך רצונך לאכר אומה

זו מן העולם אמר לו חורה מה יהי עליי אם לי חספתק בעליונים
 אף הק' השוה דעתו לכך באותו שעה אמר הק' למה לי אומה
 זו שבשבילה רבו אגוזותי בכל יום אמרתיו אפאיהם הביאו לי איגרות
 כתבו עליהם כליי הלך שטן והביא סגילוח כתבו וחמנו כיון שראתה
 החורה כך יצתה בכגרי אלמנות ונתנה קולה בבכי ולקול בכיתה
 צעקו מלאכי השרת ואמרו הם ישראל יאכדו שמטיפון דם בניהם
 להי ימים א"כ מה אנו צריכים בעולם שנאמר (ישעי' לג ז') הן
 אראלם צעקו הוצה הבט לברית כיון ששמע תמה זלכנה חגרו שקים
 ותנו קולם בבכי שנאמר (יואל ב' י') שמש וירח קדרו שמים
 וארץ נתאבלו שנאמר (ישעי' נ' ג') אלביש שמים קדרתו סיד רץ
 אליהו כבהלה אצל אבות וצדיקי עולם ונביאים הראשונים ואמר
 להם שמים וארץ ועבא מרום בוכים במר נפש וכל העולם אחוזו
 חיל כילודה ואחם שוכבים במנוחה אמרו לו על מה אמר להם
 שנגזור על שונאיהם של ישראל* (ישעי' לג ז') למה שנהנו מסעודתו של
 אחשורוש כיון ששמע משה כך אמר לאליהו כלום יש אדם כשר
 כדור אמר לו יש אדם אחד מרדכי שמו אמר לו לך והודיעו ויעמוד
 הוא משם ואנתנו מכאן אמר לו רועה נאמן כבר כתבו כליי על
 צאנך וכבר חתומה אמר להן לאבות העולם אם כטיט חתומה
 רחמים נשמעין ואם כדם חתומה מה שהי' יהי' מיד בא אליהו אצל
 מרדכי והודיעו שנאמר ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ועד עכשיו
 לא הי' יודע? אלא לא הי' מתיירא עד שבא אליהו ואמר הפכימו
 מלמעלה סיד וקרע מרדכי את בגדיו מה עשה קבץ כל תינוקות
 של בית רבן ועינה אותם בלחם וכמים והלבישן שקים והושיבן על
 האפר והיו צועקים בבכי וביללה באותה שעה אמרה כנסת ישראל
 לפני הקב"ה רב' של עי' כל זמן שאומות העולם עומדים עלי אין
 מבקשים ממני לא כסף ולא זהב אלא לבלות אותי מן העולם שנאמר
 (ישעי' לו כד) ואברת קומרת ארזיו עמד עלי גבוהנצר וביקש
 לכלות אותי שנאמר (מ"ב כה א') בא גבוהנצר מלך בבל
 וגו' בשערה שהעמיד צלם קיבץ עלי ע' מלכים ודן אותי לפניהם
 ואמר השחחוני לצלם אמרו לו חנני מישאל ועזרי' אין אנו משחחיים
 אמר להם מפני מה אמרו לו לפי שגורחתו של הקב"ה גדולים

* והוא נלקח מני כהר ע"ד אל חפתק פה לשטן. — יוזקן ויטקאחסקי
 הקגמיק;

מגזירותיך שאמר לנו (שמות ב' ג') לא יהי לך אמר להם ולמה מרדהם בו אמרו לו לפיכך באנו לירך אמר להם ואין אתם מחייראין מכבשן האש שלי אמרו לו וכי אש שלך קשה מאשו של הקי והלא שש אשות יש להקי יש אש אוכלת אש זו אשו של הקי שהיא אוכלת אישן של מלאכי השרה ויש אש שמתיירא מאשו של הקי שכשעה שירד חנני מישאל תעזרי לכבשן האש ירד גבריאל וצנן את האש ולא היי רשות לכבשן להבעיר ויש אש אוכלת ושוחה זו אשו של אליהו שנאמר (מ"א יח לח) ואח המים אשר בהעלה לחבת. ויש אש שוחה ואינו אוכלת זו אשו של חמה ויש אש אוכלת ואינו שוחה זו אשו של לבנה ויש אש לא אוכלת ולא שוחה זו אש של מלאכי השרה. ולא עוד אלא שאש שלך אינה אלא לפי שעה אבל אשו של הקי אדם נבונה בה לעולם ולעולמי עולמים ועוד אין מניחין נשמתו לצאת אבל מצטרפת בחוכו וכשאדם מרחיק מטנה ארבע אמות ושלושים פרסאות נבונה בה ועוד ז' מדורין יש בניהגם וכל מדור ומדור ארבו מאה ריבוא פרסאות ורתבו ז' ריבוא פרסאות והתחתן שבהם ארקא שמו והוא חציו אש וחציו כרד וכשרנין בו לרשע מוציאין אותו מאש לכרד וכשרד לאש ועוד מידה אחרת יש בו עקרב אחר ויש לו חשע מאות ותשעים ותשעה חוליות וכל חולייא וחולייא יש בה חשע מאות ותשעים ותשעה לוגין ואדם שכופר בהקי ומשתחזה לצלם רנין אותו בכלם ואנו האיך נשתחזה לצלם דדהבא ואילמלא לא קדשו את שמך כבר אברוהו מן העולם ועכשיו עמד עלי המן וביקש לעקור את הגפן מלה שנאמר להשמיד להרג ולאבד: ותבאנה נערוות אסתר וכו' ותתחלחל המלכה

מאד, יש אומרים מעוכרה היתה והפילה וכן הוא אומר (ישעי' כא ג') על כן מלאו מחני חלחלה:

ותקרא אסתר להתך וכו' ויגד לו מדרכי את כל אשר קרהו. ברמז דבר לה על המן שהוא מזרע עמלק שכתב בו (דברי' כח יח) אשר קרן בדרך:

ויבא התך. כשראה המן להתך נכנס ויצא בעטו והרגו לפי שאין מזכירו עוד אמר הקב"ה הואיל וכן ניהרג רח הקורש הנה משמשה בניהגם שנאמר ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר:

פרשה ה

והאמר לו זרש אשתו. אמר ר' אליעזר אמר ר' תנינא שלוש מאות וששים וששה בעלי עצה רז' לו לאותו רשע וכולם לא היו יודעים עצה כזרש אשתו אמרה לו אדם זה שאחה אוסר אם מזרע היהודים לא תוכל לו אלא בחכמה שאם הפילהו לכבשן האש כבר עלו מחזבו חגני' מישאל ועזרי' ואם לגוב אריות חשליכהו כבר עלה מחזבו דניאל ואם לכית הסודר תאסרהו כבר יצא מתוכו יוסף ואם במולא חסיק תחתיו כבר התחנן מנשה ונעזר לו גסה מיני' ואם במדברא חנלוניה כבר פרו ורכו בו ואם עינני העזיר סניאין דקטל שמשון בדעזיר אלא צלוב יתי' על צליבה דלא אשכחין דשיזיב ית אדם מיני' מיד:

וייטב הדבר לפני המן. הלך וקצץ ארו סגיגה הכיתון ארכו נ' אמה ורחבו י"ב אמות וי"א פרשנדהא בנו הוי' אגומן בקרדוגניא והכיאו סתיבתו של נח והוציאו בחליל וכומר והכינו על פתח ביתו והי' אומר למדר בשעת קריאת שמע של שחרית אני אחלה מרדכי עליו כיון שהכינו מדר עצמו עליו השיבתו בת קול נאה לך העץ מחוקן לך מששת ימי בראשית מיד הלך לכירא המדרש ומצאו לשם ומרדכי יושב בראש התינוקות מפולשים בעפר חקים בסחניהם וסופדים וזוכים מנה אחם כ"ב אלפים ונחן קולרין בצואריהם ושלשלאות בגליהם והפקיד עליהם שומרים ואמר הללו אני שוחט חולה ואחר כך אני חולה את מרדכי ומביאות להם אימותם לחם ומים ואמ' להם בנינו אכלו ושתו קודם שתמזחו מניחים ידיהם על ספריהם ונשבועין בתוי מרדכי רכינו לא נאכל ולא נשתה בתעניתנו גמות והי' כל אחד ואחד גלל ספרו ומחזירו לרבו ואמ' סבורים היינו שבוכות החורה הזאת נאריך ימים ושנים שנאמר (דברי' ל' כ') כי היא חייד ואורך ימך ועכשיו שלא זכינו מול ספרך מדינו מיד צעקו כולם צעקה מרה ואימותיהם נועת כפרות מבחין ובניהם בעגלים מבפנים עד שעלתה צעקתם וצעקת אבות העולם למרום בשתי שעות בלילה נשמעה בכייהם לפני הק' אמר למלאכי השרת קול גריים אני שומע וכבשים אני שומע באותו שעה עמר משה לפני הקב"ה בבכי' ואמר רבי' של ער' גלוי וידוע לפניך שלא קול גריים וכבשים הם אלא קול קטני עמך ישראל ששרויים

הם היום כחעניה ג' ימים ת' לילוח ואסורין בקולרין וכשלשלמות
 ולסודר עומדים לשחיטה כנריים וככשים ולב אויב שמח עליהם
 באותו שעה נצלגלו רחמי של הק' ושיבר את החוחמת וקרע את
 האיגרת גדע קרן רשע והפר ענת המן הרשע והשיב מחשבתו
 כראשו כנריים קרן ישראל והצטיח להן ישועה. אמר ר' חלבו אין
 העולם מחקים אלא כהבל פיהם של חינוקות של בית רבן ואף
 מחשבתו של המן הרשע לא בטלה אלא בשבילם שנאמר מפי עוללים
 ויונקים ועליהם נחנבא שמואל שנאמר (שמואל א' טו יד) ומה קול
 הצאן הזה באזני ואין עוז אלא תורה שנאמר (תהלי' כס יא) ר' עוז
 לעמו יתן ואומר (תהלי' ו' ט') סוד סמני כל פועלי און תששו עליונים
 ותשמו החחונים והודו ושכחו למי שאמר והי' העולם שנאמר
 (תהלי' טו ז') יודוך עמי אלהים:

פרשה ו'

בלילה הראה. באותו שעה ירד גבריאל אצל אחשורוש
 והי' סגור שנתו מעיניו וחוכמו בקרקע ש' ס' ו' פעמים ואומר לו
 כפוי טובה לך שלם טובה לבעליו מיד גור להרגו כחורו של
 נחחוסים ושל טבחים ושל משקים אמר להם טם המוח נתתם לי
 לאכדיני מן העולם אמרו לו אדונינו המלך סמאל שאסתר והמן
 אכלו אכלה סמסקה ששתו שחית ילכו לאסתר והמן אם חיים
 כמדה זו הרגנו ואם לאו למה אנו נהרגין הלכו וראו אסתר והמן
 שאין להם צער חור ואמר מי עשה לי טובה ולא שלמתי לו מיד:
ויאמר להביא את ספר הזכרנות. אמר ר' יוחנן
 פרשני' בן המן הי' סופר וכשהי' מגיע לו לזמת מרדכי הי' גולל
 והרפים נגללין סאליהן. וי"א האחתיו צעקו מעצמן:
אשר הגיד מרדכי. והיו נקראים. ויאמר המלך מה
 נעשה וכיון שהזכירו לפניו מרדכי בא עליו מעם שינה וראה בחלומו
 המן הרשע עומד והסייף כידו להרגו נבעת המלך משינתו ואמר
 מי בחצר:
ויאמרו גערי המלך וכו' עומד בחצר. אמר בשאני
 ראה אותו הלום אמת הוא:

ויאמר המלך יבוא. אמר ליה יודע אני כך שבעל
עצה אחת וכל היועץ כך אינו נכשול:

איש אשר המלך חפץ ביקרו, מה לעשות לו כסבר
המן שאין המלך רוצה לכבד אלא אחוהו. אמר לו:

יביאו לבוש מלכות, שארתו לברק לילורח בחושך
ועוד אחר איצטביג שמו שהביאו לדריוש סמדינת דים ועוד אחר
כלי יחק שמו שהביאו לדריוש ואחר שנינו שמו שפירה קוראסן
לו תחש טוב זכרינו (?) וכחר מלכות ואחר מגדלי מלכות יכריח לפניו
ויאמר כל מי שאינו בורע ומשתחוה לזה הוא להריגה וביחו ינתן
לו כיון שהזכיר הכתר נשתנה פניו של אחשוורוש אמר זהו חלומי
כיון שראה המן שנשתנה פניו של אחשוורוש לא הזכיר הכתר אלא:
ונתון הלבוש והסוס. אמר לו לך ועשה כן לסרדס
היהודי אמר לו אדוני המלך לא אנו ואחה סובגו להשמיד לו
ולכל עמו — אמר לו:

אל תפל דבר. נשטח לפניו בכני' ואמר בבקשה ממך
אדוני אל תעשני שחוק במדינה מיד שאנ עליה המלך כאר' ואמר
אל תפל דבר מיד הגך כיון שראו מרדכי בא והסוס כירו אמר
כמדומה אני שרשע בא להרגיני אמר לחלמדין ברחו לכם
שלא תכוו בנחלתי אמרו בין חיים ובין מתים עמך מה עשרה
נתעטף בטליתו ועמד לו להחפלה אחא ההוא רשיעא ותיב לוי
גביתון אמר להון במה אחם עסיקין אמרו לו במצות העומר שהיו
ישראל מקריבין אמר להון וכמה הוא הדין עומר דכסף או דדהב
אמרו לוי דשעורין אמר להון וכמה הוא מימי דידי' בעשרה קינטרין
או בעשרין קינטרין אמרו ליה סגין בי' מיני' אמר להון קומו דנצותן
עשרתי מנכון עשר אלפי קינטרין דכספא כיון דחסל מן מצליה
אמר לוי סב לבוש הדין לבושא אמר לוי את מבוה מלכותא אית
בר נש לביש לבושא דמלכותא דלא סחי אול בעי כלנא ולא
אשכתי' מה עבר על אסתוי' כיון דנפק אמר לוי לבוש הדה כלילא
אמר לוי ואית בר נש לביש כלילא דמלכא דלא סחי ומספר אול
בעי ספרא ולא אשכתי' מה עבר אול לכיתיה זאייתי מאני ספרא
ויתב לוי ומספר שרי מחנת אמר לוי מאי האי אמר לו ווי לוי
להתוא גברא מן עביד קומים פלמון קומים קלטור עביד כלנאי ומספר
אמר לוי ומה היא שאילין לך לית אנא חכים לאבוי דהאי גברא
כלנאי ומספר בבפר קרינוס ואת משכת אילין מני ספרא דידי' אמר

לִי קוֹם רֹכֵב עַל הַדִּין סוֹסִיא אִמֵּר לִי לִיחַ בִּי סַח דְּאֵנָּה גִבֹר סִבִּי
 אִמֵּר לִי וְלִיחַ אֲנִי גִבֹרָא סִבִּי אִמֵּר לִי וְלִיחַ אַתְּ הוּא דְגִרְסַת
 לְנַפְשֵׁךָ אִמֵּר לִי קוֹם דְּאֵנָּה סַמִּיךְ קְדָלִי וְאַחַ דְּרִים עֲלוּי וְסֻלִיק
 וְרִיבִיב לְמַקְיִימַת לִכְּנָן וְאַתְּהָה עַל כְּמוֹתֵימּוֹ תְּדַרְרוּךְ. כִּיּוֹן שְׂרִיב עַל
 הַסּוּס הֵיּוּ מַלְקִסִּין לְפָנָיו וְאַבּוּקוֹת דּוּלְקוֹת לְפָנָיו וְהֵי מַקְלַס לְהַקִּי
 וְאִמֵּר (תְּהֵלִי) אֲרוּמַמְךָ ד' בִּי וְלִיחַנִי וְכוּ' תְּלַמִּידֵי הֵּוּ אִוְסְרִים וְסַח
 לְהֵי חִסְדֵּיּוֹ כִּי רַגַע כְּאַפּוֹ וְכוּ' אִוְחוֹ רַשַׁע מְדוּ אִמֵּר וְאַנִּי אִמְרַחֵי
 וְכוּ' אִסְתֵּר מַה הֵּיא אִוְסְרַח אֵלֶיךָ ד' אִקְרָא וְכוּ' יִשְׂרָאֵל מַה הֵּם
 אִוְסְרִים שְׂמַע הֵי חִנְנֵי וְכוּ' אִמֵּר ד' פְּנַחַס בְּקִשׁ הֵי עוֹסֵק וְלֹא הַפְּסִיק
 לְקִיּוּם מַה שְׁנֵאמֵר (תְּהֵלִי לִי י) לְמַעַן יִזְמַרְךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדּוּם:

וַיִּקְרָא לְפָנָיו כְּכֹה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ. כִּיּוֹן שְׂעֵבְרַת דְּרַךְ
 בֵּית הַמֶּן עֲלֵתָה שְׂבַחֲמַנְתָּ כְּתוּב שֶׁל הַמֶּן לִגְג וְהִזְחָה סְבִרָה שְׂאֵחָו
 עַל הַסּוּס אִבִּיהַ וְאִוְחוֹ שְׂהוּלְךָ לְפָנָיו מְרַדְכֵי נִטְלָה עֲצִיצָה שֶׁל כֵּת
 הַבְּסָא וְשִׁפְכָה עַל רֵאשׁ אִבִּי הַעֲלָה רֵאשׁוֹ וְהִכִּירָה כִּי שְׂהֵי אִבִּי
 תִּפְלָה מִן הַגַּג וּמַתָּה:

וַיֵּשֶׁב מְרַדְכֵי אֵל שְׂעֵר הַמֶּלֶךְ. מִלְמַד שְׂשֵׁב לְשַׁקֵּי
 וְלַחְעֲנִיתוֹ אִמֵּר ד' חֲלָבוֹ הַלּוֹבֵשׁ שֶׁק וּמַתְעֵנָה אִינּוֹ סַעֲכִירוֹ סַעֲלוּ עַד
 שִׁיעֲשֶׂה בְּקִשְׁתּוֹ:

וְהַמֶּן גִּדְחַף אֵל בֵּיתוֹ. וְכִידוֹ ד' מִלְאֲכוֹת בְּלִנְיָ וּסְפֵר
 גְּלִיּוֹר וְכוּ':

עוֹדִים מְדַבְּרִים. אִמֵּר אִמֵּר הַמֶּן הַכֶּסֶף הוּא וְכִנְיֵי אִיפְרַיִם
 בְּמִדְּיָנוֹת קוֹרֵם שִׁישְׁנֵר לְהֵם אִיגְרוֹת וַיִּמְרְדוּ בְּמֶלֶךְ:

פְּרִשָׁה ז'

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר. גַּם בְּיוֹם הַשְּׁנַיִי. וְהַמֶּלֶךְ
 קָם בְּחַמְסָחוֹ. וַיֹּאמֶר חֲרִבּוֹנָא. וַיַּחֲלֹ אֶת הַסֶּן: מַה הָעֵץ הֵי
 אִמְרוֹ חֲכָמִים בְּשַׁעָה שְׂבַא לְהַכִּינֵי שִׁלַּח הַקְּבִי'ה וְקִרָא כָל עֲצֵי בְּרֵאשִׁית
 וְאִמֵּר לְהֵם מִי יִתֵּן עֲצָמוֹ וַיַּחֲלֵת זֶה רַשַׁע עֲלוּי. חֲאֵנָּה אִמְרָה אֲנִי
 אַחַן אֶת נַפְשִׁי שְׂסַמְנֵי סְכִיאיִים בִּיכּוֹרִים וְלֹא עוֹד אֵלֹא שְׂנַמְשֵׁלוֹ
 יִשְׂרָאֵל בִּי שְׂנֵאמֵר (הַיֵּשַׁע ט' י) כְּבִמְרָה בְּתֵאנָּה. גַּפְּן אִמֵּר אֲנִי אַתָּן
 נַפְשִׁי שְׂכִי נַמְשֵׁלוֹ יִשְׂרָאֵל שְׂנֵאמֵר (תְּהֵלִי פ' ט') גַּפְּן סַמְצִרִים תְּסִיעַ.

רמון אמר וכו' שנאמר (שה"ש ו'ז) כפלה תרמון רקתך. אנו אמר
וכו שכי נמשלו ישראל שנאמר (שה"ש יא ו') אל גנח אנו ירדחו.
אתרו אמר וכו' שממני נטלין ישראל למצה שנאמר (ויקרא כג)
פרי עץ הדור. הדם אמר וכו' שנמשלו בי ישראל שנאמר (זכריה א' ח)
והו' עומד בין הדסים. זורה אומר וכו' שנמשלו בי ישראל שנאמר
(ירמיה' יא טו) זיה רענן. תפוח אומר וכו' שנמשלו בי ישראל שנאמר
(שה"ש ו' ט') הריח אפך סזפוחים. דקל אומר אני וכו' שנמשלו בי
ישראל שנאמר (שה"ש ו' ח') זאת קסחך דמתה לחמר. ערבה אומר
אני וכו' בי נמשלו ישראל שנאמר (ישעי' מד ד') כערבים על יבלי
מים. ארז אומר אני וכו' בי נמשלו ישראל שנאמר (תהלי' עב יג)
כארז בלבנון ישנה. באחתה שעה בא קוץ לפני הקב"ה ואמר לפניו
רבנו של עולם אין לפניך לא משוא פנים ולא סקח שוחד אני
שאין בי זכות להיחלחל אתן נפשי ויחלה ממא זה עלי מיד קבל
מסנני. באחתה שעה גור אחו רשע לעבדיו לעשות עץ גבוה ג' אמה
כדי שיראה בכל המדינה אמרו לו והיכן נמצא כזה אלא בבירה
שלך מיד החריב אכסדרא שלו ונמלו מסם והכינו והשיב הק' נמולו
כראשו ותחלה הוא זכנו בן יקלקל הק' כל מחשבות אויבינו מעלינו
ושלום על ישראל. — אמר ר' יהושע בן לוי בוא וראה כמה גדולים
נמוכי רוח שבוסן שכוח המקדש קיים אדם מקריב עולה שטר עולה
בירו מנחה שטר מנחה בירו ועכשיו כלל מי שרעתו שפלה כאלו
הקריב כל קרבנות שבעולם שנאמר (תהלי' נא יט) זכחי אלהים רוח
נשברה ולא עוד אלא תפלתו אינה נמאסת שנאמר (שם שם) לב
נשבר ונרכה אלהים לא חכזה וכחיב קרוב ה' לנשברי לב זאת
דכתי רוח ישוע:

סליק

מדרש אחר

על מגלת אמתר:

איש יהודי היה בשושן הבירה. והו שגמר
הכתוב ואח לצרה יולד כשנאו ישרא לאותה צרה החזקה כיקש
מדכי עליהם רחמים ועל ידו געשו נסים:

ד א איש יהודי הו, אמר ישעי בסרם תחיל ילדה
בסרם יבא חכל לה זהמליסה זכר אומנתו של הקב"ה אינה
דומה לאומנת רכשר ודם שהוא רואה את המכה וסחקן את המריי
אבל הקב"ה עד שלא הביא המכה. החקין את נח שנאמר נח
איש צדיק תמים היה בדורותיו מה היה הוא סחוקן לדבר. כיוצא
בדבר אחד היה אברהם סחוקן לקנות שמים וארץ שנאמר ברוך
אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ. כיוצא בו וירא אלהים את בני
ישרא וידע אלהים וסי סחוקן לנואלם משה שני ומשה היה רועה.
כיוצא בו ויגש הפלשתי השכם והערב מי סחוקן להרגו דוד בן
איש אפרתי שנאמר רועה היה עבדך לאבי בצאן. ואף כאן קודם
עד שלא עמד המן העמיד ה"ק את הנואל שנאמר איש יהודי
היה נח:

ויחי אומן את הדסה. לקיים מה שנאמר כטרם תחיל
ילדה וכן לעחיד לבוא אתה מוצא כיון שחרב בית המקדש עלד
הנא שבמסת ישרא אומרת אל חשמחי איבתי לי כי נפלתי קמחי
כי אשכ כחשך ה' אורי לי. כשחשמחי שאני יושב באפלה שנאמר
במדשכים השיבני סמתי עולם שם צוה לי אורה שנאמר ה' אור
לי ושם במדינה הנאולה והנואל נחונים שנאמר שם ירעה עגל ושם
ירכץ זמלה מעיפי וכן ה"א מי זה בא סאדום ונא זכה"א משה דומה
אלי קרא משעיר ונא רב להושיע לקיים מה שנאמר איש יהודי:

ד"א איש יהודי. וכי משבט יהודה הי' והלא לא הי' אלא משבט בנימין שנאמר איש ימיני ומה ראה הכתוב לקרותו איש יהודי אלא בשעה שירדו השבטים למצרים אצל יוסף וראה ארז בנימין עמהם ונתן הגביע באמתחתו חיפש כולן ונמצא בידו ואמר להם האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד אמר לו יהודה בבקשה ממך כבר יש בידי רעה אחת שאמרתי לכו ונמכרו לישמעאלים ואחה תביא לי רעה אחרת לאחי מכרתי ולזה נשלתי מאבי בערכות להחזיק אצלו ואחה נשלל לעבד אין לי עמידה לא לפני הק' ולא לפני אבי תיוב אני להיות עבד שמכרתי את יוסף אחי וכדין הוא שאהיה עבד תחת זה וכה"א ועתה ישב נא עבדך תחת הנער ואמר שלמה בני אם ערבת לרעך חקעה לזר כפך אמר לו הק' אתה נחת נפשך לעבד תחת בנימין הגו' שאני עתיד להעמיד לישראל על שמו אני כותבו לכך נאמר איש יהודי:

ד"א איש יהודי. וכי משבט יהודה הי' ומרה ראה לתלות ביהודה אמר ר' לוי כשמרד אבשלום על דוד ויצא דוד ברח מלפניו שנאמר ויאמר דוד אל העם קומו ונברחה קידמו שמעי והי' אומר לו דברים של צרה והי' סרגסו באכנים שנאמר והנה משם איש יוצא ממשפחה בנימין ושמו שמעי בן גרא יוצא ומקלל וכתיב ובה אמר שמעי בקללו צא צא איש הדמים ואיש הבליעל. ראה דברים קשים שהשמיעו באותה שעה איש הדמים ואיש הבליעל מה הויה אומר אין חסא ליחבע ולפרע ממך שעברת עברה וכתב על פנקס שלך עכשיו והשיב הי' אלקיך עליך את כל דמי שאול אשר מלכת תחתיו ויתן ד' את המלוכה ביד אבשלום כנג' והנג' ברעתך כי איש מנה אחת ויותר שעשה זיסקול באכנים את דוד. בא וראה צדקתו של דוד ועניותו אמר לו אחישי למה יקלל הכלב המת הזה ארז אדוני המלך דוד מעברה נא ואסירה את ראשו אמר לו דוד מי שנתפקר מן הק' הוא רודפני וזה לא יקללני שנאמר והנה בני אשר יצא שמעי מבקש את נפשי להרוג למה שטר אני נתחייבתי להק' והוא גובה ממני הנידו לו ויקלל. כשנהרג אבשלום בא שמעי ודי' מבקש ממנו מחילה ונפל לפניו ואמר לו אל יחשב לי אדוני עון אמר לו הק' כלום מבקש מבריוחיו אלא שיאמר חסאנו שנאמר הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי אבל אני מודה כי יודע עבדך כי אני חטאתי והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף אמר לו אחישי תהרוח זאת לא יצת שמעי ויאמר דוד מה לי ולכם בני

צוה היום יומת איש בישראל כי היום עשה ה' תשועה והוא ממשפחת
כיה שאל לא יומת היום איש בישראל:

ד"א שאמר הנה באתי היום ראשון לכל בירת יוסף והלא
אינו לא מבנימין ולמה אמר מיוסף לא מה יוסף גמל רע מאחיו
והשיב להם מוכה שנאמר ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם לכך
נאמר ראשון לכל ביה יוסף:

ד"א היום יומת איש. אמר רוד ברות הקודש אדם שיעמוד
ממנו עתיד לעשות תשועה גדולה לישראל בזכותו נקרא איש יהודי
אמר הקדוש ב"ה לרוד אתה הצלת את שמעי שלא ימות בשביל
שילוד את הצדיק על שבטך אני כותבו שנאמר איש יהודי עליו
נאמר זכר צדיק לכרבה זה סרדכי וחכריו ושם רשעים ירקב זה
המן וחכריו:

ד"א איש יהודי. זרה שאמר הכתוב כאשר ימצא התירוש
באשכול ואמר אל תשחיתו כי כרסה בו כך אמר רוד היום יומת
איש בישראל ולא הניח שמשחית כך אני עושה בימי סרדכי שלא
אשתיה ורע ישראל:

ד"א איש יהודי. זה שנאמר ברוח הקודש על ידי מלך ישראל
יקדמוני ביום אירי יהי ה' למשען לי כנגד מי אמר המקרא הוה
לא אמרת אלא כנגד כנסת ישראל אמי כנסת ישראל לפני הקב"ה
רבונו של עולם אילמלא רחמך כבר הייתי נאבדת מן העולם סאי
ביום אירי שאין אומות העולם מתגרין בישראל עד שמוכרים עונותיהם
של ישראל לפני הק' סאי יהי ה' למשען לי שזכרו עונותי של
ישראל בי פעמים אחת בימי עמלק ואחת בימי המן שנאמר כי
מחה אמתה אח זכר עמלק מאי כי מחה אמתה אח זכר עמלק
אחת זכר של עמלק ואחת זכר של המן:

וזה היא שאילה ששאל הגמון אחד את ר' מאיר אמר לו אם
בווי אתם כשם שאמר לכם המן אמר לו ר' מאיר מפני מה אמר
לו יש לי עכר אחד וכישתי אותו בושרה גדולה והוצאתי אותו
מתוך ביתי ואמרתי לו אין אני רוצה בך הלך אותו העבד קנה
אדון אחר לעצמו אם ברשותי עומד. אמר לו קנה אדון לעצמו זה
דבר אחר אמר לו מרד אתכם קונכם והגלה אתכם לכינינו במעשינו
אתם מבקשים ללמוד אם לאו אמר לו ר' מאיר יש לך בן אחד
ואתה אהב אותו ביותר ומחוק מאכל ומשתה עונך והלך בדרטים
מבערים ומרדחה אותו והוצאתה אותו מבינתך וקבעת לו זמן ואמרך

ל'ו אם אתה חוזר בתשובה אני מחוייב לביתו וכל אחן שנים שקבעה לו היא יושב בבכי ובצער עד שתחום עליו אומר לך בנך הגלך ברכים הראשונים אמרת להם חוזר בתשובה עדיין אמרו לו חוזר. כך אנו כניו של מקום מפני גאות שהיחה בנו ומרדנו לפניו מרדנו לכיניכם ונשבנו לנו עד עת קץ עכשיו נעשה תשובה וירחם עלינו ויחזירנו כארצנו ואם ברכים סכועים גלך אל יחזירנו אמר לו הגמון יש לכם חזרה אמר לו ר' מאיר כתיב הכא וזכא לציון נגל ולשכי פשע ביעקב וכבר נשבנו הקי בשמו שיחזור אחת אמר לו הגמון שמה לציון ולא לכם אמר לו כבר כתיב ופדויו היא ישובו וזכאו לציון ברינה אמר לו שמה רוד המדבר מחזיר ותו לא אמר לו ר' מאיר כבר כתיב כולם נקצו באו לך אמר לו הגמון שמה על חיים הוא רזור ועל המתים אינו חוזר אמר לו ר' מאיר כבר כתיב נכילתי יקומן החזמין לנבילה אמר לו הגמון כוראי נצחתי אחם אמת וחורתכם אמת לך נאמר יקדמוני כיום אירי:

ד' א' איש יהודי. עליו נאמר מה שיהי הוא יהודי מה הנאולה נעשת ליהודים על ידי איש יהודי כך עתידה גאולה להעשות על ידי יהודי שנאמר כח אמר ה' צבאות בימים ההמה אשר החזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכסף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלקים עמכם:

ד' א' איש יהודי. למה נקרא שמו יהודי אמר ר' אסי בשעה שעשרה אחשוורוש את המשתרג נתכנסו כל היהודים עמהם ואכלו חבשילי גוים שנאמר וכמלאות הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הכירה ומרדכי לא נכנס עמהם ולא אכרל לך נקרא איש יהודי:

ד' א' איש יהודי. מלמד שהי מרדכי שקול כדוח כמשה ברור מה משה עמד בפרץ לישראל שנאמר לולי משה בתירו עמד בפרץ לפניו להשיי היא מה שיהי אף מרדכי עמד בפרץ לישראל שנאמר חרש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו ואין טוב אלא חזרה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם וגו' משה היה יודע שבעים לשונות ולימד אותם לסקנהרדין שני ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש חזקנים אף מרדכי היה יודע שבעים לשונות שנאמר ומרדכי בלשן מספר בניו:

ד' א' איש יהודי שיחד שמו של הקב"ה לכל באי עולם אימתי בזמן שלא טרע להמן וכי עבר מרדכי על גזירת מלך אלא כשעשה

אדמורש להשתחוה להמן הגל. אהו הרשע וחזק ע"ז על לבו אמר
 כדי שישתחוה ישראל לע"ז כדי שיתחייבו כליו וכשהי' עובר לפני
 מרדכי הי' מתנאה על מומו והי' מרדכי פגביה את ידו כלפי מעלה
 אמר לו יש לי ארון שהוא מתנאה על כל נאים האיך נעזב ארון
 שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים ומשתחוה לע"ז שעל לבך
 שאין בו סמך כשר ודם היום בכאן ולמחר בקבר סיד כעס המן
 כעס גדול:

בן יאיר בן שהאיר לישראל בשעת אפילה:

בן שמעי בן ששמע הקב"ה את חפילו:

בן קיש בן שהקיש ופתח לו הקב"ה:

איש ימיני מי שהי' קורא אותו איש יהודי הי' חזר וקורא
 אותו איש ימיני:

ד"א ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי. וכי בנו של שמעי הי'
 והלא כמה דורות בין שמעי למרדכי שכן הוא אומר בן יאיר בן
 שמעי בן בענה בן מוצא בן אלה בן מפיבושא בן יונתן בן שאול
 בן קיש בן אביחיל בן צרור בן בסרות בן אפיה בן שתרי' בן עזרי'
 בן שוקק בן מיכאל בן אליאל בן עמיהוד בן שפטי' בן פחואל בן
 פיתון בן סלך בן ירבעל בן ירחם בן חנני' בן זבדי בן אליפעל
 בן שמרי' בן זכרי' בן מרימות בן חושם בן שתרי' בן אצבעון בן עזרי'
 בן גרא בן כלע בן בנימין בן יעקב וכשקלל שמעי את רוד נסתכל
 במרדכי עומד סמו ויצא לשלמה בנו ואמר לו כשיפסיק שמעי
 מלהוליד בנים הרג אותו כדי שיבוא נקי לעולם הבא לכך נאמר
 בן יאיר בן שמעי:

ד"א בן יאיר בן שמעי בא. וראה כמה כחה וזכותה של אשת
 שמעי בשעה שכרח צדוק ואכיתר שביקש אבשלום להורגן מצאו דלת
 של שמעי פתחה נכנסו שם וירדו לתוך הבאר סיד באחה אשרי'
 שמעי ופרסה מסך על פי הבאר ופרסה עלי' ריפות שנאמר וחזק
 האשה וחפרום את המסך על פי הבאר וחשמה עלי' הריפות ופרעה
 ראשה וישבה על המסך שעל פי הבאר כאשה שנפנה לצורכה כאו
 עכדי אבשלום מצאה שהיתה יושבת וראשה פרועה אמרו עכדי
 אבשלום אפשר שצדיקים כחך הבאר וזאת יושבת עליהן סיד תוח
 אמר הקי הנאיל על ידה נמלטו שני צדיקים תהי' עתידה שיצאו
 ממנה שני צדיקים שיפדו את ישראל על ידיהם ומאן ניהו מרדכי ואסתר:

אשר הגלה מירושלים וכו' גלה עם יכני וחזר לירושלים
והגלה אותו שנית נבוכדנצר עם הגלה האחרונה לפיק סחב בו
שני פעמים אשר הגלה:

בערב היא באה וכו' אמר ר' לוי אע"פ שהי' גי' רי' בו
דרך צניעות שלא הי' מכניסה ביום אלא כלילה נכנסת ויוצאת בבקר
שכן הוא אומר בערב היא באה וגו' אמר ר' יהודה בן פזי מהו
שני. אדר כל אותו הכבוד מתקשטת שנים עשר הדרש לבנוס לילה
אחת אצל המלך:

סליק מדרש מגילת:

מעשה אברהם אבינו ע"ה

ממה שאירע לו עם נמרוד*).

אמר שקודם שנולד אברהם היה נמרוד מפר באמונת האל ית' והיה מתנאה בעצמו ואמר שהוא אלוה ואנשי זמנו היו עובדים ומשתחווים לו והיה זה המלך תוכן וחכם וראה בחכמה הכוכבים שיוצא אדם א' בימיו שיעמוד כנגדו להכחיש אותו מאמונתו ולנצחו ויחדר תרדה גדולה ומפחזו. מה עשה שלח אחרי השמים והפתח שלו והגיד להם הדבר ואמר להם מה חיעצוני אתם לעשות בזה הילד שעחיד לבא. אמרו לו העצה שאנו מסכימים על זרה הוא שתבנה בית גדול וחשים שומר כפחתו וחבריו בכל מלכותך שכל הנשים שהן מעובדות שיבואו לשם ואחרי בואם יבואו גם כן החיות ויהיו אצלם לשמור עד זמן לידתם ויבוא האשה ללדת יראו אם בן הוא ישחטוהו על בטנה ואם בת היא ותיה ותתן מתנורה לאמה והלבישנה בגדי מלכות ותקרא לפניו ככה יעשה לאשה אשר תלד בת. ויהי כשמעו עצהם שמת שמתה גדולה עד מאד והסריו בכל מדינות מלכותו שיבואו כל האומנים לבנות בית גדול למלך נבהו ששים אמה ורחבו שמוני אמה ואחר כלות לבנות הבית הבריז שיבואו כל הנשים המעובדות לבית ההוא להיות שם עד שתלדנה והפקיד פקידים להביאה שם גם הפקיד על הבית שומרים לשמור את הפחת לבלתי ינוסו. גם הפקיד עליהן נשים מילדות להולידן וגזר עליהן שהבן היולד ישחטוהו על חזה אמו ואם בת היא שילכישו את אמה בגדי שש ומשי ורקמה ויחיאנה משם ויעשו לה כבוד הרבה כי כן צוה המלך ויוליכוהו לכיתה בכבוד. אמר המגיד שנדרגו על הדבר והוא

(* כלפי מעט ראשונה בקוטר כד"כ רע"ט לפ"ק:

יותר משבעים אלף זכרים וטראות מלאכי מעלה הרינת אלו הילדים
 אמרו לפני הקב"ה הלא ראית מה שעשה הרשע המפר נמרוד בן
 כנען שדרג כמה ילדים על לא חמס בכפיהם אמר להם מלאכים
 קדושים ידעתי וראיתי כי לא אנוס ולא אישן ורואה ויודע אני
 הצמחוח והנגלוח אבל אתם תראו מה אעשה לרשע המפר הזה
 כי אשים ידי עליו ליסרו. אמר המגיד שבזמן שהוא הלכה אם
 אברהם אע"ה ולקחה איש תרח שמו וזוהר סמנו ויהי כמשלש חרשים
 וחגל בטנה ופניה מוריקות אמר לה תרח בעלה מה גרך אשתי
 פניך מוריקות וכמנך גדולה אמרה לו בכל שנה ושנה אירע לי זה
 החולי שיאמרו לו קולצני. אמר לה תרח הראיני כמנך שנראה לי
 שאת מעוברת ואם כך הוא אין ראוי לעבור את מצות אלהינו נמרוד.
 שם ידו על בטנה עשה לה הקב"ה נס והלך הילד למעלה התח החזה
 ושמש כידיו ולא מצא שום דבר אמר לה צדקה כמה שאמרת ולא
 נראה הדבר ולא נודע עד שנשלמו חרשי הילד וכרוב פחדה יצאה
 מן העיר ותלכה דרך המדבר קרוב לנהר א' ומצאה שם מערה
 גדולה ונכנסה לשם. ולפחד מהזוהר חבלי יולדה ותלד בן ותראה את
 המערה כלה מאירה כשמש מאור פני הילד ושסחה שמתה גדולה
 הוא היה אברהם אע"ה ופתחה פיה ואמרה אני שילדתיך בזמן הזה
 שמלך נמרוד והרג בעבורך ע' אלף זכרים ואני אפחד עליך מאד
 שאם ידע בך יהרגך ועל זה יותר טוב שהסתח במערה הזאת ולא
 יראוך עיני שחוט על התוה שלי ולקחה מלבוש אשר עליה והלבישהו
 תזכה אותו במערה ואמרה יהי מלקיך עמך לא ירפך ולא יעזב
 והלכה לדרכה. אמר המגיד שאברהם אע"ה בעודו במערה לא היה
 לו מינקת שהניקתו בכה ושמע הש"י בבייתו ושלה לגבריא"ל המלאך
 לחיות אותו ולתת לו חלב כי היה מצויא לו חלב מאצבעו הימין
 והיה יונק ממנו עד שהיה אברהם בן עשרה ימים והתחיל ללכת
 בארץ ויצא מהמערה וילך על שפת הנהר וכשביא רשמש ויצאו
 הככבים אמר אלו הם האלקים אח"כ כשעלה עמוד השחר לא ראה
 הככבים אמר לא מעבוד את אלו כי אינם אלקים אח"כ ראה השמש
 אמר זה אלי ואנהו וכשביא השמש אמר אין זה אלהי ראה הירח
 אמר זה אלי ואעבוד אותו כשהחשיך אמר אין זה אלהי יש לתם
 מציע עודנו מדבר והגת בא המלאך גבריא"ל ואמר לו שלום עליך
 אברהם א"ל עליך שלום א"ל מי אתה א"ל אני גבריא"ל המלאך
 שליח הקב"ה בעת ההיא הלך למעיין א' שמצא שם ורחץ פניו ידיו

ורגליו והתפלל לשם יחי במיעה והשתחוויה. אמר המגיד אם אמרתם
 אע"ה זכרת אותו ובסתה כמיה גדולה ויצאה מן העיר לבקש את בנה
 במערה שעזבוהו שמה ולא מצאתו והרכת לכמת עוד עליו והיתה
 אומרת אי לי כי ילדתיך טרף לחיות השדה לחזבים ולאריזת ולזאבים
 והיתה הולכת על שפת הנגר ומצאת את בנה ולא ידעתהו כי גדל
 מאד בקומה. אמרה לו שלום עליך והשיב לה ועליך שלום מה את
 הולכת באלו המדברות אמרה לו יצאתי מן העיר לבקש את בני אמר לה
 ובנך מי הביאו הנה אמרה לו הייתי הרה מתרח אישי ובעת הלידה
 פחדתי על בני שהיה בבטני שלא ידרגט מלכנו נמרוד בן כנען כמו
 שהרג מספר ע' אלף ילדים ונאתי אל מערה אחד בזה הנגר ואחזתי
 צירי יולדה וילדתי בן ועזבתיו במערה והלכתי לביתי ועתה באתי
 לבקשו ולא מצאתיו. אמר לה אינכם אלה הדברים שאמרת
 שעזבת לילד כמה ימים יש לו אמרה לו כמו עשרים יום אמר לה וכי
 יש בעולם אשה שתעזוב את בנה קטן במדבר לכזו יחבא לבקש
 אותו אחר עשרים יום אמרה היא אולי יחנן האל אמר לה אני
 בנך שבאת לזה הנגר בעבור אמרה לו בני גדלח מאד כ"כ והלכת
 על רגליך ודברת בפך וכל זה בעשרים יום אמר לה כן שיודע לך
 אמי שיש בעולם אל גדול וגורא די וקיים רואה ואינו נראה והוא
 בשמים ומלא כל הארץ כבודו אמרה לו בני וכי יש אל אחר מבלעדי
 נמרוד אמר לה כן אמי אלקי השמים ואלקי הארץ ואלקי נמרוד
 בן כנען ועל זה חלתי לנמרוד וחודיע אותו הדבר הזה והלכתי לעיר
 ואמרה לתרח אישה איך מצאה את בנה ותרח תיה שר וגדול כבית
 המלך נמרוד והלך לכירח מקום אשר המלך שם והשתחווה למלך
 ופניו ארצה ובזמן ההוא כל המשחחווה למלך לא היה טרם ראשו
 עד שיאמר לו הרם ראשך. א"ל המלך הרם ראשך ושאל חפצך
 א"ל יחי ארזי המלך באתי לבשר אותך על מה שראית בחכמת
 הסככים שיוולד ילד במלכותך שיפסיד אמנתך ודרגת בעבור ע'
 אלף זכרי אבשרך שהוא בני ואמו היתה הרה ולא ידעתי בהריונה
 כי אמרה חולה אני מהלי הקולצני ובקשתי כסנה ולא מצאתי שום
 עובר. ויהי כאשר נשלמו חודשי הילד הלכתי מן העיר לנהר ומצאה
 שם מערה ותלד שם בן ועזבה אותו לחיות השדה ואחר עשרים
 יום הלכה אליו ומצאתהו מהלך על שפת הנגר ומדבר כאדם גדול
 ואמר שיש אלקים בשמים רואה ואינו נראה אחר ואין שני. ובשבע
 נמרוד אלו הדברים חרד ורדה גדולה עד מאד ויאמר ליועציו ושריו

מה לעשות מזה הילד. אמר מלכנו ואלקינו מה הפחד מילד קטן
 ויש בכל מלכותך אלף אלפי אלפים שרים שרי אלפים ושירי מאות
 שרי חמשים ושירי עשרות ושונות אין מספר הקטן שבשרים ילך
 ויביאנו וישימנו בכית הסתר אמר להם הראית' מימיכם ילד מעשרים
 זים הולך על רגליו ומדבר בפיו וכלשוננו מבשר ואומר שיש אלוה
 בשמים אחד ואין שני לו והוא רואה ואינו נראה. אמר המגיד שכל
 השרים שהיו שמה חסרו תמיה גדולה מאלו הדברים ובין כך ובין
 כך בא השמן בדמות אדם לבוש משי שחור והלך והשתחוה לפני
 המלך נטרוד עד שאמ' לו המלך הרם ראשך ושאל הפנך אמר לו
 מה אתה רואה וכלכם תמהים מילד אחד קטן איעצך עצה מה לעשות
 אמר לו המלך מה עצתך אמ' פחת אנצרות כלי המלחמה והחן לכל
 השרים והסגנים והפחות ולכל אנשי המלחמה והשלחם אליו שיבא
 לעבוד אותך ויהיה חתה ידיך. אמר המגיד שצוה המלך לכל השרים
 ולכל אנשי המלחמה שיביאו ויקחו כלו זין מאנצרות המלך וילכו
 להביא לאברהם וכראות אברהם אבינו שבאו אליו עם רב אחוז
 רעד ופחד גדול מפניה' ויצעק לאלקי השמים שיצילו מידם כי הוא
 המציל עני חזק ממנו ואתה הצילני מהם וישמע אלקים את צעקתו
 וירא את דמעותיו וישלח לו מלאך גבריאל להציל אותו מידם אמר
 לו המלאך מה לך אברהם ומה אתה בוכה אמ' פחדתי מאנשים
 האלו הבאים עלי להרגני אמ' לא תירא ולא הפחד כי האלקים
 עמך והוא יצילך מן כל אויביך. אמר המגיד שהקב"ה צוה לגבריאל
 שישים ענן וערפל בינו וכניהם. בראותם הענן והחשך והערפל פחדו
 פחד ושבו אל נטרוד מלכם ואמרו לו נסעה תלכה מסלמות זה וכשמוע
 המלך כן נתן מעות לכל שריו ועבדיו ונסעו משם למדינת כבל:

וידי' אחרי נוסעם ויאמר אלקים למלאך גבריאל לך אמ'

לאברהם שילך אחרי האויב נטרוד לבבל אמ' לו אברהם אע"ה אין
 לי צידה לדרך ולא סוס לרכוב עליו ולא אנשי חיל כדי לעשות עמו
 מלחמה אמ' גבריאל המלאך אין אתה צריך לשום דבר מאלה לא
 לצידה לדרך ולא לסוס לרכוב עליו ולא אנשי חיל לעשורה עמו
 מלחמה ולא רכב וגם פרשים כי על כתפי הרכב ואני אשאך ואניעך
 עד כבל ויקם אברהם וירכב על כתפו של גבריאל כהרף עין באותה
 שעה מצא עצמו בשערי מדינת כבל ואמ' המלאך כנס למדינת
 וחקרא בקול גדול ה' הוא האלקים בשמים מסעל ועל הארץ מתחת
 אין עוד אחר אחד ואין שני אין לו דמות הגוף ואינו גוף והוא אלקי

האלקים ואלקי נמרוד ואני אברהם עבדו נאמן ביהוה. הלך אברהם אבינו ע"ה ונכנס בתוך המדינה והכריו בקול גדול לכל אנשי המדינה ה' הוא האלקים אחד ואין שני והוא אלקי השמים והוא אלקי האלקים ואלקי נמרוד העידו כלם אנשים ונשים ומן על זה שהוא אמת וגם העידו שאני אברהם עבדו נאמן ביהוה. ויהי הוא הולך בשוקים וברחובות ומכריו מצא אביו ואמו וגם מצא למלאך גבריאל אסר לו המלאך אברהם חאמר לאביך ולאמך שיאמינו גם הם ויעידו בזה שאתה מכריו שה' הוא האלקים אין עוד מלכה. ויהי כשמוע אברהם את דבר המלאך אסר לאביו ולאמו אתם עובדים לאדם כמכם ותשתחונו אליו לצלם דמות נמרוד הלא ידעתם כי יש לו פה ולא ידבר עין ולא יראה און ולא ישמע ולא ילך ברגליו ולא יש בו תועלת לא לעצמו ולא לאחרים. ויהי כשמוע תרח את דבריו לקח אותו בדברים והביאו אל ביהוה ויספר לו כל המאורע שביום אחד הלך מהלך ארבעים יום וכשומעו זה הלך אצל נמרוד וא"ל חרע אדונינו המלך שהגער בני אשר היית בורח מפניו הנה בא ושאלתיו כמה זמן יש שהוא הולך בזה הדרך א"ל אמש נסעתי משם והיום הגעתי הנה ויהי כשומעו ככה ויחרד חרדה גדולה עד מאד ויאמר לפני כל השרים והדועצים והחכמים להביא לו עצה על זה הילד מה לעשות עמו ויענו לו פה אחד יהי המלך נמרוד לעולם ויצוה וכרו שיכריו בכל המדינה משחה ושמה שבער ימים וכל איש ישמת בכיתו וילבש ויצא בכל מיני לבושים ומשכיות ושיהיה כל המדינה צולה ושמה וגם תעשה בחצר בית המלך החיצונה והפנימית וככל מדינה מלכותך ועוץ יכולתך הגדול יבא כל אדם ויעבוד אותך ויאמר המלך לעשות כן ותנתן דת בבבל בשוקים וברחובות וילבשו כלם כלי יופי ויתקנו אותם בכל לבושי שש ומשי ורקמה וכל מיני משכיות כסף איש איש כאשר תשיג ירו ויעשו כן:

וידעו אחרי כן כשכת המלך נמרוד על כסא מלכותו שלח אחרי אברהם ויבא אליו ואביו תרח עמו ויעבור אברהם לפני הפחות והסגנים עד שהגיע לכסא המלך אשר הוא יושב עליו ויחפוס בכסא והגיע אותו ויקרא בקול גדול כדברים האלה אי נמרוד הגעל הכסא בעיקר וכופר כאל חי וקיים וכאברהם עבדו נאמן ביהוה חעיד ותאמר כמוני שה' הוא האלקים אחד ואין שני ואינו נוף והוא חי ולא ימות לא ינום ולא ישן ותעיד על עצמך ותאמין שאני אברהם והוא ברא את כל העולם כי שיאמינו בו וישא את קולו באלו הדברים

ונתנה הצלמים שהיו שם עומדים נפלו על פניהם וכראוהו המלך
 והשרים במסלתם וגם צעקת אברהם נפלו כלם על פניהם ארצה עם
 מלכם נמרוד ויטס לבו ונשאר כמו שהי שעות וחצי ארצה ויטס לבו
 בקרבו גם פרהה נשמתו מטנו ואחר שהי שעות שב רוחו ונשמתו אל
 גופו ויקץ משנתו ויאמ' המלך הקולך זה אברהם או קול אלקיך
 ויאמר לו קול זה קול ברית קטנה מכל בריות שברא קב"ה בשעה
 הדיא אמר המלך נמרוד באמת אלקיך אברהם אלוה גדול וחזק מלך
 מלכי המלכים ואמר לתרח אביו שישא את בנו וימר מעליז וילך
 לעירו וילכו שניהם יתרו. ויהי אחרי כן ויגדל אברהם עד שהיה
 מבן עשרי' שנה ותרח אביו חלה ויאמ' אל בניו תרן ואברהם בחייכם
 בני המסכה לי אלו השני צלמים שאין לי מעות להוצאותיני הלך
 תרן ומסר' את הצלמים והביא מעות להוצאות אביו וילך אברהם
 ויקח שני צלמים אחרים למסרם ושם הבל על גרנם ופניהם ארצה
 דמא היה סחב אותם וצועק ואומר סי הוא זה שיקנה צלם שאין
 בו תועלת לא לעצמו ולא למי שיקנה לעוכרו וגם יש לו פה ולא
 ידבר עין ולא יראה רגלים ולא ילך און ולא ישמע וכשמוע אנשי
 המדינה את דברי אברהם חסו עד סאר והוא האלך וכא ופגע
 וקנה אותם והאמר לו בודיך אברהם חסר לי צלם אחר טוב סאר
 גדול לעברו ולאחבו אמר לה אברהם וקנה וקנה איני יודע בהם
 תועלות לא בגדול ולא בקפן לא לעצמם ולא לאחרים אמר לה
 והצלם הגדול אשר לקחה מאחי תרן לעוכרו היכן הלך אמרה לו כאו
 גנבים בלילה הוא תגבו אותו בעודי בבית המרחץ אמר לה אם כן
 כיצד תעבדי לצלם כי אף לעצמו לא הציל מן הגנבים כל שכן
 יציל לאחרים סרעתם ולך הזקנה השומרה וכיצד תאמרי שהצלם
 שעבדת שהוא אלוה אם הוא אלוה למה לא הציל את עצמו מיד
 הגנבים אלא שהוא צלם אין בו תועלת לא לעצמו ולא למי שתעבד
 אותו אמרה לו הזקנה אם כן אברהם כדבריד למי אעבוד אמר לה
 תעבדי לאלקי האלקים וארוני הארונים ברא שמים וארץ הים וכל
 אשר בהם והוא אלקי נמרוד ואלקי תרח ואלקי מורח ומערב דרם
 תצמך וכי הוא נמרוד הכלב שיעשה עצמו אלוה לעבוד אותו. אמרה
 הזקנה מכאן ולהלן לא אעבוד כי אם אלקיך אלקי אברהם ואם
 אעבוד אותו מה תועלת יהיה לי אמר לה כל מה שגנבו ישוב לך
 גם תציל נפשך מגידגם אמרה הזקנה מה אומר כרי להציל את
 נפשי משוח אל האמרי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ

מתחת אחד ואין שני כמדת ומצד הוא חי לא יראה מות וגם אני
 אברהם עבדו נאמן ביתו אמרה הזקנה מכאן ולהלן אני אומרת
 מדברך ומעיד על עצמי שה' הוא האלקים בשמים סמל ועל
 הארץ מתחת ואחה אברהם נביאו ואמין כשי"ת וכו'. אמר המגיד
 ששנה בחשבה ונתחזקה על שעבדה ארז הצלמים ואמר שגם
 מצאה הגנבים והשיבו לה הגניבה וגם הצלם מה עשתה ומה הזקנה
 לקחה אכן בידה והכתה על ראש הצלם ואמרה אני לך ולמי
 שיעבוד אותך עוד כי אין כך תועלת ולא למי שיעבוד אותך ויצאה
 מביתה כשוקים וכרזכות והיא צועקת ואומרת מי שרצו להציל
 גפשו משחת ויצליח בכל מעשיו יעבד לאלקי אברהם. אמר המגיד
 שזוהקנה בכל יום היתה צועקת עד שהשיבת בחשבה אנשים ונשים
 הרכה שמע המלך שמעיה זו שלח אתריה והביאוה לפניו אמר לה
 מה עשית כי שפית סאתרי עבדתי למה לא תעבדי אותי שאני
 אלקיך ואני יצרחיך אף תמכתך בימיני. השיבה ואמרה אתה מן
 הכוזבים ואתה ספר בעיקר כאל אחד ואין שני ואחה אוכל מטובו
 ותעבד אל אחר ותכפור בו ובתורתו ובאברהם עבדו. ויהי כשמוע
 המלך את דבריה צוה להרוג אותה והרג אותה ופתח ורדב לכבו
 מדבריה ותמה על עצמו ולא ידע מה יעשה עם אברהם שהפסיד
 אמונתו כי רוב הסון העם האמינו באלקי אברהם. זכראות השמים
 שלו והגון אשר שם בלבו וכשומעם דבריו אמרו לו קום מדרה והלכת
 אל המקום אשר היית הולך פעמים אחרות והבריו שכל אנשי המדינה
 יעשו ו' ימים משחה וי"ט וישימו עליהם כ"ל החפצי ובגדי משי
 ורקמה ואבני טובות ואבנים יקרות שהם וישפה וכל כלי זהב וכסף
 ומאכל ומשחת וכל מיני מגדים ובראות אברהם את גודל העושר
 וחוקף אנשי המדינה ורוב עושרם יבא ליכנס תחת אמונתך. ויהי
 כשמוע השמועה נמרוד שמת שמחה גדולה וצוה שיתכיון אל כל
 אנשי המדינה ללכת אל המקום אשר היו רגילין לכא שם שנה בשנה
 בגן ויביאו שם הצלמי ויעשו שם ימי משחה ושמחה וי"ט יותר ממה
 שהיו רגילין מקודם. ויהי כחוד ימי המשחה ויאמר המלך לתרוח
 אבי אברהם להביא את בנו לראות גדולתו ועושר כבוד מלכותו ורוב
 שריו ועבדיו ויאמר תרוח לבנו בני אברהם בא עמי למועד המלך
 נמרוד אלקינו אמר אברהם איני יכול לצאת לשם אל תרוח א"כ
 תשב עם הצלמים עד באנו משם ויעש כן וילך תרוח וישב אברהם
 עם הצלמים וגם צלמי המלך היו שם וירא אברהם כי הלך המלך

אל בית הועד אשר לו ויקח בידו גרון וכראותו צלמי המלך יושבים
 אמר ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים וישליכם מעל כסאם ארצה
 ויך בהם מכה גדולה בגדול החל ובקטן כלה לזה קטע רגליו ולזה
 טח ראשו ולזה שבר עינו ולזה שיבר את רגליו וכלם נשברים ויצא
 אברהם וישלמו ימי המשחה ויבא המלך אל ביתו וקודם זה כששיבר
 אותם שם הגרון ביד גדול הצלמים וכראותו המלך את צלמו שכורים
 אמר מי היה כאן ומי הוא אשר מלאו לבו לעשות כן ויענו כל העם
 בוכים ויאמרו ארזינו המלך תדע לך שאברהם היה יושב אצלם
 ושמענו שהיה משבר להם. ויצו המלך להביא את אברהם לפניו
 ויבאו אותו ויאמר לו המלך ושריו למה שברת את אלקיני אמר
 אני לא שברתי אותם לא שבר אותם כי אם הגדול שבהם הלא
 תראה היות הגרון בידו ואם לא תאמינו שאני ממנו והוא יגיד
 וכשומעו דבריו חרה לו עד סות ויאמר להוליכו לבית הסודר ויצו
 אל שר בית הסדר לבלתי חת לו פת לאכול ולא מים לשתות. אמר
 הסגיד שאברהם אע"ה בעודו בבית הסדר נתן עינו לשמים ויאמר
 ה' אלקי אתה יודע הנסחרות ואתה ידעת כי לא הגעתי עד הנה
 כי אם על עבודתך והקב"ה שמע את חפלתו ושלח לו המלאך
 נבריא אל להשיען סיד זה הכלב וא"ל שלום עליך אברהם אל חירא
 ואל תחת כי ה' אלקיך עמך. בשע' התיא נראה לו מעיין מים חיים
 ושחה מהן והביא לו המלאך כל מיני מאכל לאכול וישב עמו שם כדי
 ללוחו שנה תמימה. ויהי אתרי השנה הריא באו שרי המלך ויעצו
 לאכול ולשתות עם המלך ויאמרו למלך לכנות לו גדר גדול ולהבריח
 ככל עירי שכל מי שהוא הפץ בעבודת המלך שיביא אל הבית
 חזה עצים הרכה עד שימלא כל המקום עצים פה לפה ואתר כך
 יבעירו העצים כאש עד שתעלה השלהבת לשמים ותשליך בתוכה
 לאברהם וכזה יאמינו כך לעולם ולא תפסיד אמונתך. וישמח המלך
 על העצה הזאת היעוצה שמחה גדולה מאד ויצו לכל העם לאמר
 כל איש ואשה גער חקן אשר בכל מדיני המלך יביאו עצים אל
 הבית והוא כי נתן להם זמן עד ארבעים יום וככל זאת אברהם
 עומד בבית הסודר ויצו המלך לעשות כבשן גדול כחך הבית אשר
 בנה וידליקו את העצים בתוכו והנה עלה השלהבת עד לשמי' עד
 שכל העם פחדו מרוב האש ושלת אל שר בית הסודר לאמר לו
 הביא לי את אויבי אברהם והשליכנו לחך זה הכבשן של אש ויבא
 שר בית הסדר לפני המלך להשתחוות לפניו ויאמר לו איך תשאל

סמני אדם שזה לו עכשיו שנה תמימה שעמד בבית הסודר ולא
 הביא לו שום אדם לא לחם ולא מים ולא שום מאכל בעולם אמר
 לו עכ"ז הלך בבית הסודר ותצעק אליו אם ישיבך תביאנו ואשליכנו
 באש ואם סת' יותר טוב ותקבר אותו ולא יזכר שמו עוד. הלך שר
 בית הסודר לפתח הבור ויקרא בקול גדול וחוק אברהם אתה חי
 או עם ויען אותו אנכי חי אמר לו מי נתן לך אכילה ושחיה עד
 הנה. אמר לו האכילני והשקני מי שהוא יכול על כל הוא אלקי
 האלקים ואדוני האדונים עושה נפלאות לברו גם הוא אלקי נמרוד
 ואלקי תרז אלקי כל העולם הוא זן ומפרנס לכל רואה ואינו נראה
 והוא בשמים ממעל ונמצא בכל מקום ומשיגה בכל הפרטים. ויהי
 כשמוע שר בית הסודר את דבריו ויאמן גם הוא באלקי אברהם
 ויאמר אלקיך אברהם הוא האלקים ואני אעיד על זה וגם אתה
 עבדו וביאו באמת ונמרוד הוא משקר. ויהי באומתו כן ויגידו למלך
 לאמר הנה שר בית הסודר מעיד על אלקי אברהם שהוא אמת
 ואברהם עבדו אמת וחמה המלך מאד וישלח אתריו ויאמ' לו מה
 לך שר בית הסודר איך כפרת בי ואמרת שאלקי אברהם אמת גם
 אברהם עבדו אמת. אמר לו שכן הוא האמת ואתה המלך נמרוד
 ספר באמת וכראות המלך את רברי שר בית הסודר נחעצב אל לבו
 מאד ויסלא חמה ויצו לפגוע בו להטיחו ויצעק שר בית הסודר
 כפגוע בו ויאמר ה' הוא האלקים הוא אלקי כל העולם ואלקי נמרוד
 הסודר. אמר המגיד שהסייף לא היה חותך בצוארו ויותר שהיה
 מכה בסייף היה משבר הסייף חמה המלך ויצו המלך להביא את
 אברהם ולהשליכו בתוך כבשן האש. הלך אחד מן השרים והביאו
 לפניו ואמר לו המלך השליכהו לתוך האש הגדולה ויקם להשליכו
 וחצא אש מן הכבשן ותשרוף אותו ויקם שר אחר מלפני נמרוד
 להשליך אותו באש וגם הוא נשרף וכל מי שהיה לוקח אותו להשליכו
 באש היה נשרף עד שמתו רבים אין חקר ואין מספר. ויבא השטן
 בדמות איש וישתחו למלך ויאמר לו המלך מה לך שאל מה שתרצה
 אמר לו איעצך עצה להשליך לאברהם בתוך כבשן האש הבה לי
 עצים הרבה ומסמרוח וחבלים ואני אעשה לך טראבוק' שמתוך
 חנועו השליכהו לתוך כבשן האש מרחוק ולא ישרוף האש לאיש
 שהוא וישמת דהמלך מאד על העצה הזו. ויצו לעשו כן ויעשו
 הטרבוק' ואתר אשר השלימוהו לעשות נמו אותו בפני המלך שלשה
 פעמים עד שמרחוק השליכו בו אבנים לתוך האש והוא הנקרא

טראבוקין ויקחו את אברהם וקשרו ודעווחו ידיו ורגליו בקשר חזק ושימו אותו בתוך הטראבוקין להשלים. ובראות אברהם מע"ה איך קשרו אותו נשא עיניו לשמים ואמר ה' אלקי אתה רואה את אשר עושה בי הרשע הזה. גם מלאכי מעלה אמרו לפני הקב"ה רבוט של עולם מלא כל הארץ כבודך הלא ראתה מה עשה נמרוד המפר בעברך ונביאך אברהם. אמר להם הקב"ה איך לא ארע ומנבי יודע כל הנסתרות אבל אראה אני לכם נקמה בנמרוד המפר ואציל את אברהם עברי:

אמר המניד שהשמן בא אצל אברהם כדמות אדם ואמר לו אברהם אם תרצה להציל מאש נמרוד השתחוה אליו והאמן בו. ויהי כשמוע אברהם את דברי השמן ויאמר לו יגער ה' כך השמן פתוח נבזה ארור כופר ויצא מלפניו. וחבא אמו של אברהם לנשק אותו קודם שישלים אותו לכבשן האש ותאמר לו בני השתחוה לנמרוד ותכנס הק"ה אמינתו ותנצל מכבשן האש. אמר לה אברהם אמי תלכי מעלי ורחח אחרה מעליו ויאמר ר"ה אמי אש נמרוד תכבה אותו המים אבל אש אלקים לעד לעולם אינו מכבה ומים לא יוכלו לכבותו וכששמעה אמו דבריו דברים מצודקים אמרה לו האלקים אשר עובד אתה הוא יצילך מאש נמרוד. ויהי אחרי כן בן ושימו אותו בתוך הטראבוקין להשליך אותו בתוך הכבשן ומלאכי דהשרת בקשו רחמים מלפני דהקב"ה לרדת להצילו מאש נמרוד. ויבא אליו המלאך גבריאל ויאמר לו מה אברהם האצילך מזה האש ויאמר לו אברהם האלקים אשר אני בוטח בו אלקי השמים ואלקי הארץ הוא יצילני ובראות הקב"ה כונתו הטובה פנה אליו ברחמים ויאמר לאש ההיא קרה ושלוה על עברי אברהם:

אמר המניד שהאש נכבה בלא מים והעצים הציצו ציץ וכלם הוציאו פירות כל עץ נתן פרו ושכ הכבשן כמו גינה ביתן המלך והמלאכים יושבים עם אברהם בחוכו ויפן המלך וירא את הגן ואת המלאכים יושבים עם אברהם בתוך הגן ויאמר המלך לאברהם כשוף גדול אחה יודע שהאש אינה שולמת כך ולא עוד אלא שאתה מראה לעם שאחא יושב בתוך גנה ביתו ויענו כל שרי נמרוד יחדיו למלך לא ארונינו אין זה כשוף כי אם יכולת אלונה גדול אלקי אברהם ואין אלוה אחר מלבדו ומנחנו מעידים על זה וגם אברהם עבדו באמת. ויאמינו בשעה ההיא כל שרי נמרוד וכל עמו בה' אלקי אברהם ויאמרו בלם ה' הוא האלהים כשמים מטעל תול הארץ מחוחת אין עוד:

מדרש ויושע:

ויושע ה'. אמר חכמים ו'ל כשעה שרדפו המצרים את ישראל וראו אותן ישראל אחוזים אימה ורעדה או נמשלו ישראל ליונה שהיחה כורחה ספני הנץ וכשכאה לקנה סצאה שם נחש כך ישראל בשעה שראו ישראל את המצרים אמרו למשה משה רבינו אנה נלך הרי המצרים לאחרינו ודמים לפנינו או גשאו קולם בבכיה ואף משה בכה עמהם מיד נהגלגלו רחמי של הק"בה ואמר למשה מה חזקת אלי כבר זוכר אני החפלה שהתפלל אברהם אלהי בשעת שאמרתי לו לך ושחזם את בניך לפני מיד קבל באהבה ולמחר השבים לעשות רצוני שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחפש את חמור ויקח את שני געריי אתו ואת יצחק בנו ומי היו הנערים האלה אליעזר עבד אברהם וישמעאל. אמר יצחק לאביו אבא לאן אתם הולכים לבדנו אל בני עד כה עד מקום קרוב וכתיב ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדיו אמר יצחק לאביו אבא לאנה נלך יחדים אמר לו בני להקריב קרבן אל ומי סזן אחת להקריב קרבן אל הרי שם שהוא כ"ג והוא יקריב את העולה מיד נפלה אימה גדולה על יצחק ספני שלא ראה כלום ביד אביו להקריב וכתיב ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הבני בנו ויאמר הגה האש והעצים ואיה השח לעולה מיד נודעזע יצחק וירגזו אבריו שהכיר מתשבת אביו ולא היה יכול לדבר ואע"פכ נתחזק ואמר לאביו אם אמר שבת בי הק"בה הרי נפשי נתונה לו תחפיים יצחק כמותו בעבר

לקיים מצוה יוצרו אמר אברהם אני יודע בני בך שאינך מעכב צווי
יוצרך וצווי השיב יצחק לאביו אבי מהר ועשה רצון קונך והוא יעשה
רצונך. בעוד שהיו מהלכין בדרך קדמו שטן לאברהם בדרך ונרסה
לו לזקן אמר לו לאנדה רחלך אמר לו להחפלה אל ומי שהולך
להחפלה מה צריך לו לישא עצים על כתפיו ואש וסאבלה בידו אל
הן שמה נשב יום או יומים ונשחט ונאפה ונאכל אל עני לא שם
הייתי כשאמר לך המשטין קח את בנך את יחידך אשר אהבתי
העלהו לי לעולה זקן כמותך יאבד בן חמוד מה ובחור שנתן לך
הק"בה למאה שנה אל אברהם לא המשטין כ"א הק"בה בעצמו
אמר לי קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ועשה
לפני עולה אמר לו השטן הלא יראתך כסלתך תקוחך ותם דרכך
אמר לו אברהם מי הוא נקי אבד ואיפה רשעים נסחרו כיון שראה
השטן שלא שמע אברהם דבריו אל חרע אברהם אמר לך בשורה
כשה תעשה עולה ולא מן יצחק אמר אברהם כן עונשו של כדאי
שאפילו אוסר אמת אין שומעין לו ואיני סאמינך אלא הק"בה הטוב
בעיניו יעשה בא שטן ועמד לפני יצחק ונרסה לו לנער כמותו אל
להיכן אהה הולך אל ללמוד תורה אל בתיך או כמותך אל וכי
יש אדם שילמד תורה אחר מותו אל אי בן עלובה היאך יקחו
שניך וחי אחר יודע כי לנכות מוליך אביך בנו הדרך אל אני
בעצמי יודע נהרי נפשי מסורה ביד הק"בה וכיד אבי כל מה שירצה
לעשות יעשה ושוב הלך שטן לשרה ונרסה לה לאיש זקן אמר לה
אברהם בעלך ריבין הלך אמרה למלאכתו ובנך יצחק לרובן הלך
אמרה לו עמו הלך ללמוד תורה אמר לה זקנה עלובה איך יקחו
שניך על בנך שאינך יודעה שלנכות הוליכו בדרך באותה שערה
נודעו סתניה ונתחלתו כל אבריה ולא היתה בעולם ואע"פ
נתחזקה וענתה כל מה שאמר לו הק"בה יעשה לחיים ולשלום וכיון
שרואה אותה שטן שלא עלתה בידו מחשבתו ותמות לכו לבמר
קרבנו של אברהם אבינו מה עשה הלך לעשות עצמו כנהר גדול
וכיון שהגיעו לאותו נהר אמר אברהם ליצחק הסתן לי מעט ואכנס
החלה אני ואראה אם הוא עמוק וכן עשה ובא עד חצי הנהר ואין
מגיעין המים עד ברכיו אמר ליצחק רד אחרי אל תירא שהמים
אינן מגיעין עד ברכי יורד יצחק אחריו ולא הספיקו לרדת עד חצי
הנהר עד שגברו המים והגביהו עד צואדיהם באותה שעה נשא
אברהם את עינו לשמים ואמר רב"שע גלוי וידוע לפני כסא כבודך

שאתה הוא אלוה העליונים והתחתונים תגלית עלי ואמרת לי אני
 יחיד שאין כמותי ואחה יחיד שאין צדיק בעולם כמותך הדע שמי
 בעולם ועלה יצחק בנג לפני לעולה ואני מהרתי לעשות רצונך ולא
 הרדתי לומר אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע ועכשו אתה
 אומר לי שאעלה עולה ואם עכשו אנו טובעים מי מיוחד שמך
 בעולם הנה אמר לו הקב"ה בחיך אל חירא על ירך יתיחד שמי
 בעולם מיד גער הב"ה בשמן וחרבו המים מעל הארץ וסצאו עצמם
 עומדים ביכשרה. בעוד שהיו מהלכים בדרך אברהם ויצחק נכנס
 תגורו בין ישמעאל ובין אליעזר שהיו שומרים את הכלים ואת
 בהמחם אמר ישמעאל עכשו יקריב אבא את יצחק ואני אירש כל
 הנכסים שישארו מאבא אמר לו אליעזר אתה כבר גרשך כאשר
 גרשה סבעלה ושלחך במדבר אבל אני עכוד נאמן ביתו כיום וכלילה
 ורוח הקדש משיבה ואמרת לא זה יורשו ולא זה יורשו וכריב
 ויבואו אל המקום אשר אמר לו אלהים ויבן שם אברהם את המזבח
 ויערך את העצים ויעקוד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל
 לעצים אברהם היה בונה את המזבח ויצחק משיש לו את העצים
 ואת האבנים אברהם היה דומה לאדם שהיה בונה בית חתנות לבנו
 ויצחק היה דומה לאדם שהיה סכין עצמו לתופה שעושה בשמחה
 ואמר יצחק אבא זרע עצמך וחשוף ורזעך ואמר ידי ורגלי יפה יפה
 שאני בתור בן שלשים ושבע שנה ואחה זקן וכשאראה את הסכין
 בידך אבעת מפתח הסכין ואבעט כך שהנפש חצופה ושסא מעשה
 כי סוס כבעיטה ואפסל סקרבן אלא בבקשה ממך אבא מהר עשה
 רצון קונך ואל תעכב תלול בגדיך ותגור מתניך ושרפני יפה יפה
 וסול אפר שלי והוליכה אצל שרה אמי ותגיחה בחיכה כחדר שלה
 ובכל שעה ושעה שהיא נבנסת לחדר שלה תזכור לה מן יצחק כנה
 בכבי ועוד אמר לו יצחק לאביו יחדר מזה כשתשחטני ותברל ממני
 ותלך לשרה אמי ותשאל אותך היכן יצחק בני מה האמר לה ומה
 תעשו לזקנתכם אמר לו יודעים אנו שאחר כך מעט יהיו ימינו הוא
 שנחטנו עד שלא נולדת הוא ינחטנו מיום זה ואילך. מיד ערך את
 העצים ועקד אותו על גבי המזבח ממעל לעצים אמץ את זרועותיו
 וגלגל את בגדיו ונתן שתי ארכבותיו עליו בסת גדול והקב"ה יחדך
 שמו יושב על כסא רם ונשא ראה היאך לבם שזה משגיחם והיו
 דמעות נשרות מאברהם ונפלות על יצחק וסיעתק נפלות על העצים
 והיו נטבלים בדמעות מיד וישלח אברהם את ירד ויקח את המאכלת

לשחוט אח כגו אמר הק"בה למלאכי השרת ראיחם לאברהם אבותי
 היאך מיחד שמי בעולם אם ריחתי שומע לכם בשערה שאמרתי
 בבריאת עולמי מה אנש כי חוסרנו וכן אדם כי תפקדנו מי היה
 מיחד שמי בעולם הוה כאברהם באותה שעה נכו מלאכי השרת במר
 נפש ומה היו אומרים נשמו מסלות שבת עובר אודת הפר ברית
 היכן הוא שכתן של מכניסי אורחים שכל האורחין שהיו באין מכל
 מקום מכניס אברהם בתוך ביתו ומאכילן ומשקן ומלוך לדרכם היכן
 השכר שנמל אברהם הפר ברית הפר אחו ברית שאמרתי לו כי
 ביצחק יקרא לך זרע ואת בריתי אקים את יצחק והרי המאכלות
 על צוארו וכו' מלאכי השרת ונפלו דמעוהיהם על הסבין עד שעמד
 ולא שלט בצוארו של יצחק מיד פרחה נשמתו אמר לו הק"בה
 לטיכאל מפני מה אתה עומד אל הניחנע לשוחטו מיד קרא מיכאל
 לאברהם ואמר אברהם אברהם מפני מה קרא ב' פעמים לפי
 שאברהם אבינו ממורר והמלאך צוח כאדם מצוה ואמר פלוני פלוני
 מה אתה עושה אל תשלח ירך אל הגער ואל תעש לו מאמה אמר
 לו אברהם למלאך הק"בה אמר לי לשוחטו ואחרז אמר לי לא
 רשחטנו דברי הרב ודברי רחלמיד דברי מי שומעין מיד ויקרא
 מלאך ה' אברהם שנית סן השמים ויאמר כי נשבעתי נאם ה' יען
 אשר עשית את הדבר הזה ולא חשבת את בנך את יהודך כי כרך
 אברך והרכה ארבה את זרעך כמכני השמים וכחול אשר על שפת
 הים ויירש זרעך את שער אויביו מיד הניחו וחזרה נשמתו בו ועמד
 על רגליו וברך כרוך אתה סחיה המתים ובאותה שעה נשא אברהם
 עיניו לשמים ואמר רב"שע בשעה שיעמדו בני כצער חזכר להם זו
 השעה שאני עומד לפניך:

ועתה דבר אל בני ישראל ויסעו. ויען משה לפני הק"בה
 רב"שע ואני מה אעשה אמר לו מל המטה אשר נחתי לך ולך לים
 בשליחותי ואמר לו אני שלוחו של יוצר בראשית גלה דרכך לבני
 שיעברו כן מיד הלך משה אל הים ואמר לו דברי הק"בה ויען הים
 למטה לא אעשה כדכריך לפי שאתה ילוד אשה ולא זו בלבד לא
 שאני גדול ממך שלשה ימים שאני נבראתי כיום השלישי ואתה לא
 נבראת עד יום הששי מיד השיב משה דברי הים להק"בה ואמר לו
 הק"בה למטה עבר מסרב לרבו מה עושין לו אמר לו משה מלקין
 אותו במטה אמר לו הק"בה אף אתה הרם את מטך ונסה ירך על
 הים ובקעו מיד יט משה ארז ירו על תיבם ויבקעו וחיו וראו

ישראל לבא ביום עד שקפץ נחשן בן עמינרב וירד חזלה בים ואמריו
 באו כל ישראל כיבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם. וישע
 ה' ביום ההוא אמרו חכמים ז"ל (ילקוט פי בשלח ד"א וישע ה'
 זכ"י בשם מדרש אנכיר) וכי ישראל היו מסורין ביד המצרים ביום
 ההוא שהוא אומר וישע ה' ביום ההוא את ישראל ביד מצרים
 אלא אולי בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד עזרא שר של מצרים
 לפני הק"כ והוא אמר לפניו רב"שע אומה זו שאחה מוציא ממצרים
 יש לי דין עמכם אם רצונך יבוא מיכאל שר שלהם וידון עמי לפניך
 באחה שעה אמר הק"כ לה מיכאל צא לדון עמו לפני מיד פחת עזרא
 שר של מצרים לפני הק"כ והוא אמר רב"שע גורת על אומה זו שיהיו
 משועבדים תחת אומתי ד' מאות שנה שנאמר ועבדום וענו אותם
 ד' מאות שנה ועדין לא עבדום אלא שמזנים ושש שנים סיום שנולדה
 טרים על שם שמררו המצרים את חייהם שנאמר ויטררו את חייהם
 וגו' ועדין לא הגיע זמן יציאתם אלא אם רצונך הן לי רשות ואחזירם
 למצרים לשעבודם שלש מאות וארבע עשר שנה שנשאר וקיים את
 דברך וכמו שאחה קיים כך חתא נורחך קיימת. כששמע מיכאל כך
 נשתחק ולא היה לו מענה לענות לעזרא שר של מצרים כיון שראה
 הק"כ שהיה רוצה עזרא להחזיר את ישראל למצרים אמר לעזרא
 סמני מה אתה רוצה להחזיר את בני לשעבודך כלום נתחייבו בני
 לעבוד לאומתך לא בעבור דבר אחד שדבר אברהם בשעה שאמרתי
 לו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לחת לך את הארץ הזאת
 לרשחה אמר לפני רבך העולמים כמה אדע כי אירשנה ועל דבר
 זה אמרתי לו גרים יהיו במצרים לא אמרתי אלא בארץ לא להם
 גלוי וידוע סיום שנולד יצחק היו גרים וכבר עברו אותם ד' מאות
 שנה ואין לך רשות לשעבד את בני וזה שאמר הכתוב וישע ה'
 ביום ההוא וגו':

וירא ישראל את היר הגדולה. בשעה שבקש הק"כ להסביע
 את מצרים עמד עזרא שר שלהם ואמר לפניו רב"שע נקראת צדיק
 ישר ואין לפניך לא עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולמה אתה
 רוצה להסביע את בני בים כלום טבעו בני מבניך או הרגו מהם
 מפילו אחד מבניך ואם בשביל שעבוד קשה ששעבדו בני בהם כבר
 נטלו בניך מהם שכרם כלי כסף וכלי זהב שהיה להם נטלו. באותה
 שעה כנס הק"כ כל פמליא של מעלה ואמר להם שפטו ביני ובין
 עזרא שר של מצרים באמת מתחלה הבאתי עליהם רעב והעמדתי

עליהם יוסף אוהבי שהצילם בחכמתו ונעשו כלם עבדים שלו ואח"כ באו בני לשם כגרים מפני הרעב ושעבדום בכל עבודה קשה שבעולם והם צעקו מרוב העבודה ותעל שועהם לפני ושלחתי לפרעה שלחתי הנאמן משה ואהרן ובאו לפני פרעה ואמרו לו בה אמר ה' שלח אה עמי ויעבדוני ולפני אוחו רשע היו. יושבין מלכי מצרים ומערב והתחיל להנאות ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו איך לא בא לפני כמו שבאו כל מלכי העולם ולמה לא הכיאת לי דורן כמו שמביאין לי כל המלכים אבל אלוה זה שאחם אומרים איני מכיר מה עשה הזר ופשפש בספריו ולא מצא כתב משליחורו השיב ואמר לעבדיו שמענו שכן חכמים הוא בן מלכי קדם ואמר לשלחתי מרה מעשיו של אלה זה השיבו לו ואמרו לו הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים הוא כרא את השמים ואת הארץ וכו' השיב ואמר לשלחתי לא יש אלוה בכל העולם שיעשה או המעשים לא אני לכדי שאני כראתי עצמי ונילם נהר ועל דבר זה שכפר בני שלחתי בו י' סכור עד ששלח בני בעל כרחו ועל כל זאת לא מנע עצמו מרשעו ותוזר ורודף אתריהם להחזירם לשעבודו לפי שנעשה בו כל זאת ולא הכיר אותי אנו רוצים לטבעו כים הוא וכל חילו מיד ענו כל פמליא של מעלה ואמרו דין גדול יש לך להטביעם בים כשראה עוזא פתח ואמר רבון העולמים יודע אני שחייבין הם לך אלא יהי רצון מלפניך שתתנהג עליהם כמדת רחמים ורחם על מעשה ידיך כמו שכתוב ורחמו על כל מעשיו ובקש הק"ב להחם עליהם עד שבא גבריא שר של ישראל ונטל דפוס של לבנים שהיו עושין ישראל כמצרים והראה אותה לפני הק"ב ואמר לפניו רבון העולמים אומה ארורה שכזו העבודה הקשה שעבדו את בניך תרחם עליהם ותזר הק"ב מן מדת רחמים וישב עליהם בכסא הדין וטבען בים לכך נאמר וירא ישראל את היר הגדולה וגו' ויראו העם וגו' ויאמינו וגו' (ע"כ נמצא בילקום):

אז ישיר משה. אמרו חכמים בשעה שבאו ישראל לאמר שירה להק"ב אמרו למשה משה רבינו אמור אחת תחלה ואח"כ נאמר אנחנו מיד ענדה משה לישראל אמרו אחת תחלה ואח"כ אומר שאני יחיד וכבוד רבים גדולה משל יחיד מיד פתחו ישראל נשיר לה' על שעשה עמנו נסים ונפלאות בשעה שגורו עלינו המצרים ואמרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו היו אמותנו יוצאות לשדה ואחת מפיל עליהן תרדמה והיו יולדות אותנו בלא שום צער והיו

מלאכים יורדים מן השמים ורחצין ומכין ארצנו והיו מלבישין אותנו צבעונין ומשימין בדינו שתי חתימות אחת של חסאה ואחת של רכש. וכשנעותר אמרתנו רואת אמתנו רחוצים וסוכים ומלובשים ממש והיו נחננה שבת לשמך הגדול והיו אומרות ברך המקום שלא הניח חסדו ואמתו מורעו של אנחנו אבינו ואומרות הרי הם בידך עשה מה שאהה חפץ והלמח להם וכשהיו דומצרים רואים אותנו באים להרגנו ואתה טרחמך הרבים היות מצוה את הארמה ובלעה אותנו ופלטת אותנו במקום אחר והיית מציל אותנו מידם וכשהיינו גדולים היינו נבנסים למצרים חכורות חכורות וכל אחד ואחד היה מכיר אבינו ואמו ומשפחתו וכל זאת עשית לנו לפיכך נשיר לפניך ולכן נאמר או ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה':

עזי וזמרת יהוה, אמרו חכמים ז"ל אמר משה לישראל אתם נתחם הוראה להקלבה אף אני אתן הודאה לשמו שעשה עמי נסים ונפלאות בשעה שכמה טרים אחותי ואמרה ל'אבי אבי בא אלי בנבואות שיצא ממך בן שיגאול את ישראל מעבודה זמה וכשנולדתי הצפינה אותי אמי ג' חדשים ולא יכלה עוד להצפיני ותקח חברה נוסא וחשם אותה על שפת היאור ותחצב אחותי סדאק לרעה מה חרמ בנבואתה וה"כה יתעלה שמו ל'עדי ער הוריד תום גדל במצרים עד שירדה בת פרעה לרחוץ על היאור וחרא את החיכה ותשלח את אמחה ותקח אותה ותפתח ותראני ותחמול עלי שה"כה נתן לי חן בעיניה לכלתי הסיתני ולקחה אותי לינק את שדיה וה"כה נתן בי רעה שלא רציתי לינק בחלב טמא והחזירה אותי לחיק אמי ונתנה לה בשכילי שכר גדול וכשהייחי גדול בן ג' שנים בת פרעה הלבישה אותי כגרי צבעונין ושגרה אותי לאבירה וכשראה אותי שדייתי נאה לקח אותי בחיקו ונטלתי הכתר בראשו ושמתו אותי בראשי והיו יושבין לפניו כל חרטומי מצרים וחכמיה ואמרו לו חינוק זה שנפל הכתר מעל ראשך ונתנו בראשו סחיראין אנו שלא יהיה אותו שעתידי להוציא מלכות זה סידך מהם אומרים להרגני בחרב ומהם אומרים לשרפני עד שענה אחד מהם יתרו שמו ואמר חינוק זה אין לו דעת אלא אם רצונך אומר לפניך דבר אחד ושימו לפני ילד זה דיבר והב תחלת אש אם ישלח ידו ויקח הדיבר חרע שיש בו דעת וחעשה בו משפט ואם ישלח ידו ויקח תחלת חרע שהוא נער ואולח קשורה בלבו וחניתהו כששמע פרעה ועכדיו דבר זה כשר

הדבר בעיניו ועשו כן ושמו הדיבר והגחלת כסורק אחד ואני רציתי
 לשל הדיבר ובא גבריאל ודחק ידי בתוך הגחלת ונטלתייה והכנסתייה
 לחקי פי בשביל כן אני ערל שפחים וכשגדלתי יצאתי לראות דוחק
 אדני וראיתי איש מצרי מכה איש עברי מעמי והכיתיו ומטנתיו בחול
 וכששמע פרעה הדבר בקש להרוג אותי והביא תרב שנטה שבכל
 העולם לא היתה כמותה והכני בה עשר פעמים ועשה לי הק"בה
 גם וגדמה צארי כעמוד של שיש ולא שלמה כי החרב וברחתי
 מצל יתרו אף הוא חכשני בכור שבע שנים שכשיצאתי מסערים בן
 ארבעים שנה הייתי ומדתי על הבאר ומצאתי צפורה בה יתרו
 וראיתי אוהה שהיא צנועה ביותר אמרתי לה שאשאנה לאשה ואמרה
 צפורי לי סנהג אבירה ואמרה לי כל אדם שבקש לישא מבנותיו
 של אביה מנסה אותו באילן אחד שיש לו כננתו וכשמיניע לאילן
 מיד בולעו אמרתי לה אילן זה מאין דיה לו אמרה לו מקל הוגה
 שברא הק"בה אותו בע"ש כשברא הק"בה את עולמו והק"בה הפקידו
 לאדם הראשון ואדם הראשון הפקידו להנך וחנך הפקידו לנה ונה
 הפקידו לשם ושם הפקידו לאברהם ואברהם הפקידו ליצחק ויצחק
 הפקידו ליעקב ויעקב החזירו למצרים והפקידו ליוסף בנו וכשמה
 שללו המצרים את ביתו והביאו-אואו המטה בפלמרון של פרעה
 יתרו אבי היה אחד מגדולי תרסומי פרעה וראה אותו מטה וחסרו
 בלבו תנבו והביאו לביתו וכאחתו מטה חקוק עליו שם המפורש ואותן
 עשר מכות שעחיד הק"בה להביא על המצרים במצרים והיה כתוב
 בו רצף עד"ש באח"ב ועוד כמה ימים וכמה שנים דיה מונח המטה
 בבית אבי עד שאבא פעם אחת לקחו בידו ונכנס לנה וטענו לקרקע
 ושב בגנה ללקחו מצאו שהוא פרח ויצץ ציץ וכו היה בודק כל מי
 שמבקש לישא אתה מבנותיו וכששמעתי דבריה הטובים וראיתי
 שהרועים גרשום הצלתי צפורה ואחיותיה מיד הרועים וגם דלה
 דליתי להן והשקתי את צאנן וחבאנה אל רעואל אביהן ואני באתי
 עמהן ונכנסו הן תחלה ואני מבחוז כשראה אותן יתרו אמר להן
 מדוע סהרתן כא היום ותאמרנה איש מצרי הצילנו מיד הרועים
 ואני שמעתי מבחוז כי הן מעידות עלי שאני איש מצרי ובשביל
 שלא נכנסתי ואמרתי איש עברי אני לא אוכה ולא אכנס לארץ
 ישראל וכיון שאמרו בנות יתרו איש מצרי הצילנו אמר להן אדם
 שעשה עמכן טובות אמן נמלחן לו גמול זה קראן לו ויאכל לתם
 כיון שנכנסתי לבית אכלתי ושחיתי ודברתי ליתרו שיחן לי צפורי

כתי לאשה וענת לי אם תוכל להביא לי את חמסה חמסד בנתי
 אני אתננה לך חלכתי ופשפשתי את הגן ומצאתיו והבאתיו בירי
 מיד הרדתי יתרו ואמר בוראי זהו האיש הנביא שכל חכמי ישראל
 מקסמין עליו שעתיך נביא לצאת מישראל שעל ידו תורכ מצרים
 וכל המצריים שבחוכה מיד כעס עלי יתרו ותפשיני והכניסני לבור
 שודת כחוך ביתו באותה שעה אמרה צפורה היאך אני יכולת
 להציל את הצדיק מפיחת משונה אמרה לאביה אם רצונך לשמוע
 לעצתי אתה אדם שאין לך אשה ויש לך שבעה בנות אם רצונך
 העמודנה שש אחיותי בבית זמני אלך עם הצאן ואם לאו תלכנה
 שש אחיותי עם הצאן זמני אתקן הבית אמר לה אביה יפה אמרת
 הלכנה אחיותיך עם הצאן ואח שכי בכית ושפרי את ביתי וכל מה
 שיש לי ובכל יום היתה צפורה מפרנסת אחי סכר מערני יתרו
 אביה עד שחשלימו שבע שנים בכור ליתר שבע שנים אמרת
 לאביה אבי זוכרת אני פעם אחת שלקחת איש אחד שהביא לך
 את המקל והשלכתו בכור ועשית עון גדול ברבך אם רצונך פתח
 הבור וראה שהוא סת הוציא משם והשלך ארץ נבלתו כחוף כרי
 שלא יהיה גופו מוסרם בביתך אם הוא די חרע שחזא צדיק גמור
 אמר לה בתי יפה אמרת כלום את זוכרת מה שמו אמרה לו זוכרת
 אני ששמו משה בן עמרם מיד הלך יתרו ופתח את הבור וקראני
 משרה מיד עניתי ואמרתי הנני והוציאני משם ונשקני על ראשי
 ואמר כרוך המקום ששמך בכור שבע שנים מעיד אני עליו שהוא
 מטיח ומחיה ומעיד אני בך שאתה צדיק גמור ועל ירך עתידה
 מצרים שתתרכ ועל ירך עתיד הק"בה להוציא את ישראל ממצרים
 ועל ירך עתיד הק"בה להטביעם בים לפרעה ולכלל חילו ונתן לי
 מסון הרכה ונתן לי את צפורה כתי לאשה והתנד עמי זה התנאי
 כל מה שתוליד בכיתי יהיה מחצה על מחצה מחצה יהודי ומחצה
 מצרי אחר זמן נתעברה צפורה ונולד גרשום בחלקי ומלתו והנקתו
 אמו שתי שנים לשנה השלישית נולד אליעזר אמרתי איך אעשה
 עכשו לא יניח אותי למולו מיד לקחתי אשה ושני בני לשוב ארץ
 מצרים באותה שעה בא שמן בדמות נחש ופגע בי ובלעני מראשי
 ועד המילה ומעולם לא היה יכול ליגע כברית מילה הרדתי צפורה
 ואמרה יודעת אני שאין דבר זה אלא בשביל עון שלא מלנו איעזר
 בנינו מיד לקחה צפורה צור וחכרות את ערלת בנה ונטלה מן הדם
 ורקדה על רגלי באותה שעה יצתה בה קול ואמרה לנחש הק"ב

אחוזו וכן עשה זה שאמר הכחוכ וירף ממנו אז אמרה התן רמים למולות הרי הצילתני אשתי משתי מיתות כיון שבאתי למצרים פגעו בי דתן ואכירם שהן היו ראשי ישראל ואמרו לי לחרוג אותנו כאח או שסא אחת רצה לעשות לנו סדק שעשית למצרי סיד חורתי למדין ועמדת שם שתי שנים עד שנגלה עלי הק"כה בחורב ואמר לי לך והוצא את בני מצרים וכל זאת עשה לי הק"כה ולכך אני מחייב לשורר לפניו ולכך נאמר עני חמדת יה ויהו לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוסמנהו:

ה' איש מלחמה. אמרו רבוחינו בטכסיסי מלך בשר ודם הביא עליהם את המטות מלך בשוד כשהמדינה מורדת עליו מה עשה משלח לגיונורו עליה ומקיפין עליה וסוכר המים שלה כדי שיפוחו אם חזרו בהן הרי טוב ואם לאו מוליק אליהם קולנין אם חזרו בהן הרי טוב ואם לאו הוא מורה בהם חצים אם חזרו בהן מוטב ואם לאו מוליק עליהן דרמסואות ואח"כ מגדה בהם לגיונות ואח"כ אוסר אותן בבית האסורין ואח"כ הורג את הגדולים שבהם כד הק"כה בא על המצרים בטכסיסי מלכים בתחלה סבר אמרה הסיים שנאמר ויהפך יאריהם לדם לא עזבו את ישראל הביא עליהן קולנין אלו הצפרדעים שמקרקרין במעיהן לא עזבו את ישראל הביא בהם חצים אלו הכנים שהיו נכנסין בגופן של מצריים מחצים לא עזבו את ישראל הביא עליהם הברבריים אלו ערוב לא עזבו את ישראל הביא עליהם דרמיסניות זה הרבר שדרג את מקניהם לא עזבו את ישראל הביא עליהם נבו זה השחין לא עזבו את ישראל הביא עליהם אכני בלוסטריות זה הברד לא עזבו את ישראל הביא עליהם אוכלסין הרבדה זה ארבה לא עזבו את ישראל נתן אותם בכירת האסורין וזה השך לא עזבו את ישראל הרג את הגדולים וזה מכוח בכורות. ולפי מה שחשבו המצריים לעשות לישראל הביא הק"כה עליהם המטות הם חשבו על ישראל שיהיו שואכין להם מים לפיכך הפך מימיהם לדם הם חשבו שיהיו פתגמוטיהם לפיכך שלח להם צפרדעים שיהיו מרקרין במעיהם הם חשבו שיהיו עובדים ארסותם לפיכך חזר עפרם לכנים הם חשבו על ישראל שיהיו מוענין בניהם לפיכך שלח בהם ערוב אריות וזאבים ונמרים ודובים והיו למצרים עשרה בנים ונתן ליהודי לטייל עמהם כשוק ובא ארי חטף אתו והרוב אתו והגחש אתו עד שנתן לו חשבון מכלם הם חשבו לעשות מישראל רועים למקניהם לפיכך שלח בהם דבר שדרג

כל מקניהם הם חשבו לשקוע את ישראל במים לפיכך שקע אותן במים לפי שאין הק"בה רן את האדם אלא מדה כנגד מדה דעו כל המכות שהביא הק"בה על המצרים כן יביא על אדום כשיצאו ישראל מן הגלות בימות המשיח. במצרים הביא עליהם מכת דם תחלה כמו כן יעשה לאדום שנאמר ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותמרות עשן השמש יהפך לחשך והירח לדם לפני בא יום ה' הגדול והגורא. למצרים הביא צפרדעים שהיה קולן גדול כמו כן יעשה לאדום שנאמר קול שאון מעיר קול מדיבל קול ה' ישלם גמול לאויביו. למצרים הביא עליהם כנים שהיו שורפין אותם כמו כן יעשה לאדום שנאמר ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לגפרית. למצרים הביא עליהם ערוב אף באדום כתיב וירשורו קאר וקפוד וינשוף ועורב ישכנו שם. במצרים הביא בהם דבר אף באדום יעשה כן ונשפסתי אותם בדבר וברם. במצרים הביא שחין אף באדום מכה אותן בשחין שנאמר חמרת המגפרה אשר יגוף ה' את כל הגויים אשר צבאו בירושלים המק כשרו והוא עומד על רגליו ועינו תמקנה כחמדיהן ולשונו תמק בפיהם. במצרים הביא ברד כמו כן יעשה באדום שנאמר ונשפסתי אותן בדבר ואבני אל-גביש ואש וגפרית אמטיר עליו. במצרים הביא ארבה שהוא מין עופות אף באדום כמו כן שנאמר כן אדם אמר לצפור כל כנף ולכל חית הארץ הקבצו ובאו קז חורג ואבני בהו. במצרים נגף במריהם אף באדום כתיב שמה נסיכי צפון כלם. במצרים פרע מאלוהים אף באדום לאחר שפרע משר שלהם אח"כ הוא פורע מהם שנאמר והיה כיום ההוא יפקד ה' על צבא מרום במרום ועל מלכי הארסה בארסה ולכך כתוב ה' איש מלחמה: **מרכבות פרעה.** אמרו חכמים כשהיו ישראל במצרים היו המצרים משעבדין אותם ככל עבודה קשה שבעולם בחומר וכלבנים ובכל יום היו אומרים לישראל לעשות כל אחד ואחד שש מאור לבנים וכשהיור ישראל פוחת אחת היו משימין אותו בקיר כנגד מה שפוחת לכך לקו המצרים כרדפם אתריהם בשש מאות רכב שנאמר ויקח שש מאות רכב בחור וכשראו ישראל המצרים נוסעים אתריהם נבהלו ופרחה נשמתם אמרו מלאכי השרת לפני הק"בה רב"שע נרד ונעשה נקמה לישראל במצרים ונשמור בניך מידם וענה להם הק"בה אני בעצמי ארד ואשמור את בני בשכר שעשה אברהם אביהם רצוני שנאמר וישכם אברהם בכקר וכשהגיע אותה שעה שעמד אברהם בחפלה לפניו הסתכל במחנה מצרים בעמד

אש וענן יהם את מחנה מצרים לכך נאמר מרכבות פרעה ותילו
זמכור שלישיזי שבעו בים סוף:

תהומות יכסיומו. אמרו חכמים ית' שמו של הק"בה
שברא את עולמו בחכמה ובחבונה ובנפלאותיו אין הקר לחבונתו אין
מספר וכתיב כנס כנר מי הים נתן באוצרות תהומות כשברא הק"בה
ארה עולמו אמר לשר של ים פתח פיך ובלע כל מימות שנעולם
אמר לפניו רב"שע דיי שאעמוד בשלי והתחיל לבכות מיד הרגו
הק"בה שנאמר בכחו רגע הים ובחבונתו מחץ רהב מה עשה הק"בה
כבשן וקבלן הים שנאמר והורך על כמתי ים ושם להם התול כמו
ברית ודלתים שנאמר וישם בדלתים ים אמר לו הים רב"שע א"כ
יתערבו מימי המזוקים עם המלוחים אמר לו כ"א ואחד יהיה לו
אוצר בפני עצמו שנאמר נותן באוצרות תהומות. בא וראה כמה
חסדים עשה הק"בה עם ישראל ית' שמו כשהלכו ישראל במדבר
היה הולך לפניהם יומם כעמוד ענן לנחותם הורך ולילה כעמוד אש
להאיר להם ללכת יומם ולילה. ועוד שהיו שם נחשים ושרפים
והק"בה מרוב אהבה שאהב את ישראל היה שולח לנחשים שהיו
עושין עצמן פגש וישראל עוברין עליהם כאדם שעובר על הגשר
ועדין מרוב אימה מן הגחשים שהיו במדבר ומפחד ואימה שהיה
להם מן המצרים לאחר שטבעו בים אמרו למשה אתה אומר שטבעו
המצריים בים מתיראין אנו שלא יעלו מן הים כשם שעלינו אנתנו
אם רצונך הראה לנו פתים ונראה נקמה משונאינו מיד אמר משה
להק"בה רב"שע מרוב אימה ופחד שהיה להם סמצרים אין סאמינים
שטבעו בים אם רצונך עשה להם נסים ונפלאות והראם להם ויראו
נקמה סאויניהם מיד אמר הק"בה לשר של ים השליכם ליכשה
אמר שר של ים לפני הק"בה רב"שע יש אדם שיתן מתנה לעבדו
וישלנה הימנו אמר הק"בה לשר של ים אני אפרע לך אחר ומתצה
כמותם אמר לפניו רב"שע יש עבד שתוכע אדוניו לדין כשכיל טובו
אמר לו נתל קישון יהיה לך ערב מיד הוציאם לשפת הים וראו
ישראל והכירו כל אחד שונאיו ונטלו כל כספם וזהבם ולאחר שראו
נקמתם הצלילם הק"בה כמו אבן לכך נאמר תהומות יכסיומו ירדו
במצולות כמו אבן. (בהעתקה אחרת): תהומות יכסיומו. א"ל וכי
מצרים במצולות ירדו והלא כבר נאמר וירא ישראל את מצרים מת
על שפת הים אלא א"ל רהב של ים הוא וכל תילו הכרה אותם
והשליכם הק"בה במצולות ים ומהם הים הכריח שנאמר בכחו רגע

זים ונתבוננו מחץ רהב. בשעה שבקש הק"כה לקרוע את הים לפני ישראל כדי שיטבעו מצרים פתח רהב שר של ים כזכות שלום של מצרים ואמר לפניו רב"שע מפני מה אתה רוצה ליטבע את המצרים די להם לישראל שאתה מציל אותם מידם כאותה שעה הרים הק"כה את ידו והכה את רהב שר של ים הכאה אחת הוא וכל חילו והרגם והשליכם במעולות ים ומהם המריח וכיון שראו ישראל אמרו תקומת יכסיומו):

ימינך ה נאדרי בכה. אמרו חכמים בשעה שהביא הק"כה מכת במרים על המצרים קדם כא המכה על אלהיהם ועל כל צלמיהן אותן שהיו מכסף זהב ונחשרה ונחלל זכריל ועופרת נתכין תמסין וכל צלמים שהיו מעץ נרקבים ונשכרים כשראה פרעה בן עמר בחצי הלילה וקרא למשה ולאהרן וצועק ופוכה ככל חצות ישראל ואמר היכן משה ואהרן עומדים ונערים קסנים של ישראל משחקים ואומרים לו היכן אתה הולך ומי אתה מבקש ואמר להם משה אנהכי אני מבקש והם אומרים לו בכאן הוא דר ואחר אומר לו לא כי בכאן הוא דר עד שמצא הכית ואמר לו קומו צאו סתוך עמי אמר לו משה וכי גנבים אנו שנצא בחצות הלילה הק"כה אמר לנו ואתם אל תצאו איש מפתח ביתו עד בקר אמר לו בבקשה סמך קומו צאו מהר. ויהי בחצי הלילה זו שנאמרה ברוח הקודש על ידי דוד שנאמר חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך. א"ד יותגן סלמד שאמר דוד לפני הק"כה רב"שע מודה אני לפניך על אותה הלילה שנעשית לישראל במצרים. ואמר כא וראה מה עשה הק"כה לישראל יחי שמו ויחעלדה זכרו שלא גמר דינו במצרים עד שהודיע משפטיו למשה ולישראל אמר לו הק"כה למשה לך אמור להם פני רהויו יודעים שאני יוצא בחוך מצרים ואני בעצמי אפרע מהם ואשחט בכוריהם בשעה אחת ואתם שחטו פסחיהם ותנו מדם הפסח על שתי המזוזות ועל גנת בתיכם ועל הכותלים ויהיה זאת סימן לחיים משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו צאן והפריש מהם לחיים והפריש מהם למיתה מה עשה נטל את הסיקרא וסיקר אותם שהפריש לחיים ושהפריש למיתה לא סיקר אותם כך המלך זה הק"כה והצאן שרצה לשחוט אלו המצריים והצאן שהפריש לחיים זה ישראל ונתן עליהם סיקרא זה הרם שנאמר ולקחו מן הרם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף וכן עשו ישראל שחטו את פסחיהם ונתנו על מזוזותיהם ועל כותל

בתיהם אמר להם משה לישראל כך אמר לי הק"ב ואת חקת
 הפסח כל בן נכר לא יאכל בו כששמעו ישראל דבריו של הק"ב
 עמדו על רגליהם כשטחה ובשירים וסלו כל הערלים שהיו בישראל
 במהירות והק"ב בא ורפאם כשהיה חצי הלילה עבר הק"ב בחך
 מצרים וראה ישראל מלוכלים בדם טילה ובתיהם מלוכלים בדם
 פסח בך אותם ואמר להם בני תהיו חיים לשנה הבאה שנאמר
 ואעבור עליך ואראך מחבוססת בדמך ואומר לך בדמך חיי ואומר
 לך בדמך חיי. ואמר ר' יהושע בן לוי כשאמר משה לפרעה דע
 שבכורי מצרים ימותו הלילה התחיל להלעיג עליו ואמר כמה יהיו
 כמורי מצרים מאתים או שלש מאות ומפיש לא היה יודע שכלם
 כמורים מפני שהיו שטופים כזמה והיו כלם מסורים וכל אחד ואחד
 היה כמור לאביו וכיזן שמתו הבטורים וגדול הבית במקום הבטורים
 וראה פרעה שמתו רוב בנים ובני עבדים ובני שפחות אמר בלבו
 מעולם לא אמר לי שקר ואמר לעבדיו כל זמן שרדה משה אצלי
 הייתי מפייס מסנו ומחפלת עלינו והיינו מתרפאין עכשו כעסנו עליו
 ואסרתי אל תוסף ראות פני דין הוא שאני אלך בעצמי מיד קם
 מסתוו בכביה גדולה והלך עם שריו ועבדיו לפני פתחו של משה
 צעק פרעה בקול גדול ובוכה במר נפש וקורא למשה משה אוהבי
 בבקשה ממך התפלל עלי לפני הק"ב ומשה ואהרן וכל ישראל
 אוכלין פסחיהן ושוחטין יין בהסיכה ואומרים שירות וחושבחות להק"ב
 ויושכין בבתיהם ואין אחד מהם יוצא לחוץ לכך אמר להם הק"ב
 ואחם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר וכשקרא פרעה בפתחו
 של משה אמר לו מי אתה ומה שמך אמר לו אני פרעה המושפל
 אפר לו משה למה באת אלי אחה כעצמך וכי דרסו של סלך לעמוד
 ולחזור על פתחי בני אדם אמר לו פרעה למשה בבקשה ממך ארדנו
 כא והתפלל עלינו עכשו לא ישאר אדם בכל ארץ מצרים אמר לו
 לא אוכל לצאת כי הק"ב צוה אוחנו ואמר לנו ואחם לא תצאו
 איש מפתח ביתו עד בקר ואמר פרעה למשה בבקשה ממך צא אל
 החלון ודבר עמי וכן עשה ואמר לו הלא אסרת לי אתמול וסת כל
 במר בארץ מצרים ועבשו חשע ידות מתים אמר לו משה אע"פ
 אם תרצה אלמוד לך דבר ותנצל אתה ולא תמות הרם קולך ואמור
 בני ישראל דרי אתם ברשות עצמכם קומו צאו מחך עמי עד עכשו
 הייתם עבדי פרעה מכאן ואילך הרי אתם ברשות ה' עבדו את ה'
 אהיכם וכן עשה אמר לו משה אמור בן פעם שניה וכן עשה וא"ל

אמר עוד פעם אחרת וכן עשה והק"בה השמיע קולו של פרעה ככל ארץ מצרים שנאמר ויקם פרעה לילה הוא וכל עבריו וכל מצרים וחרו צעקה גדולה במצרים כי אין בית אשר אין שם טח ויאמר קומו צאו מתוך עמי א"ל משה לפרעה למה אתה מטריח עצמך א"ל סחירא אני שלא אמרת לפי שאני בכור א"ל משה אל חירא מדבר זה לגדולה מזאת אחת מוכן ולא תאמר פרעה לברו היה דחוק אלא כל המצרים היו דוחקין שנאמר נתחזק מצרים על העם לסדר לשלחם מן הארץ כי אמרו כלנו מתים, א"ר שמואל בר נחמני בהערמה זאת באו מצריים על ישראל אמרו אם משעבדים אנו אותם באש יכול אלהיהם להלחם בנו באש מלמעלה כשם שהביא על סדום ועל עמורה אלא נשעבד אותם במים שאינו יכול להלחם בנו במים שכבר נשבע שלא יביא מכול לעולם ואמר להם הק"בה שוטים אני נשבעתי שלא יבא עוד מכול חייכם אתם עצמכם חלכו אל המכול לפיכך טבעם בים לכך נאמר ימינך ה' נאדרי ככה ימינך ה' תרעץ אויב, (בהעתקה אחרת: ימינך ה' נאדרי ככה וגו' ית' שמו וית' זכרו של סלך מלכי המלכים הק"בה קרע לנו הים ושיקע צרינו בחוט דכתיב ימינך ה' תרעץ אויב ובימינו נתן לנו את החורה שנאמר סימינו אש דת' לנו א"ל עליונים וכל אשר בהם נבראו בימינו לפיכך אנו חייבין לשבת ותחתונים וכל אשר בהם נבראו בשמאלו שנאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים וכה נשבע הק"בה לישראל שלא יהיו מסורין ביד אומות העולם שנאמר נשבע ה' בימינו ובורוע עוז אם אתן את דגך עוד לאויב ואם ישחו בני נבר תירושך אשר יגעה בו כי מאספיו יאכלוהו והללו את ה' ומקבציו ישחורו בהצרות קדשי והללו את ה' בשביל שהיתה ירושלים כנויה על כל פינותיה כיון שראו ברוח הקודש סתנבא לישראל כל הניסוס הללו הנאמרים למעלה לכך פתחו שירה):

וברוב גאונך. אמרו הכמים עשר מכות הביא הק"בה על המצריים במצרים. מכה ראשונה הביא עליהם דם ולמה הביא עליהם דם מפני שהיו המצריים מונעין בנות ישראל לעשות טבילה לכך הביא עליהם דם. מכה שניה הביא עליהם צפרדעים שהיו נופלות בשארותם ובחררי משכבם ומרקדין מפניהם והיתה סתה צפרדעים קשה סכלם ומפני מה הביא עליהם הצפרדעים לפי שהיו המצרים אומרים לישראל לנו וצרו לנו דגים לפיכך הביא עליהם צפרדעים. מכה שלישית הביא עליהם כנים והיו ברוב אמה על הארץ וכשהיו

המצריים לובשים בגדים נקיים מיד מחמלאים כנים ומפני מה הביא
 עליהם כנים לפי שהמצריים אמרו לישראל לכו ומאמז בחינו וחצרינו
 והשוקים ולכך נהפך עפר מצרים לכנים. מכה רביעית הביא עליהם
 ערוב אריות זאבים ודובים תמרים ותנמים כבהיהם והמצרים
 סוגרים דלתותיהם והק"בה שלח להם היה מן הים ושמה סילוני
 והיתה נכנסת בחלונות ופותחת הרלתות והיו דוכים ונמרים ואריות
 נכנסין ואוכלין המצריים ומפני מה הביא ערוב שהיו המצרים אומרים
 לישראל לכו וצרו לנו חיות מן השדה ולפיכך הביא עליהם ערוב.
 מכה חמישית הביא עליהם הק"בה דבר ומפני מה הביא עליהם
 דבר שהיו המצרים אומרים לישראל לכו ורעו לנו את בהמתנו ולכך
 הביא עליהם דבר שמתו כל בהמתם. מכה ששית הביא עליהם
 הק"בה שחין באדם ובבהמה ומפני מה הביא עליהם שחין לפי
 שהיו המצרים אומרים לישראל לכו תקטנו לנו מרחצאות לעדן עצמנו
 ולפיכך הביא עליהם שחין שהיה מחסם את כשרם. מכה שביעית
 הביא עליהם הק"בה ברד על האדם ועל הבהמה ומפני מה הביא
 עליהם ברד לפי שהיו המצרים אומרים לכו חרשו וזרעו את שדותינו
 ולכך הביא הק"בה עליהם ברד ששיבר האילנות והורעים. ואמרו
 הבטים כשעה שנשא משה את ידיו להק"בה עמד הברד בין השמים
 ובין הארץ שנאמר ויצא משה מעם פרעה את העיר ויפרוש כפי
 אל ה' ויתרלו הקולות והברד ומטר לא נתך ארצה אלא הוטל בין
 שמים וארץ עד שבא יהושע ונלחם עם אותם מלכים שלשים ואחד
 והשליכם הק"בה עליהם שנאמר רבים אשר סתו מאבני הברד מאשר
 סתו בזרב והגשאר יסטיר הק"בה על גוג ומגג שנאמר ויצא ה'
 ונלחם כגיים והם כיום הלחמו כיום קרב. מכה שמינית הביא עליהם
 חק"בה ארבה שהיה רומה פיו לנמר שניו קשני אריה ומתלעותיו
 כמתלעות לביא מפני מה הביא עליהם ארבה מפני שהיו המצרים
 אומרים לישראל לכו ונטעו לנו אילנות ונשמח פירותיהן לכך הביא
 עליהם ארבה ואכל כל מה שנשארה מן הברד. מכה תשיעית הביא
 הק"בה חשך של גיהנם כי שהיה יושב לא היה יכול לעמוד ומי
 שהיה עומד לא היה יכול לישוב מפני כובד החשך ומפני מה הביא
 עליהם חשך מפני שהיו פושעים בישראל ובקש הק"בה לחמיתם
 בשלשת ימי האפילה וכדי שלא יראו המצריים במפלגתן וישמחו בהן
 לפיכך הביא עליהם הק"בה חשך. מכה עשירית הביא עליהם מכת
 כנורים וקדם שהביא עליהם המכה הלך משה אצל בכרי מצרים

ואמר להם כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים ומת כל בכור בארץ מצרים מיד הלכו בכורי מצרים אצל אבותיהם ואמר להם תדעו כי כל המטות שאמר משה כלם באו ועכשו אמר ומת כל בכור בארץ מצרים ענו להם אבותיהם לכו אצל פרעה כי הוא ג"כ בסדר וכן עשו ואמרו לו שלח את העם הזה אם לא השלחם יסוף כל בכור בארץ מצרים אמר פרעה לעבדיו הכוס בכל מיני מרדות אני אמרתי או נפשי חצא או נפשוחם של ישראל חצא והם אומרים לי שאניחם מיד הלכו כל בכורי מצרים ונטלו כל אחד האחד חרבו והרגו אבותיהם שנאמר למכה מצרים בבמוריהם ועל כל זאת כחצי הלילה זה הכה כל בכור בארץ מצרים. לכך נאמר ונחב גאונך, תהרוס קמך תשלח חרונוך יאכלמו בקש:

וברוח אפיך נערמו מים. כשראו מים של ים אהבה שאהב הק"בה את ישראל השפילו המים עצמם בשביל כבוד ישראל ואף הים השפיל את עצמו ועשה את עצמו לשנים עשר קרעים כנגד שנים עשר שבטי ישראל והגביה את גליו למעלה שש מאות סיל והקפיא עצמו מלמטה והמתיק את מימיו ונעשה להם סחומה ונעשו בו חלונות שהיו ישראל רואין זה את זה ומהללים להק"בה בשירות והושבחות ומהלכים בתוך הים כאדם שהוא מהלך בביתו עד שיצאו ליבשה. לכך נאמר וברוח אפיך נערמו מים נצנו כמו גר נזלים קפאו חחומות בלב ים. (כהעקקה אחרת: וברוח אפיך בשעה שאמר הק"בה למשה נטה ירך על הים נסה משה את ידו על הים ולא רצה הים לקרוע וליבקע מפני כ"י מיד נגלה הק"בה עליוהו וכיון שראה הים את הק"בה נבהל ונודעוץ וחזר ונדה שנאמר הים ראה ויגם הירדן יסוב לאחור וכיון שנבקע הים נשמע קולו מסוף העולם עד סופו ונבראו המים למעלה אלף ושלש מאות מילין גער בו הק"בה ואמר לו מפני מה לא בקעה לפני בני אמר לפניו רכ"שע לא היתתי ידע שבשליחותך היו באים אלא מעכשו דרי אני עושה כל צרכיך כפה הים את עצמו לפני הק"בה ונעשה י"כ קרעים ונעשה להם כחאה והמתיק להם את מימיו והצמיה להם כל אילני פירות וכל רוח טוב והקפיא את עצמו מלמטה ונעשה להם חומות מלמעלה והיו ישראל מהלכין כאדם שהולך בביתו על מצעות וכל מה שישראל מהאווים היה עושה להם. לכך נאמר וברוח אפיך):

אמר אויב. אמר חכמים בשעה שרדפו המצרים אחר ישראל על הים נעשו שלש טהות. כח ראשונה אומרת נפבע עצמנו

בים. כח שניה אומרת גשוב למצרים. כח שלישיה אומרת נערך
 עמהם למלחמה. כח שאומרת נטבע בים אמר להם משה התיצבו
 וראו את ישועת ה'. כח שאומרת נחזור למצרים. אמר להם משה
 לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. כח שאומרת נערך עמהם
 למלחמה אמר להם משה ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. וכיון שנבקע
 הים נשמע שמועתו מסוף העולם ועד סופו ונבהו המים אלף ויש
 מאות מיל ונבהל כל העולם ואחוזים אימה ורעדה. באותה שעה
 עמדו כל השבטים על שפת הים זה אומר מי ירד תחלה לים זה
 אומר מי ירד תחלה ער שקפץ שבט בנימין וירד תחלה ואחריו
 ירדו כל השבטים לפיכך זכה בנימין שיצא ממנו מרדכי הצדיק
 שנברך ישראל על ידו מן מות לחיים כיון שראו המצרים שנכנסו
 ישראל לים אף הם נחלקו לשלש כתות (בילקוט שמעוני על פסוק
 אמר אויב) כח ראשונה אומרת נחזירם למצרים. כח שניה אומרת
 נפשוטם ונעזבם ערומים. כח שלישיה אומרת נהרג אותם. אותם
 שהיו אומרים נחזירם למצרים נשף הק"כ בה ברוחו עליהם שנאמר
 נשפת ברוחך כסמו ים. ואותם שהיו אומרים נפשוטם ונעזבם
 ערומים נער הק"כ בה בים שנאמר וינער ה' את מצרים בתוך הים.
 ואותם שהיו אומרים נהרגם טבעם הק"כ בה בים שנאמר ומבחר שלישיה
 טבעו בים סוף (ע"כ הוא בילקוט). כיון שראו המצרים שהתחיל בהם
 הפורענות אמרו אלהיהם של ישראל גדול הוא מאוד נחזור ונברת
 למצרים כיון שראה הק"כ בה כך שוגר לפנייהם מלאך כדמות סוס
 נקבה ונכנסה לים ורצו כל הסוסים ונכנסו לים בעל כרחם אמר
 הק"כ בה גטה ירך על הים וישוכו המים על המצרים ויש משה את
 ידו על הים מיד בזו ישראל ממונם של מצרים. לכך נאמר אמר
 אויב ארדוף אשיג אתלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי חורישמו ידי:
נשפת ברוחך. אמרו חכמים בשעה שטבעו המצרים כים

היו בהם שני מכשפים ושמש יוחני וממרא ואמרו לפרעה אם ביד
 הק"כ ישנם זה אין אנו יכולין לו אכל אם ביד מלאכים אנו
 יוכלים לנערם מיד עשו כשפיהם והורידו אותם אל הים או אמרו
 המלאכים הושיענו אלהים כי באו מים עד נפש ואתה במאמך
 טבעת אותם במים אדירים. לכך נאמר נשפת ברוחך כסמו ים
 צללו בעופרת במים אדירים:

מי כמך. אמרו חכמים ז"ל בשעה שאמרו ישראל ואר

השירה לפני הק"כ שמע אותה פרעה שהיה מטורף בים ונשא

הצבעו לשמים ואמר מאמין אני כך שאחה הצדיק ואני ועמי
 הרשעים ולא יש אלוה בעולם אלא אחה. באותה שעה ירד גבריאל
 והטיל על צוארו שלשלת של ברזל ואמר לו רשע אחסול אמרת
 מי ה' אשר אשמע בקולו ועתה אחה ואמר ה' הצדיק מיד הורידו
 למצולות ים ועברו שם חמשים יום וציער אחו כרי שיציר גבורותיו
 של הק"בה ולאחר כך המליכו על נינוה העיר הגדולה וכשבא יונה
 לננוה ואמר עוד ארבעים יום וננוה נהפכת מיד אחו אימה ורעדה
 וקם מכסאו ויבם שק וישב על העפר והוא בעצמו צועק ואמר האדם
 והבהמה הבקר והצאן אל יטעמו מאוסה ואל ירעו ומים אל ישחו
 כי יודע אני שאין אלוה אחר בכל העולם וכל דבריו אמת וכל
 משפטיו כאמת וכאמונה ועדין פרעה חי ועומד על פתח גיהנם
 וכשנכנסין מלכי אומות העולם מיד הוא מודיע להם גבורותיו של
 הק"בה ואומר להם שוטים שבעולם מפני מה לא למדתם ממני
 דעת שהרי אני כפרתי בהק"בה לכן שלח בי עשר מכות ואף טבעני
 בים ועכבני שם חמשים יום ואח"כ העלני מן הים ולבסוף האמנתי
 בעל כרחי ולפיכך שוררו ישראל שירה זאת אמרו כלם יחד מי
 כמוכה כאלים ה' מי כמוכה נאדר בקדש גורא תהלות עושה פלא:
גמית ימינך. אמרו חכמים יכולים ללמד מפסוק זה שלא
 רצה הים לקבלם ולא רצה הארץ לבלעם הים היה משליכם לארץ
 והארץ משליכם לים ולמה שהיה מתירא הים מיום הדין שלא יבקש
 אותם הק"בה ממנו והארץ היתה מתירא כמו כן מיום הדין שלא
 יקללנה הק"בה כשם שקללה כשברא את עולמו כשברא הק"בה היה
 רחב ושהו בכל ההרים וכשעמד קין ודרג הבל אחיו היה דמו חוסס
 בארץ וקללה הק"בה מיד געשו ההרים והגבעות וכשכיל כך לא
 רצתה לבלוע אותם הארץ או אמר הק"בה אל תראי מיד פתחה
 הארמה את פיה וחבלע אותם. לכך נאמר גמית ימינך חבלעמו ארץ:
נחית בחסדך. יחברך שמו של הק"בה שאין מדותיו של
 הק"בה כמדות סלך בשר ודם בשעה שיוצא כלילה שריו ועבריו
 מוליכין לפניו נרות ואכוקות וכיום עושים לו צל מפני החמה כדי
 שלא ימצא צער כגפו אבל הק"בה אינו כן כי סרוב אהבה שאהב
 את ישראל הוא בעצמו הלך לפניהם ואלמלא כתיב המקרא אי
 אפשר לאמרו שכן כחוב וד' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן וגו'
 ולילה בעמוד אש וגו' ללכת יומם ולילה. ולכך נאמר נחית בחסדך
 עם זו גאלת נהלח בעוך אל גוה קדשך:

שמעו עמים. אמר להם משה לישראל ראיחם כל הנמים האלו שעשה לנו הק"בה בזמן הזה כך עחיד לעשות על אדום בשעה שהוא גואל את ישראל שכך אמרו חכמים: שלשה ימים קודם שיבא משיח יבא אליהו בתחלה ויעמד על הרי ציון וצועק בקול מר ובוכה וסופר עליהם ואומר עד מתי יהיו חרבים וקול בכייתו נשמע מסוף העולם ועד סופו ואח"כ יבא ויאמר בא שלום לעולם שנאמר מה נאוו ע"ל ההרים רגלי מבשר משמיע שלום וכשישמעו הרשעים שכניהם סיד יהיו שמתין ויאמרו טובה באה לעולם. ביום השני יבא ויעסוד על הרי ישראל ויאמר באה טובה לעולם שנאמר מבשר טוב. ביום השלישי יבא ויאמר ישועה באה לעולם שנאמר מבשר טוב משמיע ישועה וכיון שרואין הרשעים שכך יאמר אליהו אומר לציון מלך אלהיך ללמדך שעל ציון ובניה בא הישועה ולא לרשעים ואדומי חיל ואימה. באותה שעה יראה הק"בה מלכותו וכבודו לצדיקים ולכל אומה ולשון מיד גואל את ישראל וירשו את הר ציון. לכך נאמר שמעו עמים ירגזו חיל אחו יושבי פלשה. (בהעתקה אחרת: שמעו עמים ירגזו חיל אחו כיון ששמעו האומות יציאת מצרים וקריעת ים סוף רגזו וחלו וברחו מסקסום אמר משה לפני הק"בה הן אימתך ופחדך עליהם שיהיו דומם כאבן עד שיעברו ישראל את הירדן לכך נאמר שמעו עמים ירגזו. (בילקוט בזה הפסוק):

אז נבהלו. אמרו חכמים מפני מה נחיראו וישכי פלשה מפני שהרגו בני אפרים מאתים אלף שמנו את הקץ כציאת מצרים וסעו שלשים שנה ויצאו בכח גבורתם ופעם עליהם הק"בה ומסרם ביד פלשתים ועחה נחיראו ואמרו עחה יגלגלו עלינו ישראל ויהרגו אותנו וירשו את ארצנו. ומפני מה נחיראו אלופי אדום אמרו עכשו יפקדו עלינו אותה שנאה שהיתה בין עשו ובין יעקב ויהרגו אותנו וירשו את ארצנו. ומפני מה נחיראו אילי מואב אמרו עכשו יפקדו עלינו אותה מריכה שהיה בין רועי אברהם ובין רועי לוט אבינו. וכיון שראו מלכי כנען שכלם היו סחוראין אמרו ומה אלו שאינם רוצים לשוב לארצם יש להם אימה ופחד אנו שארצנו נתנה הק"בה לאברהם אביהם והם באים על אותה הבטחה על אחת כמה וכמה. לכך נאמר אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושפי כנען.

הפול עליהם. אמר משה לישראל אחי אתם יודעים שלא בחכמה ולא בחכונה ולא בכח ולא בעשר יכול אדם לכבוש אפילו עיר אחת אלא בגבורותיו של הק"בה שהרי כמה גבורים בחילותיו

של פרעה הרשע ולא התעיל להם גבורתם לפני ה' בה ועוד כמה גבורים עתידים להלחם עמכם ועחיד הק"בה לתח פחרכם ומזיאתכם ולא יתיצב איש לפניכם ועחיד ה' כהן לכתוב בתורתו אל יתהלל הגבור בגבורתו ואם אתם עושים רצונו של מקום הוא יושיעכם מיד אויביכם ואמר משה לפני הק"בה רב"שע כשיבא עמלק להלחם עם ישראל תפול עליהם אימתה ופחד וכשיבאו מלכי האמורי להסמין עצמן בנחלי ארצו ידמו כאבן עד יעבר עמך בנחלי ארצו עד יעבר עם זו קנית עם יהושע את הירדן ויכאו וירשו את ארצם ושלם להם גר שנתת לאברהם אביהם ואף לימות המשיח עשה להם נסים ותפלאות כמו שכתוב כימי צאתך מצרים אראנו תפלאות. ולכך נאמר תפול עליהם אימתה ופחד בגדול ורועך ידמו כאבן עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קנית:

תביאמו ותטעמו. ישחבת שמו של הק"בה שמרוב אהבה שאהב את ישראל קרא להם בני כבורי בא וראה כמה חסדיו של הק"בה עבד לזבש את רבו אבל הק"בה לזכש את ישראל שנאמר ואלכישך רקמה. עבד רחוק את ארצו אבל הק"בה רחוק את ישראל שנאמר וארהיץ במים. עבד נעל את רבו והק"בה נעל את ישראל שנאמר ואנעלך חמש ועל כל זאה הטובה כשגלו למצרים שכינה עמהם שנאמר אנכי ארד עמך מצרים. גלו לעולם שכינה עמהם שנאמר ושמתי כסאי בעולם. גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר למענכם שולחתי בבלה. ועחיד הק"בה להחזיר את ישראל להר קדשו שנאמר והביאותים אל הר קדשי וכתוב בתורה ונטעתים על אדמתם. כיון שראה משה אהבתו של הק"בה שאהב את ישראל אמר לפני רב"שע תביאם ותטעם שם וזה היה אותה נטיעה שלא יהיה לה נחיתה לעולם וחוריד ירושלים מן השמים ולא תדרום אותה לעולם וכנס גליחתיהם של ישראל לתוכה וישבו עליה לבטח. לכך נאמר תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ארצו כוננו ידיך: ה' ימלודך. אמר משה לישראל ראיתם כל הנסים והגבורות והתפלאות שעשה לכם הק"בה יוחר ויוחר הוא עחיד לעשות לכם לעחיד לבא ולא בעולם הזה העולם הבא העולם הזה יש בו מלחמות וצרות ויצר הרע ושטן ומלאך המות ויש להם רשות לשלוט בעולם אבל בעולם הבא אין בו לא צרות ולא שנאה ולא שטן ולא מלאך המות ולא אנוחות ולא שעבוד ולא יצר הרע שנאמר בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים וכתוב ואמר ביום ההוא הנה

אלהינו זה קוינו לו ויושיענו. וכשיגיעו ימות המשיח יעלה גג ומגד
 על ארץ ישראל לפי שישמע שישראל בלא מלך ויושבים לבטח
 מיד יקח עמו שבעים ואחד אומה ויעלה לירושלים ואמר פרעה
 היה שוטה שגור להרוג הזכרים והניח הנקבות. בלק היה טפש
 שרצה לקללם והוא שלא היה יודע שאלהיהם היה ברכם. המן משתע
 היה שרצה להרגם והוא לא היה יודע שאלהיהם היה יכול להצילם
 אכל אני לא אעשה בן אעלה ומלחם עם אלהיהם תחלה ואח"כ
 אהרוג אותם שנאמר התיצבו מלכי ארץ ורוזנים ניסדו יחד על ה' ועל
 משיחו. ויאמר לו הק"כ רשע עמי אהה מבקש לעשות מלחמה בחיך
 אני אעשה עמך מלחמה מיד יוריד עליו הק"כ אבני ברד שהן
 גנוזות ברקיע ויגוף אותן מניפה גדולה שנאמר וזאת תהיו המניפה
 אשר יגוף ה' את הגוים אשר צבאו על ירושלים המק בשח והוא
 עומד על רגליו ועיניו תמקנה בחזרהו ולשונו תסק כפיהם. ואתיו
 יקום מלך אחר רשע ועו פנים ויעשה מלחמה עם ישראל שלשה
 חדשים ושמו ארמילוס ואלו הן אותותיו יהיה קרח ועניו אתה קטנה
 ואחת גדולה. וזרעו של יסין ספח ושל שמאל שתי אמות וחצי.
 ויהיה לו צרעת כמצחו ואזנו הימנית סחוסה ואחת פתוחה וכשיבא
 אדם לרכב לו טובות מטה לו אזנו הסחוסה ואם ירצה אדם לרכב
 לו רעה מטה לו אזנו הפתוחה ויעלה לירושלים ויהרג משיח בן
 יוסף שנאמר והביטו אליו אשר דקו וספרו אליו כמספר על היהוד
 ואח"כ יבא משיח בן דוד כענין שנאמר וארו עם ענני שמיא כבר
 איגש וסחיב כתריו וליה יהיה שולטן ויקר ממלכו וימית ארמילוס
 הרשע שנאמר וברוח שפתיו ימות רשע ואח"כ יקבץ הק"כ ישראל
 הנפזרים לכאן ולכאן שנאמר אשרקה להם ואקבצם כי פדיותם זרבו
 כמו רבו ויהיו תלויים בירושלים שבעים ושתיים מתגליות שהן מבהיקות
 מספק העולם ועד סופו ואומות העולם ילכו לאותה אורה כדכתיב
 ודלבו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך. וההיכל יוריד הק"כ מן
 השמים כמו שהראו הק"כ למשה שנאמר תביאמו וחטעמו בהר
 גחלתך מכין לשבתך פעלת ה'. וישבו שם ישראל אלפים שנה ואוכלים
 את לוחן ולקץ אלפים שנה ישב הק"כ על כסא הרין בעמק
 יהושפט מיד השמים והארץ נחלפים וחמה ולבנה בושים שנאמר
 וחפרה הלבנה וכושה החמה. ומנין שבוים השלישי יהיה הרין
 שנאמר יחיינו סיומים כיום השלישי יקיטנו ונחיה לפניו זה דין
 והק"כ מביא כל אומה ולשון ואומר למה עברתם בעולם שהלך

ולמי השתחוויתם הם אומרים לאילי כסף ולאילי זהב ואומר להם הק"בה עברו אחם באש הגה ואלהיכם אם יכולים להציל אתכם יציל מיד הן עוברין ונשרפין שם שנאמר ישובו רשעים לשואלה כל גוים שכחי אלהים ואח"כ ישראל באין ואמר להם הק"בה אחם למו עבדתם מיד, עונים כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא הכירנו כי אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך מיד הק"בה יצילם מדינה של ניהנם ויושבין בנ"ע וסחעדנין בפירווחיה שנאמר ועניים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום ואח"כ מחדש להם הק"בה שמים וארץ שנאמר כי הנני בורא שמים החדשים וארץ החדשה וכשהק"בה יהרש את העולם יסדר סדרן של צדיקים וסדרן של חסידים ומן כל דור ודור ובריה ובריה וכל נשמה ונשמה והארץ שעחיד לחדש מוציא את האילנות וכל מיני מגרים והכל חיים לעולם ולעולמי עולמים. מי שעשה נסים ונפלאות בימים האלה וכומן הוה הוא יעשה לנו נסים ונפלאות בימים האלה וכומן הוה ויקבוץ אוחנו מארבע כנפות הארץ ויוליכנו לירושלים וישמחנו בה ונאמר אמן סלה:

תם מדרש ויושע:

מעין חכמה:

בשעה שעלה משה למרום בא ענן ורכץ כנגדו ולא היה יודע משה רבי' אם לרמכ עליו אם לאתח בו. מיד פתח הענן פיו ונכנס משה בתוכו והיה מהלך ברקיע כאדם שמהלך בארץ שכן כתו' בחור' ויבא משה בתוך הענן. פגע בו קמו"ל השוער המלאך הממונה על י"ב אלפי' מלאכי חבלה שהן עומדין על שערי הרקיע. גער בו במשה וא"ל מה לך בן עמרם לבא במקום מלאכי אש. א"ל משה אני לא בעצמי באתי אלא ברשותו של הב"ה לקבל תורה ולהורירה לישרי'. כיון שלא הניחו לילך הכהו משה פצע א' ואכרו מן העולם. והיה משה מהלך ברקיע עד שפגע הדרני"אל המלאך. אמרו עליו על הדרני"אל המלאך שהוא גבוה מהבירו ס' רבוא פרסאות וכל דבור ודבור שיוצא מפיו י"ב אלפים ברקים של אש יוצאים מפיו בדבור אח'. וכיון שראה משה גער בו וא"ל מה לך בן עמרם במקום קדושי' עליוני'. כיון ששמע משה את קולו נבהל משה מפניו חלנו עיניו דמעות ובקש ליפול מן הענן. מיד נתגלגלו רחמי של הק"ה על משה ואמר להדרני"אל מיום שכראתי אתכם בעלי מריבה אתם. בהתלה כשבקשתי לבראת אר"הר עשיתם קטיגור לפני ואמרתם לי מה אנוש כי הזכרנו וגו' ויחר אפי בכם ושרפתי מכם כהות כהות באצבעי הקטנה. ועכשו מריכים אתם עם נאמן ביתי שהעליתי אותו הנה לקבל תורה להוריד לכני בחירי. שאלמלא תורה שישראל מקבלין אין לכם דירה ברקיע. כיון ששמע הדרני"אל מיד וירז עצמו לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא ידעתי שבא ברשותך הנה עכשו אהיה לו שלוחו

ואלך לפניו כחלמיד לפני רבו. מיד רץ כפף הדרני"אל את עצמו והלך לפני משה כחלמיד לפני רבו עד שהגיע אצל אהו של סנדלפון. א"ל הדרני"אל למשה לך טוב שאיני יכול לעכב עצמי מפני אשו של סנדלפון שלא ישרפני. כיון שראה משה את סנדלפון מיד נבהל ונחפו ליפול מן הענן וולגו עיניו דמעות ובקש רחמים לפני הב"ה וענהו. ומרוב חבתן של ישראל ירד הב"ה בעצמו מכסא כבודו ועמד לפני משה עד שעבר מאשו של סנדלפון. ועל אותה שעה כתוב בתורה ויעבור ה' על פניו. אמרו על סנדלפון שהוא גבוה מחבירו מהלך ת"ק שנה ועליו כתיב והנה אופן א' בארץ אצל החיות זה סנדלפון שעומד אחר המרכבה וקושר כתרים לקונו. וכי העלה על רעתך שמלאכי השרת יודעין היכן הב"ה שרוי והלא כתי' ברוך כבוד יי' ממקומו במקומו לא נאמר אלא ממקומו מלמד שאין מכירין מקומו של הב"ה. אלא משביע סנדלפון את הכתר שסכתירין מקומו של הב"ה בקדושות ועולה הכתר מעצמו ויושב בראש אדוניו. מיד כל חיילי מרום חלים וועים וחיות הקדש דוממות ושרפי הקדש נזהמי' כאריה ועונים השרפים ואומרים קדוש קדוש קדוש יי' צבאות מלא כל הארץ כבודו (וזה פירושו קדוש בעליותם קדוש בתחתונים קדוש בכל עולמים יהוה הנקדש בסוד צבאות ישראל). ובשעה שמגיע הכתר לכסא הכבוד מיד נלגלי המרכבה סתגלגלין ומתערעשין אדני שרפרף וכל דקיעי' כולם אווזות חלחלה. ובשעה שהכתר עוכר על כסא הכבוד לישב במקומו כל חיילי מקום פוצתי' פיהם ואומרי' ברוך כבוד יי' ממקומו. בא וראה שבתו של הב"ה שבשעה שמגיע הכתר בראשו מתזיק ה' ראשו לקבל הסוד מעבדיו וכל חי' ושרפי' ונלגלי מרכבה וכסא הכבוד וחיילי מעלה וחשמלי' וכרובים מתגדלים ומתחכרים ומתגאים ונחנין הוד והדר וממליכים אותו כולם ואומרים בפה אחד יהוה מלך יהוה מלך יהוה ימלך לעולם ועד (וזהו פי' יי' מלך קודם שנברא העולם יהוה מלך משנברא העולם יהוה ימלך לעולם ועד לעולם הבא) ואף הקב"ה ישתבח שמו מסכים עמהם ואומר ימלך יי' לעולם אלהיך ציון לדוד ודור הללויה. וכיון שעבר משה מסנדלפון פגע בו רגיון נהר של אש וגחלים שלו שורפין את מלאכי השרת וכו' טובליון כלם ומתהרשין לבקרים שני' חדשים לבקרים רבה אמונתך וכך מפורש על יד רגלי נהר דנור נגד ונפיק מן קדמוהי אלף אלפין שמשיניה ודיבו ריבבן קדמוהי יקמוץ דינא יחיב ומפרין פחיחו (וזה פירושו נהר של אש

ששמו רגיון מושך נתלים בתערוה ויוצא לפני הק"כ כחחת כסא
 כבוד והוא עליו מויעת ארבע חיות שחחת' כסא הכבוד ומויעות
 אש ומאימתו של הק"כ ומאותה ויעת אש נעשה אותו הנטר והב"ה
 יושב על כסא דין ודין אפי' למלאכי השרת שנאמר הן בעבדיו לא
 יאמין וכמלאכיו ישים תהלה וכו' הן בקדושו לא יאמין ושמים לא
 זכו בעיניו וכמלאכי השרת באין לדין מתחדשין וטובלין באותו נהר
 של אש. ומה אם מלאכי השרת טובלין באותו נהר של אש בני
 אדם לא כל שבן) מיד הב"ה העבירו משם ופגע בו גליצור המכונה
 רויאל ועליו הוא אומר מפי עליון לא חצא הרעות והטוב. ולמה
 נקרא שמו גליצור שמנלה מעמי צור. רויאל ששומע מאחוריו. הפרגוד
 מה שנגזר להיות ומכריו בעולם ועומד אליהו זכור לשב על הר
 חורב ושומע קול הכרזה מפיו והולך ומשמיע הקול בעולם וכן כתי'
 כי עוף השמים יוליך את הקול זה רויאל ובעל כנפים יגיד דבר זה
 אליהו. אמרו עליו על גליצור שהוא עומד לפני הכסא וכנפיו
 פרשות לקבל הכל פיהם של חיות ולמלא כן היו נשרפין כל מלאכי
 השרת מהבל פיהם של חיות. ועוד מדה אחרת של גליצור שנוטל
 במין מחבת כרזל והיא של אש ומקבל עליה גחלי אש מנהר רגיון
 ומעמידה כנגד מלכים ושרי' ונגידי עולם כדי שיצליח ויום וחפול
 איסחם בעולם. כיון שראהו משה נודעזע מיד נטל הב"ה והעבירו
 משם ופגע בו גרוד של מלאכי אימה שהם סוכבים לכסא הכבוד
 שהם גבורים ועצומים מכל המלאכים ונקשו לשרפו כהבל פיהם.
 מיד פירש הב"ה עליו זיו כבודו ואמר למשה השב להם חסובה.
 אמר להם משה רבי' כתי' בתורה אנכי יי' אלהיך אשר הוצאתיך
 מארץ מצרים מכית עכרים שמה נשתעבדחם במצרים ויצאתם בני
 חורין שאתם צריכין לתורה. כתיב לא יהיה לך אלהים אחרים שמה
 ע"ז יש בתוככם שאתם צריכין לתור'. כתי' לא תשא שמה שמה ומתן
 יש ביניכם שאתם צריכין לתורה לעשות שכועה. כתיב זכור את
 יום השבת לקדשו שמה פעולה יש ביניכם שאתם צריכין לתור'.
 כתיב כבוד את אביך ואת אמך שמה אב ואם יש לכם שאתם
 צריכים לתור'. כתיב לא תרצה שמה שפיכת דמים יש ביניכם
 שאתם צריכים לתורה. כתי' לא תנאף שמה נשים יש ביניכם שאתם
 צריכין לתור'. כתי' לא תגנוב שמה פמונות יש ברקיע שאתם צריכין
 לתורה. כתי' לא תענה שמה עדות שקר יש ביניכם שאתם צריכים
 לתור'. כתי' לא תחמוד שמה בחים ושדות וכרמים יש ביניכם שאתם

צריכין לתורה. מיד חוזר כל מלאכי השרת ונודו לדבריו של הב"ה ואמרו יי' ארזינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר חנה הדרך על השמים. ולמדו הק"בה כל התורה כולה בארבעים יום וכשבא לירד וראה אימתן של מלאכי' נגודי מלאכי אימה מלאכי זיע מלאכי חלחל מלאכי רתת מיד אחוחו חלחלה ושכחה בשעה אחת. מיד קרא הב"ה ליפיפ"ה שר התורה ומסר לו את התורה ערוכה בכל ושמור' וכל מלאכי השרת נעשו אהביו וכל אחד ואחד מסר לו דבר רפואה וסוד שסות שהן יוצאין מכל פרשה ופרשה כל שמושיהן שכן הוא אומר עלית למרחם שכית שכי לקחת סתני בארם. ואף מלאך המות מסר לו דבר שכן כתיב ויתן את הקטרת ויכפר על העם. זהו השמוש הנכבד שטסרו לו המלאכים על ידי יפיפ"ה שר התורה ועל ידי מטטרון שר הפנים ומסרה משה לאלעזר ואלעזר לפנחס בנו שהוא אליוהו כהנא רבה ויקרא ובור למזכ אמן:

גשלים מעין חכמה:

מדרש עשרת הדברות:

דבור ראשון. כתיל מי יסלל גבורות הישמיע כל תהלחו. אפילו מלאכים לא יסללו גבורותיו אלא קצת יש לדרוש כמה שעשה ובמה שעחיד להיות למען יתרום וישהכח שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. ברא את התורה שהיא נחמדת מזהב ומפז ומתוקים מדבש ונפת צופים. וכשחפץ הקדוש ברוך הוא לבראות את העולם יעץ בה ואמר אברא את העולם כדי שיודע מה היא גבורתו. כששמעה התורה כך ענתה ואמרה לפניו רבונו של עולם אתה סגיד מראשית אהרית וכל הגמחרות גלויות לך עשה כאשר אתה חפץ. כששמע הקדוש ברוך הוא דברי התורה כשרו לפניו דבריה לקחה והניחה לפניו. מצינו שקודם שנברא העולם עורות של קלף לא היו מצויות שתכתב עליהן התורה והבהמות לא היו עדיין אלא כמה נכתבה בזרוע של הקדוש ברוך הוא כאשר שהור על גבי אש לכן ולקחה הק"ב והניחה לפניו והיה מביט בה. וכשחפץ לבראות את העולם כמו כל האותיות למפרע ואמרה כל אחת לפני הק"ב רבונו של עולם רצונך שבי יברא העול. כחחילה נכנס החי"ו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה לו רבונו של עולם יהי רצון שבי תברא העולם לפי שחורחך נקראת כי. ענה לה הקדוש ברוך הוא לא יש כרצונך שאתה תרומוה (פי' דכתיב ואיש תרומוה יתרומוה). ואחר כך נכנסה השי"ן אל הקדוש ברוך הוא כי לא יש כרצונך לפי שאחה שוא ושוחד ואות שאין לה רגלים. ואות שאין לה רגלים אינה ראויה שיברא בה העולם. ואחר כך נכנסו כל האותיות למפרע עד בי"ת ראשונה ובסוף מולם נכנסה בי"ת ואמרה רבונו של עולם רצונך שבי תברא את עולמך שעחידין בניך לברך

את שמך כי שנאמר ברוך ה' בכל יום ויום ואומר ברוך
 ה' אלהי ישראל. אמר לה כן אעשה בך אברא את עולמי שנאמר
 בראשית ברא אלהים. ואל"ף כשראתה שרצה הקדוש ברוך הוא
 לבראות את העולם בכ"ת עומדת לצד אחר ושחקה עד שקראה
 הקדוש ברוך הוא ואמר לה אל"ף למה תשתוק למה לא תדבר כאחת
 מחברותיך. ענתה אל"ף ואמרה לפניו רבש"ע ומה לחברותי שעולין
 לחשבון גדול כך אני שאיני עולה לחשבון גדול על אחת כמה וכמה.
 אמר לה הקדוש ברוך הוא אל תחמה שאחה ראש לכלם וסלף
 שאני אחד ואתה אחר ולפי שהשפלת את עצמך אני מגדל אותך
 שאחה העלה לחשבון אל"ף ועוד אמר לה התנחי שבשאתן את
 התורה כך אפתח. לכך פתח הקדוש ברוך הוא באנכי שנאמר אנכי
 ה' אלהיך. ולמה פתח הקדוש ברוך הוא באנכי בתחו את התורה
 לישראל שאנכי הוא נוטריקון "אנא נפשי בתבית" יהבית: ואנכי
 למפרע "היכה סזיכה נעימים אמריה. ו"א למה פתח הק"בה
 בתחו את התורה אנכי לפי שאנכי לשון סצרי הוא וכדי לשמש
 כלשון ששמשו בו במצרים פתח באנכי. ורצה הק"בה לבראות את
 העול' בבת אחת ארכו מהלך ה"ק שנה ורחבו מהלך ה"ק שנה וים
 הגדול סכב את כל העולם כמין כפה של עמוד גדול וכל העולם
 מוקף על סגפירי לויתן עומד במים התחתונים ונמשל בהם כרג-קמן
 בים. וסים התחתונים עומדים על גבי מי בראשית ופי בראשית
 על גבי אוקיינוס וסי אוקיינוס על מי בוכים. ולמה נקרא שם
 בוכים שבשעה שהצה הק"בה את המים הציים נתנם למעלה והציים
 נתנם למטה אותן שנתן למטה התחילו בוכים ואמר' אוי לנו שלא
 זכינו להיות קרובים ליוצרינו והיו מעינות פניהם ורצות לעלות למרחם
 עד שנער בהם הקדוש ברוך הוא וככשם הוצת כפות רגליו. אז
 אמר לפני הקדוש ברוך הוא גלוי וידוע לפניך שבשכיל בבדך עשינו.
 אמר להם הקדוש ברוך הוא הואיל ובשכיל כבודי עשיכם דעו כאמת
 שלא אהן רשות למים העליונים לומר שירה לפני עד שיקדו מבם
 רשות שנאמר מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרחם ה':
עוד ברא הקדוש ברוך הוא שכעה רקיעים ותחתון שבסלן
 וילן שמו והוא כילון שמשוך לפני פתח הבתים שהפנימים רואים
 את החיצונים והחיצונים אינם רואים את הפנימים וילן בו חלונות
 ומלאכי השרת רואים את בני אדם התולכים בארץ מי שהולך בדרך

מזבה או בדרך רעה ופי שהולך בדרך רעה מניחין אותו ומצליחין אותו ברשעתו עד יום פקודתו:

למעלה מן וילן רקיע וברקיע יש בו כוכבים ומזלות וי"ב הלוחות כנגד שנים עשר שעות ושלוש מאות וששים וחמשה מלאכים פקודים על החמה ומוליכין אותה בנחת מתלון לתלון שלא תסוב העולם בשעת אחת ובאלו ההלוחות מוליכין את הלכנה בנחה בלילה וכיון שיצא פוחחין ואומרים שירה אין להם דומיה עד בא השמש וכבא השמש במערב משחחין ואומרים עשינו ככל אשר צוהנו שנאמר חשלה ברקים וילכו ויאמרו לך הנני מניין שברקיע השמש והירח והמכבים ומזלות שנאמר ויחן אוחם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ:

למעלה מרקיע שחקים ובשחקים יש בהם רחיים מתיקנות שטוחנות מן צדיקים לעתיד לבא שנאמר ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול:

למעלה משחקים זבול ובזבול יש מזבח בגוי ומיכאל שר של ישראל הוא כהן גדול ועומד ומקריב עליו קרבן בכל יום ויום ומה הם הקרבנות שהוא מקריב וכי כבשים הוא מקריב אלא אמרו חכמים מיכאל שר של ישראל והוא כהן גדול בשמים מיום שתרב בית המקדש שיבנה במרה בימינו ובטלו כהנים ומה מקריב נשמתן של צדיקים עד שיבנה בית המקדש שאז מוריד הקדוש ברוך הוא בית המקדש שבזבול לירושלים של מטה:

למעלה מזבול מסין ומסין יש בו אוצרות שלג ואוצרות ברד ועליות של מללים וחדרי סופה וסערה ולכלם דלחה של אש וכי למעלה הם והלא בארץ הם שנאמר הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות אש וכרד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו אלא אמרו חכמים כיון שבא דוד ביקש רחמים עליהם והורידן לארץ שנאמר כי לא אל חפץ רשע אהה לא יגורך רע:

ולמעלה מסבין מעון וממעון יש בתוה של מלאכים האומרים שירה בלילה וחשות כיום מפני כבוד ישראל וגם יש בו אוצרות ברכה שנאמר השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל:

למעלה ממעון ערכות וכערכות יש בו משפט וצדקה ומללי חיים וכרכה ונשמתן של צדיקים וכסא הבבור והיות הקודש ושרפים ואופנים וכרוכים והם באים להודיע כבודו של הקדוש ברוך הוא

עשאוּ מאש וממים ומים עליהם ושלום ביניהם שאין המים מכנין את האש ולא האש לוחך את המים ולכך נאמר המשל ופחד עמו עושה שלום במרומו. והמלאכים עומדים רחוק מהשכינה שלשים וששה אלף פרסאות וכי מלאכים עומדים והלא מצינו שאין להם עמידה ולא ישיבה בשמים כי אם כפיפה אלא עומדים כפופים לפני הקדוש ברוך הוא ואין רואים מקום שכינתו ומקדישים שמו של הקדוש ברוך הוא היותם על כסא רם ונשא ועגן וערפל מקיפין אותו שנאמר ענן וערפל סביבו צדק ומשפט מכון כסאו. יתברך שמו של הקדוש ברוך הוא שברא שבעה רקיעים ושבעה ארצות ושבעה ימים ותלום כרוע נבורתו שנאמר ומחחת זרועה עולם. וכולם לא ברא הקדוש ברוך הוא אלא בשביל התורה ובעבור ישראל שיקבלוהו. ועוד ברא שבעים אומות וכנגדם שבעים שרים עליהם. ועוד ברא את ישראל גוי אחד בארץ וכשראו המלאכים את ישראל נתקוטטו זה עם זה. זה אומר בתלמי יהיו ישראל וזה אומר בתלמי יהיו ישראל וכשראה הקדוש ברוך הוא כך אמר להם על עמי ישראל הפילו גורלות ונראה בשל מי יגיע הגורל ובשל מי שיגיע הגורל יהיו שלו זמן עשו הפילו גורלות ונפל גורל של הקדוש ברוך הוא על ישראל וישמעם לפניו שנאמר חבלים נפלו לי בנעיסים אף נחלתי שפרה עלי וכחך בהם הק"ב וקראם סגולה שנאמר והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ:

בא וראה שאין לך שום דבר של תורה שאין בו תילי תילים של מדרש וזהו הקדוש ברוך הוא את ישראל עליהם ואמר להם ראו קוצים אלו אם תחליפו אותם תחריבו את העולם כגון אם תעשו סן ח' וכן מן ה' ה' תחריבו את העולם כגון נפשנו חכתה לה' וכגון כל הנשמה תהלל יה הללו ה' ועוד אם תעשו ד' ר' או מן ר' ד' תחריבו את העולם כגון שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד וכגון לא תשתחוה לאל אחר. מכאן היו למידין שאין לכם שום קוץ בתורה שלא יהיה בו תילי תילים של הלכות כל שכן באות עצמה ובחיבה עצמה. והביט הקדוש ברוך הוא בכל בני אדם שברא ולא מצא אדם שהוא ראוי שתתן התורה על ידו כמשה. ומפני מה זכה משה להיות נתן תורה עקב עונה ויראה שהיתה בו מנין דכתיב ויסתר משה את פניו כי ירא מהביט אל האלקים. אמרו חכמים בשכר ג' דברים שעשה משה זכה לשלשה טובות בשכר כי ירא זכה לויראו מנשת אליו בשכר ויסתר פניו זכה לקלסתר פנים

בשכר מהבים זכה לחמנות ה' ימים ועוד זכה להביא אחרי משה עד כואו האוהלה. וענה מנין שנמצאת במשה שנאמר ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. אמרו חכמים ה' של לכה סתומה ולמה היא סתומה שכשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך וגאול את ישראל מרוב ענה שהיתה בו אמר מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אצויה את בני ישראל ממצרים אמר יש במשפחה גדולים ממני בעושר ובכסף וכוהב אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה איהו גדול שנאמר גם האיש משה גדול מאוד:

ועוד כך בדרתי מכל ישראל ועתה עתיד שיהנבאו עליך כואת שנאמר אז דברתי בחזון לחסידך. וחאמר שזויה עזר על גבור הרימותי. כדור מעם מי הוא בחור מעם זה משה. אף על פי כן השפיל משה את עצמו ועמד לצד אחד אמר לו הקדוש ברוך הוא מדוע תעמוד לצד אחד שאם על ידך לא יגאלו על ידי אחר לא יגאלו:

ועוד בא וראה ענוותו של משה שכשאמר לו הקדוש ברוך הוא עשה אהל מועד עשהו וכאשר נעשה מרוב ענה שהיתה בו יצא לחוץ אמר לו הקדוש ברוך הוא למה יצאת לחוץ לך נאה לשרחתי ומנין שקראו הקדוש ברוך הוא ואמר לו כן שנאמר ויקרא אל משה ויקרא ה' אליו מאוהל מועד לאמר. וגם התורה העידה כך שהוא עניו שנאמר והאיש משה עניו מאוד לכך זכה משה להנחן דת על ידו ולשרות שכינה עליו שכך אמר ישעיה רוח אלהים עלי יען משח ה' אחי לבשר ענוים לבשר חסידים לא נאמר אלא לבשר ענוים מכאן שגדולה ענה מכל מדות שבעולם. הביט הקיבה ככל ההרים ולא מצאו הר שראוי ליתן תורה עליו ולשרות שכינה עליו כהר סיני. ומפני מה זכה הר סיני לכל זאת מפני שהשפיל את עצמו. שכשראה הר הרמון והר שריון שהיו מתגרים זה עם זה אמר עלי ישכון זה אמר לא כי אם עלי ישכון אז כשראה סיני שהיו מתגרים זה עם זה והגבירו את עצמן השפיל הוא את עצמו ולשיכך ראה הקיבה בשפלותו והשרה שכינה עליו שהאלהים הם ונשא ושפל יראה וגבוה ממדחק ידע. בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני לקבל התורה וכו נתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל ולמה לא נתנה להם כעה צאתם ממצרים לפי שאמר הקדוש ברוך הוא אעשה להם טובות תהלה לספר גבורותי ואמר כך יקבלו תורותי

ומצותי. אספר לך משל למה הדבר דומה למלך שרצה לשא אשה
אומר המלך אעשה עמה טובה ואחר כך אשאנה כך הקדוש ברוך
הוא. ראה כנסת ישראל ערוסה והלכישה שנאמר ואלבישך שש.
ראה אותה יהפה והנעילה שנאמר ואנעלך חוש. באתה על הים
והעביר אותה. ראה שעמלק בא עליה והציל אותה. וכשהכיר
ישראל הטובות והגבורות של הקדוש ברוך הוא אמר מלם אשר
דבר ה' נעשה ונשמע. דבר אחר למה נהן להם הקדוש ברוך הוא
את התורה כחודש השלישי ולא נתנה להם בעת יציאתם ממצרים
משל לבן מלך שחלה ועמד מחליו אמרה לו אמו לך למוד אמר
המלך עדיין לא נתרפא מחליו ימתין ב' חדשים או ג' ואחר כך
ילך ללמוד כך ישראל מיד משיצאו ממצרים היו ראוי לקבל את
התורה אלא היו בעלי מומין פשום שעשו לבנים וטיט אמר הקדוש
ברוך הוא עדיין לא בא מצוה לבני מן השעבוד והאיך יקבלו את
התורה על כן עכבם עד החודש השלישי ואחר כך נתן להם את
התורה המשולשת על ידי אדם משולש. אתה מוצא כל מעשיה של
תורה משולשים תורה משולשת תורה נביאים וכתובים כאחתיות
משולשת אלף ב"ח גימ'ל על ידי אדם משולש משה שהיו הוא
ואחיו שלשה משה אהרן ומרים שכאו משכט שלישי ראובן שמעון
ולוי שהוא משולש באחתיות לוי והורישו למשולשים כהנים לויים
וישראלים בני אברהם שלשה אברהם יצחק ויעקב ביום משולש
שנאמר ביום השלישי ובחודש משולש שנאמר כחודש השלישי לצאת
בני ישראל מארץ מצרים ביום ששטת הקב"ה בישראל עמו וכמשה
עבדו עלו משה נלבו שראה כל מה שהיה עמו. תבל ויושבי כה
נחמרו כראותם משה בן עטרם איך שבה את בת מלך וירד בשמחה
נדולה שנאמר עליה למרום שבית שכי בת מלך זו תורה ואכני
יקרה אלן י"ב שבטים:

אמרן חכמים שנבראה התורה קודם שנברא העולם אלפים
שנה שנאמר ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום משחקת
לפניו וגו' שכבר מצינו שיומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנה
שנאמר כי אלף שנה בעיניך כיום אתמול כי יעבור והיתה התורה
מתרעמת לפני הקדוש ברוך הוא ואומרת למה נבראתי אלפים שנה
קודם שנברא העולם אם לא תחנני לבני אדם. אמרו לה מלאכי
השרת אנו מעכבין על ידך כי בני אדם עתידים לחטוא כך ועל
כן מושב שתהא עמו. באותה שעה היתה התורה משחקת עליהם

שנאמר משחקת לפניו והיה הקדוש ברוך הוא אומר למלאכים התורה
 משחקת עליכם לומר תורה למה לכם וכי ממצרים יצאתם משועבדים
 הייתם לפרעה אכילה ושחיה יש לכם דבר טמא יש ביניכם ולמה
 אתם מבקשים את התורה אין לכם צורך לקבל את התורה אלא
 לאדם שמקבל טומאה כעון לכפר עליו ולטרוף אותו ולטהר את
 נפשו מיד שחקו כולם עד שבא משה ונלחם בתשובה ונתן את
 התורה לישראל כשמחה. וקודם שנתן תורה לישראל בא הקדוש
 ברוך הוא על כל אומה ולשון ליתן להם את התורה שלא ליתן
 להם פתחון פה לעתיד לבא לומר אם רצה בנו הקדוש ברוך הוא
 ליתן לנו את התורה היינו מקבלים אותה. הלך אצל בני עשו אמר
 תקבלו את התורה אמרו לו מה כתיב בה לא תרצה לא תנאף
 ענו כולם ואמרו וכי ברכה שנתברך עשו אבינו תרצה לעקור אותה
 מטנו דסחיב על חרבך החיה אין אנו רוצים לקבלה. הלך אצל בני
 לוט אמר להם תקבלו את התורה אמרו מה כתיב בה אמר להם
 לא תנאף אמרו מניאוף באנו אין אנו רוצים לקבלה. ועוד הלך
 אצל בני ישמעאל אמר להם תקבלו את התורה אמרו לו מה כתיב
 בה אמר להם לא תגנוב אמרו וכי ברכה שנתברך בה ישמעאל
 אבינו אחז רוצה לעקור מטנו דכתיב ידו בכל ויד כל בו אין אנו
 רוצים לקבל חורחך. מיד חזר הקדוש ברוך הוא על כל אומות
 העולם ולא רצו לקבל ואחר כך בא אצל ישראל אמר להם תקבלו
 את התורה אמרו לפניו מה כתיב בה אמר שש מאות ושלוש עשרה
 מצות אמרו כל אשר דבר יי נעשה ונשמע. מיד ירדו מאה ועשרים
 אלף ריבוא מלאכים וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים אחד
 כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וקיבלו את התורה כשמחה. וכשנתן
 את התורה לישראל אמר להם חנו לי ערבים שתקיימו אותה ואמרו
 לפניו הנה אברהם הוא יהיה ערב בעדנו אמר להם מחויב הוא
 עבור ישמעאל שעתיד להרוג את בני בצמא. אמרו לו הרי יצחק
 אמר להם מחויב הוא לי על שאהב את עשו שונאי. אמרו הנה
 יעקב אמר להם חייב הוא לי על שלא השלים נדרו בכואו מפרץ
 ארם. אמרו לפניו הרי בנינו. מיד אמר הקדוש ברוך הוא חנו לי
 אותם ערבים ואני אקבלם מיד הביאו בני ישראל את נשיהם עם
 יונקי שדים ונשיהם מעוברות ועשה הקדוש ברוך הוא בטניהם מוסכית
 והיו מדברים עמו אמר להם ראו שאני רוצה ליתן תורה לאבותיכם
 ואתם ערובים בשבילם שיקיימה אמרו לו הן אמר להם אנכי יי

אלקיד אשר הוצאתיך אמרו לו הן לא יהיה לך אלהים אחרים אמרו לו לאו וכן היו עונין אותו על הן הן ועל לאו לאו אמר להם לא חשא את שם יי' אלהיך לשוא אמרו לו לאו. ומנין שמעוכרים שבמעי אמן ומפי יונקים נחיסדה החורה שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז ואין עוז אלא חורה שנא' יי' עוז לעמו יתן. וכשראה הקדוש ברוך הוא את ישראל שבכל לבם היו סמונים וסרוכ אהבה היו ממהרין לקבל החורה שבחם ואשרם שנאמר אשריך ישראל סי כבוד:

דיבור ראשון. כשיצא מפי הקדוש ברוך הוא יהא שמה משוכח לעולם היו זיקים וברקים יוצאין מפיו לפיד מימינו ולפיד משמאלו והקול פורח באויר השמים ואומר עמי עמי בית ישראל אנכי יי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וכששמעו ישראל את הדיבור יצא מפי הקדוש ברוך הוא חורו לאחוריהם יי' כ סילין יצאה נשמתן שנאמר נפשי יצאה כרברו. חורה החורה לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רכנו של עולם למי נתתני לחיים או למתים אמר לה הקדוש ברוך הוא לחיים אמרה לפני הנה כולם מתים אמר לה אני בגללך אחיה אותם. מה עשה הקדוש ברוך הוא הוריד טל שעתיד להחיות בו את המתים לעתיד לבא שנאמר נשם נדבות חניף אלהים נחלתך ונלאה אחה כוננת. ועוד בשעה שהתחיל הקדוש ברוך הוא לדבר רעשו העליונים והתחתונים ולא היו ישראל יכולים לעמוד על רגליהם מה עשה הקדוש ברוך הוא שלח לכל אחד ואחד מישראל שני מלאכים אחד שמניח ידו על לבו שלא יצא נשמתו ואחד שמנבא את ראשו שיוכל לראות את בוראו והקדוש ברוך הוא נתן להם רשות שיהיו יכולים להסתכל בכבודו וזהו רואים בכבודו הקול שהיה הולך ומתעגל על אוניהם והיה הדיבור אומר תקבל עליך את החורה שיש בה רמ"ה מצות הראוין לעשות כנגד איבריך והיו עונין הן הן והזור מן האוזן ונושקו על פיו ועוד חזר הדיבור מפיו ומתעגל על האוזן ואומר תקבל עליך את החורה שיש בה שס"ה מצות לא העשה כנגד ימות השנה והיו ישראל עונין הן הן והזור הדיבור מן האוזן ונושקו על פיו שנאמר ישקני מנשיקות פיהו. מיד פתח להם הקדוש ברוך הוא שבעה הרקיעים ושבעה הארצות ואמר ראו אתם עדי שאין כמוני כמרומים ובארץ ראו שאני אחד ונגליתני עליכם ככבודי ובתפארתו אם יש אדם שיאמר לכם לכו עבדו אלהים אחרים אמרו לו וכי יש אדם

שראה את בוראו פנים בפנים בכבודו ובהפארתו ובגבורתו וינתנו
 חלק לעבודה זרה. ראו שאני פדיתי אתכם מכף ענדים ואנכי הוא
 שקרעתי את היים לפניכם והעברתי אתכם ביכשה ואויביכם כמצולה
 המבעתים:

דיבור שני. לא יהיה לך אלהים אחרים על פני
 לא תעשה לך פסל וכל חסונה. אמר לו הק"ה אני נחתי
 לכם את חורתי להניח לכם שררה אל חכעיסוני ואל חפרו את
 בריתי כאלילים ואל חשתחוו למתים אלא לסי שממית ומחיה ונפש
 כל חי בידו ומעשה הגוים אל תלמדו כי מעשה הגוים הכל הוא
 שנא' הכל המה מעשה העהועים בעת פקודתם יאכדו לא באלה
 חלק יעקב כי יצר הכל הוא. הוא מציל מצרה כל הנוטה בו כי
 הוא הציל את אברהם אבינו מכבשן האש כשהשליכו נמרוד הרשע
 כאש על שבטח כהקדוש ברוך הוא ולא רצה להשתחוות לפסלו
 והוא הציל את חנניה מישראל ועזריה מכבשן האש כשהשליכם
 נמכרנצר כאש על שבטחו כה' ולא השתחוו לפסלו וכשעה שיצאו
 מכבשן האש נחקצו כל העולם הפחות והסגנים לראות אם שלטה
 בהם האש אם לא וראו את שער ראשם ומלבושם שלא נשרנו
 וראו שלא שלטה בהם האש מיד שכחו להק"ה. ומכאן אתה למד
 שכשכיל פחד מיתה לא יעבוד אדם עבודה זרה שזער מיתה לא
 יהיה אלא שעה אחת ואח"כ תנוח נפשו בן ערן:

מעשה באשה אחת שהיו לה שכעה בנים והביאום לפני
 שר. אמר לגדול עבוד עבודה זרה אמר איני כופר באלהי שכבר
 כתב לנו אנכי יי' אלהיך והוציא והרגוהו. קרא לשני ואמר לו
 עבוד עבודה זרה אמר איני כופר באלהי שכבר כתב לא יהיה לך
 אלהים אחרים והוציא והרגוהו. קרא לשלישי ואמר לו עבוד
 עבודה זרה אמר לו איני כופר באלהי שכבר כתב לנו לא תשתחוה
 לאל אחר הוציא והרגוהו. קרא לרביעי ואמר לו עבוד עבודה
 זרה אמר לו איני כופר באלהי שכבר כתב לנו לא תשתחוה לאלהים.
 קרא לחמישי ואמר לו עבוד עבודה זרה אמר לו איני כופר באלהי
 שכבר כתב שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד. קרא לששי ואמר
 לו עבוד עבודה זרה אמר לו איני כופר באלהי שכבר כתב לנו
 וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי' הוא האלהים וכו'. קרא
 לשביעי ואמר לו עבוד עבודה זרה אמר לו המתן ואלך ואחזיק
 עם אמי. אמר לו לך. הלך אצל אמו אמר אמי מה תעשה מזה

הדבר אמרה לו אמו וכי רצונך שאחייך ישבו במחיצת יי' ואחה
 תשב חוץ מהם אל השמע אל הדבר הזה ואל תפרוש מאחייך.
 הלך אצל שר הרשע ואמר לו מה תעשה אמר לו אינו כופר באלוהי
 שכבר כתב לנו את יי' האמרת היום ויי' האמריך היום כבר נשבענו
 שלא להחליף אוחו באחר והוא נשבע שלא יסיר אותנו באומה
 אחרת. אמר לו שר אשליך מבעתי בארץ וכרע וקחנו משם כדי
 שיאמרו רצוני עשית אמר לו חבל עליך שר אוי לך שר מה לכבודך
 כך לכבודו של הק"בה על אחת כמה וכמה לא אכפור. הוציאנוהו
 והרנוהו. אמרה להם אמם כבקשה מכם שחתנו אותו לי ואנשקנו
 והלכנו ונשקחו ואף היא עלתה לגג ונפלה למטה ומתה. יצתה בת
 קול ואמרה אם הבנים שמחה. ויש להם חלק לעולם הבא עם
 הצדיקים בגן עדן. לכך יהיו כל ישראל זהירין ביראתו של הק"בה
 שיחבו לישוב עם הצדיקים בגן עדן:

אמר לו זוגין לרבי עקיבא לבי ולבך יודעים בעבודה זרה
 שאין בה ממש והא חוינן בני אדם שהולכים לעבודה זרה פלונית
 חיגר ונתרפא סוסא ונתפקה חרש ונתפתח. אמר לו שומה אמשול
 לך משל למה הדבר דומה לאדם שהיה בעיר אחת והיה מלוח
 לאנשים במשכון. והיה אדם אחד והלוח לו בלא משכון בלא ערב
 ובלא עדים אמרה לו אשתו נכפרנו אמר לה לאו וכי מפני זר
 שעשה שלא כהוגן נאכר אמונתינו. אף זה שהלך לעבודה זרה
 הגיע זמנו להתרפאות. אמר הק"בה מפני שומה זה שעשה שלא
 כהוגן לא יתרפא מחליו:

מעשה ביהודי אחד חיגר ששמע שהיתה עבודה זרה במקום
 אחד פלונית שכל תולים שכעולם הולכין ומתרפאין שם. הלך
 להתרפאות נכנס בבית עבודה זרה עם החולים כחצי הלילה בא
 אדם אחד ובידו פך קטן מלא שמן ומשח כל החולים ומתרפאים
 כיון שהגיע אצלו אמר לו ולא יודעי אחת אמר לו הן זמה טובך
 כבאן להתרפאות אמר לו אי אחת יודע שהוא עצמו שד ועושה
 דברים האלו להטעותם אחר עבודה זרה כדי לאברם מן העולם
 אבל אחת חייך שמדד הגיע זמנך להתרפאות וכעבור שכאת כבאן
 לא תתרפא לעולם. לפיכך חייב אדם להתרחק מעבודה זרה
 שאפילו באין ליטול את נפשו לא יעבוד עבודה זרה. שנאמר ואהבת
 את יי' אלהיך בכל לבבך וככל נפשך:

דבור שלישי. לא חשא את שם י"י אלהיך לשוא
 כי לא ינקה י"י את אשר ישא את שמו לשוא. אל תסתר
 לי שבוע שקר ואל תהי שבועה שגורה בפיו כי רב עונש יש בה
 שהמורתל לי שבוע מביתו אל יחסר נגע וכל הנשבע לא ינקה שנאמר
 וקרבתו אליכם למשפט והיירח עד ממהר במכשפים וכמנאפים
 ובנשבעים בשמי לשקר. בוא ולמד. מנעמן כשהביא מנחה לאלישע
 ועמד לפניו ואמר הנה ידעתי כי אין אלהים בארץ כי אם בישראל
 קח נא ברכה טאה עבדך ויאמר אלישע חי י"י אשר עמדה לי לפני
 אם אקה ויפצר בו לקחת ויסאן או נחזי נער אלישע על המוד
 נכסים נשבע לשקר ונמרד מן העולם שנאמר וירדוף נחזי אחר
 נעמן. אמר לו אדוני שלחני אליך שתשלח לו כבר כמך לשני נערים
 נביאים שבאו אליו מהר אפרים ושני חלופות נגדים. אמר לו
 השבע וקח שני ככרים שנאמר הואיל נא וקח ככרים וישבע ויקח
 וסת ולקה בצרעה נעמן שדבקה בו ובורעו עד עולם. לפיכך אמרו
 חכמים לשמור פיו משבועת שקר שכל המתגיל עצמו להשביע פעמים
 שלא ירצה לי שבוע לשונו מתגילו לשבועה ולכך אסילו באמת אין
 אדם רשאי לי שבוע כי כשמתגיל לשונו לי שבוע נשבע היום נשבע
 למחר ונעשיח שבועה שגורה בפיו וקלה בעיניו. וכל המחלל שמו
 של הק"ה ונשבע לשקר או אפי' באמת סופו הק"ה מגלה משכורחו
 ורשעו לכל אדם או לו בעולם הזה או לו לעולם הבא:

ומעשה באדם אחד שלא רצה לי שבוע כל ימיו והיה עשיר
 גדול ובשעה פטירתו מן העולם קרא לבנו ואמר לו בני אני מתהירך
 שלא תשבוע כלל לא באמת ולא כשקר שכל העושר שהיה לי לא
 רווחתי אותו אלא ששמרתי עצמי משבועה ואפי' שבועה אמת לא
 רציתי לי שבוע והצליחני הקדוש ברוך הוא בכל יום ובכל סתורה
 ובכל מעשה ידי ענה לו אבא אני אקיים את כל מצותיך לא
 אשבוע כלל. וכשנפטר אביו מן העולם והניח חיים לכל ישראל באו
 רמאין על היתום ובקשו ממנו סמון הרכה אמרו לו סמון שאניך
 חייב לנו הן לנו. אמר להם לא היה דברים מעולם באו לדין לפני
 הדיין והייבו אותו שבועה. חשב היתום בלבו ואמר מה אעשה אם
 אשבוע הריני מחלל שם שמים ומכבד מצות אבי מוטב שאפרע להם
 ולא אשבוע. פרע להם כל הממון שהניח לו אביו ונשארו לו דיגריין
 של זהב והוכרח לפרוע להם ולא נשאר בירו כלום. באו הרמאין
 ואמרו לו תפרע לנו סמון שאתה חייב לנו או השבע לנו שלא

נשאר בדרך כלום אמר לא אשבע לעולם. חכשוהו ואסרוהו כבית
 הסוהר ואשתו והחה צדקה ויפת חואר ומחכישח לשאול מבני
 אדם שום דבר והיחה נוסלה בגדים לבנים לכבם ומפרנסה בעלה
 בבית הסוהר וכניה ועצמה. יום אחד הלכה לנהר לכבם עם בניה
 וכאחה שם ספינה אחת וכשראה אותה בעל הספינה חמרה בלבו
 ביותר ואמר לה ככסי בגדי ואחן לך דינר זהב אמרה כן אעשה
 לקחה הדינר ונתנה לפרות את בעלה מבית הסוהר וכבסה הבגדים.
 וכשהלכה להתוירם חמפה בעל הספינה והלך לו והיה בניה מרחוק
 עומדים וכוכים ככיה גדולה והלכו לאביהם וספרוהו ואמרו נשבות
 אמנו. נחן עינו לשמים ואמר ישתכח שמו של מלך מלכי המלכים
 הקדוש ברוך הוא שהגיעני לכך שנשארתי בלא מזון ובלא מחיה
 ונשא עינו לשמים ואמר לפניו רבונו של עולם רחם עלי ועל בני
 הקטנים שהם יתומים והלכו יחדיו עד שהגיעו לנהר שהיה קרוב
 לים ולא היה שם מעבר לעבור הנהר מה עשה אחו חסיד פשם
 את מלבושו ושם עצמו לשוט את הנהר כיון שהגיע אל הנהר
 שטפו הנהר זימן לו הקדוש ברוך הוא רף גדול אחד וישב עליו
 הוא ובני הקטן. עד שבאו למדינה אחת ונתנו לו מקניהם לרעות
 ובניו שנשאר על שפת הנהר היו צועקים וכוכים עד שבאח ספינה
 אחת והוליכה אותם בשבי. יום אחד היה יושב אחו חסיד על
 שפת נהר אחד שהיה מלא נחשים ועקרכים ונזכר מה שכבר היה
 עשיר גדול והאיך נשאר יחיד והרים קולו בבכיה ואמר רבונו של
 עולם נשארתי בלא אשה ובלא בנים ובלא ממון ואין לי מי שירחם
 עלי גלוי וידוע לפניך שטוב מותי מחיי ורצה להשליך עצמו בנהר
 וכשראה ההרוגים שהרגו הנחשים והעקרכים נבהל וראה דמות אחד
 שקורא אותו פלוני בר פלוני אל חכהל שהיום כמה שנים שמור
 לך ממון הרבה ועכשיו הגיע זמנך שהק'בה מעלה אותך לגדולה על
 ששמרת פיק משכועה ולא חיללת שם שמים ולא כימלת מצות אביך
 טול משם כל הממון. לקח הממון שהיה שם ושכר פועלים הרבה
 ובנה לו פלטרין גדולים ועיריות גדולות ונעשה מלך ולבסוף עשה
 לו הקדוש ברוך הוא גם והחזיר לו אשתו ובניו ועשה אותן מלכים
 ושלטונים ונתן אותו האיש צדקה ושכח והוראה להקדוש ברוך הוא
 ששילם לו שכרו משלם. מי גרם כל זאת אלא שמירת פיו משכועה
 שאפילו שכועת אמת לא רצה לישבע שקד אמר הק'בה מה מלאכים
 ואראלם שמקדישין את שמי בקדושה מחייראין ומתעשין ממני

ואתה בן אדם כשהתמלא בשוכה ממחנתה שלי היאך תבנה לכך
לישא את שמי לשוא:

דיבור רביעי. זכור את יום השבת לקדשו כאשר
צוך ה' אלהיך ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך
וביום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה.
יום השביעי בחר בו הק"ב וקדשו לשמו והמדת ימים קרא כי
בו חיבר שמים וארץ וברכו שנאמר ויברך אלהים את יום השביעי
ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו והגחילו לעמו ישראל שכתב
אותם משאר אומות ונהנו בחלקם שלא יהא צער במחנותם כי
לשבתה גדולה נתנו אלהים לנו ואפילו אסירי ניהגם ינחו ביום
השבת. כשנכנס שבת מלאך הממונה על הגפשות דומה שמו מכריו
ואומר צאו מגיהנם ומצור אותם ואין גרונן בשבת. וכשישראל
אומרים קדושה במוצאי שבת דומה מכריו ואומר צאו ובואו לבית
צלמות ולא סדרים אותם שאין אומרים סדר קדושה ולא ישראל
שאומרים סדר קדושה. ולכך חייבין כל ישראל לומר סדר קדושה
במוצאי שבת ולשמור שבת שכל המשמר את השבת יהיה לו חלק
לעולם הבא וכל המחלל את השבת כאילו מעיד עדות שקר בארון
שלו. אשרי שומרי שבת ואשרי מענגו ואשרי מכבדו שנאמר וכבדתו
מעשות דרכיך ממצוא חפציק ודבר דבר:

מעשה היה בחסיד אחר שהיתה לו פרה אחת והיה חורש
בה ככל יום ויום וכשפגיע ליום השבת מניח אותה לימים ירד אותו
צדיק מנכסיו ולא היה בידו כלום ומכרה לגוי אחר והיה חורש
אותו הגוי ששח ימים וכשהגיע ליום השבת הוציאה לחורש בה
כשיצתה לחוץ רבצה תחת העול ולא רצתה לעשות מלאכה ביום
השבת והיה מכה אותה מכות רעות ולא הועיל לו כלום כיון שראה
אותו הגוי כך הלך אצל אותו הצדיק ואמר לו בא ומול פרהך ששח
ימים עכרתי בה וביום השבת הוצאתי אותה לחוץ לחורש בה ורבצה
תחת העול ולא רצתה לעשות שום מלאכה בעולם והייתי מכה אותה
ולא הועיל כלום כיון שאמר לו כך הבין אותו חסיד מפני מה אינה
עושה מלאכה לפי שהיתה למורה לנח ביום השבת אמר לו אותו
צדיק לך עמי ואני מעמידה ואני אעשנה חורשת כיון שהגיע אצלה
אמר לה באזניה אי פרה כשהיית בידי היית שומר את השבת
ועכשו גרמו לך עונותי ומכרתני ואותך לזה האיש בבקשה ממך
שתעשה רצון אדוניך כיון שאמר לה כך עמדה ובקשה לעשות

מלאכה אמר אותו האיש תגיד לי שמא כישפת אותה לא אניה
 אותך עד שתגיד לי מה עשית לה או מה אמרת לה באונייה אמר
 לו אותו צדיק כך וכך אמרת לי לה כיון ששמע הגוי כך נבדל ונודעו
 ונשא קץ בעצמו ואמר מה זאת שאין לה לא דעת ולא חסידות
 הכירה את כוראה ואני שבראני הקדוש ברוך הוא בצלמו וברמזהו
 ותן לי דעה וכינה לא יהא ראוי לי להכיר את בוראי מיד הור
 ליראת שמים חכה ללמוד תורה ונקרא רבי חגיגה בן הורחא:

ושוב היה מעשה ביוסף מוקיר שבת שהיה גוי אחד בשכונתו
 והיה עשיר גדול ואומרים לו כל העולם כל הורב וכל הכסף שלך
 יוסף מוקיר שבת יגדל אותו. כששמע אותו הגוי כך הלך וסבר כל
 נכסיו וקנה בהן מרגליות אהרן וקבעה בראש סבכו וכשעבר על
 הגשר נשבה הרוח ופרח הסבע מעל ראשו ונפל במים ובלעה דג
 זימן הק"ה אותו הדג לצייד אחד בין השמשות בערב שבת ואותו
 הצייד אמר מי יקנה דג כזהב ולא היה מצא שיקנה אותו דג
 חשב הצייד בלבו אלך אצל יוסף מוקיר שבת שרגיל לקנות הענגות
 בשביל שבת שמא יקנה זה הדג הלך אצלו וקנאו כיהר לחקנו
 בשביל נמד השבת כשקרע הדג מצא בו מרגליות שהיתה מאותו
 גוי שכינו וסמיה בשלש עשרה אלפים דנרי זהב. על כן יכבד אדם
 את השבת:

אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא מפני מה תכשיל של
 שבת ריתו נודף יותר מכל שאר ימי השבוע שאין ריתו נודף כל
 כך. אמר לו סם אחד אנו נותנים בו אמר לו הן לנו לאכול ממנו.
 אמר לו כל המשמר את השבת מועיל לו וכל שאינו משמר את
 השבת אינו מועיל לו. אמר לו מורנוס רופוס דרשע לרבי עקיבא
 מה היום מימים אמר לו מאי את גברא מנוכרין אמר לא דמרי
 צני אמר לו וכן שבת נמי דמרי צני אמר לו מאן מוכת אמר לו
 נדר ממכמין יוכח שאין לו מנוחה עד שיכא שבת ועוד אמר לו
 קבר של אביך יוכיח ששורף כל השבוע ומשבת הוא נח. הלך
 אצל קברו של אביו ומצאו שכל השבוע מעלה עשן ובשבת אין
 מעלה עשן. אמר לו ולולת את אבי קלקלת וכייתו. אמר לו נעניתי
 לדברך. לפיכך חייב אדם לשמור את השבת ולכבדו בתכשילין טובים
 וכנדים נאים שכן אמר חכמים שמונה עשר מלבושים חייב אדם
 ללבוש בשבת:

דיבור המלשי. כבוד את אביך ואם אמך למען
 יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך.
 אבות שיצאת מהם כבודם כמוני. אמר הקדוש ברוך הוא הבטן
 שנולדת בו כבודו. שדים שינקת מהם פרנסם שהיו עמי כשיצרתך
 שנאמר איש אמו ואביו תיראו. וכתוב כבוד את אביך ואת אמך.
 כיצד חייב אדם לכבדם כמאכל וכמשהה וכמלבושים וכהכנסה וביציאה.
 וכיצד חייב אדם לירא אותם לא ישב במקומם ולא ידבר בפניהם
 ולא יסתיר דבריהם. וכל המכבד אביו ואמו מעלה עליו הקדוש
 ברוך הוא כאלו מכבד אמו. וכל המכונה אביו ואמו מעלה עליו
 הקדוש ברוך הוא כאלו מכבד עצמו. ועוד אמרו חכמים מכבדו
 כחיו מכבדו במוחו. אמר רבי חייא בר אבא יש מאביל אביו
 פסיוני וטורדו מן העולם ויש מטחינו ברחיים ומביאו לחיי עולם הבא:
מעשה כיהודי אחד שבכל יום ויום היה מביא לו בנו שני
 זוגות יונים והיה מאכילו ומשקו יום אחד אמר לו אביו בני מאין
 יש לך כל זאת שבכל יום ויום אתה תאכילנן שתי תורים ענה לו
 בנו כלבא רע עינא אכול מה שהבאתי לך ומה יש לך לשאול
 מהיכן הוא לי. ויש מטחינו ברחיים ומביאו לחיי עולם הבא:
מעשה כאדם אחד שפעם אחת גזרה מלכות שכל אדם
 שישוב כמל שלא יעשה מלאכה שיקצו ידיו ורגליו ובכל יום ויום
 היה הבן טוחן ברחיים והוא יושב במטה. יום אחד נכנסו לשם
 עבדי המלך אמר הבן אבא טוחן ברחיים ואני אשב במטה מצאוהו
 עבדי המלך שהי' יושב במטה והביאוהו לפני המלך וקצו ידיו
 ורגליו מה הביאו לחיי עולם הבא שהציל אח אביו. וראה מה
 עשה גוי א' באשקלון ורמה בן נתינה שמו פעם אחת בקשו ממנו
 פרקמטיא והיה יכול להשתכר בה עשרים רבוא דינרים והיה המפתח
 חתת מראשותיו של אביו ולא ציערו. שוב פעם אחת בקשו ממנו
 חכמים אבנים לאפור בששים רבוא דינרים והיה המפתח חתת
 מראשותיו של אביו ולא ציערו. לשנה אחרת שילם לו הקדוש ברוך
 הוא שכר משלם ונודמנה לו פרה אדומה בעדרו נכנסו חכמי
 ישראל אצלו אמר להם יודע אני בעצמי שאם אני מבקש מכם כל
 ממון שבעול' אתה נותנים לי אבל איני מבקש מכם אלא ממון
 שהפסדתו בשביל כבוד אבי החוירום לי. פעם אחת היה לבש
 סרקין ויושב בין גדולי רומי וכאת אמו וקרעו מעליו וירקה בפניו
 ולא ענה לה. ולפיכך חייב אדם לכבד אביו ואמו. שלשה שותפין

יש בולד הקדוש ברוך הוא אביו ואמו מן אביו נוצרין מוח ועצמות
 נידים וצפרנים ולוכן שכעין ומן אמו בשר ועור ושאר שבעינים ודם
 והקדוש ברוך הוא נתן בו רוח ונשמה דיעה וחכמה ובינה וכשנפטר
 מן העולם הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו וחלק אביו ואמו מניח
 לפניהם ואם יראה הקדוש ברוך הוא שיכבד אביו ואמו מאריכין
 לו ימיו ושנותיו. כל המבזה אביו יתלה על העץ ויסקל כאבנים
 כי כן מצונו באכשלוס בן מעכה על שכחה אח דוד נתלה על העץ
 באלה והושלך בפחת גדול והקימו עליו גל אבנים. ופל המכבד
 אביו ואמו הקדוש ברוך הוא משלם לו שכרו בעולם הזה ובעולם
 הבא:

מעשה בחסיד אחר שהיה זקן של שכעים שנה ולא היה
 לו בן והיה לו סמון הרבה ובכל יום ויום היה הולך לבית הכנסת
 וכשהיו הנערים יוצאים מבית רבן היה מחבקן ומנשקן והיה אומר
 להם אמרו לי פסוקים כל אחד ואחד ואמר לו פסוק שלו והוא
 היה בוכה ואמר אשריכם שזכחתם לבנים שעוסקין בתורה והיה אומר
 אוי לי שכל נכסי יתחיל אחר מה עשה אותו חסיד עמד ופיזר כל
 נכסיו לחלמירי חכמים אמר שמא יהיה לי חלק לעולם הבא עמהן
 מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ונתן לו בן לשכעים שנה
 כיון שהיה בן חמש היה מרכיבו על כתפו ומוליכו לבית המדרש
 אמר לו לרכו איזה ספר יתחיל בני ללמוד אמר לו בספר ויקרא
 אמר לא יתחיל אלא בספר בראשית שהוא שכת להקדוש ברוך
 הוא ומיד פתח ספר בראשית יום אחד אמר הבן לאביו עד מהו
 אתה מרכיבני על כתיפך הניתני לילך אני יודע הדרך ואילך בעצמי
 אמר לו לך כיון שהלך פגע בו שליח של המלך כיון שראה אותו
 שהוא יפה הרבה לקחו והוליכו לביתו וכשבא לעת משחה ראה
 אביו שלא בא הלך אצל רבו אמר לו בני ששלחתי אצלך היכן הוא
 אמר לו איני יודע שלא בא היום ללמוד כששמע אביו כך צעק
 ובכה והלך בפרשת דרכים ושאל בכל הדרכים ראיתם בני כך וכך
 היה לו סימן אמרו לו לא ראינו אותו כששמע כך היה הוא ואמו
 צועקים ובוכים ומתפלשין באפר עד שעלחה בכייהם למרום כאותה
 שעה נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא והביא חולי על המלך
 ואמר לעבדיו הביאו לי ספר רפואות וכן עשו והקדוש ברוך הוא
 הפכו לספר בראשית פתחו אותו עבדיו ולא היו יכולין לקרות בו
 אמרו לו עבדיו כמדומין אנו ספר יהודים הוא זה בקשו יהודים

ולא מצאו אמר השליח למלך כשהלכתי בכפר של ידודי גנבתי
 משם חינוק אולי הוא יודע לקרות בו אמר לו המלך לך והביאו לי
 הלך והביאו לפניו אמר המלך לחינוק בני יודע אחת לקרות בזה
 הספר אשריך ואשרינו כיון שראה החינוק הספר צעק וזכה ונפל
 מלא קומתו ארצה. אמר המלך כמדומה אני שאהה ירא מסני.
 אמר לו איני ירא מסך אני יהיד לאמי ונחנני הקדוש ברוך הוא
 לאבי לשבעים שנה ולמדני ספר זה. אמר לו יודע אני בסוב לקרות
 פתח לו מן בראשית וקרא עד ויטלו. אמר לו יודע אחת לפרשו
 אמר לו בן. מיד נתן הקדוש ברוך הוא בו ריעה וחכמה וחכונת
 ופירש לו הכל כששמע המלך גבורתו של הקדוש ברוך הוא מיד
 עמד מכסאו והשיבו במקומו עד שפירש לו הכל אמר לו המלך
 רפואה כאתי לי על ירך שאל מסני מה שחתפץ ואתן לך אמר
 לו החינוק איני מבקש מסך מאומה אלא תחזירני לאבי ולאמי מיד
 צוה המלך להוליכו לבית גגזיו ונתן לו כסף זהב ומרגליות והשיבוהו
 לאביו ולאמו כשראו אותו אביו ואמו נתנו שכח והודיה להקדוש
 ברוך הוא ובאותו שעה שמתו שמתה הרכה. מכאן אמרו חכמים
 ומה זה שלא לסר אלא ספר בראשית היה לו שכר כל כך המלמד
 לבנו תורה או משנה על אדות כמה וכמה ומה זה שלא כיכר אביו
 אלא שעה אחת נתן לו הקדוש ברוך הוא כבוד זה המכבד אביו
 ואמו יומם ולילה על אחת כמה וכמה שישלם לו הקדוש ברוך הוא
 שכר טוב בעולם הזה ולעולם הבא:

דיבור ששי, לא תרצה. אל יתחבר לרוצחים. התרחק
 מחבורתם שלא ילמדו בנך מעשה רצחנות. חרב בא לעולי נפש
 שאינה יכולה להשיבה למה תאבדה בלא דין תורה. נר שאי אתה
 יכול להחיותה למה תכבה. כי מעשה אלהים הוא מעט בכני אדם
 ואחיה לא תדע כמה שכתוב אינך יודע מה דרך הרוח כעצמים
 כבטן המלאה כסה לא תדע את מעשה אלהים אשר יעשה הכל.
 כי הרוצח בלא עון הוא רוצח והרוצח שהורג את הנפש מעין בשר
 ודם הוא מתחבא ומעין הקדוש ברוך הוא אינו מתחבא כי עיניו
 בכל דרכי איש יראה וככל מעשיו אדם טובים ואם רעים. אך
 חושך ואין צלמות להסתתר שם פועלי און. הרוצח איך יוכל להסתתר
 כבנין של הקדוש ברוך הוא שמשפה וכונה ולד במעי אמו שנאמר
 דגלא בחלב חתיכני וכגינדה חקפיאני. אמר רבי אליעזר כשם
 שדלתות ובריחים לבית כך דלתות ובריחים לאשה שנאמר כי לא

סגר דלתי בטני. ורבי יהושע אומר בשם שמפתחורי לכירי כך
מפתחות לאשה שנאמר ויפתח ה' את רחמה וכשם שעירים לדלת
כך צירים לאשה שנאמר ותכרע ותלד כי נהפכו ציריה עליה. ובשעת
יצירת הולד בא המלאך הממונה על ההריון ונוטל הולד ומביאו
לפני הקדוש ברוך הוא ואומר לפניו רבנו של עולם מה תצוה על
הילד הזה חכם יהיה או טיפש עשיר או עני סומא או פיקח אילם
או דברך גרול או ננס אבל צדיק ורשע אינו אומר מפני שהכל
בידי שמים חוץ מיראת שמים. וכיצד הולד במעי אמו מקופל
ומנוח כפנקס ונר דלוק על ראשו וצופה ומביט מסוף עולם ועד
סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי וכשמגיע זמנו לצאת נפתחין
איבריו הסתומים ונסחטין איבריו הפתוחין ואומר לו הקדוש ברוך
הוא בני הוי יודע אני יצרחי ואני עשיחך ואני עתיד לעשות עמך
חשבון הוי צדיק ואל תהי רשע שמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני
כיתו של אדם רדטי ביתו מעידין בו שנאמר כי אבן סקיר חזק
וכפים מעץ יעננה. רבי שילא אומר מלאכי השרת המלוין לו לאדם
בחיוו הן מעידין בו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכך.
ויש אומרים איבריו של אדם הן מעידין בו שנאמר ואהם עדיי נאם
ה' ואני אל. לפיכך יודר אדם מרצחנות כי הוא מעשה האלהים
ובניינו האיד יקום בן אדם ויאבדם. ולעתיד לבא יעמיד הדרוג לפני
הקדוש ברוך הוא ויחנן לפניו רבנו של עולם אתה יצרתני אתה
גדלתני ואתה הסתה עלי כבטן והוצאתני משם כלי מום ואתה
היית מפרסני כרחמיק הרבים ועמד זה ורצח ואיכר יצירה אשר
יצרתה. רבון כל העולמים נקמני מרשע זה שלא חס עלי. באותה
שעה יקצוף הקדוש ברוך הוא עליו ויפיל אותו לניהנם וישרוף אותו
לשם לעולם הבא ויראה הדרוג את נקמתו ויראה וישמח שנאמר
ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע. מהרה יתוש
ישועה ואחה עצמן בן אדם ואי אתה יכול לאכר נפש מישראל:
דיבור שביעי. לא חנאף. לא יכעים אדם יצרו ולא
ילאנו כמעשיו הרעים ואל יתן דעחו באשה אחרת ואל יסחמל
בנשים שאם בא לטהר מסייעין אותו סן השמים והקדוש ברוך הוא
מתחבר לו לקדשו ולא יתן ליצה"ר לשלוט בו:

מעשה ברבי מתיא בן חרש שהיה יושב ודורש בתורה
והיה פניו דומה לחמה וקלמחר פניו דומה למלאכי השרת כיראת
שמים שמיטיו לא נשא עינו לאשת חבירו. פעם אחת היה יושב

ודורש ועוסק בתורה בכית המדרש עבר שמן וראהו ונתקנה בו אמר
 אפשר לאדם כזה שלא יחטא מה עשה השטן עלה לרקיע ועמד
 לפני הקדוש ברוך הוא ואמר רבונו של עולם הן לי רשות ואנחנו
 אמר לו לך הלך ומצאו שהיה יושב ועוסק בתורה מה עשה נדמה
 לאשה שלא היה כמות מימיה נעמה אחות הוכל קין שבה מעו
 מלאכי השרת שנאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות
 הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו באתה עמדה לפניו כיון
 שראה אותה חזר לשמאל ישבה לצד שמאל הפך פניו לצד ימין.
 כיון שראה אותה מתהפכת מצד לצד אמר מחיירא אני שמא הנבר
 עלי יצר הרע ויחטיאני מה עשה אחו צדיק אמר להלמידים היושבים
 לפניו לכו והביאו אש ומסמרים ונתנם כחוק האש עד שהיו אדומים
 כאש ונתנם על עיניו כיון שראה השטן כך נודעו ונבהל ונפל על
 פניו ורעד ועלה למרום וחזר לפני הקדוש ב"ה ואמר לפניו רבונו
 של עולם כך וכך היה מעשה אמר לו הקדוש ברוך הוא וכי לא
 אמרתיו לך שאין אתה יכול לו. באותה שעה קרא הקדוש ברוך
 הוא לרפאל אמר לו לך ורפא עיניו של רבי מתיא בן חרש בא
 רפאל ועמד לפניו אמר לו הקדוש ברוך הוא שלחני אליך לרפאות
 את עיניך אמר לו הנחני מה שהיה היה. חזר לפני הקדוש ברוך
 הוא ואמר לפניו רבונו של עולם כך וכך אמר לי אמר לו לך אמור
 לו שלא ישלוט בו יצר הרע לעולם מיד הלך ורפא אחו. מכאן
 אמרו חכמים כל מי שאינו נוהן עיניו באשה אחרת אין יצר הרע
 שולט בו לכך יזהר אדם שלא יתן עיניו באשה אחרת לכך מאשתו
 שכל הנוגע בה מביאחו לירי עניות ועוד שהורגתו שנאמר כי בעד
 אשה זונה עד כתר לחם ואשת איש נפש יקרה חצור ואוי לו בעולם
 הזה ואוי לו בעולם הבא:

ומעשה באדם אחד שכא על נערה מאורסה כיום הנפורים
 והוציאוהו ודרגוהו לאהר מיתתו נולד לו בן מאשתו ונמנעו בני
 ישראל למולו פעם אחת היה רבי עקיבא מהלך בדרך ומצא אדם
 אחד שהיה מכוער ביותר היה נושא משאוי גדול של עצים שלא
 היה אדם בעולם ולא חסור ולא סוס שיכול לטעון כמותו אמר לו
 רבי עקיבא משביע אני אוהך בשבועה שחאמר אם אתה בן אדם
 או שר או מאיזה בריה אתה אמר לו רבי אדם רייתי וכבר נפטרתי
 מן העולם והוא ובכל יום אני מביא משוי כזה ומכניסין אחי בחוכו
 ושורפין אחי בחוכו שלשה פעמים כיום זה עמלי בכל יום ויום.

אמר לו רבי עקיבא מה עשית שעושיין לך כך וכך אמר לו אחוז
 עני באחי על נערה מאורסה ביום הכפורים אמר לו בני שמעת
 אם יש לך שום הקנה באחוז עולם אמר לו כך שמעתי מאהורי
 הפרגוד שכומן שיעלה בני לספר תורה ויאמר ברוך ה' המבורך
 מתיאין אחי מניהגם ומכניסין אחי כגן עדן אמר לו רבי עקיבא
 הנחת אשה או בן אמר לו בן אחר נולד לי אחר מיתתי ונמנעו
 ישראל למולו. אמר לו מה שמך ארזניא מה שם אשחך שישכייא
 ומה שם עירך לורקיא מיד סזב ר' עקיבא שמו ושם אשתו ושם
 עיר והלך רבי עקיבא עד שכא לאוחו העיר כיון שכא לעיר יצאו
 אנשי עיר לקראתו אמר להם ידעתם איש פלוני ואשתו אמרו שם
 רשעים ירקבו. אמר להם על מה אמרו לו כך וכך עשה אמר להם
 אע"פ כן הביאו לי בנו הכיאו אותו וצוה למולו והושיבו ללמוד וכן
 עשה ולמדוהו כרכוהו שצריך לו לספר תורה. ליום השבת צוה
 לקרוהו לספר תורה ואמר כרכו את ה' המבורך וגו' לעולם ועד מיד
 הוציאו אביו מניהגם והכניסוהו כגן עדן כאוחו הלילה כא אביו
 בחלום לר"ע וא"ל חננה דעתך שהנחת דעתי:

ושוב מעשה ברבי מאיר שהיה עולה לירושלים בכל רגל
 ורגל והיה סתמרח אצל רבי יהודה הטבח והיתה אשתו של רבי
 יהודה אשה יפה וצנועה והיתה זריזה בכבודו של רבי מאיר בכל
 פעם שהיה בא לכאן. לימים מטה אשתו של רבי יהודה ונשא
 אשה אחרת וצוה אותה ואמר לה בא לכאן תלמיד אחד ששמו
 רבי מאיר הוא זוויר בכבודו הכיאו כבית ושימי לפניו לאכול ולשתות
 ושמי לפניו עד שיגמור סעודתו ואחר כך הציעי לו מטה יפה
 ובגדים נאים לשכב עליהם. אמרה לו כן אעשה כציוויך. כיון שכא
 הרגל עלה רבי מאיר לירושלים והלך ומתארח בביתו של רבי יהודה
 אמר לה רבי מאיר הראי לי אשתו של רבי יהודה אמרה לו ארזני
 כך ציוני בעלי כשיבא כאן תלמיד אחד ששמו רבי מאיר הוזהרי
 בכבודו ושימי לפניו לאכול ולשתות ואני אזהר בכבודך יותר מאשה
 ראשונה אמר לה אין לי רשות ליכנס על דעת אשתו אלא על דעת
 בעל הבית יצא רבי מאיר לתוך ומצא רבי יהודה אמר לו כבר
 מטה אשתי ראשונה מיד הלך רבי מאיר לביתו של רבי יהודה
 עמרה אשתו ותקנה לו מאכל ומשתה והכיאה לפניו והיה אוכל
 והיא עומדת ושמישה לפניו והיה רבי מאיר בחור יפה ונשאה בו
 עיניה ושיכרתו ולא ידע בין ימינו לשמאלו והציעה לו המטה ושכב

עליו רבי מאיר גרם וישן עמדה האשה לפניו והפשיטה לו את
 בגדיו ושכבה אצלו עד אור הבוקר ולא ידע בשכבה ובקומה וישן
 עמה כל הלילה לסדר קם רבי מאיר והלך לכיח הפרדש להתפלל
 כששב לבית שמה לפניו לאכול אלשתות אבל ופחה עתה היתה
 משמשת לפניו ופדברה ושוחקת לפניו והיה רבי מאיר אומר כמה
 זו מעוזה פניה והיה רבי מאיר פכים לארץ ולא רצה להסתכל בה
 אמרה לו ולמה לא תסתכל בי כל הלילה שכבת אצלי ולא היית
 מתבייש ועתה אחה מתבייש מפני אמר לה לא היו דברים מעולם
 אמרה לו אין אחה מאמין כי הלא כך וכך סימן יש לך על כשרך
 מיד חבר רבי מאיר שישכב עמה והיה במר גמש צעק וככה ואמר
 או לי שאברתי תורה שלמתי עכשיו מה תקנה לי אמר לו בעצמו
 מה מעשה אלק אצל ראש ישיבה ואפרוש לפניו שיחתי מה שחייבני
 אקבל עלי חור לכיחו והיה צועק וכוכה בכל הדרך ומדיו קרועים
 ואפר על ראשו מיד יצאו כל קרוביו ואמרו לו מה יש לך בלך
 לעשות אמר להם אלק אצל ראש ישיבה שכבבל וכל דין שיצוה עלי
 אקבל עלי אמרו לו שונג היית ולא מויד והקב"ה ימחול לך אלא
 השמע קולך שלא להוציא לעז על בנדך אמר להם אם אני שומע
 לכם לא ימחול הקב"ה עונותי לעולם דכתיב מכסה פשעיו לא יצליח
 מיד הלך אצל ראש ישיבה בבבל וישב לפניו אמר לו ראש ישיבה
 מה חנקש אמר לו מבי ישראל כך וכך אירע לי מעשה ועל כן
 באתי לפניך שכל מה שתאמר לי הן למזח הן להאכילני חיית רעוח
 אקבל עלי אמר לו המתן לי מעט עד שנפשפש בדינך למחר אמר
 לו ראש ישיבה פישפשנו בדינך וראינו להאכילך לחיית רעוח ולאריה
 אמר לו רבי מאיר אני אקבל דין שמים עלי עוה לעשות כמו שאמר
 ראש ישיבה קרא לשני גבורים מישראל אמר להם הוליכו זה ליער
 מקום שהאריות מצויין שם וכפתוהו ידיו ורגליו והניתוהו לשם ואחם
 תעמדו על אילן גבוה וראו מה יעשה לו אם יאכילוהו הכיאו לי
 העצמות ואעשה עליו הספר גדול על שקיבל דין שמים. מיד הוליכוהו
 ליער אצל מקום מעבר אריות וכפתו ידיו ורגליו ועמדו שם על
 האילן לראות מה יעשה לו. כחצי הלילה בא ארי נוהם אצלו הריחו
 והלך לו למחר באו לפני ראש הישיבה אמרו לו לא עשה לו כלום
 הארי אלא הריחו והלך לו אמר להם עשו לו כך ליל שני עשו כמו
 שאמר כחצי הלילה בא ארי נוהם אצלו והפכו על פניו והלך לו
 למחר הנידו הרב לראש הישיבה אמר להם עשו לו כך ליל שלישי

שאם אין גנוע בו הביאנו אצלי שאין דין שמים עליו הלכו ועשו כך בחצי הלילה בא ארי נהם ושנא אצלו והכחו בשיניו ועקר צולע מחוליתה ואכל ממנו סוּת למחר הגידו הדבר לראש הישיבה אמר להם הביאו אצלי הואיל שאכל ממנו סוּת. הלכו והביאו לראש הישיבה וצוה לרופאים לרפאותו כשחזר רבי מאיר לביתו יצתה בת קול ואמרה רבי מאיר מוזמן לחיי עולם הבא. על כן יזהר אדם שלא יגע באשת איש ואף לא בארוסה כי היא מורדתו לגיהנם ולשאל תתחית ושורף אותו לעולם שנאמר רגליה יורדות סוּת בו. לכן ירחק אדם מן העבירה שקך כתיב כל נאיה לא ישוכן וגו' ולא ישגו אורחות חיים והוא אש עד אכדון תאכל ובכל תבואתם תשרש. באו וראו כמה קשה אשה רעה שנאמר ומציא אני סר ממנו את האשה אשר היא מצודים ותרמים אי כגיהנם משחעי קרא כמה קשה אשה רעה שנמשלח לגיהנם אי ביער הרע משחעי קרא כמה רעה אשה רעה יותר מגיהנם. כשם שאין קץ לאשה רעה כך אין קץ לאשה טובה שנאמר מצא אשה טובה היכי רמי אשה טובה שאוהבת את בעלה ומחלה פני הקדוש בתוך הוא שלא יכעיס עליה בעלה ועל חייו שיאריכו. וכגון אשתו של רבי מתניה ואשתו של רבי שאול:

מעשה כאדם אחד שהיה מוליד בנים והם מתים ועמד בחפלה ואמר לפניו רכוננו של עולם אם תזכני לראות בן שקרא בחורה ולעשות חופה אומן לחופתו כל התלמידים והעניים והיתומין שיהיו בעיר ונעטר לו הקדוש בתוך הוא ובא שאלחו לפניו ונולד לו בן וקרא את שמו מתניה כי מתח אלהים הוא לימדו תורה הרבה בא לחופה זימן לו לחופתו כל התלמידים והעניים והיתומין שהיו בעיר ומלא ששה בתים של תלמידים חכמים. שלח הקדוש בתוך הוא ארז סלאך המורה. עשה עצמו כעני ואמר להחתן עשה עמי חסד והן לי מקום בין התלמידים ענה החתן מרה שהיה לי להזמין כבר ומנתי. ביקש שלשה פעמים ולא רצה להזמין. דפק ונכנס לחופה ופגע בו החתן ונרמה לו כאדם לכוש בגדים צואים ענה החתן ואמר לו לא דייך שדחקת אותי ונכנסת לחופה אלא שנכנסת בגדים צואים. הלך בבגשת פנים. ואחרי כן נכנס החתן לשמח בחופתו עם הכלה. מתוך שהיו שסחים העניים דחק ברלח עמד החתן וראה והחחיל מעם עליו אמר עד מתי אתה מעיז פניך והלא כבר הברחתך מן הסעודה ועכשיו אתה

באח לכאן לך מכאן. באותה שעה הלך מלאך המות ובא לעמוד לפני החתן לפני ספתו בעמוד אש מן הארץ עד לרקיע ענה החתן ואמר לו מי אתה אמר אני מלאך המות ובאתי ליטול נשמתך. ענתה כלה ואמרה רבונו של עולם העשת תורהך פלסתר שכתבת בתורתך כי יקח איש אשה חדשה לא יצא כצבא ולא יעבור עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמת את אשתו אשר לקח ועכשיו לא חודש ולא שבוע ולא יום אחד רבונו של עולם הן לי הריון ממנו שלא אצא כוונה באותה שעה שמע הק"ב כהתפלתה וגער למלאך המות והוציאה את בעלה מן המיתה. ומה היה מעשיה אמה היתה שואבת מים ככל יום ומספקת לחיטקות של בית ספר ואשה זקנה היתה והיתה הבת תופסה במטרה ונותנה ביד אמה ומשענת אותה והבת היתה סובלת המים ואומרת לאמה אמי ארל חניתי מצוה כל ימיך אם אפילו כואת אינך ימלה אני עושה ויקרא על שמך וכן עשחה כל ימיה בעבור המצוה הצילה את בעלה מן המיתה ועל זאת נאמר אשה תיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה לא חירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים. אין שלג אלא מלאך המות שחציו אש וחציו שלג:

(זהו מעשה של ר' מחניה. ומעשה של שאול הוא)

מעשה באדם אחד ששאל לו בן מהק"ב אמר לפניו רבונו של עולם הן לי בן ואני אלמדנו תורה כתאות לבי שמע הקדוש ברוך הוא תפלחו ונתן לו בן וקרא שמו שאול כי מיני שאלתיו וגדל ונעשה בן עשרים וחמש שנים ולמד לו תורה ונתחכם ביותר ואחר כך מת אביו לימים אמרה לו אמו קח סמון אביך ולך לסחורה דחלך זראה בני אדם אלו חוטפים ואלו גזלים ואלו גונבים ואלו נשבעים וחזר לביתו ריקם אמרה לו אמו למה לא סחרת אמר לה בנה אינה כשירה בעיני מחוך שהם מדברים יחדיו מוכים ראה בני אדם שהם נושאים בן אדם לקבור אמר לאמו אלך ואגמול חסד עם המת ועם זו הסיעה אמרה לו אמו לך הלך. בחזירתו ראה אדם אחד בשדה חורש בצווארו ונותן הצמד על המחרישה והיה קורא וחורש בא הנער. וראה אותו ואמר לו שלום עליך רבי אמר לו שלום עליך והוא היה אליהו זכור לטוב ואמר לו הבחור מה זרה

האומנות שאחה עמל אמר לו בני אני חורש שנאכל אני ואשתי
ובני ובנותיי והעניים והאביונים ובהמות השדה תעוף השמים וחיות
הארץ אמר לו הבחור זה האומנות אני מבקש אמר לו אליהו
הגביא זכר לטוב מה שאחה מבקש אני נתון לך אמר לו אדוני
חורה נתן לי הקדוש ברוך הוא ועכשיו אני מבקש אשה בעלת חן
יראה ה' אמר לו בני חייך לא נקראת אשה חיל אלא אתה
ששפדה חנה היא נמורה ואחת ששמה חנה במעריב שמורה לך.
מאותו מקום עד לשם מהלך שלשה ימים לקחו אליהו הגביא זכר
לטוב והוליס לשם בשעה קלה והעמידו בדרך. והלך אליהו וציל
אצלה ואמר לה מה את אמרת חנישא לאיש זה אמרה לו אם
מה יצא הדבר לא אוכל דבר אליך מאוסרה וסיד הכיני אליהו
וציל אותו כתור ועטרו חותנו והיה יוצא ובא אותו בחור כיום השביעי
לנשואין בא אליהו זכר לטוב ומצאו שדיה יושב ומשחק עם הכלה
ואמר לו אליהו הנחת ושכחת את חייך שבע שנים חימכר לעבד
חתת שבעת ימי המשחה. יצא אליהו והניחם התחיל הבחור מצטער
התחילה הכלה לאמר לו מה טיבך איני כשרה לפניך או איני הגונה
לך או אם אתה חסר ממון או כלים ררי לך כל בירך או שמא
בשביל אבותיך אתה מצטער נלך אצלם מיד חנשו חסוריהם וחיקנו
עגלות לשאת מסונם ולקחו עבדים ושפחות והלכו להם כשהם הולכים
פגע בהם גרר גדול אחר אמרה האשה נשכ ונאכל ישכו לאטל
עמד הבחור והלך לגרר לרחוץ רגליו בא אליהו ול לקחו בבגדיו
והוליס למקום רחוק ומכרו לעבד המתינה האשה שעה אחת ולא
בא הבירה הרבר נתנה הודיה להקדוש ברוך הוא. אמרה לעבריה
הן זורעים שרה זאת שדיא עושה חסין יפין ובני לי סך ובתים
ונורע השדה ונעבד חיסין כי אני יודע שיהא רעב גדול בעולם
וכאן עתידין לבא ולסחור כל בני אדם עשו כך היו הכל באין אצלה.
לאחר חמש שנים בא אותו בחור עם אדונו והיה סוכל שקו ובא
בביתה ודיא היתה שואלת לכל בני אדם הכיין לקנות חסין את
שמותיהן וכשראתה אותו הכירה אותו ואמרה היא לאדוני חן לי
הבחור ויאכל לחם בביתי לקחה ושאלה אותו מי אתה ומה שמך
אמר לה שמי שואל אמרה לו אני שפתחך ואתה בעלי מיד חבקה
אותו ונשקה אותו והתחילה לבכות ונתנה שכח והודאה להקדוש
ברוך הוא שעשה לה נסים אמרה לו אדוני מה אירע לך ספר לי
סיפר לה כל המאורע אמר עריין אין לי אלא חמש שנים עמדה

והאכילתו והשקתו וכיסתו וחיבתו ואמרה לו לך לשלום הלך הבחור עם אדונו היא לא צוחה ולא בכתה אלא תלחה עיניה לשמים ונתנה שבתים להקדוש ברוך הוא והלך הבחור עם אדונו ועבד לו עוד שתי שנים ואחר כך בא אליהו ונטלו בכנפיו והחזיר לאשתו מיד לקת הבחור ארץ אשתו ועבדיו ושפחותיו והלך לאמו ומצא אותה בחייה. בוא וראה כמה היתה אשת חיל שלא כתשה לכוראה ולבעלה באלו שנים עליה כתיב אשה יראת ה' היא תחלהלל:

דבור שמיני. לא חגנוב. לעולם היו זהיר ורגיל ביראתו של הקדוש ברוך הוא ולא תעבור על דבריו כדי שתזכה לראות ולהיזר בתבורת צדיקים ולא בתבורת רשעים ולא יכלים כבשתו ולא יפשוט ידו בגניבה שאין אדם יכול לקבץ עושר מגניבה שכל הגונב משלם כפלים אם אין לו מוכרין אותו בגניבתו שנאמר אם אין לו ונסכר בגניבתו:

מעשה היה בימי שלמה המלך בשלשה בני אדם שהיו מהלכין בדרך בערכ שבת וקירש עליהם היום אמרו זה לזה בואו ונטמן ממונינו במקום פלוני והלכו והטמינו הממון כשהגיע בחצי הלילה עמד אחד מהם ונטל הממון והטמין אותו במקום אחר. כמוצאי שבת בקשו לילך לדרכם הלכו לאותו מקום ולא מצאו הממון זה אומר אתה גנבת וזה אומר אתה גנבת הלכו לדין לפני שלמה המלך הסדירו לפניו הדברים אמר להם לבוקר נשפט. בששם הדברים היה אומר אם איני אומר להם הדין עכשיו יאמרו איה חכמתו של שלמה מה עשה ישב וחקר בחכמתו וכינתו להתויר להם חשוכה ולחפוש אותם מחוק דבריהם. כיון שחזרו אצלו התחיל לדרבן להם אמר שמעתי עליכם שאתם בעלי כחורה ובעלי משפטים בבקשה מכם דין אחד אני שואל לכם אשר מלך רומי שלח אלי לשאול לחקרני כדבר שאירע לו במלכותו כתנוק וחנוקת שהיו דרין בחצר אחד ונתאווה זה את זה אמר התינוק לחינוקת בוא ונעשה חנאי בינינו בשבועה שכל מי שירצה לארום אוהך אל תשמע לו אלא ברשותי ונשבעה לו כך לימים נחארסה אותה התינוקת כיון שנכנס החתן אליה אמרה לו איני שומעת לך עד שאלך אצל פלוני ואשאל רשות ממנו שכבר נשבעתי לו מה עשתה הלכה אצלו ואמרה סול כסף וזהב הרבה ופטרני לבעלי אמר הואיל ואת עומדת בשבועתך הרי אני פוטרך לבעלך ולא אקח משלכי כלום ולבחור שבא עמה אמר לו שמח בחלקך בשלום והלמ להט. בשהיו חוזרין בדרך פגעו

בהן לסטין והי' ביניהן זקן אחד ונטל לעצמו את הנערה ואת כל הכסף והזהב אשר עמין והחכשיטין אשר עליהן ורצה לנה על הנערה אמרה לו לליסטים הוקן בבקשה ממך הסתן לי מעט עד שאספר לך דבר אחד שאירע לי וספרה לו כל המעשה אמרה הנערה ומה אותו בחור שהיה עמד כפרקו כבש את יצרו ולא רצה לנגוע בי אחה שאחה זקן וראוי שתהיה נך יראת שמים ככל שעה על אחת כמה וכמה שצריך אהה לכבוש את יצרך ולא תגע בי אלא הילך כל הכסף והזהב אשר אתי ופטרני ושלחני לשלום ואלך עם בעלי כיון ששמע אותו זקן נשא עיניו לשמים ונשא בעצמו קל וחומר ומה אני זקן הולך על שפת קברי בכל יום ויום ועכשיו אני אעשה כך וכך ומה עשה שלחה והלכה לה עם בעלה והחזיר לה כל החכשיטין וכל הכסף והזהב שלקח מהם ולא רצה לנגוע וליהנות בכל אשר להן מאומה. ועכשיו שלח אלי מלך רמי לפרש איזהו מהן משוכח מכל אלו ואמרו לי הדין. פתח הראשון ואמר משכח אני את הנערה שעמדה בשבועתה. פתח השני ואמר משכח אני את הבחור שכבש את יצרו ולא רצה ליגע בה. פתח השלישי ואמר משכח אני את הליסטים שגזלו ממני והחזיר להם כל המסן שנמל ולא רצה ליגע בה ועוד אם החזיר את האשה למה החזיר את המסן. מיד פתח שלשה המלך ואמר מה זה שלא היה שם אלא רשמע אוחן הרהר אחר המסן שלא ראה מימיו מסן זה עאכ"ו מיד צה שלמה המלך עליו וכפתוהו והלקוהו והודה לפניו והראה אותו מקום שהטמינו שם וראו כי חכמת אלהים בקרבו. על כן לא יפשוט אדם ידיו בגניבה שכל נסתרו יתנו גלוים וידועים:

מעשה היה באדם אחד שהיה סוחר והלך למקום רחוק בעבור סחורה והיו לו חמש מאות זהובים בארגני אחד אמר אותו סוחר בלבו איך אעשה אם אני אובילה עמי אולי יראו אותה בני אדם ויגנבו אותה ממני אלא אטמינה עד שיבא יום הסחורה הווללה וכך אעשה הלך למקום צנוע ויפן כה וכה וירא כי אין איש ועשה חפירה בארץ והוא לא ידע כי בקיר אותו מקום היה שם חור והיה אדם רואהו כשהטמין הכיס לאותו המקום ואחר כך הלך הסוחר מיד כה אותו אדם אשר ראהו כשהירה טומן המסן והלך ונגב המסן לימים בא הסוחר ליקח המסן לצורך הסחורה שכקש לעשות ולא מצאו והחזיר מצטער אמר בלבו מה אעשה למי אבקש ולמי אתבע והלא כשקברתי אותו לא היה שום אדם נשא עיני וחפש

כה זכה וראה אותו חור וחשב בלבו שמא בעל הבית ששם ראני
 כשהמטנתי המסון והוא לקחו ולא היה מכירו הלך ושאל עליו מי
 הוא ודראוהו לו ובא אצלו ואמר הנה שמעתי עליך אמרים שאתה
 יועץ וחכם אני מבקש ממך שתתן לי עצה שאשאל ממך אמר לו
 אמור אמר ארזני באחי לכאן לסחור והבאתי עמי שתי ארנקאות
 הראחת של חמש מאות זהובים והשנית של שמונה מאות ואני
 כשהייתי בא הנה לא הייתי מכיר שום אדם בעיר הזאת להפקיד
 אצלו מה עשיתי הלכתי למקום צנוע ומטנתי שם הארנקי של חמש
 מאות והשנית עדיין היא משוסרת בידי ולכך באתי לשאלך אם
 אמטינה במקום אחר או באוחו מקום שטמנתי הראשונה אשים
 האחרונה או אפקידנה לאדם נאמן כזה העיר אמר לו אם לעצתי
 אתה שומע אל הפקידנה לשום אדם שאין אתה מכירם אולי יכפרו
 לך אלא באוחו המקום ששמור הוא לך מסון האחרת סיד חשב
 אוחו בעל הבית שנגב המסון מתשבה זו כשילך הסחור לאוחו מקום
 ואינה לשם לא ישים שם האחרת אלא אחזיר הארנקי למקום
 שלקתחירה משם והוא ישים האחרת ואז אטול את שתיהן הלך
 הגנב לכוחו והחזיר לשם אמר הסוחר בלבו אולי יהזור הגנב הארנקי
 בעבור שהוא סבור ליטול את שתיהן הלך ומצאה ואמר ברוך המחזיר
 אבודה לבעלים. לכך לא יפשוט אדם בגניבה שמה שביקש לא
 יעשה ומה שבידו נטלו היטנו. כוא וראה כפרה עון גניבה גורם
 נאים נעשו מכוערים שמחים נעשו עצבים רמים נעשו שפלים לכושים
 נעשו ערומים שהרי אדם וחיה עשר חופות נעשו להם כגון עון כולן
 טאבנים טובות ומרגליות ועל שפשוטו ידיו בגניבת פרי האילן שיודע
 טוב ורע קצף עליהם הק"בה והביא לעולם ארבעים קללות עשר על
 האדם ועשר על חיה ועשר על הנחש ועשר על האדמה. וגם רחל
 אמנו אע"פ שנגבה רק את התרפים גרמו לה עונות שלא תיקבר
 במערת הצדיקים על שם שאמר יעקב עם אשר חסצא את אלהיך
 לא יחיה. לכך לא יפשוט אדם את ידו בגניבה ולא בגנול כי אם
 כיגיעתו ומזיעת כפיו אם עושה כן אשריו בעולם הזה ואשריו לעולם
 הבא שנאמר יגיע כפיו כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם
 הזה וטוב לך לעולם הבא:

דיבור השיעי. לא חענה ברעך עד שקר. אמר
 שלמה המלך בחכמתו כל מרה שיכול אדם לעטל ולסגל במצורה
 ובמעשים טובים אינו די להספיק להיות לו כפרה על הוצא מפיו

לכך חייב אדם לשמור פיו מלשון הרע שהלשון נכוחת החלה לכל האיברים והיא באה תחילה לדיון. בא וראה כמה קשה לשון הרע שכן אמר דוד לדואג האדומי הוזהר החשוב לשונך כחער מלומש עושה רמיה. ועוד אמר דוד על דואג ואחיתופל נפשי בתך לכאים אשכבה לזהמים בני אדם שיניהם חנית וחצים ולשונם חרב חרה. נמשלה כחרב חרה וכשם שרעהה של חרב חרה היא מפיץ וחרב חץ שנון בך איש עונה ברעהו עד שקר. מה חרב אוכלת משני צדדין כך לשון הרע הורגת מכל צדדין האומר והמקבלו ומו שנאמר עליו. וכשם שכיצא מחמת ידיו של אדם שוב אינו יכול להושיבו כך מי שמעיד ערור שקר על חבירו בכירת דין אע"פ שמתחרט מאה פעמים שוב אינו יכול לחזור טרעהו להצילו:

מעשה היה בשני בני אדם באשקלון שהיו אוכלין ושוחין כאחד ולומדין תורה יחדיו מה אחד מהן ומה בנו של בעיא מוכסא עמו באותו היום כשהיו מוליכין אותו לבית הקברות שמעו ריגש וברחו בחזירתם נתחלפו המטות ועשו כבוד גדול לאותה מטה של בנו דבעיא מוכסא אמר להם אותו חלמיד חבירו לא היא מטתו והוא מצטער מאוד ואמר שמא חס ושלום אין זכות לשונאיהם של ישראל איהחוי ליה בחלמא בני לא תבזה מרד זה עשה חובה אחת זה עשה זכות אחת ומה חובה עשה זה החלמיד חס ושלום שלא עשה חובה מעולם אלא פעם אחת הקדיים לו חפלין של ראש להפילוג של זרוע. ומה זכות בעולם עשה בנו של בעיא אלא פעם אחת היה מהלך בשוק וכידו חררה אחת תחת אצילות ידיו ונפלה אותו חררה ובא עני אחד ונטלה ולא אמר לו כלום כאותו זכות שלא גער בו זכה לכבוד ויש אומרים סעודה עשה לבני העיר בערב שבת ולא אתו ונתנה לעניים והראה לו בית משכבו של חבירו בן ערך לפני נהרי אפרסמון והראה לו ההוא בר מוכס יורד על שפת הנהר לשאוב מים ולא יכול והראה לו מרים בת מנילאי. רבי איעור בר יוסי אומר צירי פתחי גיהנם קבועות באזניה אמר להם למה תעשו לך כך אמרו לו בשביל שמתענה ומפרסמת לשכינותיה ויא בשביל דיהבה תרי ואמרה חלת אמר להם עד מתי תעשו לה צער הזה אמרו לו עד שיבא ר"ש בן שטח ונטלנה מאזניה של זאת ונשימה באזניו אמר להם למה ואמרו משום שגדר להקדוש ברוך הוא שאם יעשה נשיא יחלה המכשפות והוא נעשה נשיא ולא הרגן אמר לו לך אמור לו המעשה אמר להן הוא נשיא גדול ומתעסק

בפעשיו ולא יאמין לי אמר לו עניו הוא מאוד ויאמין דברך ואם
 לא יאמין עשה לו סימן זה הוציא עיניך ותנח על ירך וכן עשה
 ומה עשה הלך אצלו וסיפר לו כל המאורע וביקש לעשות לו כל
 הסימנים ולא הניחו אמר ידענא בך שאתה חסיד גדול ואף על פי
 שאמרתיו כפי לא חשבתי בלבי. מה עשה רבי שמעון בן שטח הלך
 ביום המעונן ולקח עמו שמונים חלמידים נאים מאוד ונתן להם
 שמונים מלכודים נקיים ונתן להם שמונים קדירות והעמידם תחת
 מערה אחת אמר להם כשאני מצפצף ואשרוק לכם לבשו כלכם
 ותכניסו אצלי מן המערה הלך חזק שמע ה' אקרא חנני וענני איום
 איום ופתחו לו אמר להם שלכם אני כשנכנס לשם לבש נקיים
 אמרו לו אנה הלכת אמר להם בין הטיפות של הגשמים אמרו
 חבקש שנעשה מאומה אמר להם מה שברצונכם יש האחת אמרה
 מה שאמרה והביאה לחם של כסף והאחרת אמרה מה שאמרה
 והביאה יין של זהב והאחרת אמרה מה שאמרה והביאה חכשיל
 של נחושת אמרו לו מה העשרה אמר להם אשרוק ואביא לכם
 שמונים בחורים לבושים כנדים נאים נקיים ואמרו לו אם בקשת עשה
 כך לכשו מנייהו נקיים ועלו לנבייהו כשנכנסו אמר להם רבי שמעון
 בן שטח כל אחד סכם יטען האחת ויטלנה מן הארץ מפני שהמכשף
 אינו יכול לעשות כלום אם אין תגליו עומדות בארץ וכן עשה האי
 דעבדא פיהא אמר לה העבד פיהא ולא יכלה ואמר ליה זיל
 צולבה ואמר להיאך דעבדא חסרא עבידי חסרא ולא יכלה אמר
 לי צלבה עד דחלינן לכולהו כדחנן רבי שמעון בן שטח חלה שמונים
 נשים מכשפניות באשקלון כיון שעשה כן באו קרובים של המכשפניות
 וכיהנו יום ושעה והעידו על בנו של רבי שמעון בן שטח שעבר
 עבירה שאיבד בה סקילה וחייבו רבי שמעון אביו סקילה אף ע"פ
 שהיה יודע בו שלא היו דברים מעולם כיון שכיוונת ערוחם הוציאוהו
 לסקילה אמר בנו של רבי שמעון בן שטח אם אני עברתי עבירה
 זו יהיו העדים האין וכל ישראל והמיתה תכפר עלי ואם לא
 יהיו כל עונותי מחולין לי וקולר בצואר העדים וכל ישראל יהיו נקיים
 אמרו העדים האין גשפוך דם נקי אמרו לו עדות שקר העדת עליו
 שודדי אביו קרובינו אמר רבי שמעון כבר כתוב בתורה אם לא יגיד
 ונשא עונו כיון שהגיד שזכ אינו חוזר ומגיד ומת והיה קולר חלו
 בצואר העדים ולכך ישמור אדם את עצמו מלשון הרע וישמור מצרה נפשו:

ת ו ש ל ב ע:

מדרש פטירת אהרן:

ואכחיד את שלשת הרועים כירח א' וכי כירח א' מהו אהרן ומרים ומשה והלוא מרים בא' בניסן ונגנו הכאר וכי' בו מהו שני בני אהרן ובא' באב מרה אהרן רזכהו ונסתלקו ענני כבוד וכי' באדר מרה מדע"ה עכד ה' ואע"פי שלא היתה מיתחון כירח א' גורתן כירח א' היתה. ונ' מחנות טובות נתנו לישראל על ידם בזכות מרים ניתן להם הכאר בזכות אהרן ענני כבוד בזכות משה ניתן להם הטן. מיתה מרים נסתלקה הכאר כדי שיכירו ישראל שבזכותה היה להם הכאר והיו משה ואהרן כוכים מבפנים וישראל כוכים מכתוף ועד ששה שעות לא ידע משה עד שנכנסו ישראל וא"ל עד מתי אתה יושב וכוכה א"ל ולא אבכה על אחותי שמתה א"ל בעוד שאתי' כוכה על נפש אחת ככה על כולנו א"ל למה א"ל אין לנו מים לשחות עמד מהארץ ויצא וראה הכאר בלא סיפת מים התחיל להריב עמהם א"ל ולא אמרתי לכם לא אוכל אנכי לבדי שאח אחכם יש לכם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים שרי עשרות נשיאים ושרים וקני' גדולים הם יתעסקו לכם א"ל הכל עליך כי אחה התי' שהוצאתנו מצרים והבאר אותנו אל המקום דרע הזה וכי' אם אחה נוחן לנו מים מוטב ואם לאו הרי אנו סוקלין אותך. כששמע משה כך ברח מפניהם ונכנס לאהל מועד א"ל הקב"ה משה מה יש לך אמר לפניו רבש"ע בניך מבקשים לסקול אותי ולולא שברתתי כבר סקלוני א"ל משה עד מתי אחה מציא ש"ר על בני לא די לך שאמרת בחורב עוד מעט וסקלוני עתה עכור לפניהם עד שאראה אם יסקלו אותך ואם לאו שנאמר ויאמר ה' אל משה עבור לפני העם והיה משה הולך ראשון וכל

העדה אחריו ולא היה יודע איזה סלע אמר להם הכ"ה ליתן להם
מים ממנו. ראו ישראל סלע אחד מטיף ועמדו עליו כיון שראוה
שעפרו עליו חזר לאחוריו וא"ל עד מתי אחזה מושכנו א"ל עד שאני
מוציא לכם מים מן הסלע א"ל חנה לנו מים ותשתה א"ל עד סחי
אתם מתרעמי וכי יש כריה בעולם שמתרע' נגד כוראו כמו שאחתם
מתרעמים עליו מהסלע רעה הק"בה ליתן לכם מים א"ל ישראל
אתה נביא היית ורוענו במדבר ועתה אומר איני יודע מאתה סלע
רעה הק"בה ליתן לכם מים. באותה שעה הקהל אותם על סלע אחד
שנאמ' וקהל משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר משה
בלבו אם אני אומר לסלע יוציא מים ואינו מוציא נמצאית מחכיב
לפני הקהל ויאמרו לי משה היכן היא חכמתך. באותה שעה אמר
משה לישראל אתם יודעים שהק"בה יכול לעשור לכם גם אלא
שהעלים ממני שכיון ששעתו של אדם מגעת לא רעתו ולא חכמתו
עומדת וירם משה את מטתו והניחה על גבי הסלע ועשה עצמו
כמו שמדבר עם ישראל שנאמר הסן הסלע הזה נוציא לכם מים
החדיל הסלע סאליו להוציא מים כיון שראה משה הגביה ידו והכה
הסלע שנאמר ויך את הסלע במטתו פעמים כיון שלקה הוציא דם
שנאמר הן הכה צור ויוזבו מים ואין זוב אלא דם שנאמר ואשה
כי יזוב זוב דמה בא משה ואמר לפני הק"בה הסלע אינו מוציא
מיד אמר הק"בה לסלע למה לא הוצאת מים אלא דם אמר לפניו
רכש'ע על מה הכני משה אמר הק"בה למשה למה הכית את הסלע
אמר לפניו כרי שיוציא מים א"ל הק"בה וכי אמרתו לך שחכה בו
והלא ברבור אמרתו לך שנאמר ודברתם אל הסלע אמר משה
דברתי ולא הוציא א"ל הק"בה אתה צוית לישראל בצדק השפוט
עמיתך ואתה למה לא דנת את הסלע לצדקה זה הוא אשר גדלתך
כמצרים שנאמר וינקרו דבש מסלע וזו היא טובה שפרעת לו ולא
עוד אלא שאמרת לבני שמעו נא המורים ואין מורים אלא שוטים
הם שוטים ואתה פקח ולא תכנס עם שוטים לא"י שנאמר לכן לא
תביאו את הקהל הזה כיון שאמר הק"בה למשה כן אמר לסלע
הפוך דמד למים שנאמר ההפכי הצור אגם מים חלמיש למעיני
מים. כיון שהגיע ר"ח אמר הק"בה למשה הגיע זמנך אמר משה
לפניו בבקשה ממך שלא תאמר לי במהרי למחר א"ל למחר והיה
מצד כל היום כולו שלא היה יודע היאך: שוב אמר לאהרן הגיע
זמנו ליפטר מן העולם. וכל אותם מי' שנה שהיו ישראל במדבר ק'

היה מנהגם היו משכימים ובאים אצל ע' זקנים בו כיום באים אצל
 הנשיאים וכל ישראל באים אצל אלעזר ואהרן והיו משכימים על
 פתחו של משה והיו שואלים בשלומו ואחר כך יוצאים לאהל מועד
 וזה סדר הליכתן משה באמצע אהרן בימינו אלעזר בשמאלו והזקנים
 מכאן ומכאן וכל ישראל לאחוריהם והיו נכנסין לאהל מועד ויושבים
 אהרן בראש על ימינו ואלעזר משמאלו וזקנים ונשיאים לפניו ואיל
 כשגזר הקב"ה שימחו משה ואהרן וקרא למשה ע"ה ואמר לו כן
 עבדי משה ככל כיתי הייתי נאמן דבר גדול יש לי לומר לך וקשה
 לי לעשות אמר לו משה מה הדבר א"ל הקב"ה שיאסף אהרן אל
 עמו כי לא יבוא אל הארץ אשר נחתי לכני ישראל על אשר
 מריתם את פי ה' בני מריבה א"ל משה רכש"ע גלוי וידוע לפני
 כסא כבוד כי אחה ארון כל העולם וארון על בריחוק שבראת
 בעולם הזה וכיודך הם וכיודך לעשות עליהם כל מה שנתצונק אבל
 אינו ראוי לי שאלך לאחי לומר לו זה הדבר כי אחי גדול ממני
 הוא ואיך אדבר לו עלה אל הר הרר ושם חמורה א"ל הקב"ה
 למשה אל האמר לו מפילו בשפה אלא קח את אהרן ואת אלעזר
 בנו והעל אותם הר הרר וגם אתה עלה עמם וחאמר לו דברים
 רכים ונאים ובעבורם מבין הרבר ואחר שחהיו שלשחכם בהר הפשט
 את אהרן את בגדיו והלכשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת
 שם. כששמע משה זה הדבר היה זועף כלבו מאד ולא היה יודע
 מה לעשות ובכה בכי גדולה עד מאד והגיע לו סיתתו (עד מות) על
 מות אהרן אחיו בעבור שהיה נאמן בפועל והלך אצל אהרן לומר
 לו הדבר והלך לאהל מועד ומצא שם לאהרן אחיו היום שינה משה
 המנהג ישב ובכה עד קריאת הגבר קרא לאלעזר וא"ל לך קרא לי
 לזקנים ולנשיאים שאמר לי הקב"ה דבר באו ונתקבצו על פתחו של
 אהרן עמד אהרן ומצא משה עומד א"ל אהרן למשה אחי למה
 שנית היום המנהג א"ל דבר צוני הקב"ה לומר לך א"ל אמור א"ל
 עד שנצא עמד משה והלביש לאהרן ח' בגדים בתוך ביתו ואחר
 כך יצא וכן היחה סדר הליכתן באותו יום שינה משה המנהג נתנו
 אהרן באמצע משה מימינו ויהושע משמאלו והזקנים והנשיאים מכאן
 ומכאן וכל ישראל לאחוריהם כיון שראו ישראל את אהרן באותו
 כבוד שמתו שמחה גדולה ואמרו שאהרן נתעל יותר ברוח הקדש
 לפי שהיו אהבי' אותו ויצאו כיון שהגיעו לאהל מועד בקש אהרן
 להכנס לאהל ולא הניחו משה ואמר לו משה אנו רוצים לצאת חוץ

למחנה כיון שיצאו חוץ למחנה א"ל אהרן אמר לי מה אמר לך
 הקב"ה א"ל משה עד שנגיע לאוהו הדור באותה שעה אמר משה
 לישראל שבו כאן עד שנתחור איכם ואני ואהרן ואלעזר נעלו לראש הרר
 ונשמע ונרד והיו עולים בשלשתן והיה מבקש משה לומר לאהרן ולא
 היה יודע כיצד יאמר לו א"ל משה אהרן אחי שמא פקדון נתן לך
 הקב"ה א"ל הן א"ל מה א"ל נתן לי טובה ושלחן שעליו לחם הפני
 אמר לו משה שמא כל מה שהפקיד בידך עכשו הוא מבקש מסך
 א"ל ומה א"ל נר הפקר אצלך א"ל אהרן לא נר אחד נתן לי אלא
 כל אותם שבעה זררי הם דולקים באוהל מועד והיה מבקש משה
 להרגישו על נפשו שהיא משולה בנר שנאמר נר ה' נשמת אדם כיון
 שראוה משה שאין אהרן מרגיש בדבר א"ל כאמרן קראך חסיד
 שנאמר וללוי אמר חמך ואוריך לאיש חסידך מיד נפתחת המערה
 לפני ה' א"ל משה אהרן אחי הכנס כמערה זו א"ל אהרן הן והיה
 משה רוצה להפשיט את אהרן מכנדי כהונה שעליו ולא ידע היאך
 יאמר לו א"ל אהרן אחי למערה שאנו נכנסים לחוכה אין ראוי
 להכנס שם כנדי כהוני שעליך שמא יטמאו והמערה נארה מאד
 שמא מקברים ראשונים היו בה אלא רצוני שתתן אותם לאלעזר
 וימתין לנו עד שנצא א"ל אהרן יפה דברת מיד הפשיט משה את
 אהרן את כנדיו איפשר לומר כיון שהפשיטו כנדיו מת ערום ונקבר
 ערום ה"ו אלא כל כהן גדול לובש ח' כנדי כהונה וכהן הדיוט לובש
 ד' אהרן ח' ואלעזר ד' נטל משה ד' מאהרן והלבישם לאלעזר
 ונעשה כהן גדול ונשריירו על אהרן ד' אמרו לאלעזר
 המתין לנו כאן עד שנצא נכנסו וראו מטה מוצעת ושלחן ערוך
 ומנור' דולקת ומלאכי השרת עומדים עליה א"ל אהרן למש' אחי
 עד מתי תסתר ממני הרבוב שאמר לך הקב"ה ואתה יודע בשדבר
 עמך כראשונה והוא כפי העד עלי וראך ושמת בלבנו ועכשו למדה
 הסתר ממני הרבוב שאמר לך הקב"ה אפילו אם הוא דבר מיתה
 הריני מקבל עלי בסתר פנים יפות א"ל והואיל והזכרת דבר מיתה
 כפיך דבר מיתה הוא והוא הרבוב שאמר לי ואני יראתי להודיעך
 ועתה ראה מיתתך שאינה כמעשה בשר ודם ולא עוד אלא שמלאכי
 השרת באו לסלקך א"ל אהרן משה אחי למה לא אמרת בפני אמי
 ואשתי ובני א"ל משה אחי אין אתה יודע שזה מ' שנה שעשית
 את העגל והיית חיוב כלייה במיתה אלא שעמדתי בתפלה וחהנונים
 לפני המקום ב"ה והצלתי אתך מהמיתה שנאמר וכאהרן התנאף

ה' וכי ועתה הלואי תהי מידתי כמידתך שאחה סח ואני קונך
 ובשעה שאסוח אני אין לי אח שיקברני ואחה סח וכניך יורשים
 סקיטך ואני סח ואחרים יורשים ככודי ופייסו בדברים ועלה למטחו
 אהרן וקבל הקב"ה נשמתו ויצא משה מן המערה וחקף נתעלטה
 המערה ולא היה שום נכרא בעולם שידע זה ויכול להבין את זה:
 כשראה אלעזר למשה ולא ראה עוד אביו אמר לו רבי היכן הוא
 אבא א"ל הלך לכ"ע וירדו שניהם מן ההר אל ישראל אהרן היכן
 הוא א"ל כבר נפטר לכ"ע אמרו למשה לדברך שתאמר סח ואין
 אנו יודעין מה עשית לו איפשר שהרגת אותו אין אנו מצדיק אותך
 לילך מכאן או לכאן עד שתראה אותו לנו סח או חי. באותה שעה
 עמד משה בחפלה לפני המקום ב"ה ואמר לפניו רבש"ע כבקשה
 סמך תראה להם מטחו שלא יאמרו חי הוא ויעשו אותו אלוה לפי
 שכל ישראל כולם היו אלהים לאהרן הרבה. באותה שעה פתח
 הב"ה פתח המערה וראו כל ישראל מטחו של אהרן במערה שוכב
 על פטו שנאמר ויראו כל העדה כי נגע אהרן ויכבו את אהרן
 שלשים יום והפכו פניהם למחנה ישראל וראו שנמתלקו ענני כבוד
 שנתן להם הקב"ה בזכותו וראו מטחו של אהרן פורחין בה באויר
 העולם. אמר הקדוש ברוך הוא ספרו על הצדיק ספרו על השדיים
 שנא' על שדים סופדים מהו על שדים סופדים שכלכלו ופרנסו וזנו
 שני שדים אחכם זה פי' שנה שנאמר שני שדיך כשני עפרים האומי
 צביה וכתב על שדה חסוד על גפן פוריה על כנסת ישראל שנמשלה
 לשדה חסוד ולגפן פוריה שנוהרה בלא סריקי וארץ כן אמר יבוא
 שלום ינודו על משכבותם הולך נמחו ופיון שנמתלקו ענני כבוד ראו
 ישראל שנולדו במדבר החמה והלכנה ברקיע ורצו להשתחוות לה
 לפי שמעולם לא ראו ולא ידעו חמה ולכנה לפי שכל ימיהם במדבר
 לא היה להם לא שמש ולא לבנה כי אם ענני כבוד שנאמר כי ענן
 ה' עליהם יומם ואש תהיה לילה כו נמצא כי הענן היה סקיף אותם
 כל ימי היותם במדבר ופיון שראה הקב"ה שרצו להשתחוות לשמש
 ולירח אמר להם וגי ל"ה אמרתי לכם כחוחי ופן השמש עינדך
 השמיטה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים ונדות והשתחוית
 להם ועבדתם וכי:

בשלים מדרש פטירת אהרן:

מדרש יונה:

ויקח דבר ה' אל יונה בן אמתי לאמור קום לך אל
נינורה. יחבר' וישתבח שמו של מלך מלכי המלכים הק"בה
שרחמי מרובים על כל מעשיו שבשעה ששיגר יונ' אל נינוה להחנבאות
עליה לא גזרמן לו אלא כמד' רחמים כדי להודיע כוחו וגבורתו בים.
שנאמ' ויקם יונה לברוח חרשישה. משל למה הדבר דומה
למלך כשר ודם שמתה אשתו כשהיא מניקה וכיקש אשה מינק'
להניק את בנו כשי לא יאכר. מה עשתה מניקתה של מלך הניתה
את בנו של מלך וכרהה. כיון שראה המלך שברחה והניתה את
בנו כתב איגרת לתפשה ולחבש אותה ככית האסורין למקום שיש
בו נהשים ועקרבים. לימים עבר המלך על הבור שחכשה שם והיא
צועקת וכוכה למלך מן הבור. נחלגלו רחמי של המלך עליה והפקיד
לשלוחו להעלותה ולהחזירה. אף יונרה כיון שכרת מפני הק"בה
הסגיר אותו בים במעי הדגה עד שצעק לפני הק"בה והוציאו. ולמה
ברח יונה שפעם ראשונה קודם לכן שלחו הק"בה להשיב את בני
ישראל ועמדו דבריו והשיב את גבול ישראל מלכא חמת עד ים
הערבה כדבר ה' אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמיתי אשר סגרת
החפר. פעם שני' שלחו לירושלים להחריבה וכשעשו ישראל חשובה
עשה הק"בה כרוב רחמי וניחם על הרעה ולא החריבה והיו ישראל
קוראים אותו נביא שקר. פעם שלישיה שלחו לנינה דן יונה דין
בעצמו ואמר לא דין שישראל קורין אותי נביא שקר לא אף אומות
העולם קורין אותי נביא שקר. אלא אמרת למקום שלא נאמר
שכבודו שם. בשמים נאמר על השמים כבודו. בארץ נאמר שלא כל

הארץ כבודו. ודרי אני כורח לים שלא נאמר כבודו שם. מה עשה
 רוצה לירד ליפו ולא מצא אניה לשם. ואות' אניה שירד בה יונה
 הביא הקב"ה עליה סער והחזיר' ליפו. כיון שראה יונה שמח כלבו.
 אמר עכשיו אני יודע שדרכי ישר לפני הקב"ה. אמר להם ארד
 עמכם כאניה. אמרו לו והלא אנו הולכים לחרש'יש. אמר אבא
 עמכם חרשי'שה. ודרך כל האניות כשאדם יוצא מהם נותן שכרו.
 ויונה מרוב זריזות שרצונו לכרוח נתן כל שכרו והקדים בשמחה
 לכו שנאמר ויתן שכרה וירד בה לבא עמהם חרשי'שה. אמר
 ר' יוחנן שנתן שכרה של הספינה כולה. ר' אומר שכרה של ספינה
 ארבעים אלפים דינרי דהבא. פרשו מהלך יום אחד בים סיער
 הקב"ה עליהם את הים כרוח סערה וכל האניות שבים עוכרות
 ושכות בשלום. שנאמ' והאניה חשבה להשכר ולא האחרות
 שבים. וכל כך למה כדי להודיע כוחו ונבחרתו של הקב"ה שהוא
 מושל בשמים ובארץ ובים ואין כל בריה יכולה להסתר מפניו. ר'
 חנינא אומר משכעים אומות היו בספינה וכל אחד ואחד אלהיו
 בידו. אמרו נקרא כל אחד ואחד בשם אלהיו ולא הועילו מאומה.
 ויונה ירד כירכתי הספינה זנרדם וישן בא אליו רב
 החובל אמר לו הרי אנו עומדים כין סיתה לחיי' ואתה ישן. מאיזה
 עם אתה. אמר עברי אנכי. אמר לו והלא שמענו שאלהי
 העבריים גדול הוא מכל האלהים. קום קרא אל אלהיך. אולי
 יעשה אלהים ככל נפלאותיו שעשה בים סוף. אמר להם יונת
 בשבילי הצרה הזאת עליכם. שאוני והטילוני אל הים וישחוק הים
 מעליכם. שנאמר ויאמר להם שאוני והטילוני אל הים.
 רבי שמעון אומר לא קבלו עליהם האנשים להטיל את יונה לים.
 מה עשו נטלו הכלים שבאניה והשליכו אותם לים להקל מעליהן
 ולא הועילו. רצו לחרתור ליבשה ולא יכלו שנאמר ויחרתו האנשים
 להשיב אל היבשה ולא יכלו. מה עשו נטלו את יונה ואמרו
 אלהי עולם אל נא נאבדה כנפש האיש הזה. שאין אנו
 יודעים מה מעשיו של איש הזה. אלא הוא אומר בפיו בשבילי
 הצרה הזאת עליכם. הטילו אותו עד ארכבוהו ועמד הים מועפו.
 העלוהו אצלם והים הולך וסוער. הטילו אותו עד טיבורו והים עומד
 מועפו. העלוהו אצלם והים הולך וסוער. עד שהטילו כולו. שנאמר
 וישאו את יונה ויטילוהו אל הים. באותה שעה זימן הקב"ה
 דג גדול לבלוע את יונה. ר' מרפון אומר מטונה היה הרג מששת

ימי בראשית. שנאמר ויטן ה' דג לכלוע את יונה. נכנס לחוק
 פיו כארם הנכנס לבית הכנסת גדולה. והיו שני עיניו של דג כשהי
 חלונות מאירות ליונה. ר' מאיר אומר מרגליות היתה חלודה כמעין
 של דג ומאירה ליונה וראה כל מה שבימים וכתהומות ועליו הפתוח
 אומר אור זרוע לצדיק. אמר לו הדג אין אחה יודע שבת זמני
 לכנס בפיו של לוייתן. אמר לו הוליכני אצלו ואני מציל אותך ואת
 נפשי. מיד הוליכו אצלו. אמר יונה ללוייתן לוייתן חרע שכשבילך
 ירדתי לראות מקום מרוחק ולא עוד אלא שאני עתיד ליטול חבל
 כלשונך ולהעלות אותך ולזכה אותך כסעוד' גדולה של צדיק. ולא
 עוד אלא ראה כתוממו של אנרהם והבט לכרי'. מיד ברח לוייתן
 לפני יוני מהלך שני ימים. אמר יונה הרי הצלהיך מפיו של לוייתן
 דראיתי כל מה שיש בימים וכתהומות. הראהו נהר גדול שמימי
 אוקיינוס יוצאים. שנאמ' ונהר יסוב בני. הראהו שבילי ים סוף
 שעברו ישראל בחוכו. שנאמר סוף תבוש לראשי. הראהו גיהנם.
 שנאמר וח על משחת חיי. הראהו היכל יי'. שנאמר לקצבי
 הרים ירדתי. מכאן אנו למדין שירושלים על שבעה הרים עומדת.
 הראהו אבן שתייה קבועה כההום ודראהו שם בני קרח שעוטרים
 עליה ומתפללין. אמר לו הדג יונה הרי אחה נגר היכל ה' התפלל
 ואחה תענה. והיה יונה שלשה ימים כמעין הדג ולא התפלל. אמר
 הקב"ה אני הרחכתך לו מקום כמעין הדג כדי שלא יצטער והוא לא
 מתפלל לפני. אני מזמין לו דגה מעוכררז בשלש מאות וששים
 וחמשה אלפים דגים קטנים כדי שיצטער ויחפלל לפני. שאני מתאזה
 להפילהן של צדיקים. באוחה שעה זימן לו הקב"ה דגה מעוברת והלכה
 אצל הדג. אמרה הדגה לדג איש נביא שבמיעד שיגרני הקב"ה
 לכלעו. אם אתה פולטו מוטב ואם לאו אני בולעך עמו. אמר לה
 הדג לדגה מי יודע זה שאחה אמת אמרת. אמרה לוייתן יודע. הלכו
 שניהם אצל לוייתן. אמרה לו דגה ללוייתן מלך על כל דגי ימים אין
 אחה יודע ששיגרני הקב"ה אצל דג זה לכלוע הנביא שבמעין.
 אמר לה הן. אמר לו דג ללוייתן אימתי. אמר לו בשלש שעורז
 אחרונות כשירד הקב"ה לצחק בי שמעתי כן. אמר לה לדגה לני
 ובלע אח הנביא שבמעין הדג. פולטו הדג ובלעו אותו הדגה. כיון
 שנכנס לחוק מעיה הירד מצטער כצער גדול מתוך הטינוף ומחוק
 וזהמחה של דגה. מיד כיון לבו להפילה לפני הקב"ה. ויתפלל
 יונה אל יי' אלהיו ממעי הדגה. אמר לפניו רבונו של עולם

אנה אך סרוחך ואנה מפניך אכרה. אם אסק שמי' שם אתה ואציעה
שאל הגך אשא כנפי שחר אשכונה באחרית ים גם שם ידך הנחני
ותאחזני ימינך. שוב אמר לפניו, רבונו של עולם. אתה הוא מלך
על כל ממלכות. אתה אדון מושל על כל רזני תבל. כסאך שמי
השמים והארץ הדום רגליך. מלכותך במרום וממשלתך בעומק.
מעשה כל העולם לפניך גלויים. ותעלומוח כל גבר לפניך פרושים.
דרכי כל הארץ אתה חוקר. ומצעדי כל חי אתה בוחן. וכל רוי
עולם ידועין לך. ולבכות אתה מכין. מחשבות כל אדם חשובין לך.
כל מסתרין גלויין לך. אין תעלומוח לפני כסא כבודך. ואין נסתר מנגד
עיניך. כל ח ורז אתה סודר. כל דבר ודבר אתה סת. כל מקום אתה
שם. עיניך צופות רעים וטובים. שנאמר עיני ה' צופות רעים וטובי.
בבקשה ממך ענני מבטן שאל. והושיעני ממצולה. ותבא לפניך
שועתי. ועשה מהרה בקשתי. שאחה ברחוק ושומע בקרוב. שנאמר
בצר לי אקרא ה'. ועדיין לא נענה. שוב אמר לפניו רבונו של עולם
נקראת מזייד ומעלה דרי ירדתי העליני. מסיח ומחירה נקראת
דרי הגיעה נפשי לסות החייני. ולא נענה ער שיצא דבר זה מפיו
אשר נדרתי להעלות את לויחן ולזבוח אותה בסעודה של צדיקים
לפניך אשלם ביום השועתי. שנאמר ואני בקול תודה אזכחה
לך אשר נדרתי אשלמה. באוחה שעה נתגלגלו רחמי של
הקב"ה על יונה ואמר לדגה פלטי יונה ליבשה ופלטו חשע סאות
וששים וחמשה פרסאות ליבשה שנאמר ויאמר ה' לדג. מלמד
שזימן הקב"ה דג גדול מכולן לבלוע ליונה ולדגה. כיון שראו המלחים
אותן נפלאות שעשה הקב"ה עם יונה השליכו את אלהיהם בים.
שנאמר משמרים הבלי שוא חסדם יעזובו. ועלו לירושלים
ומלו בשר ערלהם. שנאמר ויראו האנשים יראה גדולה את
ה' וזבחו זבח הם לא זבחו אלא דם ברית טילה שהוא כדם זבת.
ונדרו להביא איש את אשתו ואת בניו ואת כל אשר לו לאלהי
יונה ונדרו ושלמו. ועליה ועל שאר גירי הצדק נאמר יאמרו נא
יראי ה' כל"ח. מיד נגלה עליו בית דין שנית. שנאמר ויהי דבר
ה' אל יונה שנית לאמור. קום לך אל נינוה העיר
תגדולה. שינרו להתנבאות עליה ולהחזיר אנשי נינוה כחשובה.
מיד עמד יונה והלך לנינוה כלב שלם. שנאמר ויחל יונה לבא
בעיר מהלך יום אחד. ונינוה הייתה עיר גדולה. מלמד
שהיתה נינוה מהלך ארבעי פרסאות על ארבעי פרסאות והיו בה

שנים עשר שזוקים וכל שוק ושוק היה בה שנים עשר אלף ריבוא בני אדם והיו בה שני רחובות וכל רחוב ורחוב היו בה שנים עשר מבואות וכל מבוי היה שנים עשר הצירות וכל הצר שנים עשר בתים וכל בית זכירת היו בה שנים עשר גיבורים וכל גיבור וגיבור היו לו שנים עשר בנים. והיה יונת עומד בשוק אחד ומסריו והיה קולו מהלך מ' פרסאות והיו שומעין קולו ככל שוק ושוק ורחוב ורחוב וככל מבוי ומבוי ככל הצר והצר ככל בית וכית וככל שער ושער בעיר נינוה. והיו אנשי נינוה שוכרים את לבם ונהפכה דעתם עליהם וחזרו טלם בתשובה אחד אנשים ואחד נשי' אחד שרים ושרות ואחד בחורים ובתולות. שנאמר ויאמינו אנשי נינוה באלקי'. הגיע הדבר לאסנפר מלך נינוה ועמד מכסא מלכותו ונטל כתר מעל ראשו והניח על ראשו אפר ופשט בגדי ארגמן הניח בעפר לבושו ונתפלש בעפר. ואמר הוא וכל אנשי ביתו וכל שריו ועבדיו וכל גדולי המלכות להתענות הם וכל אנשי בתיהם שלשה ימים ושלשה לילות וכל יושבי עיר נינוה. והברוח היה יוצא לפני המלך שלשה ימים ושלשה לילות אל תאכלו זאל השתו כל משחה ויתכסו בשקים ויתפלשו באפר ויתפללו בבכי לפני הקב"ה בכל שוק ושוק בכל רחוב ורחוב בכל בית וכית בכל שער ושער שבעיר נינוה. הגביהו יונקי שרים שלהם כלפי מעל' ואמרו לפני הקב"ה בבכי גדול עשה בשביל אילו שלא חטאו ואולי ירחם הקב"ה עלינו ולא יאבד אוחנו מבעסו. אמר ר' שמעון בן הלפחא חשוב' של רמאות עשו אנשי נינוה. מה עשו העמידו עגלים מבפני' ואימותם מבחוץ סיחים מבפני' ואימותם מבחוץ והיו אילו נתעין מבפני' ואילו מבחוץ. אמרו לפני הקב"ה אם אין אחה מרחם עלינו אין אנו מרחמי' על אילו. אמר ר' אחא בערביא עכדין כן שנא' מה נאנחה כהמה נבוכו עדרי בקר. כתי' ויקראו אל אלקים בחזקה. אמר ר' שמעון בן הלפחא חציפא נעה לבישא זכ"ש לטובתו של עול'. מיד כל בני העיר עשו כדבר המלך ויתפללו בבכי ובמר נפש וכדמעות לפני הקב"ה. כיום השלישי שבו מדרכם הרעה. שנאמר וישובו איש מדרכו הרעה. כיצד שבו אפילו מציאה שמצאו כשדות וככרמים בשוקים וברחובות החזירו לבעלים. וככל בית וכית שהיו עשרה לבנים מן הגול ואפי' כפלטין של מלך שהיו דמיו יקרים עד אין חקר שוכרים כולם והחזירם לבעליהן. וכל גן וגן וכל כרם וכרם שהיו בה שתי גפנים או שני אילנות מן הגול

עקרי והחזיר לבעליהן. שחי כריכות אחת של שחי ואחת של ערב
שנולה אשה קרעו כל הבגד וכרכו שחי כריכות אחת של שחי ואחת
של ערב והחזירם לבעליהן. כיצד שנו מרדכס הרעה מלמד שכל
אחד ואחד היה עושה משפט וצדקה וכל מי שהי' בידו עבירה
הלך ומתודה ונוכר בתורה ומקבל עליו דין שמים. אם לסקילה
סקילה אם לשריפה שריפה אם להריגה הריגה אם לחניקה חניקה
עד שזכו לחיי העולם הבא. אפי' אם מכר אדם לחבירו בית חריבה
ועמד לבנותו ומצא בה מטמון של כסף והב מה היה עושה היה קורא
לאותו האיש שמכר לו את הבית תריבדה ואומר מטמון שמצאתי
בתוך החורבה זו היא שלך משיב המוכר ואומר ללוקח אני כשמכרתי
דבתי התריבה כל אשר בתוכי מכרתי לך ועכשיו מטמונית הללו
שלך. אם לא היו רוצים ליטול לא המוכר ולא הלוקח הלכו שניהם
אצל הדיין אמר לוקח לדיין אהוני כשלקחתי חורבה זו מן האיש
הזה לא לקחתיה אלא חורב' בלבד וכשתפשתי בה מצאתי בה
אבני טובי ומרגליו ועתה יטול ממני ולא יעוב אצלי כי כשכיל
הגול הקב"ה מחריב ארץ העולם שנאמר כי מלאה הארץ חסם
מפניהם. אמר לו מוכר לדיין אני כשמכרתי לו חורבה זו מכרתי לו
דבתי וכל אשר מה שבחוכה כשם שאחת בורח מן הגול כך אני
בורח מן הגול שכל מי שגחל מחבירו אפי' שוה פרוסה כאילו נוטל
נשמתו ממנו שנאמר כן ארחות כל בועע בצע את נפש בעליו יקח.
מה עשה הדיין ביקש שטר של אותו חורבה הלך במנין עד ארבעה
דורות ומצא יורש לאותו איש שהטמין אותה והחזיר לבעליו על
אותו נאמר אמת מארץ הצמת וצדק משמים נשקף. כיון שראה
הקב"ה כאנשי נינוה מעשיהם המוכים קרע את גור דינם. וירא
אל קי' את מעשיהם. אמר ר' יצחק ארבעה דברים מקרעי גור
דינו של אדם צעקה. צדקה. שינוי השם. ושינוי מעשה. צעקה
דכתי' ויצעקו אל ה' בצר להם מטצוקותיהם ויציאם. צדקה דכתיב
וצדקה תציל ממות. שינוי השם דכתיב ויאמר ה' אל אברהם שרי
אשחך וגו'. שינוי מעשה דכתי' וירא אלקים את מעשיהם.
ויש אומרים אף שינוי מקום שנאמר ויאמר ה' אל אברהם לך לך
והרר ואעשך לגוי גדול. ואירך ההוא זכותא דארעא דישראל הוא
דקא גרים. שנו רבותינו סדר העניות כיצד מוציאין התיבה לרחובה
של עיר ונותנין אפר מקלה על גבי חיבה וכראש הנשיא וכראש אב
בית דין וכל אחד ואחד נוטל ונותן כראשו וזקן שבהם אומר לפניהם

דברים כבושים אחינו לא שק ולא תענית גורמים אלא חשוכה ומעשים טובים גורמי'. שנא' וירא אלהים ארץ מעשיהם כי שבו מדרכ'. ואומר ויתכסו שקים האר' והכה מ'. מאי עבד אסרו הבהמות לחוד והמלכות לחוד. אסרו לפניו רבונו של עולם אם אין אתה מרחם עלינו וכי בדאמרינן לעיל. ויקראו אל אלקים בחזקה מאי אסרו. אמר שמואל אסרו לפניו רבונו של עולם עלוב ושאינו עלוב צדיק ורשע מי נדחה מפני מי. וישונו מדרכם הרעה ומן התסם. אמר שמואל אפי' גול מריש ובנאו בבירה סקעקע הבירה ומחזיר מריש לבעליו. ופליגא ר' יוחנן דאמ' ר"י מה שהיה בקי ידיו' החזירו כשידה חיבה ומגדל לא החזירו. כיון שראה הקב"ה באנשי גינות ששבו מדרכם נח מכעסו ועמד מכסא דין וישב על כסא רחמים ונתרצה ואמר סלתחי. מיד נפל יונה על פניו ואמר רבש"ע יודע אני שחטאתי לפניך מחול לעוני שברחתי לים שלא ידעתי כח גבורתיך ועבשיו ידעתי. שנא' כי אתה אל רחום ותגון. אמר לו הקב"ה אתה תסת על כבודי וברחת מלפני לים אף אני חסתי על כבודך והעלתיך מבטן שאול. וסרוב חסה שהיה כמעט הנהגה נשרף בגדו ומעילו ושערוהו חבובין ויתושין ונמלים ופרעושוין שרויין עליו ומצערין אותו עד שבקש נפשו למות. שנאמר וישאל את נפשו למות. מכאן אסרו כל שאפשר לו לבקש רחמים על חביו או להחזירו בתשוב' ואינו מחזירו בא לידי צער. מה עשה הקב"ה העלי' קיקיון על ראש יונה כלילת' ובשחריר' עליו עליו ער"ה עליו וכל עלה ועלה ארבעה זרה וטפח. ארבעה אנשי' יכולין לישב בצילו תחת הקיקיון לכוש את השמש. וימן הקב"ה חולעו' והכה ארז הקיקיון ויבש וסת. הזכין ויתושין שרויין עליו ומצערין אותו מכל צדדים עד שבקש נפשו למות. באותה שעה ולגו עיניו דמעוה כמטר לפני הקב"ה ואמר לו יונה מפני מה אתה בוכה יש לך צער על זה שלא גדלתי לא הכנסת בתוכי וכל ולא השקית בו מים לילה אחת הרה ולילה אחת יבש. כך חסרו עליו. ואני לא אחוס על גינות העיר הגדולה. באותה שעה נפל על פניו ואמר הנהג עולמך במדת רחמים רחוב לה' אלקינו הרחמים והסליתות: ויאמר ה' לרג' וכי באיזה מקום אמר ליה. אלא בשעה

(*) עמלן עד סוף הקריאה נעתיק קונוכר פ' ויקהל חלק ב' דף קל"ז.

שברא הקב"ה את העולם כשבעה ימי בראשית ביום החמישי ברא דני הים וצוה שיהא חר דג מזומן לכלוע ליונה ויהיה במעיו שלשה ימים ושלש' לילות ואח"כ ישליכנו לחוץ. ולא זה בלבד אלא כל מה שברא הקב"ה במעש' בראשית בכולן התנה עמהם בתנאי. ביום הראשון ברא שמים והתנה עמהם שיעלה אליהו השמימה בין הסערה וכן הוה דכתיב ויעל אליהו בסערה השמימה. כהווא יומא התנה עסקן ריחשיך לשמשא במצרי' דכתיב ויהי חושך אפילה ככל ארץ מצרים ג' ימים. ביום השני ברא רקיע שיהיה סבדיל בין שמים למים כדכתיב ויאמר אלקים יהי רקיע בחוך המים ויהי סבדיל בין שמים והתנה הקב"ה עמהן שיהיו סבדילין בין טמאה לטהרה לטהר בהון וכן הוה. ביום השלישי הוציא האדמה מכין המי' ואסף המים למקום אחד וקרא להם ימים והתנה עם הים שיעבור ישראל סחוכו ליכשה ולטבוע את המצרי' וכן הוה דכתיב וישב הים לפניו בקר לאיתנו אל תקרי לאיתנו אלא לתנאי במה שהתנה הקב"ה במעש' בראשית ועוד התנה לארץ שתפתח את פיה במחלוק' קרח ותכלע לקרח וכן הוה דכתיב ותפתח הארץ את פיה ותכלע אותם ואת קרח. ביום הרביעי ברא השמש והירח דכתיב יהי מארת ברקיע השמי' והתנה עם השמש שיהיה עומדת כאמצע השמים כימי יהושע דכתיב ויעמוד רשמי' כחצי השמים התנה עם הכבבי' שילחמו עם סיכרי' דכתי' הכבבי' ממסילות' נלחמו עם סיכרי'. ביום החמישי ברא דני הים ועוף השמים התנה בעופות למיין עורבים לאליהו בוסן שעצר השמים ולא הירח מטר דכתי' ואת העורבי' צויתי לכלכלך שם צויתי כבר מששת ימי בראשית והתנה עם דני הים ללכלוע חר דג ליוגרה ולהשליכנו ליכשה. ביום הששי ברא את האדם והתנה עמו דנפיק מיניה האשה שתתן מזון לאיהו דכתיב הנה צויתי שם אשה לכלכלך הנה צויתי מששת ימי בראשית. וכן כל דבר ודבר שיתחדש בעול' הקב"ה מצוה הדבר ההוא מששת ימי בראשית אף הבא ויאמר ה' לרג ויאמר מששת ימי בראשית:

יִוְנָה שִׁירַד לְסַפִּינָה וְזוֹ הַנְּשֻׁמָּה שֶׁל אָדָם שִׁירְדָה בְּעוֹלָם הוּא לְהִיּוֹרָא בְּגוֹף שֶׁל אָדָם הַנְּשֻׁמָּה לְסַפִּינָה. וְלִמָּה מְקַרֵי הַנְּשֻׁמָּה יוֹנָה עַל דֶּרֶךְ הַפְּסוֹק לֹא הוֹנֵה אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ. וְכֵן זֶה גֵרָם הַשׁוֹחֲפוֹת שֵׁשׁ לֵה עִם הַגּוֹף. וְהַאֲד' הוֹלֵךְ בְּעוֹלָם הוּא כְּסַפִּינָה בְּלֵב הַיָּם הַגְּרוּל שֶׁחֹשֵׁב לְהִישָׁבֵר כִּדְכֵתִיב וְהָאֲנִיָּה חֹשֶׁבֶת לְהִשְׁכֵּר. כֵּן הָאָדָם בְּעוֹלָם הוּא שֶׁחֹמֵא וְחֹשֵׁב בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יוֹדֵה לוֹ שׁוֹם מְכַשׁוֹל מַעֲזָן וּ

הקב"ה מטיל רוח מערה חזקה ומוכיר לו העין והחטא שעשה תולד לו יסורין ופורעניות כמו הסערה. זהו הסערה לספיני' שהוא האדם שמוכיר לו העין והביא לו היסורין והפורענות. זכיון שנתפס ביסורין אף על פי כן הנשמת עומדת במרדה ולא חוזרת בתשובה. מה כתיב ויקרב אליו רב התובל מי הוא רב התובל זהו יצר טוב שהוא מנהיג הכל. ויאמר לו מה לך נרדם קום קרא אל אל היך לא שעת כושר הוא לישן שמעלה לך דין על כל מה שעשית בעולם הזה חזור כך הסתכל בדברים האילו ושוב למדך. ומה מלאכה ועסקיך בעולם הזה שעשית ומודה לפני ארון העולם. וסאין חבא הסתכל מאין באת מטיפה סרוחה ולא תחנאה. ומה ארצך הסתכל מן העפר אתה בא ואל העפר אתה חשוב. ואי מזה עם אתה הסתכל אם זכות אכות מנן עליך. כיון דסלקין ליה לדינא. והסערה שהיא היסורין והפורעניות הם לפני הקב"ה למידן כח את האדם. כההיא שעה באו הב"ד הגדול יש מהם שמוכר את האדם ויש מהם שמחייבין את האדם ואם לא זכה האדם מה כתיב ביה ויחתרו האנשים לבא ל' היבשה ולא יכלו. משתרלין המזכים את האדם להביא לעה"ב ולא יכלו. מ"ט כי הים הולך וסוער עליהם גזירתה הדין שחטא האדם לפני הקב"ה עומדת עליו לחייבו. ובההוא שעה יורדין ג' שלוחים חד דכתב כל זכותיה וכל חוביה שעשה בעולם הזה. ואחר שעשה החשבון כמה ימים. ואחד שהיה הולך כשהירד במעו אמו. וישאו. כיון שגושאין את האדם מביתו לכיר הקברות מכריון עליו אם זכאי הוא מכריון עליו חנו יקר לדיוקנא של מלך יבוא שלום ינתו על משכבותם הולך נכחו. מנא ליה דכתיב והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספק. ואם חייב מכריון עליו ואומרין ווי לפלוני טוב לו שלא נברא משנברא. מה כתיב כתריה ויטלהו אל הים ויעמר הים מועפו. כיון שנכנס לבית הקברות שהוא מקום הדין הסערה שהם היסורין עומדין מועפו ודג שבלע הוא הקבר. מה כתיב ויהי יונה במעי הדג. מעי הדג הוא השאול מנ"ל דכתיב מבטן שאול שועתי. ויונה במעי הדג היה זקרי ליה בטן שאול. שלשה ימים ושלשה לילות. אילו שלשה ימים שהאדם בקבר ונתבקעו מעיו. לאחר שלשה ימים ההוא טנופא מתהפך על אפיו ואומר לו טול מה שנתת בי. אכלת ושתית ולא נחת לעניים וכל ימך הוא כחנין וכמועדים. עניים הוו רעבים שלא אכלו עמך. קח מה שנתת בי זהו דכתיב

וזריתי פרש על פניכם. לאחר שלשה ימים להלאה דן הקדוש ברוך
 הוא את האדם מה שהטא בעיניו וכידיו וברגליו. עד שלשים יום
 כל שלשים ימים האילו נידון הנשמה והגוף ביחד. ובשכיל כך לא
 סלקת הנשמה לרקיע והיא בארעא ולא סלקת למקום שהצבה משם
 כאשה שיושבת בחד סחוק כל ימי טומאתה לאחר שלשים יום הנשמה
 סליק לרקיע ונוף אחכלי בארעא עד ההוגא ומנא דכתיב דיקיצו
 ורגנו שיכני עפר כי טל אורורה מלך וארץ רפאים רפיל.
 ואימתי יהיו בזמן שיעבור מלאך המות מן העולם דכתיב בלע המות
 לנצח כיון דבלע המות לנצח לאחר כך זמחה יי דמעה מעל כל
 פנים ותרפת עמו יסיר מעל כל הארץ. ויאמר ה' לרג ויקרא
 את יונה אל היכשהו. כיון שיקיצו שוכני עפר כל הקברים יקראו
 את המתים שנתם היינו הוא דכתיב וארץ רפאים תפיל מאי תפיל
 דיקרא לון לחוק מבי קברי. רפאים מהו רפאים שיקבלו הרפואה
 ויחיו כבראשונה וידבקו עצם בעצם. והא כתיב רפאים בל יקומו.
 אלא ודאי כולי עלמא ידבקו עצם בעצם ויחיו כבראשונה ככיר
 הקברורה. אבל מקצת מהם יקומו ומקצת מהם לא יקומו ועל זה
 כתיב רפאים בל יקומו וטוב חלקיהון של ישראל דכתיב כהו נכלתי
 וקומו:

תם ונשלם מדרש יונה:

מדרש תמורה

המיוחס לר' ישמעאל ור' עקיבא.

פרק א': ר' ישמעאל ואומר מי יתן שומע לוי. יפרה כחו של איוב. אמר זה הפסוק. (איוב ל"א) מי יתן שומע לוי וליה אמות אבל מה אעשה (שם) הן תוי שדי יענני. אמר איוב מאי אכפת לי שאמות ותלקח רוחי. א"ל הקב"ה הא ספרא מחים. הן תוי שדי יענני. והיינו מה דאמר. (יתרוקאל ט') והחיות היו על מצחות אנשים. (איוב ל"א) וספר כתב איש ריבי זהו ספר תולדות אדם. החום הוא על כל תולדות האדם. (קהלת ט') מקרה אחד לצדיק ולרשע כו'. כל תולדות אדם הולכין כמו שהולכין דברים מן הפה. וכמו שהלך אדם. מה תולדות אדם חסר השני וי"ז והראשון מלא. כך הדורות אינם הולכים למות שלימים עד שגופם מתחסר מהמלכים שיש בגופו. שבגבורתו וברוב כחו של המקום. כרא כל העולם שנים שנים. זה תמורה זה. וזה כנגד זה. שיהבוננו בחכמתו. ולהודיע להם. שכל דבר ודבר יש לו שותף. ויש לו תמורה. ולולי זה לא הי' זה. חיים למה נקרא חיים. ומות למה נקרא מות. לולי מוח לא נקראו חיים. ולא נודע שהם חיים. וכן המוח. אילולי חיים לא הי' מוח. ולא נודע המוח. והאיך הוא המוח הזה. אמר ר' ישמעאל בגוף הזה יש בו מלכים. הדם והלובן ומרה אדומה ומרה השחורה. וכיון שאדם נעשה גדול. כמו חש. ורמו משחנה. ופניו מוריקות. ואחד מהמלכים מתגבר. או מתחסר. (חלים ק"ד) תוסף רוחם יגועון וכי'. למה הרבר דומה. לנוד נפוח. בזמן שהנוד שלם. הרוח עומדת בחוכו. נבקע או נקרע הרוח הולכה. כך הגוף בזמן שהמלכוי עומדים כמלכותם. הרוח עומדת בו. כרוח שבגוד. ולמה הגוף חזמה. למלך שיש לו צבאים. ויש עליהם ארבעה שריים וכמלכותו ארבע

מדינות. ובעלי המדינות רעים. אם השר מעלי עיני מהם. מנבולו או סמקו הם יוצאים עליו. וכל מלכותו מהכלבלב. כך הגוף הוא המלך. והצבאות הם הגידים. והמדינות הם העצמות. וד' השרים הם ד' יסודות הגוף. ואלו הן. הדם והלזבן וסרה ארומה וסרה שחורה. וכיון שאחד מן השרי מעלים עיניו כמעט. סיד הגוף מהכלבלב ונתלה האדם. ואם יחסר אחד מן השרי. הרוח הולך והגוף כלה. א"ל ר' עקיבא והאיך בני אדם יש מתים קטני. ויש מתים גדולי. ויש מתים וקני. א"ל כך הוא. כיון שאחד מן היסודות סתחסר. הגוף סר. וכן הוא כנגד ד' יסודות שבגוף. ארבע מלכיות. וד' פינות. כנגד העולם. לובן כנגד מזרח. שהאור יוצא משם. ובני מזרח לבני. הדם כנגד צפון. שכשם שהצפון פתוח. כך הגוף פתוח לפני הדם. שבכל סקר שתתחוק מן הגוף. הדם יוצא משם. אבל השלשה אינם יוצאי מכל סקר שתתחוק. ובני צפון כלם ארזים. מרה ארומה כנגד המערב. כי השמש מהאדמה. מנבול המערב. ופני מערב סאדימין. בערה שקיעתה. מרה שחורה. כנגד דרום. שתולדתה בצורה. כך המללי. וכנגד ארבע יסודי העול. מרה שחורה כנגד העפר. תולדתה צינה ויבשה. כך העפר. מרה ארומה כנגד האש. תולדתה חמה ויבשה. הלובן כנגד המים. תולדתו קר ולח כמו המים. הדם כנגד הרוח:

פרק ב: ד' ע' פחה. (תלי' ק"ג) אנוש כחציר ימין וכו' מעשה
 ברי' ישמעאל ור"ע שהיו מהלכין כחצות ירושלי. והיו עטרים אדם א'. פנע בהם אדם חולה. א"ל רבתי אמרו לי כמה אתרפא. א"ל עשה כך וכך. עד שתתרפא. א"ל וסי הכה אחי. א"ל הקב"ה. א"ל ואתם נכנסתם עצמכם בדבר שאינו שלכם. הוא הכה ואתם מרפאי. אינכם עובדי על רצונו. א"ל מה מלאכתך. א"ל עובד ארמה אני. ודרי המגל בידי. א"ל מי ברא את הכרם. א"ל הקב"ה. א"ל ואתה טכנים עצמך כדבר שאינו שלך. הוא ברא אותו. ואתה קוצץ פירותיו ממנו. א"ל אין אתם רואי המגל בידי. אילולי אני יוצא ותארשו ומכסתו ומזבלו ומנכשו. לא תעלה מאומה. א"ל שומה שבועולס. ממלאכתך לא שמעה מרה שכתוב (שם) אנוש כחציר יסין. כשם שהעץ אם אינו מנכש ומזבל ונחרש. אינו עולה. ואם עלה ולא שחה מים ולא נזבל. אינו חי והוא סת. כך הגוף. הזבל הוא הסם ומיני רפואה. ואיש אדמה הוא הרופא. אמר להם כבקשה מכם אל תענישוני: הגוף הזה תולדתו נחלין זה בזה. וזה בזה. ואם

אין זה אין זה. וכיון שהם מתפרקות אחד מחכירו. הגוף נטוי ומת.
 כמו שיש לבית ארבע צדדין. אם מתפרק אחד מהן הבית נופל.
 וכל מה שכרא. בחטורה בראו. אילולי מוח לא היה חיי. ואילולי
 חיי לא היה מוח. ואילולי שלום לא היה רע. ואילולי רע לא היה
 שלום. אילו יכנס אדם במדינה. חציה שלי וחציה רע. היה הולך
 ברע ומכיר שלו. ואם מדינה אחרת בלה שלו. אם אין שם רע
 אין השלף ניכר. אם היו כל בני אדם טפשי. לא היו נכרין שהן
 טפשי. ואלו היה כל בני אדם חכמי. לא היו נכרי שהם חכמי.
 אלא (קהלת ז') גם זה לעומת זה עשה אלהי. ואלו היו כל בני
 אדם עשירי. לא היו ניכרי שהם עשירי. ואלו היו כלם עניי לא
 היו ניכרי שהם עניי. אלא ברא עניים ועשירי. שיהיו ניכרי זה
 מזה. חכמי וטפשיים כדי להבדיל זה מזה. מתים וחיים. כדי להבדיל
 בין זרע ושטמה. ברא חן וברא כיעור. זכרי ונקיבות. ברא אש
 ומים. ברזל ועץ. אור וחושך. חום וקור. אכילה ורעבון. שתירה
 וצמאון. הילוך וחגרות. ראייה וסמיכות. שטיעה וחרישות. ים ויבשה.
 דיבור ואלמות. מעשה ובטלות. ראנה ורצון. שחוק ובכיה. רפואות
 וחולי. עם כל התמורות שאמר שלמה בקהלת. עת ללדת ועת למות.
 וכל זה להודיע גבורתו של הקב"ה. שכל דבר שכרא בשמים ובשחוף.
 וכי לא היה המקום יכול להוציא בנים בלא עריות. וכלא גלוי ערוה.
 אלא הכל בשחוף ובחמורה. אם אין זכר ונקיבה נוקקין אין הילד
 יוצא. אין זכר מוליד בלא נקבה. ולא נקבה בלא זכר. ואין בית
 נבנה בעצמו. ולא בית עצמו בונה בית אחר. אלא בכנאי שיכנה.
 אין חרש עצים בלא קרדום. ואם אין חרש אין קרדום. ואם אין
 קרדום אין חרש. ואם אין טהרה אין טומאה. ואם אין טומאה
 אין טהרה. אמרו חזרים וכל מיני בהמה טמאה לבהמה טהורה.
 מבקשים אחם להתחזק לנו טובה. אילולי אני וחבריי שאנו טמאים.
 לא נודעחם שאחם טהורין. אם אין צדיק אין רשע. אמר רשע
 לצדיק מבקש אחה להתחזק לי טובה. לולי שאני רשע מאין היית
 ניכר. אלו היה כל בני אדם צדיקים לא היה לך יתרון: הרי אמרנו
 יש לכל תמורה חוץ מדבר א'. להודיע לכל באי עולם ברמו. שהוא
 אחד. ואין לו שני. וכמו כן הרוח שאין לו תמורה ולא שותף ואין
 אחה יכול לאחת אותה ולא להכחשה ולא לשורפה ולא להשליכה.
 ואם תאמר הנוד אחה יכול לאחז אותה. לאו. כי אלו נפתח הנוד.
 ובא אתה ואמר מה יש בו ואמר לו הרוח. ואמר לך מה היא שתורה

או ארומה לבנה או ירוקה. היא נמכרת בשוק. אינך יכול להשיב לו תשובה. ואם אתה פותח פי רגוד היא הגלכת לה ואין אתה יכול לראותה. אם שחורה או ארומה אם לבנה או ירוקה. ולא עוד אלא נשאת בני אדם ונשאת השמים והארץ מנין אתה יודע מסראה עיניך. אדם נכנס לבית לפניו סבית. ומערה לפניו מסערי, ומניף בבגדו וברוח יוצא ואינך יודע. מתיכן יוצאת. ומתיכן באת. הא למדת שברוח מלאה עולם: וכך היא המעשה ששאלה המלכות את ר' עקיבא על מה העולם עומד. א"ל על הרוח. א"ל הראיני, א"ל הביאו לי גמלים טעוני מלח. הביאו לי גמלים טעוני מלח. הוליכם בכל פנות הבית אמר להם מה אתם רואים. א"ל גמלים טעוני מלח. אמר להם הביאו לי חבל הביאו לי חבל וברך בצוואריהם. נתן החבל לשני בני אדם, אמר להם זה ימשוך מכאן, וזה ימשוך מכאן. עד שחנקו. אחר שחנקו א"ל העמידו אותם. א"ל אחרי הוא חכם היהודי, אחר שתנקת אותם. אתה אמר העמידו אותם. א"ל ומדו חסרת מהם. הא למדת מכאן שאין העולם עומד אלא ברוח שהיא מעולה ומשובחת. והיא היתה מראש שנאמר (בראשית א') ורוח אלהי מרחפת על פני המים. והם כי דבריו שלא מצינו להם בריאה. הרוח והמים והם היו מראש שנאמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים. כלל העולם וכל אשר בו מצינו להם בריאה בששת ימי המעשה. חוץ מן המים והרוח והחשך שנאמר. וחשך ע"פ הדומה ורוח אלהים מרחפת ע"פ המים עד שבא ישעי' ואמר יוצר אור ובורא חושך. ר' ישמעאל אומר אחר ואין לו חמורה ולא שני כנגדו. זהו סנהג הפניין. אחר אחר. כך אין לו להקב"ה אחר. אחד שאין לו אחר, אבל הקב"ה אחד. שאין לו שני. ואין אדם יודע היכן הוא מקומו. והחיות אין יודעות היכן הוא מקומו ולא המלאכים המהללים שמו יודעין היכן הוא מקומו שנאמר כתר כבוד ה' ממקומו ולא השמי' והארץ מהלליו מן המקום שהוא שם שכן אנשי לשכת הגזית קוראין אותו מקומו של עולם ולא העולם מקומו. אבל הרוח לא מצינו שיחלה אלא בהקב"ה שנאמר (בראשית א') ורוח אלהים מרחפת. רוח אל עשחני (איוב ל"ג) מנשמת אל יתן קרתי. (איוב ל"ז) ועתה ה' אלקים שלחני ורוח. (ישעי' מ"ח) רוח ה' דיבר בי. (תהלים ק"ד) השלח רוחך יבראון וכו'. (משלי ט') חן לחכם ויחכם עוד וכל אסיפה שבהורדה לשון כנוס חוץ משנים. תוסיף הרוח יגועון. אם היה לשון כנוס למדת

יגעון אלא לשון פיזור, פיור אותם ואח"כ יגועון ואל עפרם ישובון.
(צפני א') אסף אדם ובהמה אסף עוף השמים, וסנין שהוא לשון
כלי מטה שאמר שלמה עת ללדת ועת למות. אמר שלמה כנגד
הלל הגדול כ"ח המורות ובהלל הגדול כ"ז פסוקי. נשתירו ב'
מורות כנגד ב' לוחות הברית:

פרק ג: המורה ראשונה עת ללדת. כנגד הודו לה' כי טוב
שכין שנולד האדם. אביו ואמו נוהגין הודאה גדולה להקב"ה. שיצא
מן הגידין ומן העצמות, ומכל האברים, ונכנס והולך בתולדות השדרה
עד בואו לשדרה ומן השדרה לזכר ומן הזכר לרחם אמו והוא נוצר
שם ארבעים יום ועושה שם מ' חדשים. ואח"כ יוצא ברחת וכזיע
וכצער וצירי לידה ויוצא בשלום ולבך ראוי ליתן להם הודאה גדולה
שנאמר הודו לה' וגו' הכניסו בחסד ובראו בחסדו בחסד הוציא
בחסדו העמידו ולולי חסדו לא הי' העולם נבנה שנאמר (תהלים
פ"ט) אמרחי עולם חסד יבנה:

המורה ב' ועת למות. כנגד הודו לאלהי האלהים שהוא
מסית ומחיה והוא אלהי האלהים. ולא כאמות האומרים ב' רשויות
הן בעולם א' מסית וא' מחיה. אלא הוא אלהי האלהים. שמסית
ומחיה. שנאמר (דברים ל"ב) אני אמית ואחיה. הוא היה. והוא
יהי ובחסדו הוא המחזיר נשמה לגוף. כל ח':

המורה ג' עת לנטוע. כנגד הודו לאדוני הארונים. שאם
נטע אדם נטיעה או פרדס אל יאמר פרדס שלי ונטיעה שלי. שאם
לא ימטיר הקב"ה להשקות את הנטיעה ופרדס היכן נטיעתו אלא
הקב"ה הוא ארון לכל דבר שנאמר (יהושע ג') ארון הברית ארון
כל הארץ. רצי המקום נקרא ארון לארון: הודו לאדוני הארונים
שבחסדו מגדל ומרזה את הנטיעה. ובחסדו מעלה פירותיה כל"ח:
(כאן הסר המורה ד'):

המורה ה' עת לזרונג. כנגד לעושה השמים בתבונה. מה
השמים אינם זויים אלא עומדים. כך דינו של נהרג אינו זו לעולם
עד שיחבע ומפיל מולו סמנו למעלה. שכן מצינו שנפרע הקב"ה
מן האומה. תחלה נפרע משרה שלה שנאמר (ישעי' כ"ד) והי' ביד
הוא יפקד הי' על צבא המרום כמרום. ובחסדו הוא עתיד להחיותם
ברין ולדון אותם:

המורה ו' עת לרפוא. כנגד לרוקע הארץ על המים כי
ל"ח. מה הארץ רוקעה על המים זו לעומת זו. זו המורה זו. כך

החולי והרפואה כנגדה ובחסדו הוא מרפא כל באי העולם. לרוקע
הארץ על המים כי ל"ח:

חמורת ז' עת להרוס. כנגד לעושה אורים גדולים ונג' מה
המאורח הללו פורצים והולכים ברקיע ומאין הולכין ממערב למזרח.
כך כל מי שהוא פורץ גבול עולם. או גדרן של הכס' או גדרה של
תורה אין לו מחילתה ומליחיה ואורו כבה. כמו שהמאורות כהין
במערב בגבול החום ואינם נראין. ובחסדו הוא מאיר להם מאורו.
והוא מנהיגו של עולם כי ל"ח:

חמורת ח' ועת לבנות. כנגד את השמש לממשלת היום
מה השמש יוצא בגבורה שנא' (תלי' י"ט) ישיש בגבור לרוץ אורח
וכן הבגין אינו נראה נאה אלא ביום שהשמש יוצא בו. ומה השמש
שכיון שיודע שיזרח ועתיד הוא לשקוע ולהכבות מן העולם ואעפ"כ
הוא יוצא ומאיר לעולם כך האדם יודע אע"פ שהוא הולך למות
ולהתכסות מן העולם אעפ"כ אינו נמנע מלבנות. והשמש כמו כן.
אינו נמנע מלהזריח לעולם כל"ח:

חמורת ט' עת לבכות. כנגד את הירח ובוכבים לממשלות
כלילה. מה הכביה הזאת אינה אלא מצרה ומקוצר רוח. כך הירח
ובכבים שולטי כלילה. שהלילה צער לכריות מן החשך ואופל שבו.
אכל האור הוא שמחה לעולם. שנאמר (תלים צ"ז) אור זרוע לצדיק
ולישרי לב שמחה;

חמורת י' ועת לשחוק. כנגד למכה מצרים בכבוריהם.
שהיו ישראל שוחקי ונעלמים וכחזי' סמונם זהם היו סתים:
חמורת י"א עת ספור. כנגד ויוצא ישראל מחוכם. שהיו
אלו סופין ואלו בחזים. אלו שוחקי ואלו סופדים. ובחסדו הוא
עוזר לגאל אותם פעם שני' שנאמר (ישעי' י"א) והי' ביום ההוא
יוסיף ה' שנית ידן ונג' כל"ח:

חמורת י"ב ועת רקוד. כנגד ביד חזקה ובזרוע נשיה.
מלמד שהיו ישראל שמחי' וסרקדים שנא' (תלים ק"ה) ויוציא עמו
בששון וכן לעתיד לבוא אינן נגאלין אלא בשמחה ובתורה שנא'
(ישעי' ל"ה) ופדויו ה' ישובן כל"ח:

חמורת י"ג עת להשליך אבני. כנגד לגזר ים סוף לגורים
עשה הים כבנין של אבני'. ועשה י"ב שבילי'. והמים היו עומדין
מזומות. וכיון שעברו ישראל סחוכו הולכים עליהם כאבני' ונשקעו
המצרים והורו בהסדי המקום כל"ח:

תמורת י"ד ועת כנוס אבני. כנגד והעניד ישראל כחום
והביאם להר סיני וכנסם והעמידם סביב הר סיני שנא' (שמות י"ט)
והגבלת את העם סביב. וישראל. נקראו אבני שנא' (בראשית ט"ט)
ששם רועה אבן ישראל. (תהלים קי"ח) אבן מאסו הכוני וקבלו
החורה שהיא חיים לעולם כל"ח:

תמורת ט"ו עת לחנוק. כנגד וניער פרעה וחילו בים
סוף. כארם שהוא רץ לחכק את חבירו. כך היו רצים מצרים אצל
ישראל לחופשם למלחמה. ונתרחקו ישראל מהם ונטבעו הם בים.
וישראל ניצולו כל"ח:

תמורת ט"ז ועת לרחוק מתכק. כנגד למולך עמו במדבר.
שהפריש את ישראל משעבוד מצרים. ומחבוק מצרים וצרותיהם כל"ח:
תמורת י"ז עת לבקש. כנגד למכה מלכים גדולים שבקשו
ישראל הנחלה שהנחילים המקום. ונהרגו המלכי שבאותם ארצות
ואל חמטר מלכי קטנים היו. אלא מלכי גדולי כל"ח:

תמורת י"ח ועת לאבד. כנגד ויהרג מלכים ארירי שאבדם
ספני ישראל והשליט ארה ישראל עליהן. וסי הרגם הקב"ה שנא'
ויהרגו מלכי ארירי. ולא כחיב ויהרגו שאילולי הקב"ה עזרם והרג
אוחם. לא היו יכולי להם כל"ח:

תמורת י"ט עת לשמור. כנגד לסיתון מלך האמורי.
ששמר לישראל ולא נפלו ביד סיחון ועמו אלא הסילו בחסרו ביד
משה כל"ח:

תמורת כ' עת להשליך. כנגד ולעונ מלך הבשן. שהשליך
הקב"ה אוהו הר ששם על ראשו להשליך על ישראל השליך על
צוארו ונחלק. ובחסרו הגדול ספרו ביד משה שנא' (דברי ג') כי
רק עת מלך הבשן נשאר טיחר הרפאים כל"ח:

תמורת כ"א עת לקרוע. כנגד ונתן ארצם לנחלה כארם
שלוכש מלכש וקרעו אחר ממנו. ופושטו ממנו. ולקחו בעל כרחו.
כך לקחו ישראל בעל כרחם את ארצם כל"ח:

תמורת כ"ב ועת לחפור. כנגד נחלדה לישראל עבדו.
שנתפרה ונתקיימה הארץ ביד ישראל מה החופר הוזה תחלה קורע.
ואח"כ חופר. כך א"י היתה קרעים קרעים ביד ל"א מלכי ולקחו
ישראל מידם. ונרסקה והנחילה להם כחסרו כל"ח:

תמורת כ"ג עת לחשורה. כנגד שבשפלינו זכר לנו.
שאנחנו היום בשפלות. וכיון שאנו מהללי שמו של הקב"ה. אומות

העולם מחשין אותנו. ואומרי לנו (עמוס ו') הם כי לא להזכיר בשם ה', ומעשה שנורה מלכות כימי ר'ע ואמרה אל תעסקו בתורה מה עשה ר'ע נמל ס"ח רשב לו והי' קורא בשוק א"ל אדונינו אחה גדולים וקטנים של ישראל אל תחייבנו להריגה וכי לא שמעת שנורה דהמלכות שלא התעסקו בתורה א"ל שומים שבעולם ומה התורה שכתוב בה (דברי ל') כי הוא חייך ואורך ימך אם עוסקי בה ועכ"ז הם מבקשי להרגנו אילו הנחנו אותה עאכ"ז אנו חייבי כליה. ולא שמע להם ר'ע ונהרג. אעפ"י שמשפילי אותנו הוא רואה בצרותינו חוזר לנו הכרית הה"ד שבשפלנו זכר לנו כל"ח:

תמורה כ"ד ועת לדבר. כנגד ויפרקנו מצרינו וכשערה ששכר ורוע האומות אנו מבקשים לוטר שידה שנאמר (ההלים צ"ח) שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה. וסח' בתרי' הודיע ה' ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו וכתיב זכר חסדו ואמונתו לבירי ישראל כי ל"ח:

תמורה כ"ה עת לאהוב. כנגד נותן לחם לכל בשר כשישראל אוהבין להקב"ה שנאמר (ויקרא כ"ז) והארץ תתן יכולה ועץ השדה יתן פריו:

תמורה כ"ו ועת לשנא. כנגד הודו לאל השמים שהודיה גדולה מבקשים ישראל להודות להקב"ה. שהטיל כיניהם ובין אומ"ה שנארה ותתרוצו. שאילולי כן היו מתערבים ולומדים ממעשיהם. שנאמר (ההלים ק"ו) ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם. לפיכך הודו לאל השמים כי ל"ח:

בשתיידרן שני תמורות עת מלחמה ועת שלום כנגד שני לוחות הברית. מלחמה שנאמר (במדבר כ"א) על כן יאמר בספר מלחמות ה'. אם זכה ועסק בתורה יעשה ממלאכי השלום שנא' (ישעי' ל"ג) הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכין וסתיב (איוב כ"ה) המשל ופחד עמו עושה שלום בפרומיו. הא למדת שכל מה שיש בעולם. תמורת עליונים ותחתונים. ראשונים ואחרונים. מזרח ומערב. צפון ודרום. ושאר כל תמורות שהזכרנו לך. והוא אחד. ואין בלעדיו. ראשון ואחרון אל סלך נאמן. מושל בכל. שוכן עד. וקדוש שמו. שלא נברא בעולמו דבר מיוחד ואין לו שני. ולא דבר תמורה כמו שהזכרנו בתחלת הספר להודיע לכל באי עולם. שהוא אחד והוא ברא את עולמו. ומעשה שבא מן ואמר לר'ע העוה"ו מי בראו א"ל הקב"ה. א"ל הראינו דבר ברור א"ל

לסחר תבוא אלי. לסחר כח מצלון. א"ל מה יצתה לזכש. א"ל
בגד. א"ל כי עשאו. א"ל האורג. א"ל איני מאמינך הראיני דבר
ברוך א"ל ומה אראך לך. ואין יצתה יודע שהאורג עשאן. א"ל
ואתה אינך יודע שהקדוש ברוך הוא ברא את עולמו. נפטר אוחו
הסין. אמרו לו תלמידיו מהו הרבר ברור. אמר להם כניי כשם
שהביח מודיע על הכנאי והבגד מודיע על האורג והדלת על הנגר.
כי העולם מודיע על הקדוש ברוך הוא שהוא בראו. ישחבכ ויהעלה
שמו לעד ולנצח נצחים. אמן ואמן נצח סלה ועד:

סליק מדרש תמורה

לר' ישמעאל ז"ל עקיבא:

מדרש פטירת משה רבינו ע"ה:

וזאת הברכה אשר בך משה איש האלהים א"ר שמואל
בר נחמני כיון שכא משה לברך את ישראל בואת הברכה זאת
החורי שכתוב בה זאת הברכה אשר בך משה איש האלהים איש
האלהים זרה משה. איש האלהים זה הקב"ה שכתוב בו ה' איש
מלחמה וכל כך למה לקיים מה שנא' והתוט המשולש לא במרה
ינחק, א"ר תנחומא איש האלהים אם איש למה אלהים אלא
כשברח לפני פרעה נקרא איש כשעלה לרקיע נקרא אלקים ומה
מאד זכה משה שהקב"ה נתעסק בו. בשעה שירד למצרים והגיע
גאולתן של ישראל והיו כלם עוסקים בכסף וזהב ומשה היה טרוד
ומסבב אח העיר שלשה ימים ת' לילוח למצוא ארזנו של יוסף לפי
שלא היו יכולין לצאת ממצרים אלא אם יעלו עמהם עצמות יוסף
שנא' וישבע יוסף את בני ישראל וכי וכשהיה משה מבקש ארזנו
של יוסף היכן הוא פגעה בו סרח ברו אשר עיף ויגע אמרה לו
במה אתה טרוד כל כך אמר לה על ארזנו של יוסף אני טרוד
אמרה לו בוא עמי לגילום ואראך היכן הוא הלך עמה אמרה לו
במקום הזה הוא ארזנו ועשו אותו מעופרת וחחמו אוחו מ"ד רבעיו
שק אמרו התרטמים אל פרעה וידעו המצריים שאין ישראל
יכולין לצאת ממצרים עד שיעלו ארזנו של יוסף לפי שהם יודעים
דומר השבעה שהשביע אוחם ולכן גורו כנגד מכשפות שלהם ועשו
לו ארזן של עופרת במיני כשפים וזה הוא מקומו. מיד פתח משה
פיו ואמר יוסף יוסף אתה יודע שהגיע זמן גאולתם של ישראל
ואתה השבעת אוחם שלא יעלו ממצרים עד שיעלו עצמותיך ועתה
הן כבוד לאלדי ישראל ואל חאמר גאולתם מכשפות יש לך בקש

והתפלל לאהיך ועלה במהרה מהתהום מיד התחיל ארזנו של יוסף להתענע ועולה מהתהום עד שצף על פני המים נטלו משה על כתפיו והלך בו וישראל נטלו כל כסף זהב ובגדים ושכלות של מצרים ומשה לא חשש על זה אלא אדרבה היתה לו שמחה גדולה. אמר לו הקב"ה למשה משה היך לא דבר קטן עשית בשביל שלא חששת על כסף זהב וכי גם אני בשעת סילוקך אני הוא המהעסק במסחר ולא שום אדם בעולם:

וכשהגיע יומו של מר"ע ליפטר מן העולם א"ל הקב"ה הן קרבנו ימיד למוח אמר לפניו רבש"ע אחר כל היגיעה שיגעתי תאמר לי שאמות לא אמות כי אחיה וכי א"ל הקב"ה רב לך עד פה תבוא ולא תוסיף. קרא את יהושע ואצונו. אמר לפניו רבש"ע מפני מה אני מה אם בשביל כבודו של יהושע יכנס יהושע לשררה ואני אצא א"ל הקב"ה ותעשה לך כמו שהיה עושה לך אמר לו הן מיד השכים משה אחר ויהושע וא"ל רבי ויהושע נתיירא מאד וא"ל ולי אתה קורא רבי א"ל מר"ע ליהושע רצה אתה שאחיה ולא אמות א"ל הן א"ל ולא טוב לך שלא אמות באופן שאם יקשה בעיניך שום דבר אני מלמדך אבל קבל עליך שאחיה ואעשה לך כמו שהיית עושה לי א"ל יהושע למר"ע כל מה שתגזור עלי אני מקבל בשביל שאראה פניך והתחיל מר"ע לעשות ליהושע כל הכבוד שהיה עושה לו יהושע. כיון שנכנסו לאהל מועד וירד עמוד הענן שנא' וירא ה' באוהל כעמוד הענן והפסיק בין משה ליהושע יהושע מבפנים ומר"ע מבחוץ כיון שראה כך אמר מאה טיחות ולא קנאה אחת. התחיל משה לחבוע אותה בפיו. אמר לפניו רבש"ע מה חסד בידי כדי שאמות א"ל הקב"ה הן מכוסו של אדם הראשון שכחוב בו הן האדם היה כאחד ממנו וכי לפיכך אתה סת. א"ל רבש"ע לשוא דשו רגלי בערפל ולשוא רצחי לפני בניך כסוס א"ל כבר קנסתי מיתה על אדם. א"ל רבש"ע א"ה מצוה קלה צוית אותו ועבר עליה ואני לא עברתי. א"ל הרי אברהם קדש שמי בעולם וסת. א"ל יצא ממנו ישמעאל וכי. א"ל הרי יצחק בנו שפשמ צוארו ע"ג המזבח א"ל יצא ממנו עשו וכי א"ל הרי יעקב שיצאו ממנו י"ב שבטי ולא הבעיסוני א"ל לא עלה לרקיע ולא דשו רגלי בערפל ולא דברת עמו פנים בפנים ולא קבל החורה מידך א"ל הכ"ה רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה: אמר לפניו רבש"ע שמא יאמרו ישראל ואלולי מצא במשה דברים רעים לא היה מסלקו

מן העולם א"ל כבר כתבתי בתורתך ולא קם נביא עוד בישראל
 כמשה א"ל שמא יאמר בקטנותי עשיתי רצונך ובקטנותי לא עשיתי
 רצונך א"ל כבר כתבתי על אשר לא קדשחם אותי. א"ל רב"שע
 אכנס לא"י ואחיה שם שתי שנים או שלש ואמנח א"ל גזירה היא
 מלפני שלא תכנס לשם א"ל אם לא אכנס בחיי אכנס במותי. א"ל
 רב"שע כל הכעס הזה עלי למה אמר לו על אשר לא קדשחם אותי.
 א"ל מר"עה כתוב הן כל אלה יפעל אל וכו' ואחיה מחנהג עם בריוחך
 בסדת רחמים פא' וב' וגי' ולי עון א' ואין אתה מכפר לי אמר לו
 הקב"ה משה ששה עונות בידך ולא גליתי לך שום א' מהם. כתחלה
 אמרת לי שלח נא ביד השלח. שנייה ומאז באתי אל פרעה לדבר
 בשמך הרע לעם הזה. שלישיית לא ה' שלחני. רביעית ואם בריאה
 יברא ה'. חמישיית שמעו נא המורים. ששית והנה קסתם תחרו
 אכותיכם תרבות אנשים חטאים וכי אברהם יצחק ויעקב חטאים היו
 שאמרת לבניהם כך. אמר לפניו רב"שע ממך למדתי שאמרת את
 מלתות החטאים האלה בנפשותם. א"ל אני לא זכרתי אבותם. א"ל
 רב"שע כמה פעמים חטאו ישראל לפניך והתחננתי והתפללתי עליהם
 לפניך ומחלת להם ולי לא חמחול א"ל אין דומה גורח צבור לגורת
 יחיד ועוד ער היום היתה השעה מסורה בידך. סיד התחיל עוד
 לדבר תפלות ותחנונים ועליו אמר שלמה בתחנונים ידבר רש. משלו
 משל למה הדבר דומה לחכם שהיה מלמד לבניו של מלך והיו
 כל בני פלטרין של מלך יראים מפניו ולא בני פלטרין בלבד אלא
 גם כל העולם היו יראים מפניו והיו עושים כל רצונו על שהיה מלמד
 לבניו של מלך לאחר זמן סועט סת בנו של מלך כיון שמת אבד
 רבו כל הטובות שהיו לו מבני פלטרין התחיל להחזיר על הפתחים
 באותן הימים שהיה בנו של מלך חי היה הכל ברשותו של חכם כיון
 שמרו אבד הכל. כך מר"עה כל זמן שהיה חי היה הכל ברשותו
 עליונים ותחתונים שנא' עלית למרום שכית שכי לקחת מתנות כאדם
 כקע הים כידו הוציא מים מן הסלע הוריד המן ולא עוד אלא שהיה
 אומר קומה ה' שובה ה' ועוד אם אין פניך הולכים אל תעלנו
 מורה. זהו המשל כל זמן שהיה משה קיים היה הכל ברשותו כיון
 שהגיע זמנו ליפטר היה מחור למי שיובקש עליו רחמים הוי בתחנונים
 ידבר רש. וכתוב לכל זמן ועת לכל חפץ חחת השמים. עת היתה
 למשה לירד למצרים וליטול גאולה ולגאול את ישראל שנא' גם
 רהאיש משה גדול מאד בכל ארץ מצרים ועתה היתה לו להפיל

חחנה שנא' ואחחנן וכי'. בערף הריא לאמר ה' אלהים וכי' שמות
 הללו למה הזכירן משה מלמד שאמר משה בכי' שמות הללו ברא
 הקב"ה את עולמו ואת האדם בדין וכרחמים שנאמר ויצר ה' אלהים
 ארץ האדם ומנין ששתי שמות הללו הם רחמים ודין שנא' ה' ה'
 אל רחום והגן הרי כאן רחמים ודין. לזה אמר ה' אלקים אתה
 החלום להתראות לי גבורתך בסנה ועתה בזקנותי אני מבקש רחמים
 על עמך צאן מרעייתך שחמלח ותכפר עליהם. את עבדך בבקשה
 סמך אל תהיה כמלך בשר ודם מלך כי' כשיהיה לו עבד בעורו קטן
 והוא גבור הוא אוהבו וכשיחקן הוא שונאו אבל אתה אל השליכני
 לעת זקנה וכי'. את גדלך אלו עשר הדברות. ואת ירך התוקה אלו
 עשר מצוות. אשר מי אל בשמים ובארץ אתה בראת הכל וכידך
 להטיח ולהחיות. אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך לעתיד לבוא. ולמה
 אמר משה כל כך אלא משה היה סבור שאם ישראל ירצו לעשות
 שום עון אינו מגיהם חזו בשמים ובארץ ר"ל אל אחד ואין זולתו
 ולא עוד אלא שאודיע הוד כבודך לדורות שיבואו ואומר להם שע"י
 בקעת הים ונתח התורה לישראל והמטרת להם לחם מן השמים
 פי' שנה והעלית להם מים מן הבאר והוצאת להם מים מן הסלע
 ועכשו אם טוב כעניןך לא אמות כי אחי' ואספר מעשה יהי' אמר
 לו הב"ה די לך אם תשאר חי יטעו בך ויעשו אותך אלוה ויעבדוך.
 אמר לפניו רב"שע כבר בדקת אותי בעשיית העגל וכמלתי אותו
 ועכשו אמות. א"ל הקב"ה משה בן מי אתה א"ל בן עטרם א"ל
 ועטרם בן מי רחום א"ל בן יצהר ויצהר בן מי הוא א"ל בן קרה
 וקרה בן מי הוא א"ל בן לוי א"ל וכולם ממי יצאו א"ל מן אדם
 הראשון א"ל נשאר מהם שום אדם חי א"ל כולם מתו א"ל הקב"ה
 ואתה רוצה להחיות. א"ל רב"שע אדם הראשון נגב ואכל מה שלא
 רצית וקנסת עליו מיחה ואני נגנתי כלום לפניך וכבר כתבת עלי
 משה עבדי בכל ביתי נאמן הוא א"ל הקב"ה למשה כלום אתה צדיק
 מאדם הרי ודורו א"ל בן אדם הראשון ותוה פחה אוחם נחש ואני
 התייתי מתים כנחש. א"ל הקב"ה כלום אתה גדול מנת ודורו א"ל
 כן נח הבאת עליו ועל דורו מי המבול נתח לא בקש רחמים עלי
 דורו ואני אמרתי לך ועתה אם חשא חטאתם ואם אין מחיני נא
 מספרך אשר כתבת. אמר לו כלום אתה גדול מאברהם שנסייתי אותו
 בעשר נסיונות א"ל יצא ממנו ישמעאל שיאכדו בניו כניג וכי'. א"ל
 כלום אתה גדול מיצחק א"ל יצא מהלציו מי שיתרב ביתך ויהרגו את

כנגד כהניך ולוויך. אמר לו הכ"ה כלום אמרתו לך להרוג את
 המצרי א"ל ואתה הרגת כל במורי מצרים ואני אמות בשביל מצרי
 אחד א"ל הקב"ה ואתה דומה אלי אני טמית ומחיה כלום אתה
 יכול להחיות כמוני ולא חומר כמה כבוד כבדתוך אמרת לי קומה
 וקמתי שוכה ושבתו גם בשבילך שניתו מעשי שמים וארץ שדרכן של
 שמים להודיד טל ומטר והארץ להוציא לחם ואמרת לי איני רוצה
 בזה אלא השמים יודיד לחם והארץ הוציא טים וכן עשיתי שנא'
 הנני מסטייר לכם לחם מן השמים ואומר עלה כאר ענו לה. גם
 הייתי רוצה לעשות ליתן לך חיים ואמרת לי איני רוצה אלא אמות.
 גם אמרת לי ואם בריאה יברא ה' ופצתה הארמה את פיה. ואני
 מלאחי את דברך ועשיתי חפצך שנא' ותפתח הארץ את פיה ותבלע
 אותם. גם אמרתו זוכה לאלהים יחרם בלתי לה' לבד וכשחטאו ישראל
 בעגל בקשתו להקים את דכרי ולא הנחת אותי ואמרת ל"י סלח
 נא לעון העם הזה וסלחתי כדברך. ולא עוד התורה נקראת על
 שמי שנא' תורת ה' תמימה וקראתיה על שמך שנאמ' זכר תורת
 משרה עבדי. ג"כ ישראל נקראו על שמי שנא' כי לי בני ישראל
 עבדים עבדי הם בני בכורי ישראל וקראחים על שמך שנא' ויזכור
 ימי עולם משה עמו. ולא עוד אמר שדברתי עסך באסירה ובדיבור
 שנא' ויאמר ה' אל משה וידבר ה' אל משה אף אתה דברת עמי
 באסירה ובדיבור שנא' ויאמר משה אל ה' וידבר משה אל ה'. אני
 איך לפני אכילה ושתייה ועשיית כותא בו שנאמר ויהי שם עם ה'
 ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שחה. ג"כ אני
 אלהים ואתה אלהים שנא' ראה נתחך אלהים לפרעה. ג"כ אני
 יש לי נביאים ואתה יש לך נביא שנא' ואהרן אתיך יהיה נביאך.
 ואני אין בריה יכולה להסתכל כנגדי ואתה וייראו מגשת אליו. אני
 אמרתו וראית ארז אחורי לפני לא יראו וכך כתיב והביטו אחרי
 משה. בעשרים ושנים אותיות כבדתי את התורה ובכלם כבדתוך:
 שלחתיך אל פרעה והוצאת את ישראל ממצרים: צויתוך על השבת
 והמילה: נתתי לך עשר הדברות: כסיתוך בעגן: נתתי לך שני לחות
 אבנים ושברת אותם: עשיתוך יחיד בעולם: הגתלתיך תורתו: כבדתוך
 מע' זקנים: חזר משה והודה על הכל ואמר לפניו רב"שע גדלתי
 וחרכה טובות עשית לי שאיני יכול לספר אחת מני אלף וכל העולם
 יודעין מה שגדלתי וכבדתי ג"כ כל העול' יודעים שאתה ה' אחד
 יחיד בעולמך ואין זולתך ואין דומה לך אתה בראת עליונים ותחתונים

אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומי יוכל למלל גבורותיך אלא
 דבר אחד אני מבקש ממך שאעבור את הירדן אמר לו הבה למשה
 משה שתי שבועות נשבעתי אהת שלא תכנס לארץ והכי שלא אכלה
 ארץ ישראל אם רצונך שאעבור על השבועה ותכנס לארץ ג'כ
 אעבור על השבועה ואכלה את ישראל א"ל רב"שע בעלילה אתה
 בנה עלי חופס חבל משני ראשי' יאבד משרה ואלף כיצ' בו ולא
 יאבד נפש א' מיש': א"ל רב"שע מה יאמרו הבריות רגלים שדשו
 ברכיע ידיים שקבלו את התורה והפה שדבר עם ה' ימות ואפי"ה
 לא מצא תשובה מהשי"ה זה משה מה יעשו ויאמרו שאר הבריות:
 אר"י עשרה פעמים נכתבה מיתת משה א' הן קרבו ימיך למות ב'
 ומ' בהר ג' כי אנכי מה ד' כי ידעתי אחרי מותי ה' ומשרה בן
 מארה ועשרים שנה במוחו וימת שם משה וכי עשר' פעמים גור
 הקב"ה מיתה על משה, שלא יכנס ל'ארץ ועדיין לא נחתם עד
 שנגלה עליו כ"ד הגדול ואמר לא תעבור את הירדן הזה דובר זה
 סלו היה קל בעיני משה ולא היה מעלה על לבו שהיה אומר כמה
 פעמים חטאו ישראל וכיון שהייתי מתפלל עליהם היה הקב"ה סולח
 להם ומכטל הגויר' אני שלא חטאתי מעורי כשאחפלה להקב"ה לא
 יקבל תפלתי כיון שראה הקב"ה שקל בעיני משה ולא רצה להתפלל
 על עצמו מיר קפץ הקב"ה וגור וחתם עליו הדין ונשבע בשמו הגדול
 שלא יכנס לארץ שנאמר לכן לא תביאו את הקהל הזה כיון שרא'
 משרה שנתת' עליו גור דין גור תעני' ועמד להתפלל ואמר איני
 זו מכאן עד שחכטל כל הגויר' מה עשה משה לבש שק ונתפלש
 כאפר ועמד בתפל' לפני הקב"ה חמש עשר' פעמים עד שגורעזעו
 שמים וארץ וכל יצורי בראשית ואמרו שמא הגיע צביונו של הקב"ה
 לחרש עולמו יצחה בת קול ואמרה לא הגיע צביונו של עולם אלא
 אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש: איש זה משה שנאמר
 בו והאיש משה עניו מאד. מה עשרה הקב"ה הבריו בכל הרקיע
 וככל בהי דיני של ב"ה שלא יקבלו תפלות משה ואין לשום מלאך
 להביא לפני תפלת משה לפי שחתמתי גור דין עליו למיתה קרא
 הקב"ה לכל שרי הרקיע בכהלה ואמר להם רדו ונעלו כל' שער
 ושער כדי שלא תעלה תפלת משה אותה שעה נודעזעו שמים וארץ
 וכל מוסדות הארץ ויצורי בראשית כולם מפני תפלות משה שהייתה
 דומה לחרב שקורע וחותר ואינו מתעכב מפני שתפלתו כעין שם
 המפורש שלמד מפי רבו ונגויאל המלאך, על' אותה שעה אמר

יחזקאל ואשמע אהרי קול רעש גדול שמע רעש גדול זה משה
 שכתב בו גם האיש משה גדול סאר: כשעה שראו גלגלי ושרפי
 מעלה שלא קבל הש"ת חפלתו של משה ולא נשא לו פנים ולא נתן
 לו חיים מיד פתחו כולם ואמרו ברוך כבוד ה' ממקומו שאין לפניו לא
 עולה ולא שכתה ולא משוא פנים בין קסון בין גדול: ומנין שנתחנן
 משה תקט'ו חנונין כמנין ואתחנן אל וכו' אמר לפניו רבש"ע הרב'
 פעמים נצטערתי בשביל ישראל עד שהיו לך עם סגולה ונחלת
 וראיתי כצרתן ולא אראה בשמחתם הרינך עושה תורתך פלסתר
 שכך כתיב ביומו תתן שכרו ועכשו היכן שכרי של מי שנה שיונעתי
 בשביל בניך ונצטערתי עליהם במצרים ובמדבר ותורה ומצות שקבעתי
 להם צרתם ראיתי וטובתם איני רואה ותאמר לי שלא אעבור את
 הירדן הארבעים שנה ועד עכשו לא הייתי מודה הורא' ויושב
 בשיב'. מיד התחיל הקב"ה לפייסו א"ל בני משה הרבה מתוקן לך
 לע"הב שחשבע מכל מיני נן עדן ועדוניו שנא' להנחיל אוהבי יש
 ואוצרותיהם אמלא אלו הצדיקי המקיימים את החורה מאהבה. אמר
 שמואל אלו שלש מאות ועשר רבוא עולמות צדיקים של עולם הבא
 שעתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק עולמות. אמר לו הקב"ה משה
 ימך בטלים ואורך אינו בטל שלא תהא צריך לעולם לא לאור החמה
 ולא לאור הלבנה וככבים ולא אכילה ושתייה ולא כסות ומלבוש ולא
 שמן לראשך ולא מנעלי' לרגליך שאני בכבודי מאיר לך ומכבודי
 אשים לבושך ומהדרי אשירח כסותך מזהירי אמהר פניך ומסחקי
 ארוה גרונך ומסרכבות רכובי אשים רכוביך ומשרביט שלי שחקוק
 עליו שם המפורש שבו בראתי העולם תחלה שממנו נתתי לך רוגמא
 בעולם הזה שרביט שלי א' משמנת אלפים ושבע מאות וששים
 רבוא מאותו של עולם הבא א"ל הקב"ה בעולם הזה עשיתי הרבה
 אאותות ומופתים ועל ירך הוצאתי את ישראל מסצרים וקרעתי להם
 הים והמטרתני להם המן והפכתי מי מרה למחוק ונתתי להם תורה
 ומצות כנגד אברי האדם וכנגד ימות השנה ומלחמות נצחתי על ירך
 דיך משה רב לך הגיע יומו של יהושע לפרנס את ישראל ותהיך
 אני לכתוב על ידי שלמה תלמידך וזרח השמש וכא השמש. אמר
 משה רבש"ע אם איני מפרנס את ישראל יכנסו בני תחתי או בני
 אהרן אתי וימלאו מקומי. אמר הקב"ה והוא ינחיל אותם את הארץ
 בין שראה שנגורה גזרה עליו מיד וילך משה וידבר אליהם מעשרים
 וכו' בתשרי עד א' בשבט חשעים זה ימים מעשרה פעמים שאמר

לו הקב"ה שיסוח וזיה מסחין עצמו עד א' בשבט הלך וקרא לכל
 ישראל ופירש להם את התורה לששים רבוא בשבעים לשון שנא'
 באר היטב ואמר וילך משה וידבר. ומנין שנא' בשבט באר משה
 התורה לישראל שנאמר ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש בא'
 לה' דבר משה מאחד בשבט עד ז' באדר לו' ימים ובאותם ימים
 פירש התורה לישראל. כו' באדר נפטר ובאותו יום שמת היה יודע
 שהיה בת קול יוצאת ואומרת הנהר משה בעצמך שאין לך חיים
 בעולם כי היום הזה לבד: אמר ר' הלכו באותו היום שמת מרע"ה
 כתב י"ג סרות ושלה משה ספרים לכל שבט ושבת ועדיין לא הגיע
 חצי היום ואחר כך קרא לכל שבט ושבת ונתן להם התורה והמצות
 ואותו ספר תורה מובחר שבכלם הגיהו כצד דהאמת והזהירם
 והוכיחם לכל א' וא' בפני עצמו אנשים לכד ונשים לכד ואמר להם
 הנהר בכבוד התורה והמצות. ויש אומרים שירד נבריאל ונטל
 התורה מידו של משה והעלה אותו לכ"ד הגדול של מעלה להודיע
 צדקתו של משה והיה מוליכו בכל רקיע ורקיע שנא' צדקת ה' עשה
 ומשפטיו עם ישראל. ולא עוד אלא שנשמתן של צדיקים קורים
 בספר תורה של מרע"ה בשני וכחמישי ומתעדים. א"ר יאשיה באותה
 שעה עשה משה ליהושע כבוד גדול ופאר רב בפני ישראל והורה
 כרוז יוצא מלפניו בכל מחנה ישראל לאמר בואו ושמעו דברי הנביא
 חרש שיקף עלינו היום עלו כל ישראל לכבודו של יהושע. ואחר צה
 משרה להביא כסא של זהב ועמ"ל של מתגלוות וכובע של מלכות
 ולבוש ארגמן והיה משה עומד ומסדר ומערך מערכות וספסלים של
 סנהדרין ושל ראשי גרודין ושל כהנים ואחר כך הלך משה ליהושע
 והלבישו ונתן עליו העמ"ל והושיבו על כסא של זהב והעמיד עליו
 רזרזמן לדרוש בפני כל ישראל וסי הירד תורגמן כלב בן יפונה
 יהושע דורש בפני כל ישראל ובפני משה רבו. ומהו המדרש שדרש
 יהושע: עורו רנו שמי השמים העליונים רזעירו מוסחרת הארץ
 דתהתונים עורו וסלסלו סדרי בראשית עורו והרנינו הררי עולם
 היללו והללו גבעות ארמה עורו ופצחו צבאות רקיע ושירו וספרו
 כל אדלי יעקב שירי כל מסכנות ישראל שירו והאוינו כל אמרי
 ר"בכם שמו לבככם לכל דבר קבלו בשמח' עליכם ועל נפשותיכם
 מצות אלהיכם פתחו פיהם ולשונכם וחנו כבוד לאל מושיעכם וזהו
 מודים לפני אדוניכם וחנו עליו בטחונכם כי הוא אחד ואין שני לו
 אין כמותו באלהים ואין כערבו במלאכים ואין זולתו בארתיים אשר

לשכחו אין קץ ולתהלתו אין אחרית וסוף לנפלאותיו אין חקר ואין
 מספר לעלילותיו שישמור לנו שבועת אבותינו ויקיים לנו הבטחה
 והחסד והשמועה אשר נשבע להם ערל ירי משה רבינו שנאלנו
 כרוב פלאים ושהוציאנו מעברות לחירות ושקרע לנו את הים ושנחן
 לנו תרי"ג מצות: אמר משה ל"ז שנה היה יהושע משרת אותי כמדבר
 שנאמר ומשרתו יהושע בן נון נער וכשהגיע נורה של משה וא"ל
 הקב"ה הן קרבו יסיד למות קרא את יהושע וצו את יהושע היה
 משה הצדיק דן מעצמו שמא מפני שעת יהושע חלמידי אני מה
 שהוא עתיד לפרנס את ישראל ולבוא בראשם ובשביל זה היה עלי
 גזר דין שלא אבנס לארץ ולא לאכול מפרוחיה. שכרה למה לי כי
 לא ידרכו רגלי בארץ ישראל מוטב שאחיה שיהיה יהושע פרנס
 ואני אבנס לא"י. מה עשה כא' בשכט עד ששה באדר היה הולך
 שהריה וערביה ומשמש ליהושע בתלמיד לרב ואחם ל"ז יום עלו
 למשה יום לשנ': כיצד היה משה משמש את יהושע בכל יום היה
 משרה עומד מחצות לילה והולך לפתחו של יהושע תוטל המפתח
 ופותח את הדלת תבנס תוטל חלוק ומנערה ומניחה אצל מראשותיו
 ונופל מנעליו ומתקנן ומניחן בצדי המטה ונופל מליתו וכסותו ומדרתו
 וכובע של זהב ועטרת סתליות ומבחנן ומצרפן ומזקקן ומסדרן לפניו
 על סילון של זהב: שוב היה מביא קיתון של סים וקערה של זהב
 ומניחן לפני הסילון ועדין יהושע לא היה נייעור משנתו ואמר קך
 היה מצוה משה לנער ולכבד בית אהלו של יהושע מעין אהלו של
 משה ומשלח ומכניס במא הזהב ופירש סדין של כוץ וסדין של מילת
 וכל בלי יקרים ונאי' שלו כמנהג המלכ"י: ואחר היה מוציא כרה
 משה עומד באהלו של יהושע ואומר כל המבקש להקביל פניו של
 יהושע יבוא ויקביל שנפל דבר כיהושע מאת הקב"ה להיות פרנס
 על ישראל: באותה שעה כל יחיד ויחיד שבישראל שהיה שומע
 הכרוז היה מפחד ומזועזע ואומר אני הושש בראשי כדי שלא ילך
 וכוכה ואומר אוי לך שמלכך נער ובה קול אומרת כי נער ישראל
 ואוהבתו גם הארץ פתחה פיה ואמר' נער הייתי גם זקנתי ומתקבצי'
 זקני ישראל וכל שרי הגרודים וראשי השבטים שרי האלפים והמאות
 והעשרות. כשכאו אצל משה צוה עליהם משה והיה משיב כל אחד
 ואחד כגדולתו וכיזן שרוא' משה שיהושע נייעור משנתו היה נבנס
 ונופל חלוקו ותחגה לו כיה כיון שהיה יהושע מכיר היה מחבייש
 ונופל חלוקו ומכסה גופו ולובש כועזעות נמשו ונופל על רגליו של

משה ואומר לו אל תהרגני רבי בחצי ימי מפני השררה שכאה עלי
 מפני הקב"ה. אמר לו משה בני אל תחירא אין לך עון בזה במדה
 שמדדת לי אמרד לך ששמשחני בסבר פנים יפורה כן שמשחיק
 למדחיק ואהבת לרעך כמוך לא כך שניתו לך יהי כבוד חלמידך
 חביב עליך כשלך לסוף לא הניתו ליהושע עד שישב על סילון של
 זהב כדרך מלכי העולם ועל כרחו עמד לו ומשמשו לכל צרכו ועל
 כרחו הניח עליו קרני ההוד למעלה מטלם מצוי עליו זנבואל רבו
 מלאך סופר כל בני מרום בעולם כשעה שסיים סמנו כל סתרי
 תורה. כיון שנחעמף יפה באו ואמרו להם כל ישראל מאתרים לכם
 מיד תפש משה את יהושע והוציאו מתוך אהליו כיון שהגיעו שניהם
 לפתח האהל הוליכו לפניו משה בעל כרחו כיון שראו ישראל יהושע
 הולך בראש נודעונו מלם ועמדו על רגליהם והלכו שניהם עד
 מקום גדולים אצל כסא הוהב והושיבו בעל כרחו כשראו ישראל
 כך כבו טלם וגם יהושע בכה ואמר גדולה וכבוד למה לי. יצתה
 ברה קול ואמרה למשה אין לך חיים אלא חמש שעות בלבד מיד
 צעק משה ואמר ליהושע שב כמלך בפני העם ודרשו שניהם בפני
 כל ישראל כאחד פני משה בפני חמה ופני יהושע בפני לבנה
 משה פירש ויהושע מפרש מקרא שהיה משה קורא היה מפרש
 יהושע ולא היה עליהם חלוקא זה על זה ברבר זה זנמצאו דבריהם
 סכונים כאחד כמרגלית של מלכים עליהם אמר שלמה דברי חכמים
 כדרכונת על אותם היושבים בגנים. ועדין היו יושבים יהושע וישראל
 לפני משה יצתה כח קול ואמרה אין לך חיים אלא ר' שעות אמר
 משה לפני הקב"ה רבון העולמים אם מפני תלמידי אתה רוחה אותי
 אני נוהג בתלמיד לפניו הוא ככהן גדול ואני ככהן הדיוט הוא כמלך
 ואני כעבד אמר הקב"ה נשבעתי בשמי הגדול ששמים ושמי השמים
 לא יכלכלוהו שלא תעבור את הירדן הזה. אמר משה רבון העולמים
 תן לי רשות ואהיה בעוף הפורח באויר ככה שם המפורש או עשה
 אותי כרג ואשא שתי זרועותי כשני סנפירים וכל שערותי החזיר
 אותם בקשקשים ואקפוץ את הירדן ואראה את הארץ אמר לו הב"ה
 אם אעשה לך כך הרי אני עובר על השבועה. אמר לו רכש"ע הניתני
 על בני העננים כשיעור ג' פרסאות של מעלה מן הירדן ויהיו
 עננים מלמטה ואני מלמעלה ואראה את כל הארץ. אמר לו חשוב
 עלי כאלו עברתי שכותחי. אמר לפניו רכש"ע חתוך אותי אבר אבר
 והשליכני אתר הירדן והחייני ואראה את הארץ אמר לו כאלו עברתי

על שבעתי. אמר לו הראני את הארץ במראית העין אמר לו כדבר
 הזה אני שומע לך שנא' כי סנגר תראה ארץ הארץ ושמה לא
 תעבוד. והראהו הקב"ה את הארץ ר' מאות פרסה על ר' מאות
 פרסה כשיעור ערנה בחוף פרס ונתן כח בעיניו כדי שיראנה כולה
 הטמון בגובה והסתר בגלוי והרחוק בקרוב כדי שיראנה מלה וא"ל
 זה הארץ אשר נשבעתי לאברהם וכו' עד כאן עלת' לו שעה יצתה
 בת קול ואמרה לא תצער עצמך שאין לך חיים בע"הו אלא ג' שעות
 אמר משה רבש"ע הניחני אצל בני ראובן ובני גד ותהיה נפשי
 כאחד מהם ויהושע ימלך ויכנס לא"י עם ישראל אמר לו הקב"ה
 רצתי אתה עושה תורתו פלסתר שכחוב בה שלש פעמים בשנה
 יראה כל זכורך וכו' כשיראו ישראל שאינך עולה לרגל מה יאמרו
 ומה משה שנחנת תורה ע"י והמצורז אינו עולה לרגל אנו עאכ"ו
 נמצא אחת מבטל מצותי ועוד כתבתי ע"י מקץ שבע שנים תעשה
 שמטה בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיו אחת מבטל שעתי
 של יהושע בפני כל ישראל וכשיהיה יהושע רודש בתג לעיני כל
 ישראל מה ישראל אומרים כשאנו לומדים ושומעים חזרה מפי
 התלמיד אנו הולכים לשמוע מפי הרב ולומדי' סמנו ונמצא מאבד
 אתה חזרתי: עד כאן עלתה לו שעה א' יצתה בת קול וא"ל משה
 עד מתי אחת מצער עצמך שאין לך עוד אלא ב' שעות וסמל ראש
 לשטנים היה מצפה מתי יגיע שעה שיפטר משה אולי יקבל נשמתו
 כשאר בני אדם כאדם המצפה לשמח' גדולה כיון שראה מיכאל
 שר ישראל את ס"ם הרשע היה מצפה למיתת משה נטל קולו וככה
 והיה ס"ם שמח וצחק א"ל מיכאל רשע אני בוכה ואתה צחק ויש
 אומרי' שאמרו לו ה"פ אל' חשסחי מאובתי לי כי נפלתי קמתי
 נפלתי כמשי' קמתי בגדולתו של יהושע בשעה שנפלו בידו ל"א
 מלכים כי אשב בחושך זה חורבן בית א' זכית שני ה' אור לי כימות
 המשיח ע"כ עלתה לו שעה: יצתה בת קול ואמרה לו אין לך חיים
 בע"הו אלא שעה א' אמר לפניו רבש"ע הנה אחת ואפרח כעוף
 הפורח בד' רוחות העולם ומלקט מזונותיו על הארץ ושוחת סים
 סהנהרות ולערב חזר לקנו א"ל הב"ה רב לך אמר לפניו רבש"ע
 הצור חמים פעלו ונתן קולו בככי ובכה ואמר למי אלך שיבקש
 עלי רחמים הלך לכל מעש' בראשית ואמר להם בקשו עלי רחמים
 א"ל ע"ע אין אנו יכולין לבקש רחמים ככתוב את הכל עשה יפה
 בעתו ולבסוף כתיב הכל הולך אל מקום אחד וכתוב כי שמים כעשן

נמלחו והארץ כבגר חבל. כיון שראה משה שאינו יכול להמלט
 מהמיתה קרא ליהושע בפני כל ישראל אמר לו בני הגה את כל
 העם הזה אשר אני מוסר לך עם ה'. תנוקותיהם עדין לא התעסקו
 במצות הוזהר בהם שלא האמר להם דבר שאינו הגון שהם בניו
 של יתקב"ה וקראם בני בכורי ישראל ואזהבם מכל אומה באומה שעה
 אמר הקב"ה ליהושע ויהושע משה רבך הניחך במקומו מול מקל ודק
 על קדקוד שנאמר אל תמנע מנער מוסר כי נער ישראל ואזהבתו
 אמר יהושע משה רבי מה חזי עלי שמא אחז להם נחלה בהר
 והם אומרים רגן לנו בשפלה א"ל מרע"ה אל תירא כי הקב"ה
 הבטיחני שיהיו שלום בחלוק הארץ א"ל משה כל טעות שיש לך
 לשאול שאל ממני שאני ניטל ממך ולא תראני עוד אמר לו רבי
 היכן הנחתך בין כיום בין כלילה ויש לי לטעות ועל שלא שאל
 נשחכחו ממנו ג' אלפים הלכות קלות וחמורות ובבית מדרשו של
 יעבץ רזנינו. אמר לו אע"פ שאין לך טעות לשאול בא ואנשקך
 דהלך לו ונשקו ובכה על צואתו וברם שנית היווך בשלום וישראל
 עמי בשלום לא מצאו ממני קורת רוח מעולם כל ימי מפני אזהרות
 ותוכחות שהייתי מוכיחם. התחיל לברך משה כל שבט ושכט בפני
 עצמו כיון שראה שקצרה שעתו כללם כולם בברכה אחת וא"ל
 הרבה צערתי אתכם בתורה ומצות מחלו לי אמרו לו רבינו אדונינו
 מחול לך גם אנחנו הרבי' דבעסנך והרכינו עליך טורח מחול לנו
 אמר להם מחול הוא לכם באו ואמרו לו הגיע השעה שאחיה נפטר
 מהעולם ברוך שם חי וקיים לעולם אמר משה לישראל בבקשה מכם
 כשתכנסו לא"י וכתו אותי זאת עצמותי ואמר אוי לו לבן עמרם
 שרץ לפניו כסוף ונפלו עצמותיו במדבר אמרו לו ישראל רבינו אם
 אתה פורש ממנו מה יהיה עלינו א"ל בשהייתי עמכם היה הב"ה
 עמכם שמא תאמרו כל הגסים והנפלאות שנעשו על ידי בשבילי לא
 נעשו אלא בשבילכם ובעבור רחמי וחסדיו ואם יהיה כטחונב' עליו
 וראי יעשה הפעם. פתחו ישראל ואמרו ה' האלהים ה' הוא האלהים
 אלקים לנו מחסה ועז יצתה בת קול ואמרה משה למר' תצער
 עצמך אין לך חיים בעולם אלא חצי שעה כיון שראה מדת העולם
 וחשועות גדולות ונחמות שעתיד הקב"ה לעשות לישראל אמר להם
 אשריך ישראל מי כמותך עם נשע בה' ועמד וברכן בשלום ונתן
 קולו ובכה ואמר לישראל בשלום אראה אתכם לתחיית המתים ויצא
 מלפניהם בבכי גדולה וגם ישראל בכו וזעקו וזעקה גדולה ומרה

עמד משה וקרע את חלוקו ונטל מעילו וכסה את ראשו כאבל
 ונכנס לחוך אהלו והיה בוכה ואמר אוי לרגלי שלא דרכו בארץ ישראל
 אוי לידי שלא קטפו מפירותיה אוי לגרוני שלא אכל מפירות ארץ
 זבת חלב ודבש: יצחה בת קול ואמרה למשה אין לך תיים אלא
 רגע א' ומחצה מה עשה משה נטל את המגילה בידו וכתב עליה
 שם המפורש וספר הישר. הלך משה לאהלו של יהושע לסמור לו
 המגילה והיה יהושע יושב ודורש משה מעומד ויהושע מיושב וכפף
 קומתו והגיה ידו על ראשו ונתעלמו עיניו של יהושע ולא היה רואה
 כדי שימאוס נפשו: הלכו ישראל אצל משה לאהלו ואמרו היכן מרעה
 אמרו להם בפתחו של יהושע הלכו ומצאוהו שהיה עומד ויהושע
 יושב אמרו ליהושע מה עלה על לבך שמשנה עומד ואתה יושב כיון
 שראוהו ויהושע מעומד צעק ואמר רבי רבי אבי אבני למה אתה
 מעניש אותי א"ל ישראל רבינו למדנו תורה א"ל אין לי רשות אמרו
 לו אין אנו מניחין אותך. יצחה בת קול ואמרה למדו מיהושע קבלו
 מיהושע ויהושע יושב בראשו. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן בשעה
 שאמר יהושע ברוך שכתב בצדיקים ניטלו אותה החכמה וניתנו
 ליהושע ולא היה יודע משה מה היה יהושע אומר. לאחר שעמד
 יהושע אמרו ישראל סיים לנו את התורה אמר להם איני יודע
 מה אשיב לכם והיה משה נכשל ונפל באותה שעה אמר משה
 רכש"ע עד עכשו בקשתי תיים ועכשו הרי נפשי נתוני בידך כיון
 שהשלי נפשו לסור אמר הקב"ה לסיכאל צא והבא לי
 נשמתו של משה. אמר נברואל מי ששקול כנגד ששים רבא היאך
 אני יוכל ליטול נשמתו ולהיות חצוף לילך לפניו. אמר ק' אמר
 לסיכאל כך ובכה סיכאל אמר לו לונגויאל כך אמר לפני רכש"ע אני
 הייתי רבו והוא תלמידי היאך אמול נשמתו. ואמר כך אמר לס"מ
 מיד יצא ס"מ בשמחה גדולה מלפני הקב"ה ולבש חרבו וחגר אכוריות
 והלך לפני משה בחמו גדולי כיון שנסתכל בו והוא היה כותב שם
 המפורש תקוקין של אש יצאים מפיו חודר פניו ומאמר סבדיקים
 בשמש ודומה למלאך ה' צבאות היה ס"מ מתירא ומדעוץ ממנו
 וכשנמל עיניו משה וראה ס"מ ומשדה ידע שבא אליו ס"מ וסוד
 חשבו עיניו של ס"מ מזיו פניו של משה ונפל על פניו ואחוזו סחיל
 יולדה ולא יוכל לדבר בפיו. עד שפתח פיו משה תחלה ואמר ס"מ
 ס"מ אין שלום אמר ה' לרשעים למה אתה עומד לנגדי א"ל הגיע
 זמנך ליפטר מן העולם תן לי נשמתך א"ל מי שלחך אלי א"ל מי

שכרא העולם והגשמות ובידי נמסרו כל הנשמות משוכרא העולם
 והנשמות בידי א"ל משה יש כי כח מכל באי עולם שיצאתי מהול
 מסעי אמי זכיום שנולדתי דברתי לאבי ולאמי ואפילו משדי אמי לא
 ינקתי אלא בשכר ובשלש שנים נתנבאתי והייתי עתיד לקבל ארז
 התורה ונמלתי כתר פרעה מעל ראשו וכן פי שנה עשיתי אוהור
 וסופחים והוצאתי ששים רבוא ממצרים וקרעתי להם הים י"ב שכיילך
 והפכתי מי מרה למחוק ופסלתי לוחות אבנים ועליתי לרקיע והייתי
 חופס במלחמי וקבלתי חציהם בענן ודברתי פנים בפנים עם אדון
 העולם ונצחתי פמליא של מעלי וקבלתי התורה וכתבתי מפי הקב"ה
 הרי"ג מצות ולמדתיים את בני ישראל ועשיתי מלחמה עם ב' מלכים
 ילידי הענק שכשעת המכול לא הניע המים לקרסוליהם והעמדתי
 חמה ולבנה ברום עולם וכי יש בעולם גבור כמוני רשע ברח מלפני.
 כיון שראה ס"מ נשמתו של משה חמה וברה ברת: יצתה כת קול
 ואמרה ל תצער עצמך אין לך חיים בעולם לא חצי רגע חור ס"מ לפני
 הקב"ה וא"ל היכן מה הבאת א"ל איני יכול א"ל צא והביא נשמתו
 קצף עליו הקב"ה א"ל ס"מ רכש"ע אם אתה אומר לי להפוך גיהנם
 ממדרג' עליונה לתחתונה יכול אני להפוך וכן עמרם איני יכול לו
 ואפילו לעמוד לפניו שאור פניו רומה לשרפי מרכבה חקוקין יוצאים
 מפיו של אש ולא עוד אלא שזיו פניו רומה לשכינה בבקשה ממך
 אל חשלתני אליו שאיני יכול לעמוד בפניו א"ל הקב"ה רשע מאש
 של גיהנם נבראת ולאש של גיהנם אתה חוזר בתהלה יצתה מלפני
 בשמחה גדולה וכשראית גדולתו חזרת במשתך לך והביא נשמתו. מה
 עשה ס"מ באותה שעה שלף חרבו מחערה וכא לפני משה ע"ה
 מיד עמד משה עליו בחמה וקצף ונטל מסה האלהים כידו שהיה
 חקוק בו שם המפורש ופגע בס"מ ונער בו כנערה עד שרץ וברח
 מלפניו ורץ משה אחריו בשם המפורש וחפס אותו והכה אותו במטה
 ועור פניו בקרני הודו עדין עלתה לו חצי רגע: יצתה ברת קול
 ואמרה לו משה למה תצער עצמך הגיע סוף השעה עמד משה
 בתפלה ואמר רבש"ע זכור שנגלתי עלי בסנה זכור שהעלת אותי
 לרקיע ולא אכלתי ושתיתי מי יום ומי לילה רחום וחנן אל המסרני
 ביד ס"מ אמר הב"ה קבלתי תפלתך אני בעצמי אמפל ואקבור אותך
 מיד קדש עצמו כשרפי ההוד ונגל' הב"ה משמי שמים העליונים
 לקבל נשמתו של משה ע"ה כיון שראה משה להקב"ה נפל על פניו
 ואמר רבש"ע במדת חסד ומדת רחמים בראת עולמך ובמדת רחמים

אתה מנהג עולמך מנהג עמי במדת החמים א"ל הקב"ה אני אלך
 לפניך. וג' מלאכי' באו עם הקב"ה וזה המה מיכאל חנויאל וגבריאל
 גבריאל הציע מטתו של משה מיכאל פירס מילה ארגמן חנויאל
 הניה כלי מילה מראשותיו וחנויאל במרגלותיו מיכאל מימינו וגבריאל
 משמאלו אמר לו הקב"ה הקף שתי ידיך והניח על החזה העצים
 שני עיניך ועשה כן מיד קרא הקב"ה לנשמתו א"ל בתי מאה ועשרים
 שנה קצבתי לך שנוחך להיות כגוף הצדיק ואל האחרי בתי. השיבה
 הגפס אתה הוא היודע ואלהי התחות וכידך נפש כל חי בראתני
 ונחתני להיות כגופו של צדיק זה וכי יש גוף נקי וטהור וקדוש בעולם
 כמו זה שמעולם לא נראו זבובים עליו ולא היה צר עין מעולם טוב לי
 לשבת כאן אמר לה הקב"ה אל האחרי בתי הניע קצך ואשיבך עמי
 בכסא כבודי אצל כסא שרפים ואופנים ומלאכים וכרוכים אמר
 לפניו רבש"ע טוב לי לשבת בזה הצדיק כי המלאכים עזא ועזאל
 ירדו מן השמים והשחיתו דרכי ומשה זה שהיה כשר ורם סיום
 שנגלית עליו כסנה פירש מאשתו הניחני במקומי. כיון שראה הקב"ה
 כך נמל נשמתו כנשיקת פה שנאמר זימת שם משה עבד ה' על
 פי ה' ובכה עליו הקב"ה והחחיל לקונן עליו שנאמר מי יקום לי
 עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און זמ"ה בוכים ואומרים והחכמה
 מאין תמצא ידשמים אמר אכד חסיד מן הארץ והארץ אומרת
 וישר באדם אין וכוכבים ומזלות וחמרה ולבנה ורוח הקדש
 אומרים ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ויהושע בקש משה ולא
 מצאו כא מטטרון לפני הקב"ה ואמר רבש"ע משה בחייו שלך וכמותו
 שלך אמר הקב"ה למ"ט אני לא על משה בלבד אני מתנתם אלא
 עליו ועל ישראל שהרבי פעמים הבעיסוני והתפלל עליהם ומרצה
 אותי שנאמר צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל ואמר לפני כי
 ה' הוא האלהים כשמים סמעל ועל הארץ מתדת גם אני מעיד עליו
 ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים
 וכי לכל האותות והמופתים והיד החוקה אשר עשה מעשה לעיני
 כל ישראל:

הם מדרש פטירת מרע"ה:

מעשה יהודית:

מעשה שכא מלך הגוים על ירושלים כארבעים אלף גבורי חיל ויצר עליה ימים רכים ויקוצו בני ישראל מפניהם כמצור ובמצוק ויהיו בצרה גדולה. והיתה בירושלים נערה מבנות הנביאים וכראותה כי גדל השכר ועצם הצער וחשם נפשה בכפה וחצא עם שפחתה וחנע עד שערי העיר ותאמר לשוערים פתחו השערים ואצא אולי יעשה לי הקב"ה אות ופלא ואהרוג את הכופר הזה וישענו ישראל על ידי ויאמרו לה לא נפתח שאנו מפתחים שמא אהבת א' מפרשי המלך להנשא לו או שמא תעשי החבולות על העיר ללכדה ותאמר ח"ו אלא אנכי בוטחת ברחמי שמיים שיעזרוני על האויב הזה. ותשבע להם בני אלהי ישראל ויפתחו השערים וחצא עם שפחתה ותלך עד אהל המלך וחבא לפניו והנערה יפה עד מאד וכראוהו אותה המלך מצאה הן בעיניו וחשא חסד לפניו ויאמר לה המלך כי את בתי ואי מזה באת ואנה חלכי ותאמר לו מבנות הנביאים אנכי שמעתי מאבי שהכבוש את העיר ותתפוש אותה. ואבא לבקש על נפשי ונפש בית אבי למלטם משתקת העיר ויאמי לה המלך ואני אעשה כדברך ואני רוצה לקחתך לי לאשה ותאמר לו אדוני המלך הנני כאח' שפחחתיך עשה הטוב בעיניך אבל אודיעך אדני המלך שאנכי נדה ובערב אנכי ראויה לטבילה צוה את עבדיך בערב כשיראו שתי נשים הולכות למעין שלא יפנו בנו ואל ידברו עמנו מטוב עד רע ואלך ואטכול ואשוב אליך ויצו המלך להעשות כן וישמח שמחה גדולה בנערה ובכשורה שבשרה למלך ויאסוף כל שריו ועבדיו ויעש להם משתה ויאכל וישח מן היין וישכר וירדם וילכו כלם איש לאהלו ולא נשאר עם המלך וולחי הנערה והשפחה וחסן הנערה לכרה

לשמים ותקם ותשלוף את החרב ותכרות ברה ראש המלך ותשא
 ראשו ברדיה וסלכנה שחיהן ותעברנה כמחנה ואין דובר להן דבר
 עד שהגיעו לשערי ירושלים ותקרא לשוערי' ותאמ' להם פתחו השער
 כי הב'ה עורני והרגתי את האויב ולא האמינו לדבריה. ויהי למלך
 שר א' משריו והיה אומר למלך חדל מאומה זו אל תצורם ואל
 תתגר בם מלחמה כי אלהיהם עמם ואהבם ולא יסגרום כיוך ראה
 מה עשה לאשר היו מלפניך למלכים הראשונים ולשרים שצרו על
 ישראל מה היחה אחריתם והיה למלך טרבה תוכחות עד שקעף
 עליו המלך ויצו המלך לקשרו ולחלוחו חי אצל שער העיר וטראות
 הנערה כי אינ' רוצי' לפתוח השער א"ל אם לא תאמינו לי הנר
 השר התלוי יכיר את ראשו ותאמינו לדברי הגערה ויפתחו השער
 ויראו את הראש לשר התלוי ויכירוהו השר ויאמר ברוך יי' אשר
 הסגיר אותו בידכם והציל אתכם מידו וישמע הדבר ויתקצו בחורי
 ישראל וגבוריו ויקחו את חרבונם כידם ויכאו עד המחנה והיו הם
 קוראים בקול רם שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד. ויראו אנשי
 המחנה אותם וילכו לאהל המלך ויראו כי מת גבורם וינוסו ויעזבו
 את אהליהם ואת סוסיהם וכל חילם וימלטו את נפשם וירדפו ישראל
 אחריהם עד אנטוכיא וישבו בשלום ויבזו בהם בזה הרכה מאד
 ויתקצו זקני ישראל והחכמי' ויכאו בית יי' ויברכו ויהללו את יי'
 הטניח להם מכל אויביהם והמושיעם בעת צרתם חמיד והמקיים
 דבריו בהם ואף גם זאת כתיבתם בארץ אויביהם לא וגו' הוא ברחמי
 יעשה נסים ונפלאות עמנו בערז וכעונה הזאת כאשר עשה עם
 אבותינו:

הם מעשה יהודית:

מדרש לחנוכה*):

ישתבח שמו של הקב"ה שהוא לבדו דר במרום תשכן על
שלוש מאות ותשעים רקיעים ובכל רקיע יש שם כסא כבוד עליו
ובכל אחד ואחד יש לו משרתים שרפים ואופנים וכרוכים וגלגלים
וכסא כבוד. ואל תחמה בדבר זה שהרי מלך כשר ודם שיש לו
כמה מקומות יש לו כתים ועליות ותחתונים כ"ש הקב"ה שהעולם שלו
וכן שמים בנוים שלוש מאות ותשעים. ובזמן שכיח המקדש היה
קיים והיה ישראל עושין רצונו של מקום היה יושב על ערבות של
רקיע שביעי מרכ אהבה. ולאחר שחטאו ישראל עלה למעלה
למעלה עד ג' מאות ותשעים רקיעים שני אלף אשוכה אל מקומו:
דר"ש מרי בר מר מאי דכתיב כי נר מצוה ותורה אור תלה
הכחוב המצוה בנר מה נר זה אינו עומד לאדם אלא לשעה אף
המצוה אינה מגינה אלא לשעה והתורה תלה כאור מה אור זה
סאיר לעולם אף תורה מאירה בעולם הזה ובעולם הבא שני בהתהלך
תנתרה אותך בעוה"ז ובשכבך רשמוך עליך כעוה"ב: אמר רבא
דרחים רבנן הוי ליה בנין רבנן. דמוקיר רבנן הוי ליה התנוותא
רבנן. דרחיל מרבנן הוא גופיה הוי צורכא מרבנן. ואי לאו בר הכי
הוא משחמען מיליה כצורכא מרבנן: אמר רב הונא הרגיל בנר
חנוכה הויין ליה בגים תלמידי חכמים הזהיר בפזונה זוכה לדירה
נאה הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין:

(*) הוצתק לי עמוך קיבץ יסן הנענא בעקד הספרים אל יועני לפסיד ט"ו
הננון כהר"ר איווק פרייסמן מקראקא. ועיין יולר שנת ראשון ושני דקטובה:

חנו רבנן כימי מלכות יון הרשע גורו על ישראל שכל מי
 שיש לו ברית בחך ביתו יחקוק עליו שאין לשונאי ישראל חלק
 ונחלה באלהי ישראל מיד הלכו ישראל ועקרו בריחם שבכתיהם.
 ועוד גורו שכל מי שיש לו שור יכתוב על קרנו שאין לשונאי ישראל
 חלק באלהי ישראל הלכו ישראל ומכרו שוריהם. ועוד גורו עליהם
 שיהו כועלין נשותיהן נידות הלכו ישראל ופרשו מנשותיהן. ועוד
 גורו שכל מי שנושא אשה תבעל להגמון תחלה ואח"כ תחזור
 לבעלה. ונהגו כדבר הזה שלוש שנים ושמונה חדשים עד שנשאת
 בתו של יוחנן ב"ג. כיון שהוליקה אצל אותו ההגמון פרעה ראשה
 וקרעה בגדיה ועמדה ערומה בפני העם מיד נתמלא יהודה ואחיו
 חימה עליה ואמרו הוציאוה לשריפה ואל יחגלה דבר זה למלכות
 מפני סכנות נפשות שהעוזה פניה להיות ערומה בפני כל העם
 הזה. אז אמרה לו האיך אחבבה לפני אחי ורעי ולא אחבבה בעיני
 ערל וממא שאחם רוצים למעול בי ולהוליך אותו לשכב אצלי. כיון
 ששמע יהודה ותביריו כך נועצו יחדיו להרוג ההגמון. מיד הלכישו
 הגערה כלכוש מלכות ועשו חופת של הדם מבית חשמונאי עד ביתו
 של הגמון ובאין כל כעלי נבל וכינור וכעלי זמר והיו מזמרים ומרקדים
 עד שבאו לבית הגמון. כיון ששמע המלך כך אמר לשריו ועבדיו ראו
 אותם שהם מגדולי ישראל מורע אהרן הכהן כמה הם שמחים
 לעשות רצוני ראויים הם לכבוד גדול וצוה להוציא חוץ שריו ועבדיו
 ונכנס יהודה וחבריו עם אחותו אצל ההגמון וחתכו ראשו וכזו כל
 אשר לו והרגו שריו ועבדיו והרסו היוונים עד גמירא חוץ מעיקר
 מלכות. וישראל שהיו בעיר היו כרתת וברעד בשביל אותם בתורי
 ישראל. יצאה בת קול ואמרה נצחו טליא דאולו למעבד קרבא
 כאנטוכיא וחזרו אותם כחורים וסגרו השערים ועשו תשובה ועסקו
 בתורה ובגמילות חסדים. כיון ששמע מלך יוונים שהרגו ישראל
 הגמון שלו קבץ כל עמו וכא לפני ירושלים במצור ונפחדו מאוד
 היהודים והיתה שם אשה אלמנה יהודית שמה ולקחה שפחתה
 והלכה אצל שערי ירושלים ואמרה הניחו אותי לצאת שמה יעשה
 המקום נס על ידי ופתחו לה ויצאה והלכה אצל הגייסות ואמרו לה
 מה טובך אמרה רצוני לדבר אל המלך והלכה לפני המלך ואמר
 לה מה חבקשי ואמרתי אדוני בת גדולים מישראל אנכי ואחי
 נביאים ושמעתי שהיו מחנבאים שמתר יפול ירושלים בידך כיון
 ששמע שמת שפחה גדולה, והיה לו אדם אחד מתכמיו שהיה רואה

וחזה במזלות והיה אומר רואה אני שישראל חוזרים בתשובה ואי
 אצה יכול להם חזור למקומך ותתטלא המלך חמה עליו וצוה המלך
 להספו ואמר ידיו ורגליו ותלה אותו על העץ אצל ירושלים ואמר
 המלך מתר כשתפול ירושלים בדינו נהרגו אותו. והיה המלך סאמין
 לאותה יהודיה ואוהב אותה ואמר לה רצונך שתנשאי ואמרה לו
 אדוני המלך איני ראויה אפילו לאחד מעבדיך ואמנם כיון שלבך
 נוטה לזה העביר כרוז בכל הממנה שכל מי שיראה שתי נשים
 תולכור אצל המעיין אל יפנע בה לפי שצריכה אני לילך לשם
 לרחוץ עצמי ולטבול. מיד העבירה הכרוז ועשתה כן ועשה המלך
 משתה גדול ושחן ונשכרו ואח"כ הלכו כל אחד ואחד לאוהליו והמלך
 ישב בחיקה וישן והלכה אותה יהודיה ונטלה סייף שלו וחתכה
 ראשו ופשטה סדין עליו. והלכה עם ראשו של מלך אצל שערי
 ירושלים ואמרה פתחו לי השערים שכבר עשה הק"כ גם על ידי
 ואמרו לה לא דייק שוינחה וקלקלת אף שכאת בעלילה עמנו. מיד
 הראה להם ראשו של מלך כיון שראוהו פתחו השערים ויצאו והרימו
 קול שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. כיון ששמעו יוונים כך אמרו
 למחרת באים עלינו והלכנו למלך והוציאנו בלא ראש ונפל עליהם
 אימה ופחד וברחו כלם ורדפו ישראל אתריהם והרגו מהם כמה
 וכמה. כן יעשה הק"כ נקמה בשונאינו מהרדד ויחיש לנו ישועה
 כסתוב וכא לציון גואל:

דוד הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת והבתיב והארץ
 ככנר תבלה אלא אילו ישראל שנקראו ארץ שג' כי תהיו אחם
 ארץ חפץ. דוד הולך ודור בא אילו א"ה שבכל דור ודור יועצים על
 ישראל לאבדם והק"כ מצילם מידם שג' עמו אנכי בצרה אהלצוהו
 ואכבדהו. א"ד אליעזר בא וראה כמה חביבים ישראל לפני המקום
 שלעולם מקדים להם רפואה למכה שג' כרפאי לישראל. בא יון
 הרשע וגור וחשבו עיניהם של ישראל ואמרו שכל מי שיזכיר שמו
 של הק"כ ידקר כחרב והרבה מישראל נהפכו לסינות והיה שם משומד
 אחד בליעל תתני בן פתח שמו שהיה יועץ עיצות רעורר על
 ישראל ואמ' שכל זמן שיקרינו קרבן שג' שחר ושל בין הערבים
 אינם נופלים בידכם עמדו ובטלוהו. חזר עוד אותו בליעל אלהיהם
 שונא ויטה אם תוכלו להכשילם בנות חמשלו עליהם. עמדו וגורו
 שכל מי שיסתוב כחוכה לאשחן יקרעו מצבעותיו. חזר ואמר מצוה
 אות יש להם שאם לא יעשו אותה יאבדו סן העולם זה הרלקת

גר שכ"ה שני להעלות גר תמיד וכתוב עליו הן חלק לשבעה וגם לשמונה. הן חלק לשבעה שכל מי שיש לו חלק בשבע נירות שהם מאירים תמיד בכ"ה וגם לשמונה ימי החג אין ברירה יכלה להם. עמדו וסמאו כל השמנים שבכ"ה ולא נשתייר כ"א פך שמן שלא היו יודעים שהיה פונח תחת המזבח ונעשה גם והרליק מאוחו פך קסן שמונה ימים ועמד הק"ב וקבע להם שמונה ימי חנוכה שלא היה מועד עד עכשיו. אמר הק"ב חשבת לעקור שבער הגירות ושמונה ימי החג הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה כע השמונאי שמאבדים אתכם מן העולם. אתה אמרת שכל מי שזכיר שמי ידקר בחרב אני קובע הלל לשמי ח' של ימי חנוכה ועליהם אמר דוד למנצח על השמינית:

חֲרַבְתֶּם תְּבוּא בִלְבָב וּקְשָׁתוֹחַם חִשְׁבַּרְתֶּנּוּ. אמר ר' שמעון בן יוחי אילו יזונים שעשו מלחמה עם ביה השמונאי ובניו ובשעה שנבנסו להיכל הלך יון אחד ולקח ספר תורה וחביא חנה בת יוחנן כ"ג שלא היה כיפיה בעולם והיתרה נישאה לאלעזר בן השמונאי ורצה אותו יון לכא עליה בפני בעלה ואכיה. אמר יוחנן כ"ג אני ג' בני ואתה השמונאי ח' בניך הרי י"ב כנגד י"ב שבטים. מוכתח אני שהקב"ה עושה גם על ידינו. מיד הרים אלעזר הסיף והרג אותו היין ואמר עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ: א"ר יצחק ששים ריבוא אלף גייסות הוו וכל אחד מהם היה לו אלף איש תחתיו שכאו עם גליסקס הרשע להלחם עם ביה השמונאי והיה אומר אותו הרשע מה לנו לירא הם שנים עשר כנגד חיל גדול שמה האמר אלהיהם יוציא כוכבים מסמילות ויעשה מלחמה עמנו ושודדים אותנו כדרך שעשה עם סיסרא הרי סכין עצמינו בדם חזיר וכשכבת זרע של סוס שאין נוגעים אוחנו. ואם תאמרו יביא מכול כנר נשבע בשמו הגדול שלא יביא מכול לעולם. א"ר ישלח נחשים ועקרבים ודוכים כדרך שעשה בכותיים הרי אנו רוכבין על פילין שאין חיות נגעות בהם. והיו ישראל עומדים בחפלה ואמרו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא עמדנו להלחם כנגדם אלא בעכור שמך הגדול שלא יתבוה בגוים ואם אינך עושה גם על ידינו יאמרו אין לו עצה וכתוב בך גדול העצה ורב העלילות. מיד נתגללו רחמיו של הקב"ה ואמר שתוקו בניו התיצבו וראו נקמת ה' אשר יעשה בגוים והביא כל השרים של שכעים אומות ואמר להם כל אחד מהם יהרג את שלו מן החיל של אותו רשע ואם יגוס אחד מהם הרי גפשו

תחת נפשו שני' כיום יהוא יפקוד ה' על צבא מרום במרום וגו'.
 מיד ירדו לארץ וכל יון שהיה הן על קשתו לזרוק כישראל היה
 המלאך מחזירו ונועץ בלבו שני' קשרו נבורים חתים וגם חרבים
 תבוא בלכם. והיו בית השמונאי רואין זה את זה ואמר ה' ילחם
 לכם ואתם תחרישון: חניא שלש שנים לא היה אדם יכול לעכור
 מפני ריחם ושבע שנים זרעו ישראל שרוחיהם וכרמיהם בלא וכל
 מרם שלהם ועשרים ושלש שנים הסיקו ישראל מרומחיהם והציהם.
 ועליהם אמר הכתוב שם רשעים ירקב ועל בית השמונאי וכיצא
 בהם זכר צדיק לברכה. וחזרו לבית לשלום ולא מצאו שמן טהור
 אלא פך קטנה שהיה נשיתין המזבח ולא היה שמן אלא להדליק
 לילה אחת ונעשה גם והדליקו ממנה שמונה ימים וקבעו שמונה
 ימי חנוכה:

תם מדרש לחנוכה:

מדרש אחר לחנוכה:

בשנת כ"ג שנים למלך אנטיוכוס הוא שנת רי"ג לבנין בית שני רוח רעה נוססה בו וזרכ הדת לשונן שלופה מתערה להכות ארץ בשבט פיו. ויען ויאמר לכל שריו ועבדיו הפרחמים היושבים ראשונה במלכות הלא תדעו הלא תשמעו כי הנה עם בני ישראל אשר בירושלים גוי עז פנים ודחיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים אשר גזכה וגזכה להם האומרים ידינו רמה ותמיד כל הימים מקוין שברזן המלכים לומר כי הנדה החושך יכסה ארץ וערפל לאוסים ורחת בתשך אור לישרים ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם:

ולוי אני המלך אין שוה להניחם ועתה קומו ונקמה עליהם למלחמה לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד הבה נתחכמה לו לכטל מהם ארץ השבת וסיליה ור"ח וייטב הדבר כעיני שריו ועבדיו לעשות כדבר המלך. בעת ההיא שלח את ניקנור משנהו בחיל גדול ועם רב ויבא לירושלים ויצר עליה בקול ענות וחירופים לחרף מערכות אלהים ויהרוג בה הרג רב. א"ר שמעון בן יוחאי בת היתה לו למחתיה כ"ג שאין כופיה בכל העולם ומקודשת לאי מבני חשמונאי ובא אחד מן היוונים ותפסה בכלוריתא והציע ספר חורה החתיה ובא עליה בפני ארוסה. ולהעלות חימה ולנקום נקם בנה במה בכהמ"ק ושחטו דבר אחר ויביאו ארז דמו אל עזרת הקודש. ורוח ה' לכשה את יוחנן בן מתתיהו ויקנא קנאת ה' צבאות ויחמול על עם הקודש שה פזורה ישראל וילכוש בגרי נקם לנקום נקמת בני ישראל מארז היוונים ויעץ בלבו ועש לו חרב קטנה ויתגור אותה תחת מעילו. ויצא לרחוב העיר ויבא עד לפני שער

המלך ויקרא לשוערים ויאמר אליהם אנו יוחנן בן סתתיה הנני בא
לכא לפני אדוניכם. ויאמרו נערי המלך אל המלך הנה יוחנן כהן
הגדול עומד בחצר. ויאמר המלך יבא ויבא יוחנן לפני המלך ויאמר
לו ניקנוד מדוע אתה עובר את מצור המלך ואינך חפץ בשלום
מלכותו הלא ידעת אם לא שמעת כי יש לאל ידי ככה נבורר
חיילותי לעשות עמכם רע עד בלתי השאיר לכם שריד ופליט כי
אתה גם אותך הרגתי ואותם שרפתים כקש לפני רוח זמי בכל ארץ
הארצות אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל ה' את ירושלים מידי.
וען יוחנן למלך לאסור עתה באחי אליך ארץ כל אשר תחפוץ
אעשה לא אסור ממצותיך ימין ושמאל. ויאמר לו המלך במה יודע
איפה כי אתה סר אל משמעתי הלא כאשר הקרב אל המזבח
ועשה את חטאתך ואת עולתך בחלב ודם החזיר הוזה ותלכש בגדי
מלכות אשר לבש בו המלך ותרכב על מרכבת המשנה אשר לי
ואשר יתן כתר מלכות בראשך. ויאמר יוחנן אנכי אעשה כדברך
כאשר אדוני מצוה רק אין דבר כי יגורתי מפני האף והחימה עם
בני ישראל הן אובח תועבת ה' על המזבח לעיניהם ולא יסקלוני
אך בזאת יאות לי לעשות כדברך בהוציאך כל איש מלפניך ואני
ואתה ואין זולתך ואז אעשה כדבר המלך. פן יודיעוך הדבר אל עם
בני ישראל. והטב הדבר בעיני המלך ויצא לאמר הוציאו כל איש
מעלי ולא עמד איש אהו לכל הנצבים עליו. ויהי בלכתם ויחפלו
יוחנן לפני ה' ויאמר ה' אלהי ישראל יושב הכרובים אתה הוא
האלהים לכרך לכל ממלכות הארץ אתה עשית את השמים וארץ
הארץ הטהר אהזק ושמע פקת עיניך וראוה ושמע ארץ דברי
אנטייכוס אשר שלחו לדרף מערכות אלהים חיים ומלך עולם אמנם
ה' התריכו מלכי אשור את הגוים ואת ארצם ונתנו את אלהיהם
באש כי לא אלהים המה כי אם מעשה ידי אדם עץ ואבן ויאכרום.
ואתה ה' אלהינו הושיענו נא מידי פן ילך וישתבח ויחפאר בבית
דגן אלהיו לאמר אלהי נתנם כידי וכחי ועוצם ידי עשה לי ארץ
החיל הזה. וכבלות עתרתו חיוק ואטף לכבו ויאמר ה' אלהים זכרתי
נא וחזקתי נא אך הפעם הנה האלהים ואנקמה נקמה בני ישראל.
ויקרב יוחנן אליו ויחקע החרב בלבו ויהי כאשר כרע שם נפל שדוד
את פני הקדש. ויהי אך יצא יצא יוחנן כ"ג סאת פני הקדש וירע
בארועה גדולה ויעריך מלחמה בעמים ויהרוג בהם הרג רב שבע

אלף ושבע מאור ושנים ושבעים מבלעדי העם אשר נהרגו איש
בחרב רעהו:

וַיְהִי כַאֲשֶׁר שָׁמַע אַנְטִיּוֹכוֹס בִּי נְהַרְגָה מִשְׁנֵחוּ נִיקָנֹר וַיִּצַר לוֹ
מֵאֵד וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו וְגַם לְמִשְׁנֵהוּ הַגְּדוֹלָה וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים רַחֵם כְּגוֹי הַזֶּה לֹא חָתַנְקֶם נַפְשֵׁי אֲשֶׁר הִשְׁחִיתוּ וַחֲבִילֹו
חַיִּילוֹתָיו וַיְבַזּוּ מַחְנֵתִי וְשָׂרָיו וְעַתָּה מַה אֲנִי מַחְשִׂים הֲבֵנָה נָא נִכְמָה
אֱלֹהִים לְמַלְחָמָה לְבַטֵּל מֵהֶם אֶת הַשְּׂכֵת וְחָדָשׁ וּמִילָה וּמִי הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר יִצִּיל אֶתְּכֶם מִיָּדִי. וַיִּשְׁלַח לְבַגְרִים בְּחֵיל גְּדוֹל וְעַם רַב זִיכָא
לִירוּשָׁלַיִם וַיִּצַר עֲלֵיהֶם וַיִּמְרוּ אֶת אֱלֹהִים עֲלִיּוֹן וַיִּכְעִימֵהוּ בְּמִטּוֹחַם
וּבְפַסְיֵיהֶם יִקְנִיאוּהוּ בְּמִזְבַּח אֱלֹהִים וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחְנֵה מִטְעָם הַמֶּלֶךְ
לֵאמֹר כָּל אִישׁ יִשְׁמֹר אֶת שְׂכֵתוֹ ה' וְחָדָשׁ וּמִילָה יוֹמֵת. וְרַבִּים
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּימֵי הַהֵם מָסְרוּ נַפְשָׁם כַּעֲבוֹר כְּבוֹד הַמְּקוֹם כִּי הָיָה וְלֹא
בְּטָלוּ בְרִית אֲבוֹתָם. וְאִשָּׁה א' מִבְּנֵי הַלְוִיִּם מִלְחָה אֶת בְּנֵה לְדָוִד
יָמִים בְּתוֹפִים וּבְמַחֲוֹלוֹת וְהָיָה עֲלֵתָה עַל חֻמּוֹת יְרוּשָׁלַיִם וּבְנֵה חֲתָן
רַמִּים מְהוּל בִּידָה וְחָעַן וְחָאֵמֶר לִפְנֵי ה' כֹּל זָאֵה בְּאֶחָד וְלֹא שְׂכַחְנוּךְ
וְלֹא שָׁקְרָנוּ בְּכִרְיָתְךָ לֹא נִסְתָּ אַחֲזֵר לְבָנֵינוּ וְחָטָּ אֲשׁוּרֵנוּ מִנִּי אֲרַחֵיךְ
וְהַשְׁלִיכָה עֲצָמָה מֵעַל הַחֻמָּה וַיְמַתּוּ שְׁנֵיהֶם. וּכְאֵלֶּה רַבִּים מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּמוֹהֶם הָיוּ עוֹשִׂים וְלֹא שָׁנְנוּ בְרִית אֲבוֹתָם וְאֵת קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל
יַעֲרִיצוּ:

וְקָהָל קְדוֹשִׁים אָמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הִנֵּה דָבָר הַמֶּלֶךְ בְּחִימָה
שְׁפוּכָה לְבַטֵּל מִמֶּנּוּ אֶת הַשְּׂכֵת דְּבָרֵי הַרֵב וְדְבָרֵי חֲלָסִיד רַבִּי מִי
שׁוֹמְעִים וּכְחוֹב בְּחֹרְתָנוּ שֶׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבוֹד. וּבְיוֹם הַשְּׂבִיעִי תִשְׁבּוֹת
הֲלֹא טוֹב לְחַסוֹת בְּה' וּנְשַׁכּוֹת אֶת שְׂכֵתוֹתֵינוּ אִם יִהְיֶנוּ נַחֲרִית וְאִם
יִסִּיתָנוּ וַיִּמְחָנוּ. וַיִּתְּעוּ לְשַׁכּוֹת בְּמַעֲרָה אַחַת הֵם נִשְׁיָהֶם וּמִפֶּסֶם. וַיֹּאמְרוּ
לְמֶלֶךְ לֵאמֹר הִגֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הִנֵּה בְּמַעֲרָה אַחַת לְשַׁכּוֹת אֶת שְׂכֵתוֹתָם.
וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת חַיִּילוֹתָיו חֲלוּצִים לְצַבָּא וַיִּשְׁכּוּ עַל פִּי הַמַּעֲרָה וַיִּקְרָאוּ
אֶתְּכֶם אֱלֹהִים כַּדָּבָר הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר מַדּוּעַ מְרִיתֶם אֶת דַּת הַמֶּלֶךְ וְעַתָּה
כִּי אֵין זָסוּרָה נָא. אֵל מִשְׁמַעְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְהַצִּלְתֶּם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם
מִמּוֹת. וַיַּעַן כָּל הָעָם יַחְדָּו לֵאמֹר אֲשֶׁר דָּבָר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע אֲשֶׁר
צִוִּינוּ עַל הַר סִינַי שֶׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבוֹד וּבְיוֹם הַשְּׂבִיעִי תִשְׁבּוֹת הֲלֹא
טוֹב לָנוּ מוֹת כִּיד ה' מֵהָיָה לָנוּ לֹא נַחֲלַל אֶת יוֹם הַשְּׂבֵת הַזֶּה. וְכַאֲשֶׁר
רָאוּ כָּל אֲנָשֵׁי הַצִּבָּא כִּי לֹא אָבֹו הַלֹּךְ בְּדַתִּי מִלְכֵיהֶם וַיִּבְיִאוּ עֲצִים
וַיִּשְׂרְפוּ עַל פִּי הַמַּעֲרָה וַיְמַתּוּ לִפְנֵי ה' כַּאֲלֶּף אִישׁ וְאִשָּׁה:
וַיְדַבֵּר כַּשְׂמוֹעַ יוֹחָנָן בֶּן סַחְתִּיָּה וְדָוִד אֲחִיו אֲרָה כָּל זָאֵה אֲוֵהוּ

חיל בגבורתם ובעזרם ומנינם אביהם שכשמים אשר כסתו בו וילחמו בעמים ויהרגו הרג רב אין חקר ואין מספר לֹא נשאר בהם עד אחד אפס כגרים אשר גם אֵלֹהִים אֲנֹכִיָּה אֵל הַמֶּלֶךְ וְעַמּוֹ אֲנֹשִׁים פְּלִטֵי חֶרֶב מֹכִיִּם וּמַעֲוֹנִים . ויעץ כגרים ויאמר לאנטיוכוס הן אתה שמח טעם לבטל מהם את השכנת ר"ח ומילה נכול חכול אתה וכל העם אשר ברגליך אשר אם ילכו כל העמים וכל הלשונות לא יוכלון לעמוד בפני ה' בני מחתיה כִּגַּם סַאֲרִיּוֹת גִּבְרוּ וּמַנְשָׁרִים קָלוּ:

וְעַתָּה הַמֶּלֶךְ עֲצֵתִי תִּשָּׁבַע עֲלֶיךָ וְלֹא תִלַּחֵם בְּמַתִּי מַעֲט פֶּן נִהְיֶה לְבוֹז וְקִלְס לְעֵינַי כֹּל הָעַמִּים וּמִלְכֵי אֶרֶץ וְכֹל לְאוֹמִים . אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכְתֹּב וְתִשְׁלַח סְפָרִים בְּכָל מַדִּינֹת מַלְכוּתְךָ וַיָּבִיאוּ כָל שָׂרֵי עַם וְעַם וְלֹא יִשְׂאָר מֵהֶם עַד א' וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כַּדָּבָר בְּגָרִים . וַיָּבִיאוּ מִכָּל מַדִּינֹת הַמֶּלֶךְ שָׂרֵי עַם וְעַם עִם אֲלֵפִים וְרִיבֻכּוֹת חַיִּילוֹת חֲלוּצֵי צָבָא וּבְאִשֶׁר רָאָה בְּגָרִים כִּי כְבִיר מִצָּאָה יָדוֹ וְחַיִּילִים יִגְבֵּר וְרַב מְאוֹד סַחְתָּהוּ אֵין חֶקֶר וְאֵין מִסְפָּר קָם בְּגָרִים וַיָּבִיאוּ לִירֻשָׁלַיִם וַיִּצַּר עֲלֶיהָ הוּא הַחַל לַחֲרָף מַעֲרֻכּוֹת אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם וּבִקְעַת הַחוֹמֶרֶת וַיִּנְחַק וַיִּשְׁבֵּר בְּמִקְדָּשׁ י"ג פְּרָעוֹת . וַיִּחְשׁוּב בְּלִבּוֹ לֵאמֹר הַפַּעַם הַזֹּאת לֹא יוֹכְלוּ לִי כִּי רַב חֵילִי וְכִי כְבִיר מִצָּאָה יָדִי . אֲדָר יִצְחָק בֶּר נַחֲמַנִי אֲלֶיךָ וּפ' רִיבּוֹא נְיִיסוֹת כָּאוּ עִם בְּגָרִים הִרְשַׁע וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל שׁוֹטִים אַתֶּם שֶׁהַעֲשׂוֹ מַלְחָמָה עִם חַיִּילִים שְׂאִין לְהֵם שִׁיעוֹר אִם תֹּאמְרוּ אֱלֹהֵיכֶם יָבִיאוּ מָבּוֹל כְּכֹר נִשְׁכַּע שְׁלֹא יָבִיאוּ מָבּוֹל לְעוֹלָם וְאִם גִּבְרִיָּאל יַעֲמֵד בְּנֹו וַיִּשְׁרָף אוֹתָהֶן כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְסַנְתְּרִיב הָרִי אֲנֹו סָכִים עֲצָמֵינוּ בָּדָם חוֹזֵר וּבִשְׁׁוֹ שֶׁל סוֹסִים וְלֹא יִנְעוּ בְּנֹו . נִשְׂאוּ יִשְׂרָאֵל עֵינֵיהֶם לְמַרְוֵם וַיֹּאמְרוּ לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ חֵן כְּבוֹד שְׁלֹא יִחַבּוּהָ בַעֲבוּרֵם עֲכָשִׁיו יֹאמְרוּ אֵין לֵאלֹהֵיהֶם עֲצָה אַחֲרָת וּבְךָ כְּתִיב גְּדוֹל הַעֲצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אִמֵּר הַקִּבְיָה חַיִּיכֶם מַחֲשַׁבְתִּי גְּדוֹלָה מִשְׁלָכֶם כִּי לֹא יִטּוֹשׁ ה' עַמּוֹ וְנִחַלְתּוֹ לֹא יַעֲזוּב . כֹּאוֹתָהּ שַׁעָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַצְפִּים לְהָרִי מִזְרַח אֲוִלֵי יָבִיאוּ לְהֵם עַבְדֵּם פְּרַתְסִיִּים לְעוֹרָם וְאִז חָרָה לֹו לְמַתְחִיָּה כִּגַּם וְאֵל לְחַשְׁמוֹנַאִי וְלֹא כְּתוּב אֲרֻר הַגִּבְרִי אֲשֶׁר שֵׁם בְּשֶׁר זְרוּעוֹ וְזִמְן ה' יִסִּיר לָבוֹ וּכְרוֹךְ הַגִּבְרִי אֲשֶׁר שֵׁם ה' סִבְטָתוֹ אֵל יִפָּה אִמְרַת אֲנִי ח' בְּנֵי וְאִתָּה וּג' בְּנֵים הֵם יִבְּ כִּנְגַד יִבְּ שִׁבְטֵי יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל מוֹבַטָּה אֲנִי בְּקִבְיָה שִׁיעֵשָׂה לָנוּ נִסִּים וּנְפִלְאוֹת . וַיִּצְמָו וַיִּלְבָּשׁוּ שָׂקִים וְאָפְרוּ לְבָקֶשׁ רַחֲמִים מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם עוֹרָם וּמְנִינָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל . וְכִכְלוֹת לְהַתְּפַלֵּל קָמוּ סַכְרֻעַ עַל בְּרַכְּם עֲצָמוֹ עֲשׂוֹנוֹתָם מַנְשָׁרִים קָלוּ וְסַאֲרִיּוֹת גִּבְרוּ וַיִּלְחֲמוּ בַעֲמִים וַיְהָרוּ בָהֶם הָרַג רַב . אֲדָר יִצְחָק בֶּר

נחמני באחתה שעה תפס הקב"ה עי שרים של מעלה משרי א"ה ורצע אותם במרצע של אש ואמר הרינו איש את קרובו ואם ימלט א' מהם נפשיכם תחת נפשו. וכשהיו היונים מורים הצים וחרכות באו המלאכים ונעצו אותם כלבם של היונים הוי הרבם תבוא כלבם וקשחתם תשברגה והיו בני חשמונאי רואים הנסים ואומרים ה' ילחם לנו. וכל מלך ומלך מהמלכים שנהרג היו באים המלאכים ומבזכים ממונו והטילו לבתיהם של ישראל שהם לא היו יכולים ליטול את השלל מפני החללים. ואת היילותיהם מהם שרפו בני ישראל מהם דקרו בחרב ומהם תלו על העץ ולבגרים הרשע שרפו אותו בית ישראל באש. ואז אנטיוכוס המלך כאשר שמע אשר נהרגו בגרים וכל שרי החיל אשר עמו וינס במדינות הים והיה כל מוצאו אותו אל המקום אשר היה נא שמה מודרים בו וקוראין אותו הבורח: **ואח"כ** באו בני חשמונאי לבירה המקדש ויבנו השערים ויסגרו הפרצות ויטהרו את העזרה מן ההרוגים ומהטומאות ויבקשו שמן זית זך להדליק את המנורה ולא מצאו כי אם צלוחית א' אשר היתה חתומה בטבעת הכ"ג וידעו כי היה טהור והיה בה כשיעור הדלקת יום א' ואלהי השמים אשר שכן שמו שם הנית ברכה בו והיו מוצאים כל לילה ולילה אחר עריכת הנרות האסוך מליאה שמן והעלו הנרות ממנה ח' ימים. ועל הצלחם וגם האסוך ההוא קבלו וקיימו היהודים עליהם ועל זרעם להיות עושים את ח' ימי חנוכה בהלל ובהודאה ככל שנה ושנה וזכרם לא יסוף מזרעם ברוך הרב את ריבנו ונקם את נקמתינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשינו ברוך האל המושיע:

הם מדרש לחנוכה:

מגלת אנטיוכס:

וַיְהִי כִּימֵי אֲנַטְיוּכָס מֶלֶךְ יוֹן מֶלֶךְ גְּדוּלָּה וְחֹזֵק הַיָּדָה וְחֹזֵק הַחֹקֶיךָ
בְּמַמְשַׁלְתּוֹ וְכָל הַמַּלְכִּים יִשְׁמְעוּ לוֹ: וְהוּא כִּבַּשׁ מְדִינֹת רַבּוֹת וּמַלְכִּים
חֹזְקִים וְהַתְּרִיב טִירוֹחַם וְהִיכְלִיחֵם שֶׁרֶף כְּאֵשׁ וְאֲנָשִׁיהֶם כִּבִּית הָאִסּוּרִים
אָמַר: מִימֵי אֲלַכְסַנְדְּרוֹס הַמֶּלֶךְ לֹא קָם מֶלֶךְ כְּמוֹתוֹ בְּכָל עֵבֶר הַנְּהַר:
וְהוּא כָּנָה מְדִינָה גְּדוּלָּה עַל חוֹף הַיָּם לְהִיּוֹת לוֹ לְבֵית מַלְכוּת וַיִּקְרָא
לָהּ מְדִינַת אֲנַטְיוּכִיָּא עַל שְׁמוֹ: וְגַם בְּנָרִים מִשְׁנֵהוּ כָּנָה מְדִינָה אַחֲרַת
כְּנַגְדָּה וַיִּקְרָא לָהּ בְּנָרִים עַל שְׁמוֹ וְכֵן שְׁמוֹתָן עַד הַיּוֹם הַזֶּה: כִּשְׁנַת
עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים לְמַלְכוּתוֹ הוּא שָׁנַת מֵאָתִים וְשָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְבִנְיָן
בִּירַת אֱלֹהִים שֶׁם פָּנָיו לְעֹלֹת לִירוּשָׁלַיִם: וַיַּעַן וַיֹּאמֶר לְשִׁרְיוֹ הַלֵּל
יִדְעֵהֶם כִּי יֵשׁ עִם הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם בִּינְיָנוּ: לֹאֱלֹהֵינוּ אֵינָם
מְקַרְבִּים וְדַחְנוּ אֵינָם עוֹשִׂים וְדַחֵי הַמֶּלֶךְ עוֹזְבִים לַעֲשׂוֹת דָּחָם: וְגַם
הֵם מִיַּחְלִים לְיוֹם שַׁבָּתוֹן הַמַּלְכִּים וְהַשְׁלֵטוֹנִים אוֹמְרִים מַחֵי יִמְלֹךְ
עֲלֵינוּ מַלְכֵנוּ וְנִשְׁלֹט בָּיָם וְכִיבִשָׁה וְכָל הָעוֹלָם יִתֵּן בְּיָדוֹ: אֵין כְּכֹד
לְמַלְכוּת לְהַנִּיחַ אֱלֹהֵי עַל פְּנֵי הָאָדָמָה: עַתָּה כֹּאֵן וְנַעֲלֶה עֲלֵיהֶם וְנִבְטַל
מֵהֶם אֶת הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת לָהֶם אֱלֹהֵיהֶם שֶׁכַּת רֹאשׁ חֹרֵשׁ וּמִלָּה.
וַיִּטֵּב הַדָּבָר כְּעֵינֵי שִׁרְיוֹ וְכְעֵינֵי כָל חֵילוֹ: כֹּאֲתָה שַׁעָה קָם אֲנַטְיוּכָס
הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח אֶת נַקְנוֹר מִשְׁנֵהוּ בְּחֵיל גְּדוֹל וְעַם רַב וַיָּבֵא לַעִיר יְהוּדָה
לִירוּשָׁלַיִם וַיְהַרְגֵם בַּהַר רֶבֶךָ וַיִּכֵּן כְּמֵה כְּבִית הַמִּקְדָּשׁ בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר
אָמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְעַבְדָּיו הַנְּבִיאִים שֶׁם אֲשַׁכֵּן שְׁכִינָתִי לְעוֹלָם.
בְּמִקּוֹם הַזֶּה שָׁחַט אֶת הַחֹזֵר וַיְבִיאוּ אֶת דָּמוֹ לְעוֹרַת הַקֹּדֶשׁ: וְכַדִּיחַ
זֶה כֹּאֲשֶׁר שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן סַחְתִּיָּה כֹּהֵן גְּדוֹל כִּי זֶה הַמַּעֲשֶׂה נַעֲשֶׂה נִמְלֵא
קֶצֶף וְחִמָּה וַיִּזּוּ פָּנָיו נִשְׁתַּנֶּה וַיַּעֲזֵב בְּלִבוֹ מֵה שִׁיכּוֹל לַעֲשׂוֹת עַל זֶה:
וְאֵן יוֹחָנָן בֶּן סַחְתִּיָּה עָשָׂה לוֹ תַרְכָּה שְׁחֵי זַרְחֹת אֲרֻכָּה וְזַרְחֹת רַחְבָּה

תחת בגדיו עטופה: ויבא לירושלים ויעמד בשער המלך ויקרא
 לשוערים ויאמר להם אני יוחנן בן סתתיה באתי לבוא לפני נקנור.
 ואז באו השוערים והשומרים ויאמרו לו הכהן הגדול סהיהודים עומד
 בפתח ויען נקנור ויאמר להם בא יבא: ואז יוחנן הובא לפני נקנור
 ויען נקנור ויאמר ליוחנן אתה הוא אתה סן המורדים אשר מרדו
 במלך ואינם רוצים בשלום מלכותו: ויען יוחנן לפני נקנור ויאמר
 אדני אני הוא עתה באתי לפניך אשר הרצה אעשה: ויען נקנור
 ויאמר ליוחנן אם כרצוני אתה עושה קח חזיר ושחטתהו על הכמה
 ותלכש בגדי מלכות ותרכב על סוס המלך וכאחד מאוהבי המלך
 תהיה: וכאשר שמע יוחנן השיבו דבר אדני אני ירא מבני ישראל
 פן ישמעו כי עשיתי כן ויסקלוני כאבנים: עתה יצא כל איש מלפניך
 פן יודיעום. אז נקנור הוציא מלפניו כל איש: בעת ההיא נשא יוחנן
 בן סתתיה עיניו לאהי שמים ותקן תפלתו לפני אלהיו. ויאמר אלהי
 ואהי אבותי אברהם יצחק ויעקב אל תחנני נא ביד הערל הזה כי
 אם יהרגני ילך וישתכח בבית דגון אלהיו ויאמר אלהי נתנו בירי:
 כאוחה שערה פסע עליו שלש פסיעות ויתקע החרב בלבו וישלך
 אוזו הלל בעזרת הקדש לפני אלהי השמים: ענה יוחנן ויאמר אהי
 לא השים עלי חטא כי הרגתיו בקרש עתה כן תתן את כל העמים
 אשר באו עמו להצר ליהודה ולירושלים: אז יצא יוחנן בן סתתיה
 ביום ההוא וילחם בעמים ויהרג בהם הרג רב: מספר הררגים
 אשר הרג ביום ההוא שבע מאות אלף ושנים ושבעים אלף אשר
 היו הרגים אלה לאלה: בשונו בנה עמוד ויקרא על שמו מסית
 החוקים: ויהי כאשר שמע אנטיוכס המלך כי גהרג משנהו נקנור
 צר לו למאוד וישלח לו להביא את בגדיו הרשע המטעה את עמו:
 ויען אנטיוכס ויאמר לבגדים הלא ידעת אם לא שמעת אשר עשו
 לי בני ישראל הרגו חילי ויבחו סחנותי ושרי: עתה על סמניכם
 אתם כושחים או כותכים לכם הם. באו ונעלה עליהם ונבטל מהם
 הברית אשר כרת להם אלהי השמים שכת ר"ח ומילה: אז בגדים
 הרשע וכל סחנותיו בא לירושלים ויהרג בהם הרג רב ויגזור ביה
 גורה נמורה על שכת ראש חדש ומילה: בהיורה זרה כאשר היה
 המלך נחפז מצאו איש אשר מלל בנו ויביאו האיש ואשתו ויחלו
 אותם כנגד הילד: וגם אישה אשר ילדה בן אחרי מות בעלה ותמל
 אוזו לשמנה ימים. ותעל חומת ירושלים ובנה מהול בידה: ותען
 ותאמר לך אומרים בגדים הרשע אתם חושכים לבטל מאתנו הברית

אשר סרח עמנו. ברית אבותינו לא נבטל ממנו שבת ראש חדש
 ומילה מבני בנינו לא יוסר: ותפל בנה לארץ ותפול אחריו וימותו
 שניהם כאחד. ורכים מבני ישראל אשר היו עושים כן בימים ההם
 ולא שנו ברית אבותם: בזמן ההוא אמרו בני ישראל אלה לאלה
 באו ונלך ונשבוח במערה פן נחלל את יום השבת. וילשינו אותם
 לפני בגרים: או בגרים הרשע שלח אנשים חלוצים ויבאו וישבו על
 פי המערה ויאמרו אליהם יהודים צאו אלינו אכלו מלחמנו ושתו
 מייננו ומעשנו והיו עושים: ויענו בני ישראל ויאמרו אלה לאלה
 וזכרים אנחנו אשר צונו ה' על הר סיני ששח ימים תעבד וכיום
 השביעי תשכח. עתה טוב לנו אשר נמות במערה מאשר נחלל את
 יום השבת: כהיות זרה כאשר יצאו אליהם היהודים ויבאו עצים
 וישרפו על פי המערה וימותו כאלף איש ואשרה: אחרי כן יצאו
 חמשה בני סחחיה יוחנן וארכעה אחיו וילחמו בעמים ויהרגו בהם
 הרב רב ויגרשום לאוי הים כי נסחו בה' אלהי השמים: או בגרים
 הרשע נכנס בספינה אחת ויגם אל אנטיוכיא אל המלך ועמו אנשים
 פליטי חרב: ויען בגרים ויאמר לאנטיוכס המלך אתה המלך שמת
 צווי לבטל מן היהודים שבת ראש חדש ומילה טרמה גדולה וסרד
 כתובה: אשר אם ילכו כל העמים והאומות וכל הלשונות לא יוכלו
 לחמשה בני מתחיהו טאריוח הם חוקים ומנשרים הם קלים ומדובים
 הם סמהרים: עתה המלך עצתי חיטב עליך ולא תלחם באנשים
 סעט כי אם תלחם בהם ותבוש בעיני כל המלכים: לכן כתוב ושלת
 ספרים בכל מדינות מלכותך ויבאו שרי הדילות ולא ישאר מהם
 אחד וגם פילים מלובשים שריונים יהיו בהם: וייטב הדבר בעיני
 אנטיוכס המלך וישלח ספרים בכל מדינות מלכותו ויבאו שרי עם
 ועם ומלכות מסלכות ופילים מלובשים שריונים עמהם באו: שנית
 קם בגרים הרשע ויבא לירושלים כקע החומה וינתק המבוא וישבר
 במקדש שלש עשרה פרצות וגם מן האבנים שבר עד אשר היו כעפר.
 ויחשב בלבו ויאמר הפעם הוא לא יוכלו לי כי רב חילי ועוז ידי
 ואלהי השמים לא תשב כן: וכשמוע חמשה בני סחחיה קמו ויבאו
 למצפה גלעד אשר היה שם פליטה לבית ישראל בימי שמואל הנביא:
 צום גורו וישבו על העפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים: אז
 נפל כלבם עצה טובה יהודה הכבד שמעון השני השלישי יוחנן
 הרביעי יונתן המישי אלעזר: ויברך אותם אביהם וכן אמר יהודה
 בני אודה ממך כיהודה כן יעקב אשר היה נמשל כארית: שמעון

בני אודה סמך כשמעון בן יעקב אשר הרג יושבי שכם: יוחנן בני
 אודה סמך כאבנר בן נר שר צבא ישראל. יוחנן בני אודה סמך
 כיונתן בן שאול אשר הרג עם פלשתים: אלעזר בני אודה סמך
 כפנתם בן אעזר אשר קנא לאהיו והציל את בני ישראל: על זה יצאו
 חמשה בני מתתיה ביום הזה וילחמו בעמים וידרגו בהם הרג רב
 ויהרג מהם יהודה: באותה שעה כאשר ראו בני מתתיה כי נהרג
 יהודה שבו ויבאו אל אביהם: ויאמר להם למה שבתם ויענו ויאמרו
 על אשר נהרג אחינו אשר היה השוכן ככלנו: ויען מתתיה אביהם
 ויאמר אני אצא עמכם ואלחם בעמים פן יאכזרו בית ישראל ואחם
 נכדלחם על אחיכם: ויצא מתתיה ביום ההוא עם בניו וילחמו
 בעמים: ואלהי השמים נתן כל גבורי העמים בידם ויהרגו בהם
 הרג רב כל אחיו חרב וכל משכי קשת שרי החיל והסגנים לא
 נותר בהם שריד וינטו שאר העטים למדינות הים: ואלעזר הירג
 סחעסק להמית ארז הפילים ויטבע בפרש הפילים. וכאשר שבו
 בקשוהו ואחר כך מצאוהו אשר טבע בפרש הפילים: וישמחו בני
 ישראל כי נחטו כידיהם שנאיהם. מהם שרפו כאש ומהם דקרו
 בחרב ומהם תלו על העץ: ובגרים הרשע המטעה את עמו שרפו
 אותו בירח ישראל באש: ואז המלך אנטיוכס כאשר שמע אשר
 נהרגו בגרים הרשע וכל שרי החיל אשר עמו נכנס בספינה וינס
 למדינת הים. ויהי כל מקום אשר היה בא שמה סורדים בו וקורין
 אותו הכורח: אחריו בן כאן בני השמונאי לבית המקדש ויכנו את
 השערים הגשברים ויסגרו הפרצות ויטהרו את העזרה מן ההרגים
 ומן המוסאות: ויבקשו שמן זית וך להדליק המנורה ולא מצאו כי
 אם צלוחית אחת אשר הייתה תחומה בטבעת כהן גדול וידעו כי
 הייתה טהור. והיה בה כשיעור הדלקת יום אחד. ואלהי השמים
 אשר שכן שמו שם נתן ברכה והדליקו ממנה שמונה ימים: על
 בן קימו בני השמונאי קיום וחזקו איסור ובני ישראל עםם כאחד
 לעשות שמונה ימים האלה ימי משחה ושמחה כימי מועדים הכתובים
 בתורה: ולהדליק בהם נרות להודיע אשר עשה להם אלהי השמים
 נצחיים. ולכן אסור לספור בהם ולא לגזור בהם) צום ותענית.
 וזלתי אשר מקובל עליו לפני זה ויחפול לפני אלהיו: אך חשמונאי
 ובניו ואחיהם לא גזרו בהם לבטל עבדת מלאכה במקדש. ומן העת
 ההיא לא היה שם למלכות יון: ויקבלו המלכות בני חשמונאי ובני
 בגיהם מהעת הזאת עד חרבן בית האלהים מאתים ושש שנים:

על בן בני ישראל מהיום' והוא ככל גלוחם שומרים הימים האלה
ויקראו להם ימי משחה ומשחה מחמשת ועשרים לחדש כסלו ששנה
ימים: מן העת ההיא ועד העולם לא יסור מהם אשר היו בבית
מקדשם הכהנים והלוויים והכמרים אשר קימו עליהם ועל בני בניהם
עד עולם:

האל אשר עשה עמהם נס ופלא הוא יעשה עמנו נסים
ונפלאות ויקיים בנו מקרא שכתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
נפלאות אמן:

תם מגלת אנשיוכס:

מסכת גיחנם:

כתיב לפני ועמו מי יעמוד ומי יקום כהרין אפן (נחום א')
ר' זעירא פתח לעלוקרה שתי כנרת הב הב (משלי למ"ד ט"ו) א"ר
אליעזר שתי כחות של מלאכים עומדים על פתחי גיהנם. ואומר
הב הב אייתי אייתי. ולמה נקרא שמו גיהנם שקול נהמחה הולך מסוף
העולם עד סופו. ולמה נקרא שמו חמחה שהכל נכנסים שם בפתחי
של יצה"ר:

פרק ראשון: ר' יוחנן פתח עובדי בעסק הבכא מעין ישיחודו
גם ברכות יעטה מורה (תהלים פ"ד) מלמד שהרשע מהודה כשם
שהמצורע מתודה ואומר אני פלוני בן פלוני עברתי עבירה פלונית
במקום פלוני ביום פלוני בפני פלוני כמעמד פלוני ופלוני. ג' שערים
יש בגיהנם א' בים. א' במדבר. א' בישוב. זו שנים מנין שנאמר
מבטן שאול שועתי שמעתי קולי (יונה ב' ג'). זו שבמדבר מנין שנאמר
וירדו חיים שאולה (במדבר י"ו ל"ג). זו שבישוב מנין שנא' נאום ה'
אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים (ישעי' ל"א ט'). חמשה מיני אש
יש בגיהנם. אש אוכלת ושוהה. שוחה ואינה אוכלת. אוכלת ואינה
שוחה. לא אוכלת ולא שוחה. ויש אש אוכלת אש. יש בה גחלים
כררים ויש בה גחלים כנבעות ויש בה גחלים כים המלה. יש בה גחלים
כאבנים גדולות יש בה נדירות של ופה ושל גפריה מושכין ורורחזין רתמים
רתמים: גור דינו של רשע מלאכי חבלה דוחפין אותו על פניו ואחרים
מקבלי' אותו מהם ודוחפין אותו לפני אור של גיהנם. ופתרת פיה. וכולעתו
שנאמר לבן הרחיבה שאול נפשה ופתרת פיה לכלי חוק וירד הררה
והמונה ושאונה ועלו בה (שם ה' י"ד). למי שאין בידו מצוה אחת
שמכריעו לקף זכות אבל מי שיש בידו תורה ומעשים טובי' ויסורי'
רבים באים עליו ניצול מדינה של גיהנם שנאמר גם כי אלך בגיא

צלמות לא אירץ רע כו שבמך ומשענתך המרה ינחמוני (תהלים כ"ג ד'). שבמך אלו היסורין. ומשענתך זו התורה:

פרק שני: ר' יוחנן פתח. ועיני רשעים חכלינה ומנוס אבר מנהם וחקותם מפה נפש (איוב י"א כ'). גוף שאינו כלל נשמתו יוצאת באש שאינו נכבה עליהם הכתוב אומר כי תולעתם לא חמה ואשם לא תכבה (ישעי' ס"ז כ"ד): א"ר יהושע ב"ל פעם א' הלכתי בדרך ומצאתי אליהו הנביא ז"ל א"ל רצונך שאעמידך על שער גיהנם. אמרתי לו הן. הראני בני אדם שתלויין בחוטמיהן. וכני אדם שתלויין בידיהם. וכ"א שתלויין כלשותיהם. וכ"א שתלויין ברגליהם. והראני נשים שתלויזח בדדיהן. והראני בני אדם שתלויין בעיניהם. והראני כ"א שמאכילין אותם בשרם. וכני אדם שמאכילין אותו גחלי רחמים. וכני אדם יושבי חיים ותולעים אוכלי אותם. אמר לי אלו שכחוב עליהם כי תולעתם לא תמות. והראני בני אדם שמאכילין אותן חז"ל רק והיו מאכילים אותם בעל כרחם ושיניהם נשכרות. והקב"ה אומר להם רשעים כשאכלתם את הגול ה"י סתוק בפיכם תערה אין בכם כח לאכול לקיים מה שנא' שיני רשעים שכרת (תהלים ג' ח'). והראני בני אדם שמשליכין אותם מן האש לשלג ומן השלג לאש כרתעה וזה שרתעה ארץ צאנו מדר להר ועליהם הכתוב אומר כצאן לשאול שחו מוח ירעם וירדו כס ישרים לבקר וצורם לבלות שאול מזבל לו (שם מ"ט טו): אמר ר' יוחנן כל מלאך ומלאך ממונה להפרע עונש עבירה אחת. זה בא ורץ אותו והולך לו. וכן השני. וכן השלישי. וכן כולם עד שמשלימין לכל עבירות שיש בידו. מלה"ד לבעל הזב שהיו לו בעלי חובי הרבה והולכיכוו אצל המלך א"ל המלך מה אעשה לכם לכו וחלקוהו ביניכם. כאותה שעה נפשו נמסרת בגיהנם למלאכים אמרים ומחלקים אותו ביניהם:

פרק ג': תניא ג' יורדין לגיהנם ואין עולין. הבא על אשת איש. והמלכין פני חכירו ברכי'. והגשבע כשם ה' לשקר. וי"א אף המחבר בקלון חכירו. והמסכסך בין איש לאשתו להביא מריבה ביניהם. ככל ערב שבת מוליכין אותן לשני הרים של שלג ומניחין אותן שם. ובמצאי שבת מחזירי' אותם למקומם. ומלאך יוצא ודוחף אותם ומחזיר אותם למקומם בגיהנם. ומהן נטלין שלג ונוחנין תחת בית שחידם כדי לצנן אותם כששת ימי החול והקב"ה אומר להם רשעי' אהי לכם שאף בגיהנם אתם גזולי' שנא' צידה גם היום יגזלו מימי שלג שאול הטאו (איוב כ"ד יט) כלומר אף בשאול הטאו:

פרק רביעי: כל י"ב חודש געשי' אפר ודגוח מפורחן
 חחת רגלי' הצדיקי' דכתיב ועסותם רשעי' כי יהיו אפר חחת כפות
 רגליכם (מלאכי ג' כט) ואח"כ נשמתן חזרה בהם והם יוצאי' מניהנם
 ופניהם שחורי' כשולי קרירה והם מצדיקי' עליה' את הדין ואומרי'
 יפה גורת עלינו יפה דנתנו. לך ה' הצדקה ולנו בושת הפני' כיו'
 הוה. אבל אומת העולם עובדי ע"ז דנים אות' כו' מדורות של אש
 וככל מדור ומדור י"ב חודש. ונהר דינור יוצא מחדת כסא הכבוד
 ויורד עליהם והולך מסוף העול' ועד סופו. ח' מדורות יש בניהנם
 וככל מדור ומדור יש בו ששת אלפי' בחים וככל בית ובית יש בן
 ששת אלפי' חלונות וככל חלון וחלון יש בו ששת אלפי' כדי מרה.
 וכולם מזומני' לסופרי' ולדיינים. ולאוחה שעה אמר שלמה ונהמת
 באחריהך ככלות בשרך ושארך וגו'. וא' מהם אינו נמלם אלא א"כ
 יש בו תורה ומע"ט. אחרי כל זאת הקב"ה מרחם על גרוהיו שנא'
 כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ותשמות
 אני עשיהי: (י"ב חודש געשי')

סליק מסכת גיהנם:

מסכת חבוט הקבר:

פרק ראשון: כיצד אדם מת באי אליו מלאכי השרת.
אחד ממלאכי השרת וא' ממלאכי מות וא' סופר וא' שסמונה עמו ואומר לו קום הגיע קצך (ובס' מ"ע סכיא מיד יושב הסופר ומחשב ימיו ושנתיו). אומר להם עדיין לא הגיע קצי מיד פותח את עינו ורואה מלאך (ושם הגי' מזרוע ונופל על פניו ארז"ל) ארבו מסוף ד'עול' עד סופו. מכף רגלו ועד קדקרו מלא עינים. לבשו אש כסותו אש כלו אש זמכין בידו וטפה של מרה תלוי בו. ממנה מת ממנה מסריה ממנה פניו מוריקורו ואינו מת עד שרואה הקב"ה בעצמו שנא' כי לא יראני האדם וחי (שמות ל"ג ג'). כהייהם אינם רואי אבל רואי כמיתתם שנא' לפניו יטרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה (תהלי' כ"ב ל'). מיד מעיד על עצמו כל מה שעשה כעוה"ז והוא מעיד והקב"ה חותם. אם צדיק הוא מוסר נפשו לבעליו. אם רשע גמור הוא מקשה ערפו ומגביר יצרנו. מכאן אמרו חז"ל אפילו בפטירתו של אדם רשע יצרו מהגבר עליו. ראב"י אומר כשם שמקשה ערפו כעוה"ז כך מקשרו ערפו בשעת פטירתו שעומד בדין שנא' רשע יראה וכעס וגו' (שם ק"ב י'). בשעת פטירתו של צדיק מהו אומר הצדיק אבד וגו' (ישעי' נו) וכשעת פטירתו של רשע מהו אומר וכליעל כקוץ מונד וגו' (שמואל ב' כב): 25:6

פרק ב: שאלו (לפי גי' החשבי רזלמירין ל"ו) ארז ר' אליעזר כיצד דין חבוט הקבר א"ל בומן שנפטר האדם מן העולם בא מלאך המות ויושב לו על קברו ומכה אותו בידו ואומר לו קום הגידרה שמך. א"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שאינו יודע מה שמי. מיד מכניס רוח ונשמה בגופו (הרדב"ז גורם בפיו ומעמידו

ומשיבין אותו בדין א"ר יהושע כמין שלשלת יש ביד מלאך מורה
 הצידה של אש וחציה של כחל סבה בה פעם א' זכר) ומעמידו
 ומחייבו בדין. ארז"ל תצו אש ושלשלת כחל בידו פעם א' אכרז
 מתפרקים שניה עצמותיו מתפרקים. ובאין מלאכי השרת ומלקטים
 אותן ומעמידין אותם ומסרה אותו פעם שלשית (ג' הרדכ"ז עד
 שנעשה אפר יום שני דנין אותו בכך ויום שלישי כיותר כיצד דנין
 אותו משני עיניו. מ"ב אנו ומשפתינו ולמה מפני שהוציא דבר תיפלות
 ומלשוננו מפני שהעיד עדות שקר ומתרגף בני אדם מ') ומבקשין
 ממנו דין דנין אותו ככל מדה ומרה יום א' יום ב' בכך דנין אותו.
 יום ג' דנין אותו בממח. מכתו מ"ב עיניו מפני שלא ראה ואמר.
 ומאנו מפני שלא שמע ואמר. ומשפתינו מפני שהוציא משפתינו
 דברי תיפלות. ומלשוננו מפני שהעיד עדות שקר. ומרגליו מפני
 שהקדים תגליו לדבר עבירה. מכאן ארז"ל כל המקדים תגליו לדבר
 עבירה מקדימין לו מלאך ומחזק וכל המלשין על חבירו לשון הרע
 מיתחו באסכרה:

פרק ג': אר"ם משום ר"א קשה יום הדין שהקב"ה דן את
 האדם בקבר יותר מדין של גיהנם. דין גיהנם מעשרים שנה (ג'
 הרדכ"ז שאין דנין בחוכה אלא רשעים ומי"ג שנה ומעלה) אבל
 דין הקבר אפילו צדיקים נדונין בו. אפילו נמולי חלב. אפי' יתקי
 שרים נדונין בו. אפילו נפלים נדונין בה. אבל אמר חז"ל הדר בא"י
 ומח בע"ש קודם ששקעה החמה ונקבר בשעת הקיעה שופר בע"ש
 אינו רואה דין הקבר. ומה יעשה שינצל מדין הקבר. יהי' אודהב
 צדקות ואודהב תוכחות ואודהב גמילות חסדים ומכנים אורחים לחך
 ביתו ויתפלל תפלתו במזנה אפילו מח בחול' ומח בע"ש אינו רואה
 דין הקבר ואף לא דינה של גיהנם שנאמר ויאמר קראתי סצרה לי
 מבטן שאל שועתי (יונה ב' ג') מצרה זה חבוט הקבר מבטן שאל
 זהו דינה של גיהנם. בן עזאי או' ג' דינין הן שלשחם קשין זה
 מזה ושלשחם לפני הקב"ה הם. רע"א וכי שלשתן לפני הקב"ה
 והלוא דין קבר לכדו דנין אותו גי' גיהנם לכדו דנין אותו. ודין
 שמים לפני הקב"ה הוא אם אין עליו דין פוטרין אותו מיד ואם
 ל"א דנין אותו דין ארז":

פרק רביעי': אר"ר יוסי בא וראה כמה כין בהמה לאדם
 בהמה כמה יסורין סובלת בעולם. שוחטין אותה ומפשיטין אותה
 ואין עליה דין. אבל אדם כמה יסורין סובל בעה"ז ולאחר מיתתו

אם צדיק נמור הוא פוטרין אותו מן הדין ואם רשע נמור הוא
 דנין אותו בדינים חמורים. אמרו בשעה שאדם נפטר מן העולם לא
 די שהוא נכהל ממלאך המות שכלו מלא עינים וחרבו שלופה כידו
 אלא שואל לו כלום עסקת בתורה ובגמילות חסדים והמלכת לקונך
 שחרית וערבית והמלכת את הכיורך בנחת רוח. אם יש בו דברים
 הללו זורק אותו מפה לחוך פיו ויוצאה נשמתו בלא צער כמושק
 נימא מהלכ. ואם אין בו דברים הללו יוצאה נשמתו מגופו כגרידת
 קוצים מן הצמר. וכשבא מלאך המות אומר לו צדיק קונך שלחני
 אליך. מיד מחהנן לו. אומר לו שעה זו אי אפשר לענדה אלא
 ששמתני מאחורי הפרגוד שהקדוש ב"ה מתקן לך מדור בגן עדן:
פרק חמישי: בשעת הדין אומר לו הקב"ה לאדם.
 מורה גדול היה לי עליך שיערחד במעי אמך ולא היית נפל וכשיצאת
 לאור העולם תקנתי לך מזונות והצלחך מן היסורים כלום עסקת
 בתורה ועשיית גמילות חסדים לפני. אם יש בו דברים הללו פוטרין
 אותו מיד מן הדין ואם לאו פוטרין אותו לחמשה מלאכי חבלה
 כנגד ה' חומשי תורה א' מכה וא' מנה כדרך שמכין ומניין בב"ד
 ושלישי מציא אור מגופו ככבשן שהאור יוצא ממנו. ה' מביא
 עשבים מרים וחמצים מן ההרים. שאם גול מתכירו אומרים לו
 דקדק כשינך לפי שאכלת גול כשינך. ה' מכה את אביו ואח אמו
 ואומר להם מפני מה לא הדרתם את בניכם ללמוד תורה ומעשים
 טובים כדי שיעשה מצות ומעשים טובים ויפריש ממעשים רעים.
 מיד נותנין לו רשות להכות את אביו ואח אמו ואם קלא ולא קיים
 מלקין אותו בפניהם:

סליק מסכת חבוט הקבר:

סדר יצירת הולד:

כיצד יצירת הולד אמר ר' יוחנן מאי דכתיב עושה גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מספר אילו גדולות ונפלאות שהקב"ה עושה ביצירת הולד שנשעה שאדם בא לשמש מטחו עם אשתו הקב"ה קורא למלאך הממונה על הדריון ואומר לו דע כי פלוני מזריע הלילה יצירת האדם ואחה לך ושמו אוחה טיפה וטל אוחה בספל חרה אוחה בגורן לשלש מאות וששים וחמשה חלקים והוא עושה כך ונטל הטיפה ומביאה לפני הקב"ה ואומר לפני רבנו של ג"לם עשיתי ככל אשר צויתני וטיפה זו מה תהא עליה גזר עליה כרצונך מיד הקב"ה גזר עליה אם גבור או חלש אם ארוך או גיץ זכר או נקיבה טיפש או חכם עשיר או עני אבל צדיק או רשע אינו גזר דאמרינן הכל בידי שמים חוץ מיראח שמים מיד רוסו הקב"ה למלאך הממונה על הרוחות ואומר לו הבא לי רוח פלוני שכך וכך הם עושים בהנראם מיום שנברא העולם עד שכלה העולם, חבף בא לפני הקב"ה ומשתחוה לפניו באוחה שעה אמר לו הקב"ה הכנס בטיפה זו מיד פתח הרוח את פיו ואומר לו רבנו של עולם די לי בעולם שהייתי מיום שנבראתי אם רצונך אל חכמיני בטיפה זו סרוחה כי קדשה וטהורה אני א"ל הקב"ה העולם אשר אני מכניסך הוא טוב מן העולם אשר היית וכשיצרתך לא יצרתך אלא לטיפה זו מיד מכניסו הקב"ה על כרחו בחך אוחה טיפה וחזר המלאך ומחזיר הרוח בחך מעי אמו ומתן שם שני מלאכים ושומרים אוחו שלא יפול ומניחים לו גר דלוק על ראשו שני בהלו גזר עלי ראשי ומביט ורואה מתחלת העולם ועד סופו ובבקר נוטלו המלאך ומליכו לגן עדן ומראה לו הצדיקים היושבים בכבוד ואומר לו חרע למי

היה אותו רוח א"ל לאו א"ל אולו שאתה רואה באותו כבוד וכאחת
 מעלה נצר כמותך במעי אמו וכן זרה וזרה ושמו חוקי ומשפטי
 הקב"ה אם תעשה כמותם אחר מותך כאשר מתו הם תזכה למעלה
 הזאת ולכבוד הזה כאשר אתה רואה ואם לאו סופך לילך אל
 המקום אשר אראך. ולערב מוליכו לגיהנם ומראה לו הרשעים שמלאכי
 חכלה מטרידין אותם וחובטין ומכין אותם במקלות של אש והם
 צועקין אוי ואבוי ואין מרחמין עליהם ואומר לו המלאך בני הודעת
 מי המה אילו הנשרפין ואומר לא וא"ל חדע שאילו נצרו מטיפה
 כרוחה במעי אמן ויצאו לעולם אך לא שמרו ערות וחזקות הקב"ה
 לבך באו לחרפה זו ועתה בני חדע כי סופך לצאת מן המקום הזה
 ולמות לכן אל תהי רשע אך תהי צדיק ותחי לעולם ומניין שכך
 הוא שני יתמד דברי לבך שמר מצותי וחיה ומטייל אותו מן הכקר
 ועד הערב וסראין לו כל מקום שידרוך כף רגלו ומקום שעתידי לדור
 בו ומקום שעתידי ליקבר בו ואחר כך מראה לו עולם הטובים והרעי'
 לערב חזור אותו למעי אמו והקב"ה עושה לו דלתים וכרית שני'
 ויסך בדלתים ים כגיתו מרחם יצא וכתוב ואשי דברי כפיך וכצל ידי
 כסיתך ואומר לו הקב"ה עד פה תבא ולא תוסיף. ומזנח הולך במעי
 אמו מ' חדשים ג' חדשים הראשונים הוא דר במדור התחתון וג'
 אמצעיים במדור האמצעי וג' האחרונים במדור העליון ואוכל מכל
 מה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה ואינו מוצא רעי שאלמלא
 כך חמות אמו ולכך נאמר עושה גדולות וגו' וכאשר הגיע זמנו לצאת
 בא אותו המלאך ואומר לו צא כי הגיע זמנך לצאת לעולם והוא
 משיב והלא כבר אמרתי בפני מי שאמר והי' העולם שדי לי מן
 העולם אשר הייתי דר ואומר לו עולם' שאני מכניסך יפה הוא ועוד
 שעל כרחך אתה נוצר במעי אמן ועל כרחך אתה נולד ותצא לעולם
 סיד בוכה הוא ולמה בוכה בוכה מאותו עולם שהי' בו שמניחו
 וביציאתו מכה אותו החת חוטמו ומכבה הנר אשר על ראשו ומוציאו
 על כרחו ושוכח כל אשר ראה וביציאתו בוכה ולמה מפני שמחליפין
 לו שבעה עולמות באותו שעה. עולם ראשון דומה למלך שהכל
 שואלין בשלומו ומחאאים לראותו ומנשקין ומחבקין אותו מפני שהוא
 בן שנה. עולם שני דומה לחזיר שהוא חדיר בתוך אשפתות כך הוא
 כשתי שנים הוא חדיר כצואה וכפרש. עולם שלישי דומה לגדי שהוא
 מרקד במרעה כך הוא מרקד לכאן ולכאן עד שהוא בן חמש שנים.
 עולם רביעי דומה לסוס כשהוא הולך בסרישיה בגסות הרוח כך

התנוק מהלך בנסות ומשחבת בבחרותו כשהוא בן י"ח שנים. עולם
 חמישי דומה לחמור שנוחנין אוקף על כתפו כך מניחין עליו ונוחנין
 לו אשה ומוליד בנים וכנהו זמחור אחר פרנסת בניו וכני ביתו.
 עולם ששי דומה לכלב שמתור אחר פרנסתו וחוטף לבאן בחצוקה
 למזונותיו ונוכח מזה ונחל לזה ואינו מתבייש. עולם שביעי דומה
 לכלום כי נשחנה מכל דבר גם כני ביתו מקללין אותו ומבקשין
 מיתתו ואפילו תינקות משחקין ממנו. לסוף הגיע זמנו לסוח ואז
 בא המלאך אצלו ואמר לו מכיר אתה לי והוא אמר הן א"ל ולמה
 באת היום אצלי וא"ל להציאך מן העולם מיד בוכה ומשמיע קולו
 מתחילת העולם ועד סופו ואין כל בריה יכולה לשמוע קולו אלא
 חרנגול בלבד. ואמר למלאך והלא הוצאתני משהי עולמות והנחתני
 בעולם הזה אשר אני דר ואומר לו המלאך והלא כבר אמרת ליך
 שעל כרחך נוצרת וגולדת וחמות ועתיד אתה ליתן דין וחשבון לפני
 מלך מלכי המלכים הקב"ה. ודרי הן ארבע עולמות שהראה הקב"ה
 לאליהו ו"ל שני צא ועמדה לפני י"י בהר אמר הקב"ה לאליהו מה
 הן ארבע א"ל רכוני של עולם איני יודע א"ל הקב"ה אילו הן ארבע
 עולמות שאדם עובר בהן רוח גדול חזק זה העולם הזה שהוא
 דומה לרוח ואחר הרוח רעש כלומר אחר העולם הזה יום המיתה
 שהוא מרעיש כל גופו של אדם ואחר הרעש אש כלומר אחר יום
 המיתה דינה של גיהנם שהוא אחר האש קול דממה דקה
 כלומר אחר אור של גיהנם יום דין הגדול שהוא דממה דקה:

ה ע ת ק ה א ח ר ת :

(מכאן ואילך העתקה מספר לקוטי הפרדס לרש"י ו"ל)

יצירת הולד. ר' אלעזר אומר האיש מזריע לבן והאשה
 מזרעת אדום ומתערבין זה בזה ומהם הולד נוצר כרצונו של הקב"ה
 הולכה טיפה מרוחה ונופלת לתוכו. כיון שהולכת טיפה מרוחה
 ונופלת לתוכו מיד קפא כחלב שנאמר הלא כחלב תתיכני וכנכינה
 הקפיאני. עור ובשר תלבישני וגו'. ומניין שאין הולד נוצר אלא
 מראשו שני ממעי אמי אתה נזוי. אבא שאול אומ' מטיבורו משלח
 שרשיו אילך ואילך. מארבעים יום ועד ששים יום נבר אם זכר ואם
 נקבה. ואמ' כי ביום השעים אמור לשמש מיטתו. וכל המשמש
 מיטתו ביום השעים הרי זה כאילו שופך דמים: ג' הרשי הראשונים

הוולד דר כמדור התחתון, ג' חרשים האמצעיים הוולד דר כמדור
האמצעי. האחרוני הוולד דר כמדור העליון. עד שלשה ימי יבקש
אדם רחמי לפני הקי שלא יסריח. משלשה ועד ארבעי יום יבקש
רחמי שיהא בן זכר. ומארכעים יום ועד שלשה חדשים יבקש אדם
רחמי שלא יהיה סנדל. ומשלשה חדשי ועד ששורה יבקש אדם
רחמים שלא יהא נפל. ומששה ועד ט' חדשי יבקש רחמי שיצא
לשלום. וכי אדם יכול להוציאו משם לשלום לאו אלא הקי ישחבח
שמו ויתעלה זכרו של מלך מלכי המלכים עושה לו דלחות וכריחים
ומוציאו משם לשלום. רבי אליעזר אומר כשם שדלחות לבית בן יש
דלחתי לאשי שנאמר כי סגר דלחתי במני. רבי יהושע אומר כשם
שספתיחות לבית כך ספתיחות לאשרה שני וישמע אליה אלהים
ויפתח את רחמה. ר' עקיבא אומי כשם שצירי לבית כך צירים
לאשה שני וחברע וחלד כי נהפכו עליה ציריה. חינוקה שלא הגיע
זמנה להנשא ונשאת בית שמאי אומי משמשח כמך שמא חתעבר
וחמות. ובית הלל אומר משמשח כדרכה זמן השמים ירחמו אותה.
זכחה האם ולא זכה האב. אי נמי זכה האב ולא זכחה האם אין
הוולד מהקיים עד שיהיו שניהם שוים כאחד בתפילה וברחמים
שני ויעתר לו יי וזהר רבקה אשתו. מכאן אתה למד כי שלשה
שוחפין יש בו באדם. ואלו הן הקי ואביו ואמו. לבן שהאיש מוריע
ממנו נוצרים עצמות. וגידים. ומוח. וצפרגים. ולבן שבעינים.
אדם שהאשרה מוצרת ממנה נוצרים עור. ונשר. ודם. ושחור
שבעינים. רוח ונשמה קלסחר פנים חכמי וריעה וכינה וגבורה נוהגין
מלפני המקום. וכיון שנפטר אדם לעולמו נאמן הקב"ה נוטל חלקו
וחלק אביו ואמו ועמלם מניחו לפניהם. אמר ר' אליעזר אין יציר
האברים של אדם אלא כפיחות מה פירות הללו קליפה שלהן נוצר
תחילה ואחר כך נגמר הפרי בחך הקליפה ואף גם כן העור של
אדם נוצר תחלה ואחר כך נוצרין עצמו גידיו והורידין ומוח הראש
והקרומי שבחך הגולגולת ושיקוי העצמות של רמ"ח אברים של
אדם שאלו נוצרין העצמו תחלה רזיו מפקיעין ארז מעי ומסית'
את האש. הא כיצד בא מלאך הסמוג' על הרריון ונוטל טיפה של
זרע שניהם כאחת ועומר לפני הקב"ה ואומר ר"ש נטלתי טיפה זו
של זרע שניה כאח' מה אתה אוי וגזר עליה חכ' יהא או טיפש
יהא עני יהא או עשיר יהא חיגר יהא או אילם יהא ואלו צדיק
או רשע יהא אינו אומר לו. אלא מי שגזר לאותו מלאך הסמונה

על הדריון ואותו המלאך לילי שמו. ולמה נקרא שמו לילה מפני
 שאין אומנתו אלא בלילה. מפני זה אמר רבי יוחנן שאסור לאדם
 לשמש ביום שנאמר יאבר יום אולד בו והלילה אמ' הורה גבר.
 כיצד הולד דר במעי אמו מקופל ומנח כפינקס ראשו מנח לו בין
 יריכותיו וב' ידיו על צדיו ושתי אציליו על שתי עקיבו פיו וכל
 נקבו סתומים אך טיבורו שהוא פתוח משם יורד המאכל מטה
 שאמו אוכלת ושותה ואינו מוצא רוח מן שום נקב שאם יצא רוח
 מן הנקבים שמא יהרג אח אמו אבל גר דלוק מונח לו על ראשו
 וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנאמר כהילו נירח עלי ראשי
 וגו': ואל תחמה כי כמו שהאר' ישן כאן ירואה חלו' באספסוף
 וכשמתעורר משנתו אין לו מאומה בידו ממה שראה כך דין הולד.
 וכיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח. וכיון שהגיע
 זמנו לצאת הקב"ה אומר לו בני הוי יודע שאני יצרתך ואני עתיד
 לעשות עמך דין וחשבון הוי לפני צדיק וחמים ואל תהי לפני רשע
 ואפילו אם אומר' עליך צדיק אחר הוי בעיניך כרשע שאפילו
 שיחה קלה שכין אשה לכעלה מנידין לו בשעה מיתתו שנאמר כי
 הנה יוצר הרים ובורא רוח מגיד לאד' מה שיחו ובעבור כל זה
 אינו יוצא משם אלא עד שמשכיעו שנאמר בי נשבעתי נאם ה' יצא
 מפי צדקה דבר ולא ישוב כי לי חכרע כל ברך זה יום המיתה תשבע
 כל לשון זה יום הלידה. ואם האמ' לאיש פלוני ממון ולי אין ממון
 כל הממון שלי הוא שנאמר לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות.
 ואם האמר איש פלוני עשיר ואני עני ואין לי עושר דע לך פלוני
 שאין כל אדם זוכה לשתי שולחני' אם זכית' לממון עשה מהן צדקה
 עד שהן בידך שהרי בנפים יש ל' וכשמים הוא פורח שנאמר
 התעף עיניך בו וגומ'. ואם האמר איש פלוני גבור ואני אינו גבור
 אינו נקרא גבור אלא בתורה שנאמר ברכו ה' מלאכיו גבורי כח
 עושה דברו וגומ' דברי אלה יהיו על לבבך. ודע מה למעלה. אל
 תשמיע לאזניך דברים בטלי' שהן מאוינות אותו לדינה של גיהנם.
 אל החן עיניך כממון שאינו שלך ועל אשת איש שאינו שלך שאלו
 העניינים מאפילות אותך כאישון חושך. ואל ידבר פיה לשון הרע
 שהוא נכנס תחילה לדין. אל ימצא בידך גול שכל איבריך מעורין
 בך. אל יקדמך רגליך לדבר עבירה שמא יקדמך מלאכי מורה.
 אל תחירא מבית דין שלמטה שהדי עיריך אומ' הוי ממון הן (?). הוי
 מחירא מבית דין שלמעלה שהרי עדים יש לך שם. אם עשית

דברי אלה בשמחה ררי פסלייא שלי חצא לקדמך ואני בעצמי אצא
 לשחרך ואוסי בואך לשלום. אונך שלא השמעת דברים בטלים הן
 מאזינות אותך לעולם הבא. עיניך שלא נחרה במסון חבייך הן
 מאירות אותך באישון חושך. פיך שעוסקת בחורה בו יתברכו כל
 בעלי תור. לשונך שלא סיפרת לשון הרע עליו נהרנו כל בעלי
 הריגה. ידיך שלא נמצא בהן דבר גול מה יעשו לך בני עולה.
 רגליך שלא יקדמוך לדבר עבירה מה יעשו לך מלאכי מוח. ככל
 זמן ובכל עירך זכור את בוראך בכל עת דברי אלה יהיו על לבך
 ושומר פיך ולשונך ושומר מצוות נפשך. ד"א שלשה חרשים הראשונים
 הוולד דר במדור התחתון שלשה חרשים האמצעיים הוולד דר
 במדור העליון וכיון שהגיע זמנו לצאת מתגלגל ויורד ממדור למדור
 והם הם חכליה של אשה. איש יורד פניו למטה ואשה פניה למעלה.
 סימן זה יהיה בידך הוא כדרכו והיא כדרכה שמתוך הדבר הזה
 אתה למד שמתוך הלכן ומלובן ומזורז הוולד נוצר. הוי יודע שאין
 לו ימים טובים לאדם אלא באותם הימים ששרוי בסעי אמו שנאמר
 מי יתני כרחי קדם. לעולם אל יגה אדם מקום ביאתו אפילו
 אדם בא מפיה של אשה או מעינירה עדיין מכוער היה ועכשיו
 שיצא ממקום שאין העין יכולה לראותו מלובלק ומטונף מכל אבריו.
 עליו אמי אליפו החימני עושרה גדולורה ואין חקר נפלאורה עד
 אין מספר:

תם סדר יצירה הולד:

מפתח:

(Inhalts-Verzeichniss.)

Seite.	
1—18	I. מדרש אבא גריון (לפורים)
19—24	II. מדרש מגלת אסתר (לפורים)
25—34	III. מעשה אברהם
35—57	IV. מדרש וישע (לפסח)
58—61	V. מעין חכמה (לשבועות)
62—90	VI. מדרש עשרת הדברות (לשבועות)
91—95	VII. מדרש פטירת אהרן (ל"ח אב)
96—105	VIII. מדרש יונה (ליום כפור)
106—114	IX. מדרש חמורה (לסוכות)
115—129	X. מדרש פטירת משה רבינו (לשמחת תורה)
130—131	XI. מעשה יהודית (לחנוכה)
132—136	XII. מדרש לחנוכה
137—141	XIII. מדרש אחר לחנוכה
142—146	XIV. מגלת אנטיוכס (לחנוכה)
147—149	XV. מסכת גיהנם
150—152	XVI. מסכת חכום הקבר
153—158	XVII. סוד יצירת הולד